70 2

COMITETUL DE STAT
PENTRU CULTURĂ ȘI ARTĂ

REVISTA MUZEELOR

4

ANUL V 1968

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

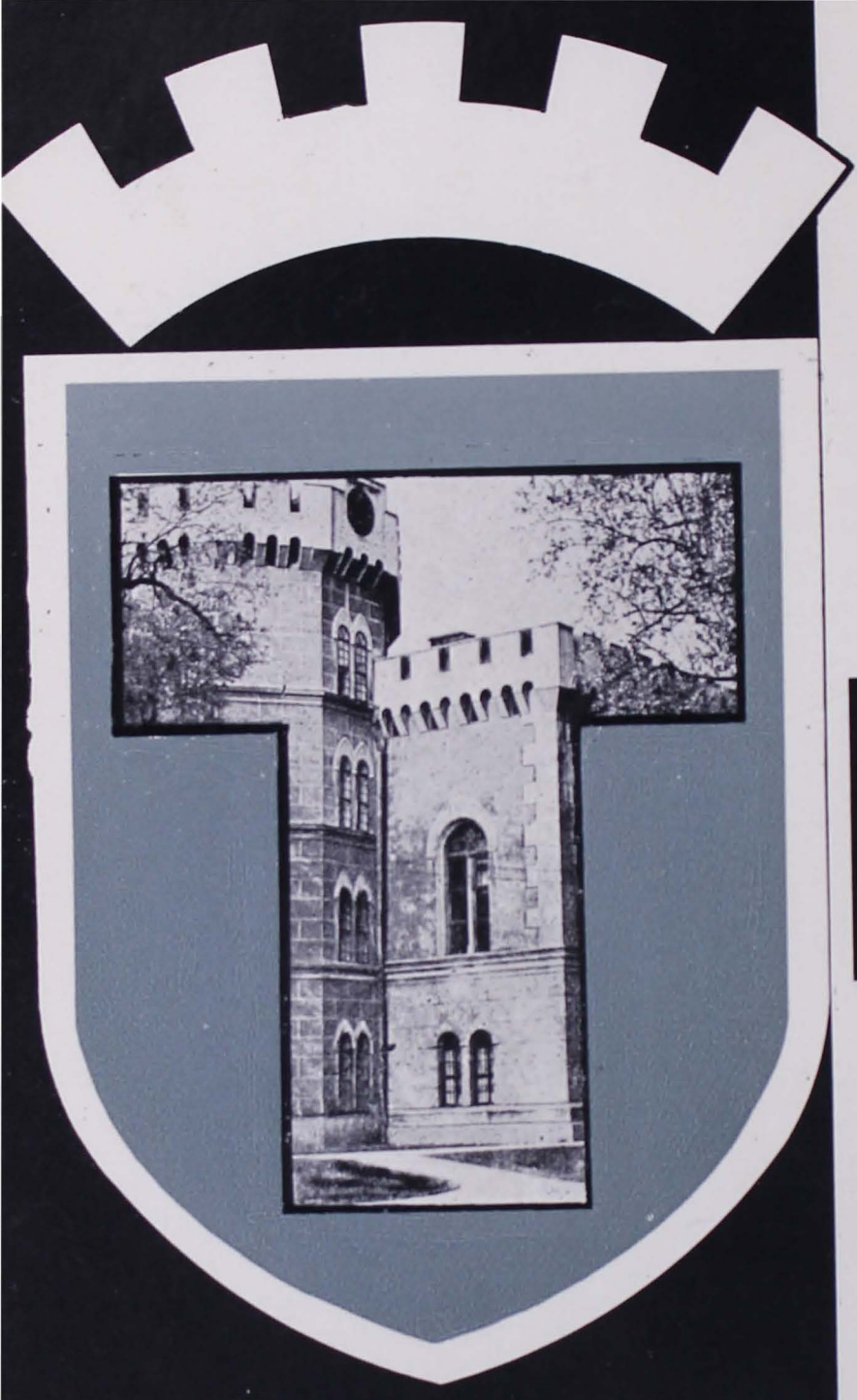

TIMIȘOARA

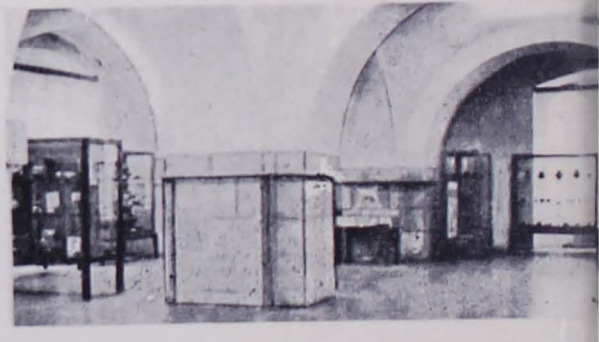

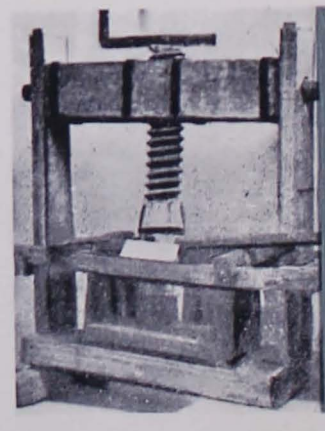

CU SECȚIILE
ISTORIE
ARTĂ
ETNOGRAFIE
ȘT. NATURALE

MUZEUL BANATULUI

DESCHIS
ZILNIC
DE LA
ORELE 11-18
LUNI
ÎNCHIS

https://biblioteca-digitala.ro

REVISTA MUZEELOR

APARE SUB ÎNGRIJIREA DIRECȚIEI MUZEELOR ȘI MONUMENTELOR DIN C. S. C. A.
Redactor șef: LUCIAN ROȘU

https://biblioteca-digitala.ro

Redacția: str. Fundației nr. 4,
sectorul 1, București,
telefon 12.17.70
Administrația: str. Brezoianu nr. 23—25
telefon 14.67.99

https://biblioteca-digitala.ro

DESPRE CÎTEVA METODE PENTRU STUDIUL HRANEI ŞI AL HRĂNIRII LA PĂSĂRI

Dr. IOAN KORODI GAL

Recunoaşterea rolului pozitiv incontestabil al majorităţii păsărilor în lupta biologică contra dăunătorilor plantelor utile a generat în ultimele decenii intensificarea cercetării hranei lor. Valoarea economică a unei specii de păsări se stabileşte după cercetări minuţioase, analizînd proveniența şi natura hranei, într-un interval de timp mai scurt sau de-a lungul mai multor ani, cercetări care se extind asupra tuturor mediilor în care trăieşte specia respectivă.

Ne vom mărgini la descrierea celor mai simple metode, care dau rezultate sigure, care nu necesită investiţii prea mari sau aparatură specială.

I. Metode pentru studiul hranei la păsări adulte.

Observarea directă a hrănirii.

Concluzii generale asupra activităţii folositoare sau dăunătoare a unei specii de păsări se pot obţine şi prin observarea directă a păsării în timpul hrănirii. Cu ajutorul unui binoclu de 8 x sau 12 x se observă un timp mai scurt sau mai lung pasărea care se hrăneşte, notînd în carnetul de lucru plantele ale căror seminţe sau fructe le consumă, sau insectele pe care le capturează. Dacă nu se dispune de cunoştinţe suficiente de botanică sau zoologie pentru a putea determina pe loc plantele sau animalele consumate de către pasăre, atunci ele se colectează pentru a se apela la ajutorul unui specialist. Tot prin această metodă se pot executa observaţii asupra păsărilor răpitoare de zi. Urcînd pe un copac din vecinătatea unui cuib de răpitoare, cu ajutorul binoclului se poate observa şi determina hrana voluminoasă adusă de către păsările adulte puilor. Adunarea şi determinarea sistematică a resturilor de hrană de sub cuibul unei păsări răpitoare sau de sub cuibul stîrcilor, cormoranilor etc., pot de asemenea furniza date preţioase referitoare la hrana lor. Insuficienţa acestei metode constă în faptul că prin ea nu se pot obţine decît date referitoare la calitatea hranei, nu şi la cantitate, apoi ea este obositoare şi necesită prea mult timp.

Analiza conţinutului esofagului şi al stomacului.

Această metodă este bună pentru studiul hranei consumate de către păsările granivore şi insectivore. Colectînd sistematic, în toate anotimpurile anului şi de pe terenuri cît mai variate, un număr suficient de păsări, prin împuşcare sau prin alte metode, se analizează conţinutul esofagului şi al stomacului acestora. Colectarea păsărilor trebuie executată dimineaţa, pînă la orele 9—10 şi seara, înaintea asfinţitului soarelui pentru ca hrana să nu fie prea mult digerată, ceea ce ar îngreuia determinarea. La păsările granivore se scoate esofagul şi stomacul, se examinează cavitatea bucală şi esofagul, în care de cele mai multe ori se găseşte hrană, şi se trece la prelu-

▶

https://biblioteca-digitala.ro

crarea conținutului acestora. În cazul cînd analiza și determinarea componenților va urma ulterior, organele destinate studiului se conservă întregi. Esofagul și stomacul extrase se așază pe o bucată de tifon, pe care anterior a fost așezată o etichetă de carton purtînd numărul de ordine al păsării din registrul de lucru, scris cu tuș sau creion, se înfășoară în bucata de tifon, se leagă cu ață și se introduc într-un borcan mare cu lichid conservant (alcool de 80° sau formol de 4%). Așa se vor păstra pînă la prelucrare. În cazul că analiza se face imediat, conținutul esofagului se așază pe o sită deasă de metal și se spală bine la robinet, pentru a îndepărta corpurile străine de hrană, uscîndu-se apoi pe o hîrtie de sugativă. Se aleg după uscare și se numără toate semințele aparținînd unei plante, începînd operațiunea cu semințele cele mai mari, și se cîntăresc cu ajutorul unei balanțe de torsiune sau analitice. Dacă semințele sau fructele nu se pot determina pe loc, se apelează la ajutorul unui specialist. În acest caz, materialul triat trebuie conservat. În cazul conservării uscate, se lasă ca materialul să se usuce bine, după aceasta se așază în plicuri mici, pe specii, notînd pe fiecare plic numărul de ordine de prelucrare al materialului, numărul semințelor și greutatea acestora. Plicurile mici se introduc într-un plic mai mare, care poartă numărul de ordine al păsării din registrul de lucru, și el se trimite la specialist. În cazul conservării umede, materialul se introduce separat în tuburi de sticlă cu lichid conservant, împreună cu eticheta ce indică conținutul tubului. La fel se procedează și cu conținutul stomacurilor.

La păsările insectivore și carnivore trierea și prelucrarea materialului rezultat din esofag sau stomac este mai dificilă, mai ales atunci cînd colectarea s-a făcut cu 6—8 ore după hrănire. În acest caz, componenții hranei au suferit modificări sub acțiunea sucurilor gastrice și acțiunea de triturare a stomacului, din care cauză determinarea lor este greoaie. După spălarea pe sită deasă de metal, materialul se așază pe o hîrtie de sugativă, sau într-o sticlă de ceas în apă, și se triază cu ajutorul unei pense și ace de disecție. Operațiunea se începe cu componenții mai mari, se așază resturile chitinoase, aripi, mandibule, picioare etc. în grămezi pe specii, se numără bucățile mandibulelor sau ale elitrelor, pentru a putea recalcula numărul total al componenților consumați. Dacă ei nu sînt întregi, nu se cîntăresc, aflîndu-se greutatea numai după ce s-au cîntărit 10—15 indivizi din specia respectivă în stare naturală, luînd greutatea lor medie pentru recalculare. Dacă determinarea nu se poate face pe loc, materialul triat se conservă în tuburi de sticlă și se apelează la ajutorul unui specialist.

După cum s-a văzut, această metodă, cu toate că este considerată clasică, are o serie de dezavantaje. În primul rînd necesită sacrificarea unui mare număr de păsări (care totuși se pot valorifica sub formă de balguri sau piese naturalizate), iar în al doilea rînd prelucrarea materialului este greoaie și rezultatele astfel primite indică mai mult calitatea și mai puțin cantitatea hranei.

Analiza ingluviilor

Ingluviile sînt resturi de schelete, păr și pene nedigerabile, eliminate pe cioc de păsările răpitoare de zi și de noapte. Forma și mărimea acestor ingluvii sînt caracteristice pentru fiecare specie de pasăre. Pe baza resturilor scheletice care se găsesc în ingluvii, se pot determina speciile de mamifere, păsări, insecte, consumate de răpitoare.

Colectînd periodic (cît mai des) ingluviile de sub cuibul sau de sub copacii învecinați cu cuibul, sau ingluviile păsărilor răpitoare de noapte din podurile clădirilor mari, ale bisericilor, după analiza lor se poate obține o imagine clară, calitativă și cantitativă a hranei. Ingluviile colectate la o singură ieșire se așază într-un săculeț de pînză, la care se atașează o etichetă pe care figurează numele păsării, data colectării și numărul ingluviilor colectate. În caz de prelucrare ulterioară, în fiecare săculeț se toarnă un pumn de naftalină, pentru a împiedica moliile să distrugă ingluviile. După ce s-a colectat un număr mare de ingluvii de la aceeași specie de pasăre, se trece la prelucrarea materialului colectat. Fiecare ingluvie în parte se desface cu mîna și se triază resturile de schelete, penele, părul etc. Din numărul craniilor, al mandibulelor, a osului sacru, al oaselor membrelor, se poate deduce numărul animalelor aflate într-o ingluvie, iar după recalculări și greutatea acestora. Dacă determinarea materialului nu se poate face pe loc, el se așază în plicuri, împreună cu eticheta de proveniență și se trimite la un specialist. Cunoscînd datele colectării și numărul mediu de bucăți și în greutate al componenților din ingluvii, pe lîngă calitatea hranei consumate într-un interval de timp se pot obține date precise asupra cantității hranei consumate de către specia studiată (Fig. 1).

II. Metode pentru studiul hranei la pui

Metoda "botniței" și a căștii de piele

Această metodă împiedică puii păsărilor răpitoare de zi sau de noapte să consume hrana adusă de către adulți. În acest scop li se trage pe cioc o „botniță" de piele, sau pe cap o cască de piele (vezi fig. 2).

https://biblioteca-digitala.ro

Cercetătorul se urcă cu ajutorul unei scări de frînghie la cuibul păsării luate în studiu și așază pe tarsul puilor cîte un inel de piele, de care prinde cîte un lănțișor cu ajutorul căruia îi fixează de cuib sau de crengile purtătoare de cuib. Legarea puilor în cuib este necesară mai ales dacă aceștia sînt mai dezvoltați și ea trebuie astfel făcută, încît puii care ar încerca să părăsească cuibul, să nu atîrne în afara lui. După aceasta, se trage pe piciorul puiului o mănușă de piele, care să-l împiedice de a sfîșia hrana sau de a-l răni pe cercetător. Apoi se trece la aplicarea „botniței" sau a căștii de piele, pe cap (fig. 2). Cuibul astfel pregătit se părăsește și cercetătorul se retrage într-un loc bine camuflat, de unde ține sub observație cuibul. După ce adulții au venit cu hrană pe care o așază în fața puilor imobilizați, cercetătorul se urcă la cuib, notează cantitatea și calitatea hranei adusă de către adulți, scoate „botnița" sau casca de pe pui, le administrează hrana adusă, pune „botnița" sau casca la loc, și părăsește cuibul, retrăgîndu-se la locul de pîndă. Această operație se poate repeta zilnic de mai multe ori, sau se poate urmări hrănirea puilor de la ecloziune pînă la momentul părăsirii cuibului, obținînd astfel date valoroase privind hrana lor.

Metoda puilor artificiali

Această metodă este foarte bună pentru studiul calității și cantității hranei consumate de către puii unor specii de păsări insectivore, cuibăritoare în scorburi naturale sau în cuiburi artificiale. Pentru a putea aplica această metodă de studiu cu succes, este necesar ca pe un teren potrivit să se așeze încă din luna februarie-martie, cît mai multe cuiburi artificiale. În perioada de reproducere, se aleg cîteva cuiburi pe care se intenționează să se efectueze studiul. Tot din timp se confecționează și cîteva cuiburi identice cu acelea care au fost deja așezate pe teren, și care vor înlocui pe cele vechi. În aceste cuiburi, se confecționează cîte un pui artificial, după modelul din figura nr. 3. La începutul studiului, se îndepărtează cîteva cuiburi ce conțin pui care se hrănesc artificial sau se introduc în alte cuiburi — în locul acestor cuiburi se fixează cele noi, care conțin cîte un pui artificial. Puiul artificial trebuie astfel confecționat încît să semene leit puiului natural. În „gîtul" puiului artificial se fixează o eprubetă cu lichid conservant. În momentul așezării păsării adulte pe bețișorul de contact, așezat la intrarea cuibului, se întrerupe circuitul curentului furnizat de către o baterie, iar electromagnetul atrage către sine pîrghia care deschide ciocul puiului și astfel puiul „primește" hrana, pe care o „înghite" în eprubeta de colectare. Această operație se repetă pînă ce eprubeta se umple, apoi cercetătorul o înlocuiește cu una goală. Materialul astfel colectat este întreg, cu culoarea naturală, foarte apt pentru determinare. Se poate lucra cu mai multe cuiburi cu pui artificiali, deodată, și se poate obține un material valoros, pe baza căruia se poate stabili, cu certitudine, valoarea economică a speciei studiate.

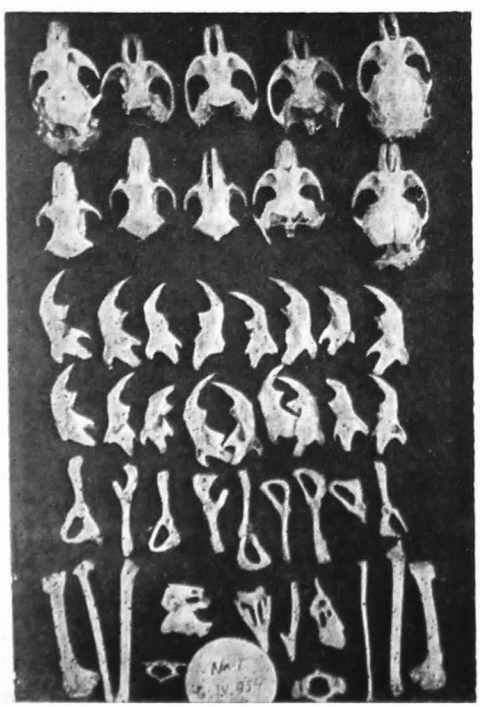

Fig. 1. Resturi de schelete din ingluviile ciufului de pădure *(Asio otus* L.).

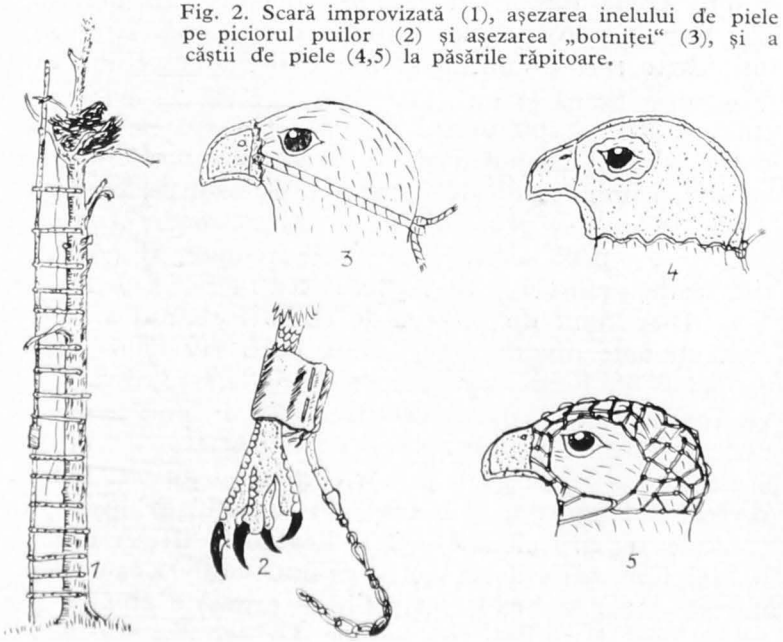

Fig. 2. Scară improvizată (1), așezarea inelului de piele pe piciorul puilor (2) și așezarea „botniței" (3), și a căștii de piele (4,5) la păsările răpitoare.

https://biblioteca-digitala.ro

Metoda ligaturării esofagului puilor

Această metodă este bună pentru studiul hranei consumate de către puii păsărilor insectivore, granivore și omnivore, cuibăritoare în scorburi sau în liber, de la mărimea unei specii foarte mici pînă la mărimea corbului. Este considerată ca cea mai perfectă metodă de lucru în studiul biologiei hrănirii și cu ajutorul ei se pot obține rezultatele cele mai sigure, privind hrana și hrănirea păsărilor. Pe gîtul puiului de pasăre, se așază un inel din material plastic sau dintr-o lamă subțire de aluminiu, sau gîtul puiului se leagă cu o sfoară moale (fig. 4). Această legătură, așezată la baza gîtului și strînsă astfel încît puiul să nu se sufoce, sau să nu fie împiedicată circulația sanguină, oprește hrana înghițită de către pui în gușă sau esofag. De acolo cercetătorul o poate colecta pentru studiu prin simplă masare și cu ajutorul unei pense. Confecționarea unei ligaturi și așezarea acesteia pe gîtul puiului este redată în figura nr. 5. După ce se așază ligaturile pe puii dintr-un cuib, se așteaptă cîteva minute observînd puii, și la aceia care încep să caște și prezintă neliniște, ligatura trebuie puțin slobozită, altfel puii se sufocă. Ligaturile, cu puțină experiență dobîndită, se pot aplica chiar și la pui în vîrstă de o zi. Timpul optim cît puiul poate fi ținut cu gîtul legat, variază după mărimea acestuia și după mărimea păsării adulte. La păsările pînă la talia unui sfrîncioc-berbecel (*Lanius collurio*) ligatura poate dura o oră, chiar și două ore. Dacă nu se respectă aceste intervaluri, puii vomitează hrana din esofag și păsările adulte încetează să mai hrănească puii. De regulă, frecvența hrănirilor și volumul hranei aduse de către adulți indică timpul optim al unei ligaturi reușite (fig. 6). Vîrsta puilor poate și ea indica durata unei ligaturi. De obicei, în primele 3—4 zile după eclozare, puii sînt mai mult încălziți de adulți decît hrăniți și pentru a putea obține hrană și de la aceștia pentru analiză, uneori ligatura poate fi lăsată chiar 3—4 ore pe gîtul puilor. Cu înaintarea în vîrstă a puilor, crește și cantitatea de hrană adusă de către adulți, esofagul sau gușa se umple mai repede și de aceea se simte nevoia reducerii duratei unei ligaturi. Se poate lua hrana de la pui chiar și după fiecare hrănire executată de către adulți, dar în felul acesta se deranjează prea mult puii. Adesea, aproape la toate speciile, puii, înainte cu cîteva zile de luarea zborului din cuib, sar din cuib cînd se apropie cercetătorul de ei, se împrăștie în vegetația de pe sol și îngreunează munca. Pentru evitarea acestui fenomen, este recomandabilă imobilizarea puilor, fie prin legare de cuib, fie prin așezarea unor inele grele de plumb pe tarsul lor.

Pentru a putea folosi cu succes această metodă, cercetătorul, încă în momentul construirii cuibului, începe să observe specia luată în studiu. Se depistează cît mai multe cuiburi posibile, fiindcă trebuie avut în vedere un procent de cca 60% de pierdere a cuiburilor, din cauza diferiților factori distrugători de cuiburi. Se urmărește pasărea intens, căci cu transportul materialului de construcție își trădează locul cuibului. La cuiburile găsite se urmărește depunerea ouălor, începutul clocitului, pentru a putea calcula data eclozării puilor și a putea ține o evidență clară despre vîrsta puilor cu care se lucrează. În perioada clocitului, cuiburile se găsesc mai greu, căci femela aproape nu se mișcă de pe ouă, iar masculul cîntînd în permanență, vizitează cuibul foarte rar. Cuiburile se pot găsi mai ușor în perioada hrănirii puilor, urmărind adulții ce transportă hrană la pui. Dar în aceste cazuri cercetătorul nu cunoaște vîrsta exactă a puilor din cuiburi. Pentru înlăturarea acestei deficiențe, este recomandat ca la 2—3 cuiburi, în care puii eclozează cel mai timpuriu și pe care cercetătorul nu-i va ligatura, să se cîntărească greutatea puilor din prima zi de ecloziune, pînă la data părăsirii cuibului. În felul acesta, din media greutății a 10—15 pui, se poate obține o valoare medie a greutății corporale a puilor la fiecare zi de vîrstă. Cu ajutorul acestui etalon de greutate, se poate identifica vîrsta exactă a puilor din cuiburile găsite, prin cîntărire. Astfel și aceștia pot fi incluși în studiu.

Dispunînd de 20—30 de cuiburi cu pui ai speciei studiate, de vreo 100—200 de ligatur confecționate din timp și așezate pe o bucată de coadă de mătură, de cîteva tuburi mai mari din sticlă, de hrană destinată puilor de la care se va colecta hrana pentru analiză (ouă de furnici, viermi de făină, cosași, greieri, carne de vită fiartă și tocată etc.) cercetătorul ajuns pe terenul de cercetare va proceda după cum urmează. La primul cuib cu pui, cît se poate de repede, așază ligaturile pe gîtul puilor, legîndu-i pe toți sau numai jumătate din ei. Controlează fixarea corectă a ligaturilor și notează în carnetul de lucru ora așezării ligaturilor. Pleacă spre cuibul al doilea și procedează la fel. Legînd puii din 6—7 cuiburi aflate la distanțe mici, a și trecut o oră. Cercetătorul revine la primul cuib, scoate hrana din esofagul puilor și o așază în tubul de colectare. Sloboade ligaturile și hrănește puii cu hrană adusă de el, egală în cantitate cu hrana extrasă din esofagul puilor. Strînge din nou ligaturile și se îndepărtează de cuib. În drum

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3 Schema unui cuib cu pui artificial.
Fig. 4. Pui, înainte și după ligaturare cu sfoară obișnuită.
Fig. 5. Așezarea și confecționarea ligaturii.

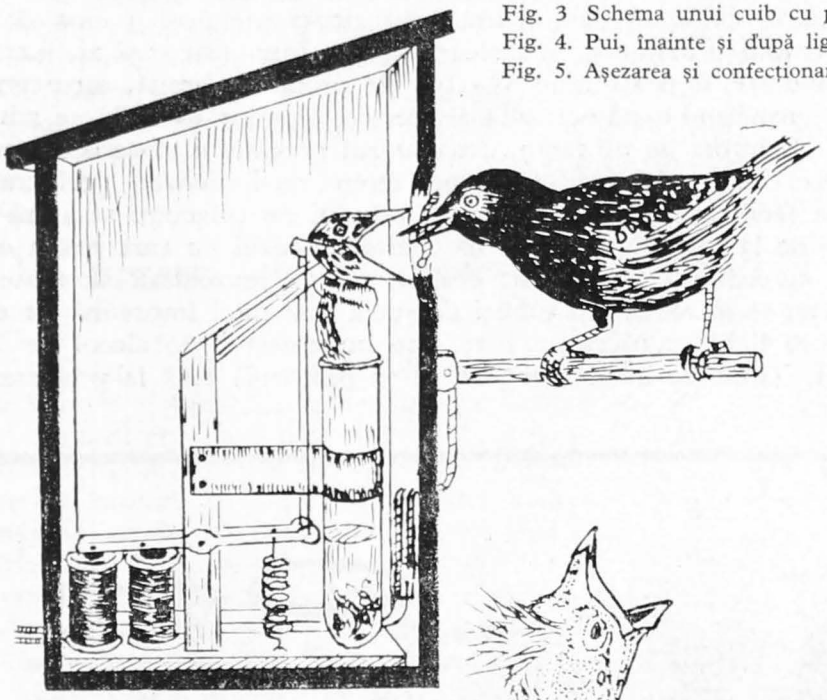

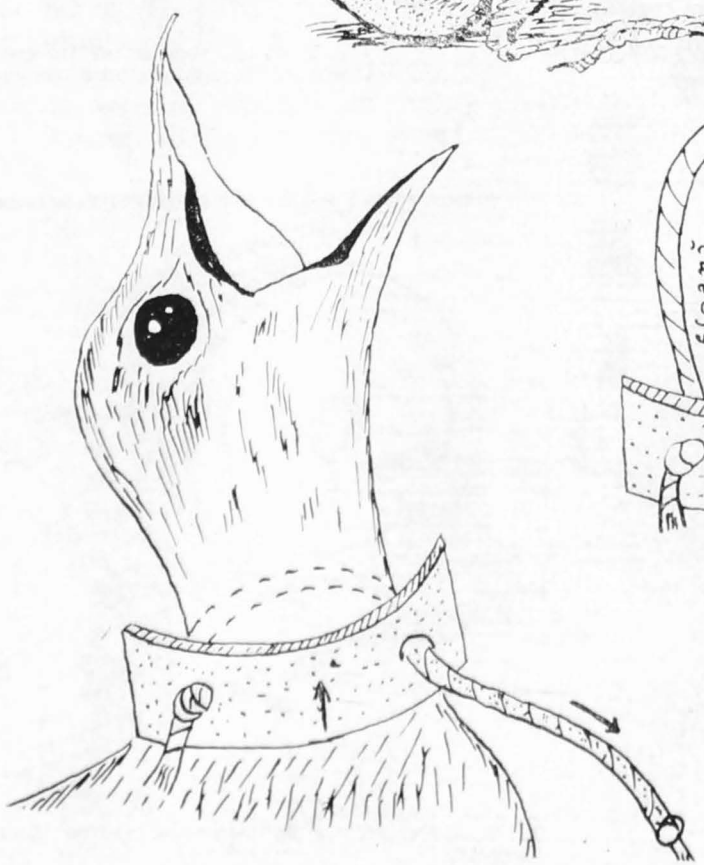

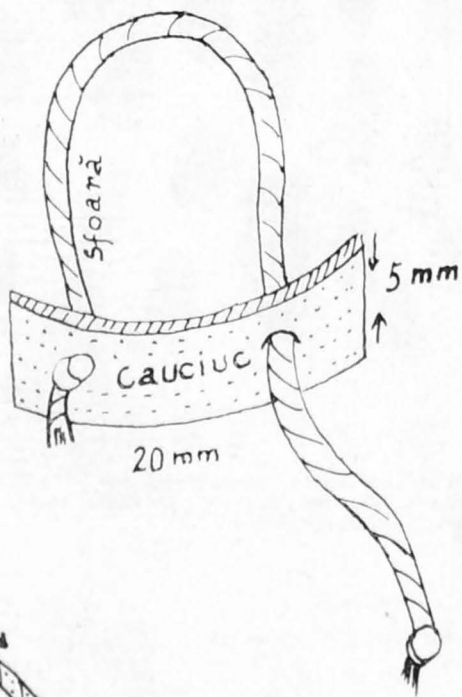

https://biblioteca-digitala.ro

spre cuibul al doilea se ocupă și de hrana din tubul de colectare, fără să adauge lichid conservant, așază o etichetă pe care scrie numărul cuibului, data și ora ligaturii și numărul puilor de la care s-a obținut hrana. Merge la cuibul următor și procedează la fel. Într-o singură zi, lucrînd cu cîte 8—10 cuiburi cu pui, efectiv 6 ore, se pot obține 80—100 de probe de hrană, care conțin cîteva sute de componenți, din care, urmărind toată perioada de creștere a puilor în cuib, se adună un material valoros pentru analiză. Reîntors de pe teren, cercetătorul pregătește materialul astfel colectat pentru conservare, deoarece timpul și lucrările de pe teren nu-i permit prelucrarea acestuia. În seara zilei în care s-a făcut colectarea, conținutul tubului de colectare se așază pe o sită deasă de metal și se spală bine la robinet pentru a îndepărta mucusul cu care hrana este învelită și care, venind în contact cu lichidul conservant, coagulează și îngreuiază determinarea materialului. După spălare, hrana se introduce în tuburi de sticlă mai mici împreună cu eticheta de colectare și se adaugă la ea lichid conservant, care este un amestec de alcool de 70° și glicerină, într-o proporție de 2:1. Tubul se închide ermetic și se păstrează pînă la prelucrare.

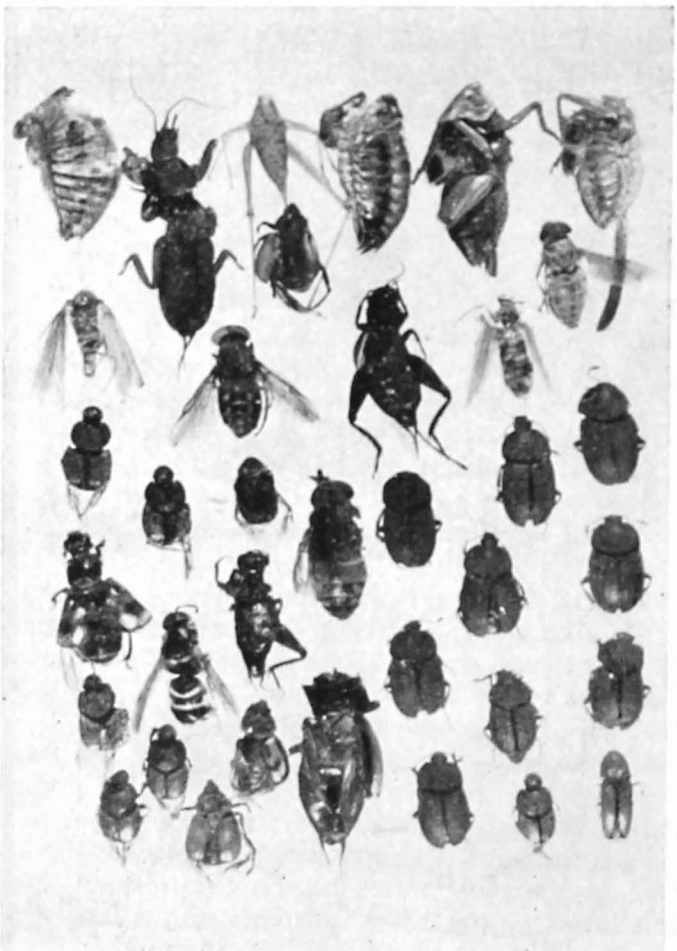

Fig. 6. Conținutul unei ligaturi reușite la puii de *Lanius collurio* L. (Data: 8. VI. 1967, ora: 6—8, vîrsta puilor 15 zile, numărul puilor ligaturați 6 buc.).

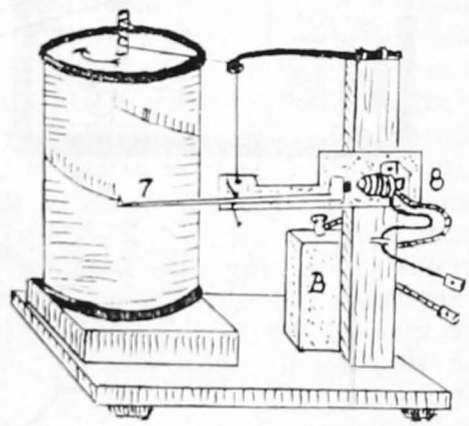

Fig. 7. Aparat automat de înregistrare construit prin modificarea unui termograf.

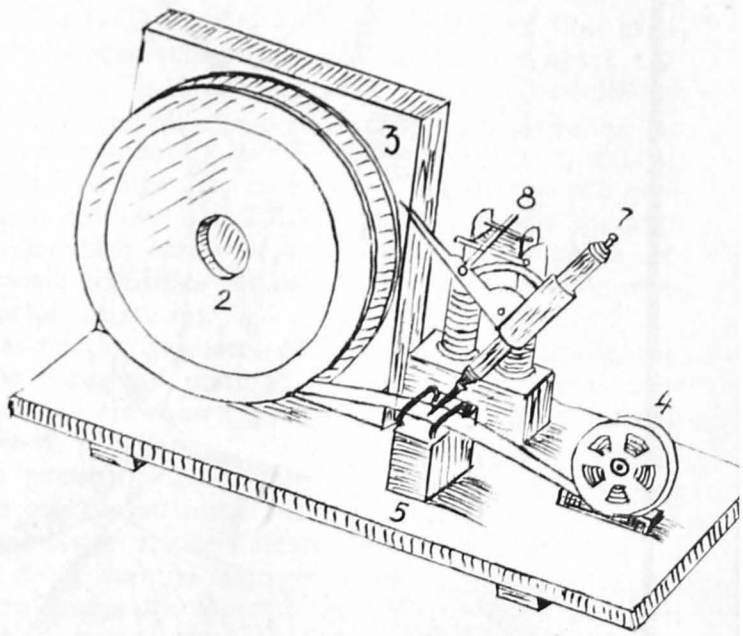

Fig. 8. Aparat automat de înregistrare construit dintr-un ceas deșteptător.

https://biblioteca-digitala.ro

După cum s-a văzut, această metodă necesită un efort fizic considerabil, o muncă sistematică bine planificată și chibzuită, care va răsplăti cercetătorul în faza prelucrării materialului prin ușurarea muncii de determinare a materialului astfel colectat, în care componenții sînt întregi, și-au păstrat culoarea și din care poate primi o imagine cît se poate de clară asupra importanței economice și biocenologice a speciei studiate.

III. Aparate automate pentru înregistrarea activității de hrănire la păsări

Pentru studiul ritmului diurn al unor specii de păsări, sau pentru studiul randamentului de hrănire al păsărilor adulte în perioada creșterii puilor, se pot folosi și niște aparate automate de întregistrare, care ușurează incontestabil munca cercetătorului. Astfel de aparate nu se găsesc în comerț, ci trebuie confecționate de către cercetător. Principiul de funcționare al acestor aparate se bazează pe faptul că pasărea, la intrarea sau la ieșirea dintr-o scorbură naturală sau dintr-un cuib artificial, este nevoită să se atingă de un băț de contact, prin care întrerupe circuitul curentului furnizat de către o baterie și electromagnetul atașat de aparat atrage spre sine un braț de înregistrare, care înscrie un semn pe o bandă de hîrtie. Pentru construirea unui astfel de aparat se poate folosi un termograf modificat (fig. 7) sau pur și simplu un ceas mare deșteptător, pe ale cărei axe se fixează un tambur, care atrage o bandă de hîrtie de pe un alt tambur și este prevăzut cu un braț de înregistrare și doi electromagneți (fig. 8). Mai reușit este aparatul construit dintr-un mecanism de arcuri scos dintr-un patefon vechi (fig. 9). De acest sistem de arcuri, se atașează un ceas deșteptător pentru sincronizarea mișcării. Pe axa acestui sistem de arcuri se montează un tambur colector (2,2'), care trage o bandă de hîrtie de pe tamburul 4, care trece peste măsuța de înregistrare (5). Cînd pasărea intră sau iese din cuib, ea calcă pe bețele de contact (6), întrerupe circuitul curentului furnizat de către bateria B, electromagnetul (8) atrage către sine brațul de înregistrare (7) care înscrie pe banda de hîrtie de pe măsuța de înregistrare (5) o liniuță sau un punct. Cunoscînd distanța parcursă într-o oră de banda de hîrtie și împărțind totalul punctelor sau liniilor cu doi, se poate obține numărul total al intrărilor în cuib pe unitatea de timp. Modul de confecționare a bețelor de contact este redat în figura nr. 10. Aceste aparate automate se pot folosi și combinate cu metoda ligaturilor. În cîteva cuiburi se înregistrează intrările adulților în cuib cu hrană, iar la alte cîteva cuiburi la aceeași specie de pasăre se ligaturează puii. Astfel, se poate determina randamentul de hrănire al adulților într-o

Fig. 9. Aparat automat de înregistrare construit dintr-un patefon vechi.

Fig. 10. Modul de aplicare și întocmirea bețelor de contact.

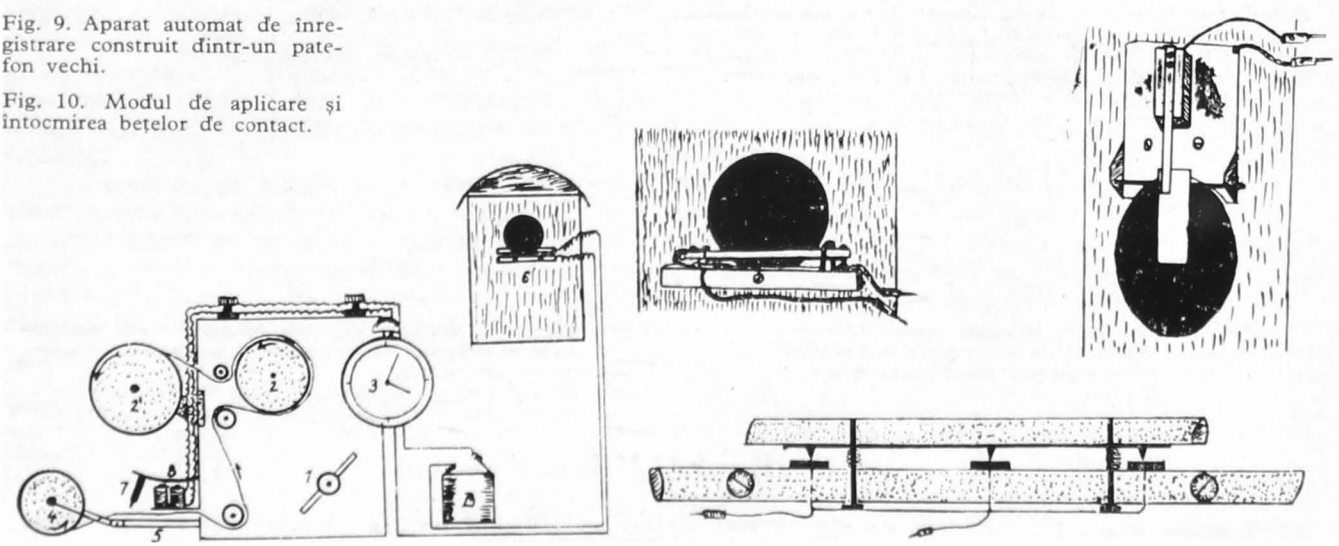

https://biblioteca-digitala.ro

zi sau pe o perioadă mai lungă, cantitatea hranei transportate de către adulți în bucăți și grame cu ocazia unei singure veniri la cuib, numărul mediu de indivizi-pradă și greutatea lor medie etc. Pentru a putea folosi aceste aparate cu succes, este necesar să se monteze la intrarea cuiburilor destinate studiului bețe false de contact cu mult înaintea studiului, pentru ca păsările, să se obișnuiască cu ele. Aparatul așezat la loc ferit, prevăzut cu un tambur mare pentru cabluri se poate folosi de la orice distanță de cuib.

IV. Cîteva principii necesare prelucrării și prezentării materialului colectat

În lucrările privind biologia hrănirii și a hranei păsărilor se obișnuiește ca materialul colectat prin oricare metodă de lucru, după ce a fost analizat și determinat, să fie prezentat după anumite criterii. De obicei, materialul prelucrat se reprezintă în tabele care cuprind următoarele rubrici: numărul curent, denumirea hranei, numărul total al indivizilor și al cazurilor în care componentul respectiv a fost întîlnit în hrană, greutatea totală a componentului, procentajul din hrana totală după numărul de indivizi și după greutate, procentajul de frecvență al componentului, numărul mediu al indivizilor componentului cu care a figurat în hrană, coeficientul de hrană al componentului și valoarea sa economică. Dintre aceste caracteristici de analiză, numai calcularea cîtorva necesită comentarii suplimentare. Astfel, procentajul de frecvență, arată în cîte procente figurează un component din hrană în totalul stomacurilor, gușilor sau al ligaturilor. Calcularea acestei valori este necesară, fiindcă ea indică regularitatea cu care pasărea folosește un component oarecare, adică ea ne indică dacă acest component este consumat permanent, ocazional sau rar. Numărul mediu de indivizi, se calculează din numărul total al indivizilor unui component din hrană, împărțit cu numărul stomacurilor, gușilor, ingluviilor sau ligaturilor în care figurează componentul respectiv. Această valoare arată relația cantitativă și fiziologică dintre pasăre și hrană. Coeficientul de hrană se calculează din numărul total al indivizilor unui component împărțit cu numărul total al stomacurilor, gușilor, ingluviilor sau al ligaturilor executate, indiferent de faptul că respectivul component figurează sau nu în toate probele efectuate. Această valoare exprimă relația permanentă și caracteristică dintre pasăre și hrană și relația cantitativă și calitativă dintre diferiții componenți ai hranei consumate de către pasăre.

Folosind metodele de cercetare descrise mai înainte, putem contribui cu date valoroase la cunoașterea valorii economice a păsărilor noastre și în felul acesta le putem angrena pe cele folositoare cu mult succes în lupta biologică contra dăunătorilor plantelor noastre cultivate.

1. Blagosklonov K.I. — *Ohrana i privlecienie ptiț polezniħ v selskom hoziaistve* — Ucipedghiz, Moscova, 1952.
2. Koroði Gal J., — *A mezögazdaság hasznos és káros madarai* — Edit. agrosilvică, București, 1953.
3. Malcievskii A.S., — *Gnezdovaia jizn pevciħ ptiț* — Leningrad, 1959.
4. Novikov G.A., *Polleviie issledovania poiekologii nazemniħ pozvonociniħ* — Sovetskaia Nauka, Moscova, 1953.
5. Schildmacher H., — *Wir beobachten Vögel* — Jena, 1965.

РЕЗЮМЕ

Автор описывает методы, чаще всего используемые при изучении пищи птиц: непосредственное наблюдение, анализ содержания желудка и пищевода, анализ погадок, клюва птенцов хищных птиц, перевязка пищевода, автоматическое регистрирование прилёта родителей для кормления и т.д.

RÉSUMÉ

L'auteur décrit les méthodes les plus usitées d'étude de la nourriture des oiseaux: observation directe, analyse du contennu de l'estomac et de l'oesophage, analyse des pelottes, muselière pour les jeunes rapaces, ligature de l'oesophage, enregistrement automatique de l'arrivée des parents etc.

https://biblioteca-digitala.ro

CONSIDERAȚII GENERALE ASUPRA STUDIULUI COMPLEX AL POPULAȚIILOR VECHI

WANDA WOLSKI și DARDU NICOLĂESCU-PLOPȘOR

Studiul complex al unei populații sau grup omenesc, în care elementul uman nu este rupt de contextul în care se dezvoltă și evoluează într-o anumită perioadă istorică sau de-a lungul unui interval de timp, iar multiplele aspecte ale activității omenești sînt analizate în totalitatea și unitatea lor culturală și în strînsă interdependență cu factorii cauzali, poate duce la cunoașterea unor laturi complet noi ale vieții comunităților vechi. Datele antropologice, arheologice, geografice, geologice, etnografice etc. reprezintă în acest caz tot atîtea izvoare prețioase și mijloace de scrutare a trecutului omenirii. Dacă progresele realizate în antropologie au aruncat o lumină asupra dezvoltării biologice, a omului, iar amploarea luată de cercetările arheologice a permis cunoașterea tot mai aprofundată a vieții economice, sociale și culturale a comunităților omenești, numeroase alte probleme așteaptă să fie rezolvate. O parte din aceste probleme, prin specificul lor, se plasează la granița dintre două științe, cum ar fi de exemplu antropologia și sociologia, antropologia și arheologia, antropologia și etnografia etc. Antropologul Jan Czekanowski a relevat acest lucru, arătînd că „*cea mai importantă problemă aflată la granița dintre antropologie și arheologie și care nu poate fi rezolvată fără colaborarea strînsă dintre cele două științe, se axează în jurul răspunsului la întrebarea dacă transformările survenite în cultura materială, constatate de arheologi, sînt însoțite de schimbări în componența populației și care este caracterul lor*“ [1]. Alte probleme necesită în schimb colaborarea mai multor științe, dar gradul de participare și importanța lor depind de epoca și nivelul de dezvoltare al societăților cercetate. Așa, de pildă, se știe prea puțin cu privire la condițiile și cauzele care au favorizat și determinat în timp dezvoltarea demografică a omenirii și, legat de aceasta, modul ,căile și ritmul populării unor teritorii de-a lungul vremurilor. Folosind cuvintele arheologului francez L.R. Nougier, „*metode noi, unind grija pentru stratigrafie cu studiul repartiției geografice, analiza ansamblurilor arheologice și mediul biologic, implantarea pe sol și modul de viață par să aducă mai multă claritate și simplitate în studiul purternicii revoluții economice și demografice*“ [2] din neolitic.

Încercări de rezolvare în acest sens, cu rezultate promițătoare pentru o prospectivă a unei antropologii istorice, condusă cu metode biologice, au fost înregistrate de școala lui J. Nemeskéry, care consideră că în stadiul actual al antropologiei fizice nu ne mai putem mulțumi cu valorificarea clasică și trebuie să dăm — în măsura posibilităților — o reconstrucție biologică cît mai completă a populațiilor din diferitele culturi preistorice (paleodemografică, paleosociologică, paleosociografică), în corelație cu științele sociale [3].

---

[1] Czekanowski Jan, *Konieczność współpracy antropologów i archeologów*, în „Archeologia“, X, 1958, Varșovia, 1960, p. 25. V. de asemenea Nicolăescu-Plopșor Dardu, *Aportul paleoantropologiei la cercetarea arheologică*, în „Probleme de antropologie“ vol. VII, 1963, p. 263–272 și Milcu Șt. M., *Sur la methode complexe de recherche en anthropologie*, în “Ann, roum. d'anthrop“, t. 2/1965, p. 3–8.

[2] Nougier L.R., *Problémes du Néolithique occidental*, în „Actes de la IIIe Session Zürich“, 1950 Zürich 1955, p. 202.

[3] Nemeskéry J. e Harsany L., *Prospettive d'una antropologia storica condotta con metodi biologici*, în „Archivio per l'antropologia a l'etnologia“, vol. XCVI, 1/2/3, 1966, p. 98–104.

https://biblioteca-digitala.ro

Mergînd pe aceeaşi linie, şcoala antropologică din Bucureşti, prin cuvîntul prof. Şt. Milcu, recunoscînd importanţa geneticii în antropologie, consideră că trebuie să folosească într-o viziune largă de sinteză şi în mod organic datele antropologiei culturii, antropologiei sociale, antropologiei filozofice, pentru a realiza o înţelegere, o cunoaştere şi o explicare cît mai completă a omului [4].

Nevoia dezvoltării unei metodologii complexe de cercetare a făcut şi obiectul unor discuţii internaţionale în legătură cu aceste probleme, dînd naştere unor dezbateri şi confruntări de poziţie pe marginea concepţiilor unor şcoli, în funcţie de direcţiile şi obiectivele lor principale de cercetare [5].

Consideraţiile noastre privind dezvoltarea populaţiilor vechi de pe teritoriul României sub aspect antropologic, morfobiologic, economic, social şi cultural, le vom prezenta într-un articol viitor, referindu-ne la început, pentru mai mare uşurinţă, la un spaţiu limitat, acela al Dunării de Jos.

Înainte de abordarea temei propuse, credem însă că este necesară o succintă prezentare a problemelor teoretice şi metodologice generale privind studiul complex al populaţiilor vechi, aşa cum se conturează pe baza cercetărilor întreprinse pînă în prezent.

Pentru formarea unei imagini reale şi cît mai complete asupra evoluţiei bio-sociale a populaţiilor vechi, în afara documentelor osteologice umane din necropole, de cele mai multe ori nesatisfăcătoare ca stare de conservare sau insuficiente statistic şi deci nereprezentative, un material bogat poate fi obţinut şi din cercetarea complexă a aşezărilor şi a tuturor elementelor cu caracter economic, social şi de cult legate de o aşezare şi de gruparea omenească ce a vieţuit în limitele ei. La diferenţierile însemnate manifestate pe diferite teritorii, în diverse perioade, au contribuit un întreg ansamblu de factori demografici, economico-sociali, social-politici şi geografici.

Din diferitele definiţii date obiectului „istoria aşezărilor", reiese că această ramură a cercetărilor de istorie veche se ocupă înainte de toate cu studiul activităţii economice organizate a omului şi cu influenţa reciprocă a doi factori: natural (teritoriul de aşezare) şi social (omul) [6]. După cum a arătat şi arheologul J.D.G. Clark, specificul relaţiilor dintre om şi natură este dinamic, progresul civilizaţiei, din punct de vedere al economiei, fiind progresul unei stăpîniri tot mai profunde, teoretice şi practice, a omului asupra forţelor exterioare, economia unei comunităţi omeneşti, într-o anumită perioadă de timp, fiind rezultatul stabilirii unui echilibru între respectiva cultură şi mediul natural [7]. Sau, după cum s-a exprimat André Leroi-Gourhan, *„trebuie să luăm în consideraţie nivelul tehnic general, ca mediu omogen şi continuu, care posedă anumite resurse şi în interiorul căruia tinde să se stabilească un echilibru între diferite sectoare"* [8].

Amplasarea şi dezvoltarea aşezărilor au depins de o serie de caracteristici ale teritoriului de stabilire: reţeaua de văi, raportul hidrologic, desimea pădurilor, esenţele copacilor şi tipul de sol, apropierea sau depărtarea de marile artere de comunicaţie etc.

Louis-René Nougier acordă un rol hotărîtor climei, *„marele regulator al evoluţiei omeneşti, ce poate sugera sau chiar impune modul de viaţă, activităţile fundamentale, ocupaţiile, repartiţia şi masa populaţiei"* [9]. Dacă lucrul acesta este valabil, în mare parte, pentru cele mai vechi perioade de dezvoltare a societăţii, într-o etapă imediat următoare omul poate influenţa, la rîndul său, în mod direct şi indirect, formarea raporturilor hidrologice şi de sol. Implicaţiile şi consecinţele defrişării sistematice a pădurilor, începînd cu neoliticul, legată de răspîndirea cultivării plantelor, sînt îndeobşte cunoscute.

Influenţa exercitată de om şi de tipul de economie practicat de acesta asupra mediului înconjurător, a fost surprinsă foarte bine în caracterizarea făcută de J. Kornas asupra tipurilor de relief ce s-au succedat de-a lungul timpurilor: relieful străvechi, datorat în întregime acţiunii naturii, care sub influenţa activităţii omeneşti se transformă, mai întîi, într-un relief natural, cu caracter foarte stabil, şi apoi într-un relief cultural, care este şi cel din zilele noastre [10].

Caracterul aşezărilor într-o anumită perioadă istorică este condiţionat prin urmare de mediul geografic respectiv, privit — pe de o parte — ca produsul acţiunii forţelor şi proceselor naturale,

---

[4] În vol. „Antropologia în ştiinţele contemporane", simposion organizat de Comisia de antropologie şi etnografie a Academiei R.S.R. la 1. III. 1967, editat de Centrul de cercetări istorice, filologice şi etnografice al Academiei R.S.R., Craiova, 1968.

[5] În vol. „Theorie und Praxis der Zusammenarbeit zwischen den anthropologischen Disziplinen", Bericht über das zweite Osterreichische Symposion auf Burg Wartenstein bei Gloggnitz, 6–12 September 1959. Niederösterreich, 1961.

[6] Dăm mai jos, pentru formarea unei idei mai complete, două din definiţiile mai cuprinzătoare referitoare la noţiunea de aşezare, depistate în literatura de specialitate: Potkanski K. *„Aşezarea reprezintă întregul complex al activităţii grupurilor omeneşti, care determină schimbări în mediul geografic şi cuprinde procesul de ocupare, împărţire şi folosire a terenului, împreună cu toate produsele apărute ca urmare a acestei activităţi şi folosindu-i ei"*. În „Studia osadnicze", vol. „Pisma posmiertne, I Cracovia 1922, p. 94; Buczek K. *„Aşezarea reprezintă o formă spaţială de organizare neadministrativă a tuturor ramurilor vieţii sociale, cu economia în frunte, formă care variază în funcţie de condiţiile de timp şi de loc"*. În „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej", X, 1962, p. 22.

[7] Clark J.D.G., „L 'Europe préhistorique", Paris, 1955, p. 20.

[8] Leroi-Gourhan A., „Milieu et technique", Paris, 1945, p. 365.

[9] Nougier L.R., *Essai sur le peuplement prehistorique de la France*, în „Population", IX, nr. 2, 1954, p. 242.

[10] Kornas J., *Wplyw czlowieka i j go gospodar ki na szate roslinna Polski. Flora synantropijna;* în „Szata roslinna Polski", I, 1959, p. 89–125.

https://biblioteca-digitala.ro

iar pe de altă parte, ca produsul factorului social. Schimbările provocate de om în mediul geografic acționează la rîndul lor, în mod diferit, asupra viitoarelor acțiuni de așezare a grupurilor omenești [11]. Vorbind de activitatea omului și de consecințele ei asupra schimbării mediului geografic, trebuie să ținem seama însă de doi factori ce se impun a fi tratați diferențiat: modul de folosire, proiectat în timp și spațiu, a mediului geografic de către om (de exemplu, deosebirile ce pot fi semnalate în această privință în cazul cultivării primitive a plantelor și a trecerii la agricultură) și mărimea și durata de viețuire a unui grup omenesc pe un teritoriu dat, cuncașterea acestui ultim factor fiind în măsură să ne dea intensitatea și amploarea schimbărilor provocate în mediul natural. De asemenea, nu toate teritoriile au avut de suferit în egală măsură de pe urma acțiunii omului, deși transformările mai importante survenite în mediul înconjurător al unei regiuni pot antrena uneori transformări corespunzătoare în mediul natural al altor regiuni sau teritorii. Exemple sugestive în această privință au fost date de cercetătoarea Maria Dobrowolska, în lucrarea sa asupra schimbărilor petrecute în mediul geografic al Poloniei pînă în secolul al XV-lea. Așa, de pildă, despădurirea versanților carpatice de către colonizarea agricolă și pastorală, care a cunoscut o deosebită intensificare în evul mediu tîrziu, a provocat o scurgere mai rapidă a apelor provenite din topirea zăpezilor și din ploile torențiale în regiunile de șes. Drept rezultat a avut loc o creștere a inundațiilor, care au provocat numeroase pagube și distrugeri, consemnate în documentele din secolele XVIII și XIX [12].

Acțiunea omului s-a manifestat în cadrul unei anumite așezări în mod extrem de variat, ea fiind legată nu numai de obținerea hranei, de exploatarea și folosirea materiilor prime, de producerea celor necesare traiului, dar și de vehicularea unor bunuri și întreținerea unor relații de schimb cu teritoriile învecinate, de activitățile social-organizatorice ale comunității date, de locuirea propriu-zisă a acestei comunități, reflectată în construcțiile sau în sistemele de apărare ridicate de ea, de îndeplinirea unor ritualuri, legate de credințele sau tradițiile moștenite de la predecesori (riturile și ritualurile de înmormîntare).

Toate aceste activități au lăsat în pămînt urme materiale, valoarea lor cantitativă și calitativă depinzînd de gradul de conservare al acestor vestigii, condiționat la rîndul său de mediul geografic, modul de trai, durata de viețuire în punctul respectiv etc.

Propunînd o metodă complexă de cercetare pe teren a ansamblurilor de locuire, Zdzislaw Rajewski atrage atenția asupra faptului că există ansambluri de locuire simple, formate din locuri de locuire, exploatare și înmormîntare, și ansambluri complexe, în componența cărora sînt prezente diferitele funcții ale unei așezări: terenurile de exploatare sau cele destinate unei producții specializate, aflate în afara limitelor așezării, locurile rezervate schimbului, arterele de circulație etc. [13].

Z. Wozniak a propus studierea așezărilor în funcție de următoarele probleme [14]: 1) stabilirea cauzelor care au determinat în etapa respectivă apariția așezărilor, caracterul lor și condiționarea economică și socială a acestui proces; 2) găsirea cauzelor pentru care așezarea s-a putut dezvolta în punctul respectiv și stabilirea gradului de corespondență a condițiilor topografice cu rezultatele obținute la punctul unu. Aceasta presupune cercetarea topografică a așezării și a mediului înconjurător [15]; 3) reconstituirea activității economice a așezării; 4) cercetarea amplasării elementelor din jurul așezării: cimitire sau necropole, cîmpuri sau loturi cultivate, artere de comunicație etc.; 5) stabilirea caracteristicilor așezării: ocupațiile locuitorilor, mărimea grupului omenesc și forma de organizare socială; 6) aflarea întinderii teritoriului folosit de locuitori; 7) elaborarea istoricului dezvoltării așezării și transformările survenite de-a lungul întregii sale existențe; 8) stabilirea importanței așezării cercetate în ansamblul unui complex mai mare de așezări similare; 9) analiza factorilor care au dus la dispariția așezării în punctul respectiv.

Un rol important în condiționarea caracterului și funcției așezărilor revine factorului demografic: mărimea grupului omenesc corespunzătoare unui ansamblu de locuire. Ori mărimea grupului omenesc este strîns legată de nivelul mijloacelor și relațiilor de producție. De exemplu, o economie agricolă extensivă, prădalnică prin natura ei, nu poate satisface necesitățile unui grup omenesc numeros. Abia trecerea la economia agricolă intensivă va asigura condițiile cerute pentru constituirea unor grupări omenești mai mari, cu caracter stabil. Studierea inversă a acestui proces, pornind de la caracterul așezării, gradul de dezvoltare economică, organizarea socială etc., ne poate ajuta la reconstituirea cu aproximație a volumului populației și a dinamicii evoluției sale.

Referindu-se la caracterul nesigur al unor studii de acest gen, L. R. Nougier arată că „*. . . . estimarea populației pe baza acestor documente tehnice* (este vorba de hărțile arheologice) *rămîne o problemă delicată. Paralele etnografice permit totuși anumite evaluări și o cifră dată cu prudență satisface mai mult decît ignoranța totală*“ [16].

---

[11] v. în această privință Nieweglowski Andrzej. „Z badan nad osadnictwem w okresach póznolatenskim i rzymskim Mazowszu“. Wroclaw-Warszawa-Kraków, 1966, p. 22–45.

[12] Dobrowolska Maria, „Przemiany srodowiska geograficznego Polski do XV w,“ Warszawa, 1961, p. 165.

[13] Rajewski Zdzislaw, „O metodyce badan terenowych zespolów osadniczych“, în Wiadomosci Archeologiczne, XXVI, nr. 3–4, 1959–1960, p. 94.

[14] Wozniak Zenon, *Uwagi o problematyce badawczej starozytnego osadnictwa*, în „Sprawozdania Archeologiczne“, IX, 1960, p. 91–99.

[15] Fischer Ulrich, *Neolitische Sied lung in Anhalt* în „Archaeologica-Geographica“, VII, 1958, p. 1–8.

[16] Nougier L.R., *op. cit.*, p. 241.

https://biblioteca-digitala.ro

Volumul demografic al unei populații sau comunități omenești reflectă, în succesiunea generațiilor și a structurii pe grupe de vîrstă, nivelul de dezvoltare a comunității respective în diferite etape istorice. Demografia populațiilor vechi poate fi abordată sub două aspecte esențiale: repartiție și estimare sau evaluare, și depinde într-o măsură foarte mare de numărul necropolelor săpate exhaustiv și de fixarea duratei lor de folosire în limite cronologice cît mai exacte. Întrucît numărul necropolelor cercetate integral este în general foarte redus în toate țările Europei, nu se pot da date cifrice precise. Estimarea volumului demografic al populației poate să se apropie prin urmare cel mai mult de adevăr numai dacă se pornește de la volumul necropolei și durata medie a utilizării ei.

R. Riquet folosește în studiile sale de paleodemografie trei categorii de izvoare: 1) izvoarele arheologice (densitatea așezărilor pe suprafețe bine cercetate, numărul și dimensiunile locuințelor din fiecare așezare în parte, analiza factorilor susceptibili de a arunca o lumină asupra nivelului de organizare administrativă, socială și politică, definirea exactă a modului de subzistență, cultivarea plantelor, creșterea animalelor domestice, vînătoare, indicații asupra vieții sedentare etc.); 2, izvoarele antropologice (numărul de morminte pe necropolă, fixarea cronologică a cimitirului, considerații asupra mortalității, distribuirii pe sexe a scheletelor etc.); 3) comparațiile etnografice [17].

Avînd în vedere erorile la care pot da naștere asemenea evaluări, unii cercetători propun ca studiile de paleodemografie să se rezume în etapa actuală la stabilirea schimbărilor cantitative generale în domeniul populării, cu privire la care avem mărturiile legate de schimbarea densității așezărilor și a numărului ansamblurilor de locuire. Aceste schimbări depindeau în primul rînd de mișcările de populații, provocate în majoritatea cazurilor de cauze economice, determinate — la rîndul lor — de anumite transformări survenite în climă, relief, mod de viață etc.

Relațiile de schimb puteau uneori să impună și ele calea de penetrație a grupurilor omenești [18]. Rolul principal în apariția aglomerațiilor de așezări l-au avut însă condițiile climaterice și fiziografice, favorabile dezvoltării unui anumit tip de economie. Teritoriile preferate pentru așezare au variat, prin urmare, de la epocă la epocă, ele putînd fi la un moment dat favorabile pentru stabilirea și viețuirea unei comunități omenești în funcție de nivelul ei de dezvoltare. Recunoașterea rolului factorului geografic nu trebuie să meargă însă pînă la ridicarea la rangul de lege a determinismului geografic, deoarece același mediu s-a întîmplat să ofere condiții prielnice pentru dezvoltarea unor activități economice foarte variate, iar o dată cu creșterea volumului populației și a densității așezărilor, comunitățile omenești încep să se acomodeze și cu teritoriile mai puțin avantajoase, din punctul nostru de vedere, pentru tipul de economie practicat, ele intervenind în mod tot mai activ în transformarea și adaptarea mediului înconjurător.

În felul acesta, creșterea demografică devine și ea un factor al progresului economic, contribuind la intensificarea și diversificarea ocupațiilor și a diferitelor tipuri de activități, la lărgirea contactelor, la intensificarea schimburilor, la propagarea și generalizarea tehnicilor noi. După exprimarea foarte plastică a lui L.R. Nougier, *„în deșertul uman al paleoliticului vechi descoperirile trebuiau să se facă în repetate rînduri înainte de a fi salvate și propagate. Caracterul lent al progresului se explică prin raritatea oamenilor“* [19].

Ritmul populării unor teritorii diferite din punct de vedere al mediului geografic a urmat o linie ascendentă (excludem din această evoluție perioadele de recul demografic, însoțite de restrîngerea zonelor de locuire, întrucît în perspectivă istorică ele au avut un caracter trecător), mergînd paralel cu progresele realizate în domeniul mijloacelor de producție. H. Jankuhn subliniază acest lucru cînd vorbește de urmările metalurgiei fierului asupra ocupării unor terenuri argiloase la sfîrșitul latènului, fapt constatat pe teritorii deosebite și care nu poate fi explicat ca o consecință a acțiunii altor factori, cum ar fi, de exemplu, factorul climateric, deoarece are loc la momente distanțate ca timp, în funcție de ritmul de dezvoltare istorică al unor regiuni [20].

Acest lucru nu ne poate împiedica însă să ținem seama și de fluctuațiile survenite în domeniul populării, populare care se leagă în arheologie de aria de răspîndire a unei culturi materiale, de-a lungul întregii sale existențe, și de schimbările survenite în diferitele etape sau faze ale acestei culturi. Ar fi interesant de stabilit în ce măsură întinderea ariei de răspîndire depinde de factorul demografic, ilustrînd o creștere mai însemnată sau mai puțin însemnată a populației, și dacă micșorarea ariei de răspîndire sau revenirea ei la limitele inițiale a fost provocată de dispariția unei părți a populației amintite, de întoarcerea ei pe teritoriile de baștină sau de asimilarea comunităților aflate la marginea ariei de răspîndire și în vecinătatea purtătorilor altor culturi.

[17] În „Current Anthropology“, 8, nr. 5, 1967, p. 505; vezi și Howells W.W., *Estimating population number through archaeological and skeletal remains*, și Vallois H.V., *Vital statistics in prehistoric population as determined from archaeological data*, ambele în vol. „The application of quantitative methods in archaeology,“ V.F.P.A.“, vol. 28, 1960, p. 158—185 și 186—222.

[18] Stjernquiest Berta, *Models of Commercial Diffusion in Prehistoric Times*, în „Scripta Minora“, nr. 2, 1965—1966, Lund 1967, p. 1—14.

[19] Nougier L.R., *op. cit.*, p. 263. Vezi de asemenea Heichelheim F.M.,“ An Ancient Economic History“, Leiden, 1958, p. 260.

[20] Jankuhn H., *Methoden und Probleme siedlungsarchäologischer Forschung*, în „Archaecologica Geographica“ IV 1955, p. 74.

https://biblioteca-digitala.ro

Mulți cercetători înclină, pe bună dreptate, pentru această din urmă soluție, deși aplicarea unor scheme tip și pentru cazurile unde nu avem mărturii sigure, poate duce la comiterea de erori și la neînțelegerea modului de desfășurare a unui proces istoric. Așa de pildă, gradul de mobilitate al unei comunități omenești și raza acțiunilor de deplasare pot fi stabilite cu aproximație pe baza cunoașterii temeinice a tipului de economie a respectivei comunități. Astfel, raza de deplasare era mult mai mare și nelimitată în cazul folosirii defrișării prin ardere, decît în cazul alternării loturilor cultivabile. Un exemplu grăitor în această privință l-am găsit în descrierea modului de cultivare a pămîntului de către țăranii maja și a consecințelor lui, așa cum au fost consemnate de cuceritorii spanioli. Țăranii dădeau foc unei bucăți din junglă și pe parcela obținută astfel, cu ajutorul unui băț ascuțit, făceau niște gropițe în care aruncau boabe de porumb. După ce pămîntul înceta să mai rodească, ei se deplasau în altă parte, lăsîndu-l pradă vegetației sălbatice. În căutare de pămînturi fertile, țăranii pătrundeau tot mai adînc în junglă, depărtîndu-se de orașele pe care aveau obligația să le aprovizioneze. Între orașe și sate, au constatat cu mirare spaniolii, se întindeau fîșii largi de stepă arsă și stearpă. Cînd foametea devenea amenințătoare orașele își căutau salvarea în emigrare. În timp ce în nord lua naștere un nou imperiu, orașe înfloritoare erau părăsite, fiind inundate de vegetație [21]. Experimentul întreprins de Axel Steensberg în Jutlanda, avînd drept scop reproducerea condițiilor de cultivare primitivă a pămîntului în epoca pietrei, a demonstrat, pe de altă parte, că un lot devenea complet sterp la patru ani după defrișare.

Un rol l-a avut și factorul demografic propriu-zis, adică volumul populației și creșterea lui, dar nu putem neglija nici factorii social-politici, care pot impune schimbarea locului de amplasare a așezărilor (apariția la un moment dat în neolitic a așezărilor situate pe locuri inaccesibile și ușor de apărat sau mutările de populații efectuate de romani în urma cuceririi unor teritorii), regruparea unor comunități pentru motive de apărare etc.

În unele cazuri, mutarea așezărilor putea fi pricinuită și de anumite fluctuații climaterice sau schimbări survenite în rețeaua hidrologică. Vorbind de importanța văilor apelor pentru popularea preistorică, Michel Lorblanchet arată că în hallstatt și latène s-a produs un hiatus în ocuparea văilor, fiind căutate locurile mai ridicate. Acest hiatus s-ar fi datorat nu numai stării de nesiguranță, provocată de venirea unor populații dinafară și de războaiele intertribale, dar și unei creșteri a umidității, ca urmare a trecerii de la perioada subboreală la cea subatlantică, care a creat condiții neprielnice pentru viețuirea pe acele terenuri [22]. Nieweglowski presupune că defrișarea a influențat ridicarea nivelurilor apelor, antrenînd inundarea suprafețelor situate mai jos și a putut cauza în felul acesta mutarea ansamblurilor de locuire pe terenurile situate mai sus, pe văile rîurilor mici [23].

Mărimea grupului omenesc era determinată și de modul de obținere a bunurilor materiale. Observațiile etnografice au arătat că defrișarea prin ardere a loturilor necesare cultivării a impus formarea unor colectivități de muncă de o anumită mărime.

Ne vom opri, în sfîrșit, asupra valorii și importanței unor indicatori demografici, cum ar fi durata medie de viață, longevitatea și mortalitatea pe grupe de vîrstă, pentru înțelegerea unor probleme legate de viața economică și organizarea socială a comunității studiate. Uneori, aceste date ne pot da unele indicații prețioase pentru estimarea, în linii mari, a volumului de muncă depus în decursul existenței unei comunități și a repartiției pe sexe a activităților desfășurate în cadrul ei, utilizînd în acest scop și datele oferite de analiza morfo-biologică. Durata medie de viață este un indicator demografic sintetic și întrucît reflectă nivelul general al condițiilor de viață, se poate considera că reprezintă un ritm bio-social, caracteristic unei colectivități într-o anumită perioadă istorică. Or, comunitățile umane cu o durată medie de viață diferită (de exemplu, 20 și respectiv 40 de ani) au avut nu numai perspective demografice diferite, dar, în funcție de aceste perspective, și posibilități deosebite de dezvoltare pe plan economic, social și cultural. Pe de altă parte, o mortalitate crescută în grupa de vîrstă de la 0—14 ani, în cadrul unor comunități cu o durată medie de viață redusă, poate constitui cauza demografică a încetării unei așezări sau a declinului și dispariției unei culturi, mergînd uneori pînă la stingerea populației. Dacă avem în vedere faptul că dezvoltarea economică este strîns legată de volumul demografic și de structura pe grupe de vîrstă a unei populații și dacă ne gîndim că viața activă începe azi, în medie, la 18 ani, iar în 1776 începea la vîrsta de 10 ani sau chiar mai devreme [24], putem să ne formăm o idee cu privire la perspectivele economice ale unei comunități umane din neolitic, de exemplu, sau din epoca bronzului, cu o durată medie de viață în jur de 20—23 de ani, o mortalitate ridicată în grupa de vîrstă de 0—14 ani și un volum demografic redus.

Socotim că merită să ne oprim și la implicațiile cultural-istorice ale unui fapt binecunoscut, a cărui importanță nu a fost încă subliniată în cercetările efectuate asupra populațiilor vechi, și anume că, din toate timpurile, bătrînii sînt păstrătorii obiceiurilor și tradițiilor, și aceasta cu atît

[21] Kosidowski Zenon, „Gdy slonce bylo bogiem", Warszawa, 1962, 325—326.

[22] Lorblanchet Michel, *Contribution à l'étude du peuplement des Grands-Causess*, în „Bulletin de la Société Préhistorique française", LXII, nr. 3, 1966, p. 683. Vezi de asemenea Demougeot E, *Variation climatique et invasions*, în „Revue historique", I, nr. 233, 1965, p. 1—22.

[23] Nieweglowski A., *op. cit.*, p. 113.

[24] Sauvi A., *La vieillesse économiquement inactive*, în „Revue du travail", avril 1960, p. 467.

https://biblioteca-digitala.ro

mai mult cu cît este dovedit că o dată cu vîrsta scade supleţea de adaptare a omului [25]. O comunitate umană cu o durată medie de viaţă scăzută şi o longevitate redusă poate fi mai susceptibilă la influenţele dinafară, mai permeabilă la însuşirea unor elemente culturale noi, ce vin să se adauge celor vechi sau să se substituie lor. Cultura materială a unor asemenea comunităţi poate fi supusă mai uşor variaţiilor şi fluctuaţiilor.

În aceeaşi ordine de idei, trebuie să arătăm, după părerea noastră, că o necropolă nu reflectă întreaga comunitate dintr-o aşezare, deoarece nu se poate susţine că a fost înhumat pînă şi ultimul individ din cadrul acestei comunităţi sau grup omenesc [26]. Numărul de indivizi rămaşi în viaţă în momentul cînd o aşezare îşi încetează existenţa, reprezintă ceea ce am putea numi fondul demografic al continuităţii culturale în spaţiu şi timp, el fiind păstrătorul şi continuatorul unui fond cultural şi de tradiţii fie în cadrul unor aşezări nou întemeiate, fie chiar şi în cazul asimilării supravieţuitorilor vechii aşezări de către o altă comunitate.

Pentru unele probleme privind dezvoltarea istorică a comunităţilor umane dintr-un areal cultural, este util şi un alt indicator demografic: estimarea populaţiei medii, exprimată prin raportul dintre numărul de om ani trăiţi de comunităţile din cuprinsul arealului cultural cercetat şi durata culturii respective.

Studiul complex al populaţiilor vechi necesită, în concluzie o cercetare sistematică, extensivă şi intensivă a aşezărilor şi necropolelor corespunzătoare, studiate în perspectiva istorică a dezvoltării comunităţilor umane de pe un anumit teritoriu, ţinînd seama de caracteristicile geo-morfologice, hidrografice şi climaterice şi de implicaţiile social-economice şi cultural-istorice ale factorilor demografici menţionaţi.

Faptele expuse demonstrează pe de altă parte strînsa interdependenţă dintre factorii cauzali şi necesitatea unei viziuni largi în rezolvarea unor probleme ce au în centrul atenţiei lor fenomenul uman privit nu numai ca un fenomen biologic, dar şi ca un produs social. M. G. Levin a arătat, de altfel, printr-o serie de exemple concludente, că antropologia, arheologia, etnografia şi lingvistica, operînd izolat şi fără să-şi confrunte datele, pot ajunge la erori fundamentale în cercetarea problemelor de etnogeneză [27].

Trebuie să fim conştienţi însă de greutatea stabilirii unor legături între faptele cercetate de diferitele ştiinţe şi de prudenţa cu care trebuie să fie avansată orice generalizare. De cele mai multe ori, aceste fapte nu pot fi oglindite în raporturi cantitative şi sînt departe de a avea o semnificaţie unică. Fără a ne lăsa pradă scepticismului manifestat de unii oameni de ştiinţă cum ar fi, de exemplu, Merton, şi fără a avea pretenţia că vom reuşi să elaborăm o metodologie proprie, aplicabilă la cercetarea şi rezolvarea unor probleme de acest gen, ne-am limitat la prezentarea cîtorva consideraţii cu caracter foarte general, care pot constitui la nevoie tot atîtea ipoteze de lucru pentru studierea problemelor pe care ni le-am propus. Cu această ocazie, vor ieşi mai bine în evidenţă şi lipsurile existente în materialul faptic adunat pînă în prezent, ca şi fenomenele sau factorii care au fost cercetaţi într-un mod insuficient sau dintr-un anumit unghi, ce nu permite confirmarea sau infirmarea unor ipoteze. Unele observaţii făcute de noi s-ar putea să aibă, prin urmare, un caracter provizoriu, în funcţie de nivelul actual al cercetărilor întreprinse în această direcţie. Nutrim speranţa însă că vom reuşi să aducem totuşi unele lămuriri suplimentare la cunoaşterea comunităţilor umane vechi de pe teritoriul patriei noastre.

---

[25] Stassart J., *Structure par âge et croissance économique*, în „Population et famille", nr. 6–7, 1965, p. 13.
[26] Howells W.W., *op cit.*, p. 172.
[27] Levin M.G., *Ethnic origins of the peoples of the Northeastern Asia*, în „Arctic Institute of North America, Anthropology of the North", Univ. of Toronto Press, 1963.

РЕЗЮМЕ

Прежде чем начать анализ развития некоторых поселений на территории Румынии с точки зрения единства и разнообразия многочисленных и взаимных характеристик: антропологических, морфологических, демографических, экономических, социальных и культурных, которые являются темой другой работы, авторы считали необходимым представить последовательно основные теоретические и методологические проблемы, касающиеся полного изучения древних поселений, так как это в данный момент обрисовывается на базе предпринятых в той области исследований.

Размещение и эволюция поселений, также как и их характер и демографическая база культурной последовательности, представленной числом индивидов, оставшихся в живых в тот момент, когда поселение прекращает свое существование — проанализированы с точки зрения социал-экономических и культурно-исторических данных.

RÉSUMÉ

Avant d'analyser l'évolution des populations anciennes sur le territoire de la Roumanie sous rapport de l'unité et de la complexité des multiples déterminations réciproques antropologiques, morphobiologiques, démographiques, sociales et culturelles qui font l'objet d'un autre ouvrage, les auteurs ont trouvé nécessaire de présenter de maniere succinte les problemes théoretique et méthodologique ayant rapport a l'étude complexe des populations anciennes, tels qu'ils se dessinent actuellement a partir des recherches entreprises dans ce domaine.

L'amplacement et l'évolution des habitats, ainsi que leur caractère et le fonds démographique de la continuité culturelle représenté par la nombre d'individus restés en vie au moment ou l'habitat cesse d'exister, sont analysés dans la perspective des implications sociales-économiques et culturelles-historiques.

https://biblioteca-digitala.ro

CUPTOARE PRIMITIVE DE REDUS MINEREUL DE FIER DIN EPOCA GETO-DACICĂ, DESCOPERITE LA CIREȘU

EXPECTATUS BUJOR, LUCIAN ROȘU

Fig. 1. Cireșu. Cuptor primitiv simplu de redus minereul de fier.

Problema apariţiei şi dezvoltării metalurgiei fierului pe teritoriul României a fost obiectul unor variate ipoteze, care aveau o trăsătură comună: admiterea influenţelor dinafară venite la început prin obiectele gata confecţionate. În legătură cu folosirea fierului sînt puse piesele de fier aflate împreună cu cele din bronz din diferite puncte din ţară, cum este lama de pumnal, de la Hida[1], cea de cuţit de la Tuşnad[2], topoarele de la Vinţu de Jos[3], fragmentul de bară de la Babadag[4], uneltele de la Cernatu[5] ş.a. Dar nici pentru această etapă de difuzare a fierului, cunoscută în prima epocă a fierului, şi nici pentru cea de-a doua etapă a generalizării uneltelor de fier,

[1] K. Horedt, *Die Verwendung des Eisens in Rumanien bis das 6 Jahrbundert v.u.Z.* în „Dacia" N.S., VIII, 1964, p. 123, nr. 11.

[2] K. Horedt, *Cercetările arheologice din regiunea Hoghiz-Ugra şi Teiuş*, în „Materiale arheologice", I, 1953, p. 804, nr. 13, fig. 11, nr. 13.

[3] A. Popa şi I. Berciu, *Contribution à l'étude des dépôts d'objets hallstattiens*, în „Dacia" N.S., VIII, 1964, p. 93, nr. 23, 24, 25, fig. 1 nr. 4, 5, 6.

[4] S. Morintz, *Quelques problèmes concernant la période ancienne du Hallstatt au Bas-Danube à la lumière des fouilles de Babadag*, în „Dacia", N.S., VIII, 1964, p. 105, 118.

[5] Z. Székely, *Beiträge zur Kentnis der Frühhallstattzeit und zum Gebrauch des Eisens in Rumänien*, în „Dacia" N.S X, 1966, p. 210, nr. 2,3,4,5, p. 211, nr. 6,7,8, fig. 3.

▶

https://biblioteca-digitala.ro

petrecută în epoca geto-dacică, nu s-au identificat centre în care să se fi manifestat preocuparea folosirii noii metalurgii a fierului, deşi sînt indicii de existenţa lor la mijlocul primei epoci a fierrului[6].

Date noi în această problemă aduc cercetările noastre din raza comunei Cireşu [7], aflată la 27 km nord-vest de Turnu-Severin, şi unde solul este bogat în minereu de fier. În partea de sud-est a comunei, pe malul drept al pîrîului „Ogaşul cu nuci" se aflau două suprafeţe unde semănătură nu se putea face, iar fierul plugului se izbea în zgură.

Una din aceste suprafeţe necultivabile era lîngă drumul de picior ce lega Cireşu de Sohodol prin Valea Mare, la nord de conacul lui Victor Rogobete, în partea de vest a grădinii lui Pantelie Bobîrsc. Aici, în timpul arăturilor, plugul scoase la suprafaţă bulgări mari de zgură de fier. Îndepărtarea infimului sol vegetal prin săpături arheologice, a dezvelit o îngrămădire de bulgări de zgură, peste care se aflau fragmente de lipitură de pămînt ars, care avea culoarea roşcată în partea de deasupra şi roşie-vineţie cu multe particule de zgură în partea de jos.

Degajarea acestei îngrămădiri de zgură şi lut ars a dat la iveală o vatră de formă ovoidală, cu diametrul mare de 5 m în exterior, încinsă de un brîu de pămînt ars, impregnat cu particule de zgură (fig. 1). Vatra era amenajată în pantă, pe solul antic, pe care se aşezase o lipitură de lut. În mijloc, mai jos de centru, se află o mică excavaţie anume făcută şi de asemenea lutuită. Secţionarea vetrei a dat posibilitatea observării a două straturi de lutuire, pe ultima rămînînd grămada de zgură găsită.

Este vorba de un cuptor primitiv, în genul bocşelor, pe care se îngrămădea minereu de fier în alternanţă cu cărbunele de lemn şi peste care se depunea un strat gros de pămînt moale. Această lipitură avea rolul de a astupa spaţiile ce ar fi permis răsuflarea aerului din interior prin arderea care începea în focarul amenajat în centru şi întreţinută de tirajul creat prin capătul de jos al pantei şi deschiderea lăsată în vîrful îngrămădirii prin lipitura de pămînt, de unde s-a ridicat probabil un horn. Orientarea cuptorului în direcţia pantei naturale, cu o diferenţă de nivel de 1,40 m între cele două extreme ale diametrului maxim, se justifică prin necesitatea asigurării tirajului, cît şi a scurgerii întregii topituri în partea de jos, unde terenul este înroşit. Cele două straturi de lipitură de lut, al doilea arătînd şi o refacere, dovedesc refolosirea acestei amenajări şi abandonarea ei după a doua întrebuinţare. Grămezile de zgură din partea de nord, cît şi grămada de minereu din partea opusă, arată o îndeletnicire de proporţii reduse.

La circa 200 m mai spre sud de locul cercetat şi la 100 m nord de conacul lui Costică Untaru, în capătul de est al viei lui Vasile Zaharia era cel de-al doilea obiectiv cercetat. Ca şi la primul, după înlăturarea solului vegetal s-a întîlnit o îngrămădire de bulgări de zgură, peste care erau bucăţi de lipitură arsă de pămînt cu impregnări de particule de zgură. Îndepărtarea acestei îngrămădiri a dus la dezvelirea unui alt cuptor, deosebit de precedentul şi prin forma aproape circulară, cu diametrul maxim de 5 m exterior (fig. 2). Vatra era înconjurată de un rînd de cărămizi crude, iar în partea vestică s-a păstrat spre interior un al doilea rînd tot de cărămizi crude. Vatra fusese amenajată pe solul antic în pantă de 0,45 m diferenţă de nivel, care a devenit un pămînt tare, de culoare neagră, amestecat cu pietricele şi cu puternice impregnări de particule de zgură. Pe suprafaţa sa erau adîncite mai multe şenţuleţe în evantai. al căror punct de întîlnire era camera de ardere. Aceasta era mai adîncită, iar pe marginile ei fuseseră puse în picioare cărămizi distanţate între ele.

Temperatura ridicată a arderii din acest cuptor a făcut ca rîndul interior din cărămizi crude să ajungă la culoarea neagră-vineţie, cum erau şi cărămizile din camera de ardere, spre deosebire de rîndul exterior, care era roşu-cărămiziu, la fel ca şi intervalul de 10 cm dintre rînduri.

Topitura minereului de fier se strîngea prin şanţurile radiale spre camera de ardere, de la care se scurgea prin conducta din tuburi de lut care străbătea peretele de cărămizi dinspre sud, găsită de noi în întregime.

Cele trei straturi de lipitură de lut arată tot atîtea folosiri; de pe urma primelor două au fost necesare şi refaceri parţiale ale vetrei. Cea de-a treia încărcare cu minereu de fier şi cărbune a fost şi ultima utilizare, rămînînd îngrămădirea de zgură şi lipitura de lut pe vatra abandonată, în preajma căreia au rămas şi grămezi de zgură şi de minereu.

Aceste două cuptoare primitive de redus minereul de fier ridică o serie de probleme în legătură cu stadiul metalurgiei fierului, cu vremea în care se ajunsese la acest proces de reducere, cu populaţia care se specializa în noua tehnică a metalurgiei.

Cele două obiective cercetate arată două tipuri constructive, cu un scop comun de reducerea minereului de fier. Întrebarea ce s-a pus era dacă ele reprezintă două etape în timp, sau sînt două etape ale procesului de reducţie? Se poate ca a doua interpretare să fie cea adevărată, întrucît — spre deosebire de prima formă — cea de-a doua pare mult mai evoluată din punct de vedere constructiv şi — prin menţinerea unei temperaturi mai ridicate — ar fi putut da un produs de calitate mai bună.

---

[6] Z. Székely, *Beiträge zur Kentnis der Frühhallstattzeit und zum Gebrauch des Eisens in Rumänien*, în „Dacia" N.S., X, 1966, p. 218–219.

[7] Cercetările au fost întreprinse de subsemnaţii în anul 1958, în cadrul unui colectiv condus de prof. C.S. Nicolăescu-Plopşor.

https://biblioteca-digitala.ro

Cîteva fragmente ceramice de la vase lucrate cu mîna dintr-o pastă grosolană și decorate cu brîu alveolat, aflate în apropierea cuptoarelor, în partea de vest, dovedesc o etapă veche a epocii geto-dacice, poate de la sfîrșitul primei epoci a fierului, dacă nu cumva chiar de la începutul epocii a doua a fierului, cum pare să indice restul din partea de jos a unui vas lucrat la roată din pastă cenușie și găsit împreună cu cele de la al doilea cuptor.

Ceramica e caracteristică pentru lumea geto-dacică și dovedește că în această vreme geto-dacii cunoșteau folosirea noii metalurgii, amenajînd pe coastele dealurilor din această parte a munților Mehedințiului cuptoare primitive de redus minereul, urmînd ca obiectele de fier să le obțină meșteșugarii din fierul moale astfel rezultat. Este foarte posibil ca — mult mai înainte — din partea ilirilor să fi pătruns aici noua metalurgie, care a contribuit și ea la ridicarea nivelului economic — prin generalizarea uneltelor de fier — și a produs cu timpul saltul calitativ care a dus la crearea formațiunilor politico-statale și la unificarea culturii materiale geto-dacice.

РЕЗЮМЕ

Автор описывает первые открытия на территории Румынии печей для обработки железной руды, относящиеся к гетто-дакской эпохе (конец Халлштатта — начало де ла Тэн). Речь идет о первобытных печах наклонного устройства, в отверстия которых загружалась железная руда с углём; сверху отверстие замазывалось глиной. Благодаря постоянно поддерживаемому горению, благодаря тяги от подножия склона до отверстия на вершине, получали железо, которое обрабатывалось ремесленниками, имеющими мастерские в гетто-дакских поселениях.

RÉSUMÉ

Les auteurs décrivent les premières découvertes, sur le territoire de la Roumanie, de fours pour le minerrai de fer, datant depuis l'époque géto-dace (fin de Hallstatt et debut du La Tène). Il s'agit d'âtres primitifs, en pente, où l'on mettait le minerrai de fer, mêlé au charbon; l'orrifice de l'âtre était ensuite couvert par une couche de glaise. Le feu permanent et la pente inclinée, qui assurait la tirrage et l'écoulement de fer fondu, permettaient a ceux qui travaillaient le fer, de l'utiliser dans leurs ateliers.

Fig. 2. Cireșu. Cuptor primitiv evoluat de redus minereul de fier.

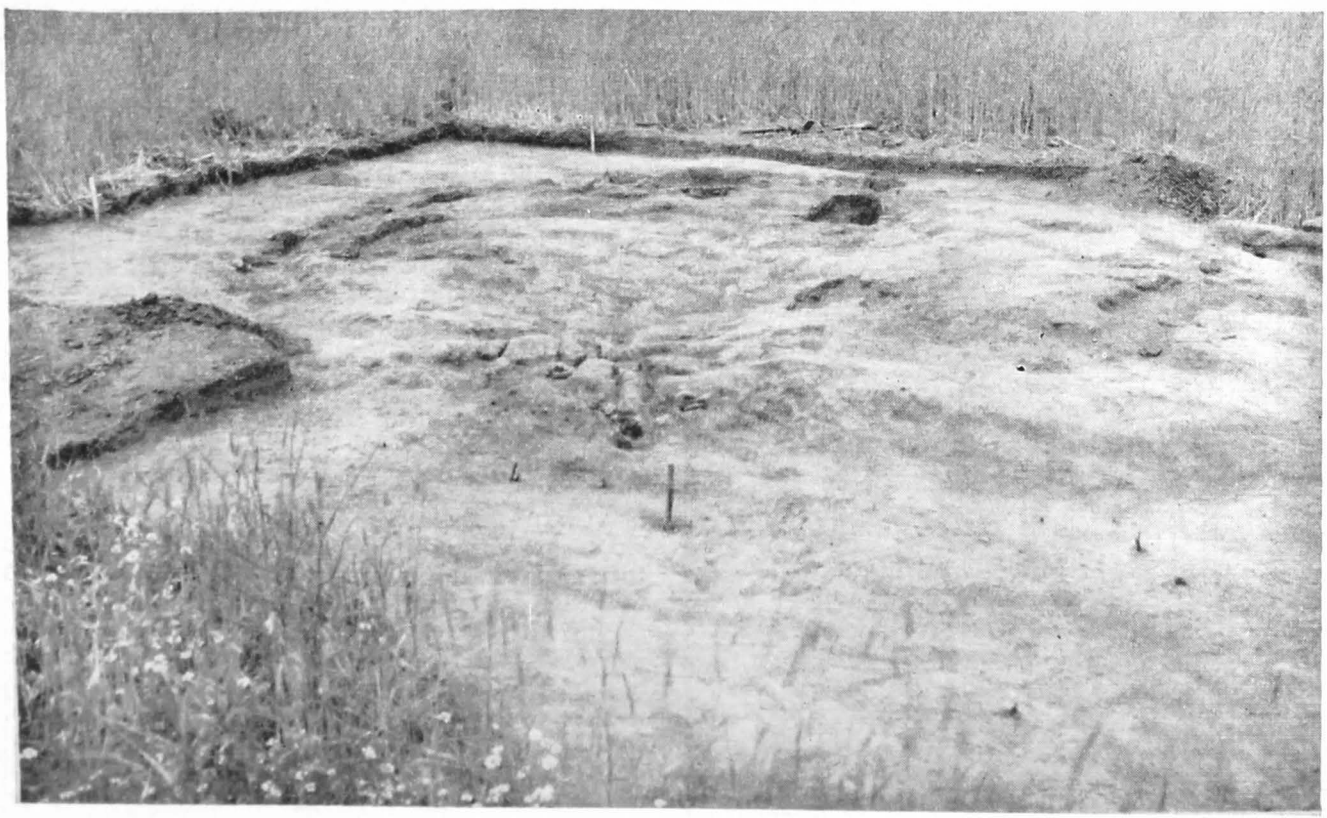

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. Civig pentru vulpe sau „jip încovoiat la cîrlig". (Reconstituire după inform. Ardelean Ion, 61 ani, com. Plavişeviţa).

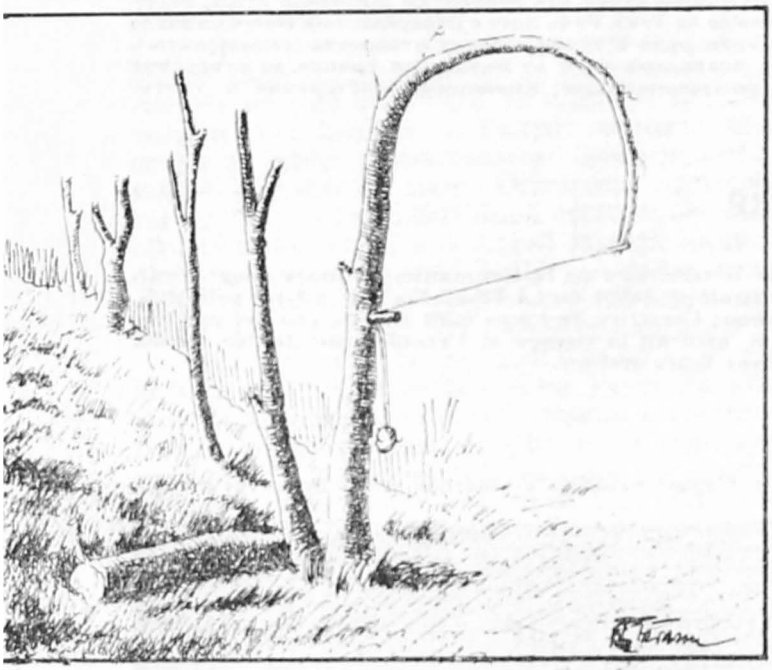

Fig. 2. Civig pentru vulpe sau „jip pentru vulpe". (Reconstituire după Orbulescu Vasile, 60 ani, comuna Plavişeviţa).

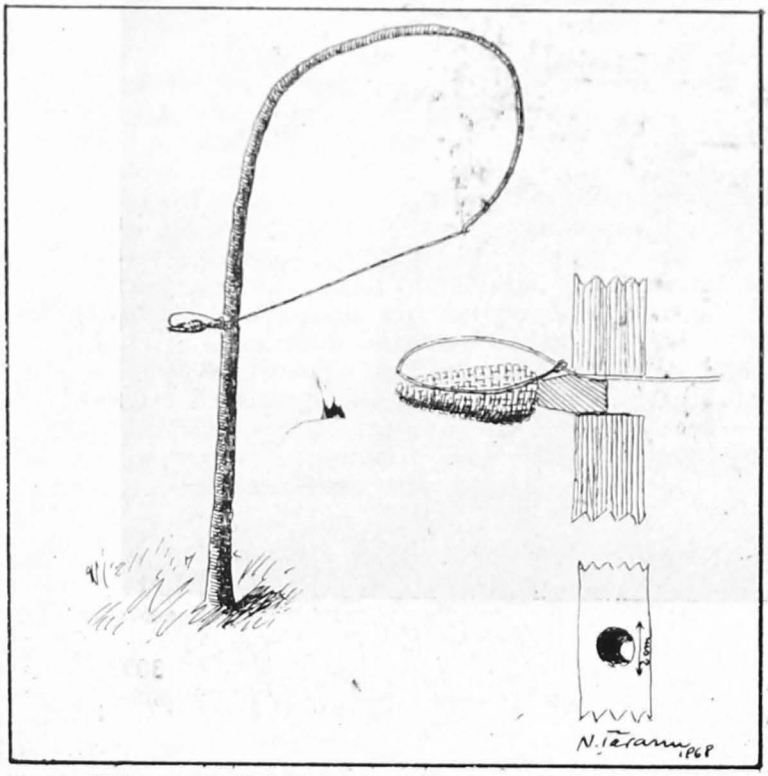

Fig. 3. Civig pentru păsări. (Reconstituire după inform. Ciocîrlia Ion, 58 ani, com. Plavişeviţa).

CAPCANE DIN LEMN FOLOSITE LA VÎNĂTOARE ÎN CLISURA DUNĂRII

ION DIHOR

Vînătoarea a fost fără îndoială una din cele mai vechi ocupaţii ale omului. Unii cercetători datează începuturile practicării ei încă din epoca paleolitică [1], de cînd ar exista picturile murale din peşterile Altamira, Vallatorta (Spania), la Font de Gaume şi Les Combarelles (Franţa) etc. În decursul timpului, desigur, formele şi mijloacele de prindere a vînatului au evoluat mult.

Pe teritoriul ţării noastre, meşteşugul vînătorii era binecunoscut de către daci, pe al căror teren muntos vînatul se dezvolta în condiţii optime. Despre această cunoaştere a vînătorii de către daci, numiţi uneori şi geţi, scriu şi Virgiliu în *Georgicele*, Strabon în cartea sa *Geografia* şi Seneca în lucrarea *Despre Providenţă* [2].

Codrii deşi ai Daciei înspăimîntaseră între anii 75—73 î.e.n. pe guvernatorul Macedoniei C. Scribonius Curio, care ajunsese cu legiunile probabil pînă în dreptul Banatului, pe ţărmul drept al Istrului [3].

Urme ale acestei ocupaţii au fost descoperite şi în Banat cu ocazia diferitelor săpături arheologice.

Dacă mărturiile arheologice din Banat ilustrate prin uneltele din piatră, bronz şi, ulterior, fier, s-au putut păstra pînă astăzi datorită materialului dur din care au fost construite, cele confecţionate din lemn, dată fiind degradarea rapidă a fibrelor lemnoase, nu s-au păstrat, deşi nu putem admite că în perioada bronzului şi fierului să nu fi existat unelte de lemn — capcane pentru prinderea vînatului.

Alături de gropile-capcane mascate cu frunze, capcanele din lemn au avut şi ele o mare importanţă în practica vînătorii. Prin

[1] Iulius Lips — „Obîrşia lucrurilor", Ed. ştiinţifică, Bucureşti, 1958, p. 125.

[2] V. Iliescu, V. C. Popescu, G. Ştefan — „Izvoare privind Istoria României", Ed. Academiei R.S.R., Bucureşti, 1964, p. 523.

[3] Idem.

https://biblioteca-digitala.ro

descoperirea lor, prezența nemijlocită a omului la vînătoare începe să fie înlocuită prin unealtă, care, singură, începe să lucreze pentru el, economisindu-i timpul pe care-l poate folosi în alte scopuri.

În urma cercetărilor efectuate în Clisura Dunării în vara anului 1967, am reușit, cu ajutorul unor vînători și foști braconieri mai în vîrstă, să elucidăm problema capcanelor de lemn cunoscute și folosite aici pînă acum 3—4 decenii.

Prin modul de construcție și materialul folosit în confecționarea lor, capcanele — în cea mai mare parte reconstituite — par a fi foarte vechi, transmise din generație în generație, fără posibilitatea unor datări certe în privința introducerii lor în practica vînătorii de aici.

Cea mai mare extindere a acestora presupunem a fi fost în feudalism, goana după blănuri pentru curțile feudale cointeresînd materialicește atît pe vînători cît și pe braconieri. Aceste capcane s-au utilizat pînă aproape în zilele noastre, cînd măsurile de protejare a vînatului au determinat dispariția lor, indiferent că ele se referă la animale răpitoare sau nu.

Din analiza tipurilor de capcane la baza cărora stă lemnul, am ajuns la concluzia că, în construirea lor, meșterii anonimi se serveau de cunoașterea empirică dar destul de temeinică a unor noțiuni de fizică (forța de gravitație, principiul elasticității materialelor, sistemul de funcționare al pîrghiilor simple și compuse) și noțiuni de biologie, pe care și le-au însușit în cursul unei practici îndelungate.

Capcanele întîlnite în Clisura Dunării le împărțim în trei categorii:

1. Capcane care imobilizează vînatul prin suspendarea în aer.

2. Capcane care strivesc animalul prin greutatea instalației.

2. Capcane care imobilizează vînatul în interiorul lor.

Din toate acestea doar la „știubei" nu se folosește nadă în atragerea vînatului, în rest toate folosesc carnea în special, ca momeală pentru animale.

Dintre capcanele aparținătoare primei categorii — care imobilizează vînatul prin suspendare în aer — amintim *„civigul"* și *„latul pentru vulpi"*. Ca momeală, la ambele capcane se folosește carnea, preferată fiind în primul rînd cea de cal, al cărei miros este perceput de la distanțe mari.

Instalația propriu-zisă la civiguri nu este complicată. Omul se servește de un copac mai tînăr, curățat de crengi, căruia îi apleacă vîrful formînd o arcuitură, de vîrf legîndu-se sîrmă. Mai de mult probabil că în locul sîrmei se folosea sfoara, confecționată fie din păr de animale, fie din fibre vegetale. În partea de jos a sforii se leagă un cîrlig de pescuit cu

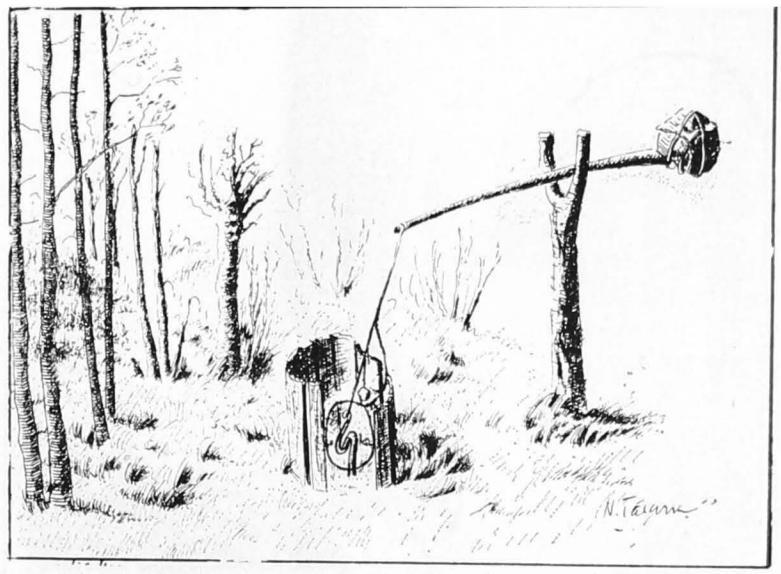

Fig. 4. Latul pentru vulpi. (Reconstituire după inform. Pătășanu D. Aurelian, 60 ani și Pătășanu D. Dumitru 46 ani, Satul Ilovița).

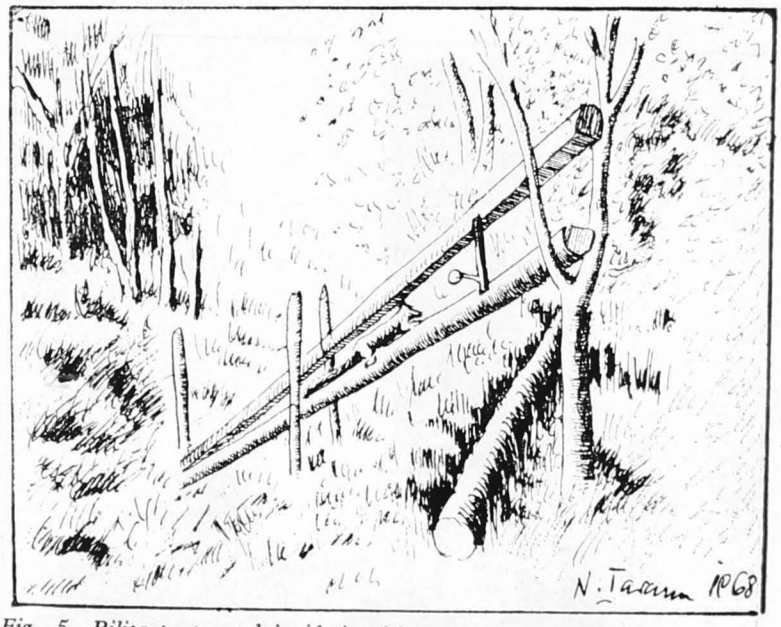

Fig. 5. Bilița pentru vulpi, jderi, pisici sălbatice etc. (Reconstituire după inform. Ardelean Ion, 61 ani și Ciocîrlia Ion, 58 ani, com. Plavișevița).

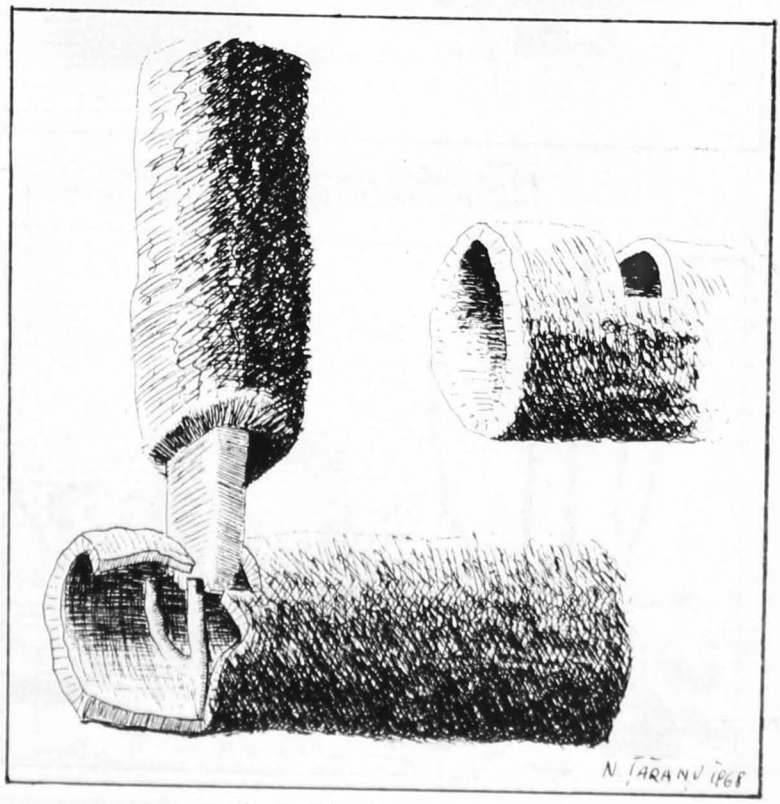

Fig. 6. Știubei pentru jderi. (Reconstituire după inform. Orbulescu Vasile, 60 ani, com. Plavișevița).

https://biblioteca-digitala.ro

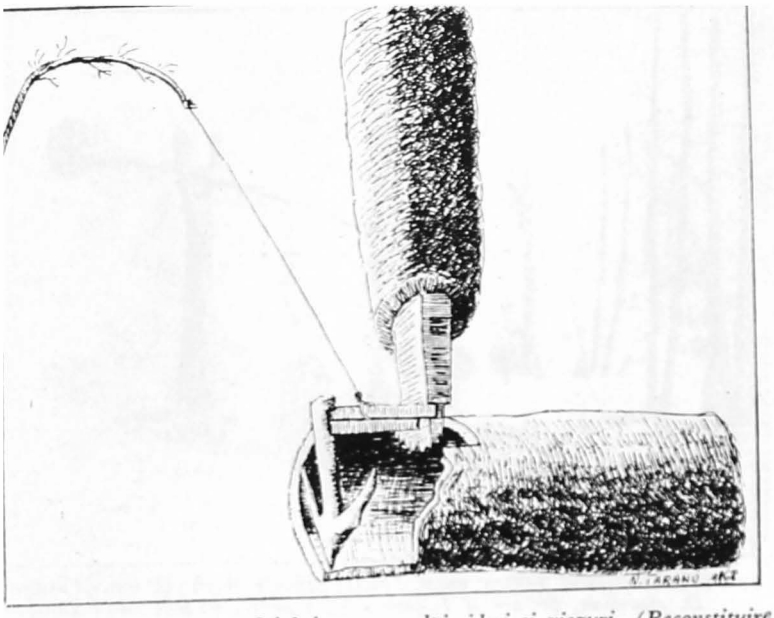

Fig. 7. Ştiubei pentru vulpi, jderi şi viezuri. (Reconstituire după inform. Bălan Gheorghe, 55 ani, com. Ogradema)

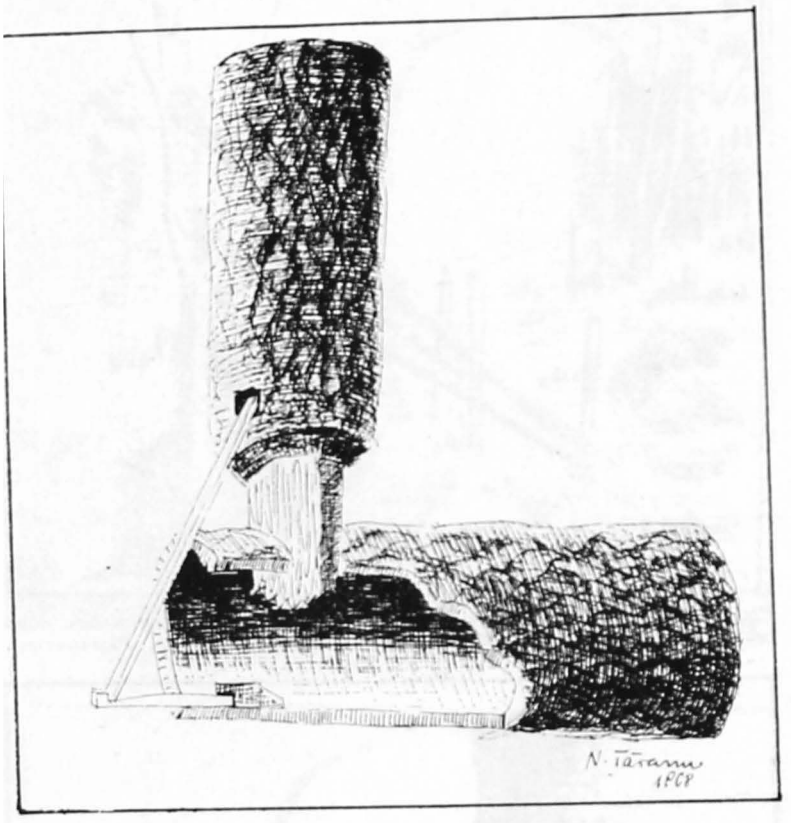

Fig. 8. Ştiubei peutru vulpe. (Reconstituire după inform. Pătăşanu D. Dumitru, 46 ani, satul Ilovița).

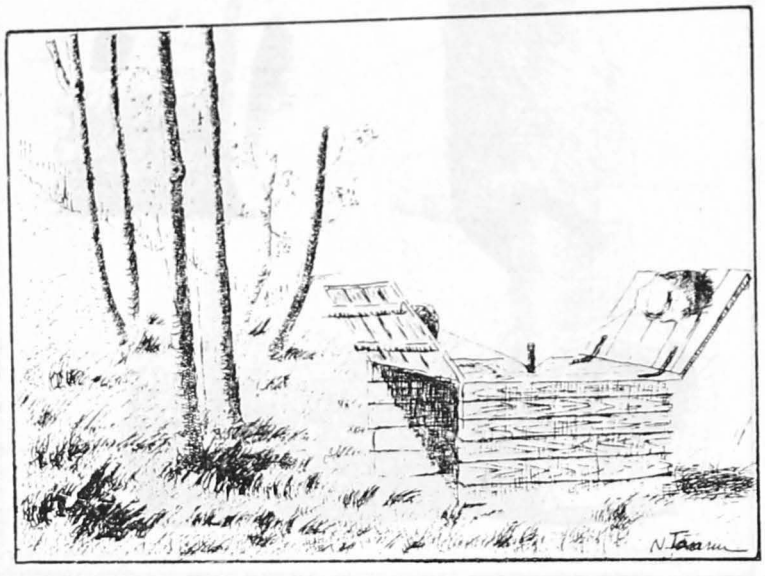

Fig. 9. Mița sau ştiubeiul pentru lupi. (Reconstituire după inform. Orbulescu Vasile, 60 ani, com. Plavișevița).

3 ramificaţii, cîrlig ce se foloseşte şi la pescuitul peştilor mai mari din Dunăre.

Cele două variante ale civigului se deosebesc doar prin modul în care se menţine arcuirea trunchiului de copac (Fig. 1 şi 2). *La prima variantă* omul s-a servit de un copac învecinat, pe al cărui trunchi, la o înălţime de aproximativ 1,8 m, a făcut un „*cristez*“ în care se introduce vîrful cioplit al civigului. Acestui civig i se mai zice şi „*cîrlig la jîp*“ sau „*jîp încovoiat la cîrlig*“ [4]. La acest civig, la aproximativ 20 cm de la vîrf, se pune sfoara sau sîrma cu carne în cîrlig, nada fiind ridicată de la pămînt la o înălţime de 1—1,20 m încît vulpea să fie nevoită să facă o săritură spre a o prinde. Prin săritură şi tragere, vîrful cioplit al civigului sare din cristez şi pe baza elasticităţii lui, smuceşte vulpea care a prins cîrligul în gură, lăsînd-o astfel suspendată în aer pînă la venirea vînătorului.

A doua variantă se deosebeşte de prima prin aceea că în trunchiul aceluiaşi copac (civig) se face o gaură de 2—3 cm adîncime, prin care se trece sfoara sau sîrma cu carnea în cîrlig. Sîrma sau sfoara este presată în adîncitură cu ajutorul unui dop (cui de lemn). Vulpea sărind şi prinzînd carnea aşezată la 1—1,20 m înălţime, smulge cuiul şi prin aceleaşi împrejurări rămîne suspendată. Uneori s-au prins chiar şi lupi cu aceste civiguri. Jderul ocoleşte aceste capcane [5].

Tot civig i se spune şi la o altă capcană folosită la prinsul păsărilor, care ar fi *a treia variantă* (fig. 3).

În realitate acest civig se serveşte de un laţ, fiind deci o combinare a laţului cu civigul descris mai sus. Această capcană se construieşte în felul următor: prin copăcelul care alcătuieşte civigul se taie o gaură transversală de aproximativ de 2 cm ∅ fie pătrată, fie rotundă. Se apleacă vîrful legat cu o sfoară subţire [6], şi se trece sfoara prin gaura transversală. În partea opusă se introduce în gaură un cui de lemn de 10 cm lungime, pe care se fixează o bucată de ştiulete de porumb. Băţul este introdus atît cît să poată sta liber fără nici o greutate aşezată pe el, fixînd totodată şi sfoara care se termină cu un laţ aşezat dea-

[4] Informator Arđelean Ioan, satul Tisovița, 60 ani, 4 cl. primare, agricultor.
[5] Idem.
[6] Se foloseşte sfoara đe tipul celei pescăreşti.

https://biblioteca-digitala.ro

supra bățului și știuletelui de porumb. Pasărea așezîndu-se pe băț, acesta cade, iar lațul îi prinde picioarele și i le trage în gaura transversală imobilizînd-o. Civigul pentru păsări necesită un copăcel mai subțire care prin revenire la poziția inițială să nu rupă sfoara.

Tot în această categorie intră *„lațul pentru vulpi"* care se construiește ca în fig. 4, în genul cumpenei. Aici sfoara sau sîrma ce se leagă de cumpănă are trei ramificații: prima o formează legătura cîrligului de siguranță, a doua o formează lațul ce se pune la deschizătura gardului, iar de a treia ramificație se leagă carnea. Vulpea pentru a lua carnea este nevoită să intre cu capul prin laț. Trăgînd carnea, cîrligul de siguranță scapă de după al doilea cîrlig înfipt în pămînt, iar greutatea cumpenei (20—25 kg), uneori pînă la 40 kg, cade prinzînd vulpea cu lațul de gît și suspendînd-o în felul acesta în aer.

I. Lips, menționează o capcană foarte asemănătoare întîlnită în America de Sud la Pomeroon River, trecînd-o în categoria capcanelor cu arc [7]. Tot un gen asemănător de capcană este cunoscut și de către vînătorii din Franța [8].

În cadrul celei de-a doua categorii, în Clisura Dunării s-au folosit două tipuri de capcane: *„biliță"* și *„știubeiul"*.

Denumirea de biliță se crede că provine de la cele două lemne care compun partea principală a capcanei cu lungimea de 3 m, iar diametrul de 25/30 cm cioplite spre partea din interior [9]. Aceste lemne se numesc „bile".

Ele se așază pe un teren înclinat (fig. 5). Bila de jos se reazămă cu un capăt pe pămînt iar cu celălalt pe un copac îngemănat. A doua bilă se așază deasupra primei, distanța dintre acestea în apropierea geamănei fiind de aproximativ 1 m. Această distanță se realizează cu ajutorul „cîrligului" prevăzut cu două cristeze (tăieturi) la ambele capete, cristeze care se introduc perfect în tăieturile marcate pe aceeași margine a fiecărei bile. Cîrligul, în partea de jos, la 5—10 cm de nivelul bilei inferioare, are un braț lung de aproximativ

[7] I. Lips, „Obîrșia lucrurilor", p. 123. Deosebirea constă în faptul că nada este așezată în interiorul zonei, împrejmuite cu gard.

[8] A. Chaigneau, „Capture des animaux à fourrure et des rapaces", Paris, 1948, p. 75.

[9] Informator Arđelean Ion, inf. cit.

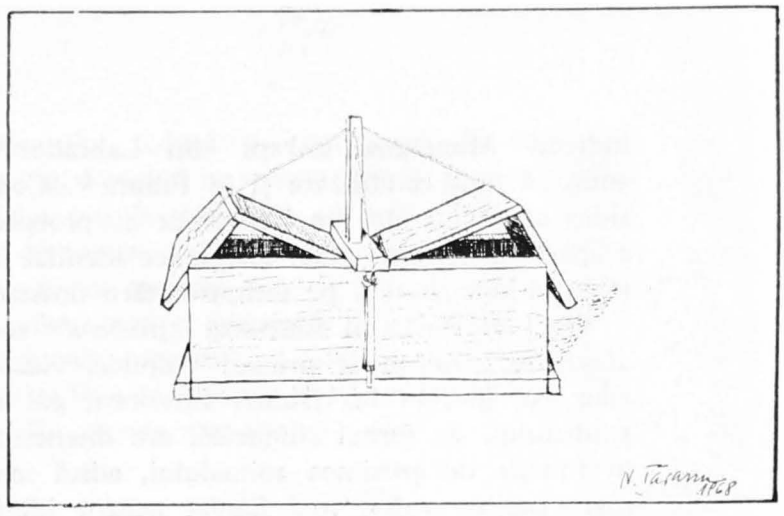

Fig. 10. Capcană pentru soboli. (Schiță după originalul aflat în proprietatea locuitorului Ciocîrșie Ion, 58 ani, com. Plavișevița).

25 cm așezat perpendicular, formînd cu linia bilelor un unghi de 90°. În vîrful acestui braț al cîrligului se pune carne de vită, pasăre sau cal. Vulpea, jderul sau pisica sălbatică, simțind mirosul cărnii, urcă pe bila de jos, care este cioplită, și merge spre cîrlig. Ajuns la acesta, se întinde după carne. Prinzînd carnea, o trage între cele două bile. În rotirea pe care o face cîrligul, acesta iese din cristeze datorită tracțiunii animalului, iar bila de sus, lipsindu-i punctul de sprijin, cade peste animal, strivindu-l sub greutatea ei. Interesant este faptul că acestei capcane, în satul Ilovița i se spune tot civig, probabil aici civigul este denumirea generică dată capcanelor.

Biliția descrisă mai sus are o asemănare foarte mare cu *„băcăneaua"* pentru jderi sau *„capcana de lemn pentru jderi"* existentă și în alte părți ale țării [10]. O biliță de construcție asemănătoare, avînd foarte mici deosebiri, a fost folosită și la prins urși, lupi și vidre de indienii taltan din America de Sud și de către

[10] Ing. M. Bođea, I. Cîrciu, D. Rađu, „Dăunători ai vînatului și combaterea lor", p. 238 și M. Bođea, A.M. Comșia, V. Cotta etc. — „Vînat și vînătoare", p. 283.

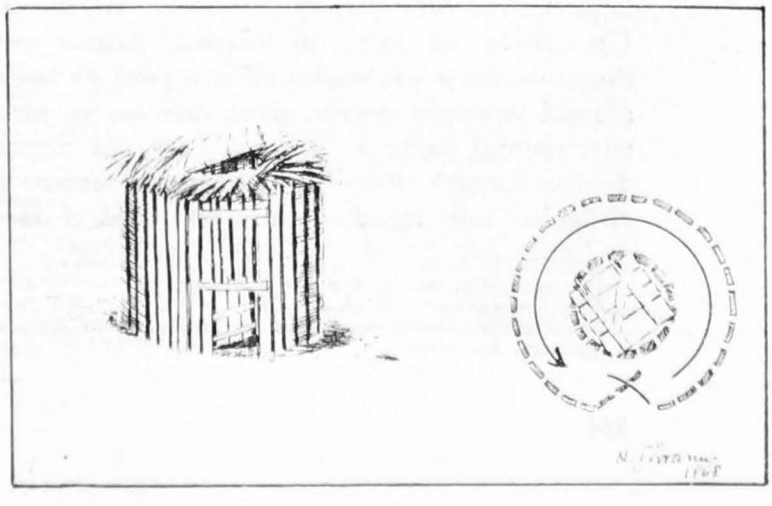

Fig. 11. Biliția pentru vulpi. (Reconstituire după inform. Pătășanu D. Dumitru, 46 ani, satul Iloviția).

https://biblioteca-digitala.ro

indienii Montagnaisnaskapi din Labrador [11], amintită fiind ca utilizare şi în Franţa [12]. Consider că ea nu este un împrumut ci probabil a apărut în condiţii social-economice identice în trecutul îndepărtat şi pe teritoriul ţării noastre.

Tipul al doilea îl formează „*ştiubeiul*" sau „*butoarca*", folosit la prinsul vulpilor, viezurilor sau jderilor la vizuină. Interiorul gol al ştiubeiului, de formă cilindrică, are diametrul în funcţie de grosimea animalului, adică mai mare pentru vulpi, mai îngust pentru jderi, spre a nu se putea răsuci sau întoarce în interiorul ştiubeiului.

În Clisura Dunării am întîlnit trei variante ale ştiubeiului. *Varianta I: ştiubeiul pentru jder.* Constă dintr-o „butoarcă" (buturugă găunoasă din lemn de tei sau plop) lungă de 1 m cu ∅ interior de 10—12 cm (fig. 6). O gură a ştiubeiului se introduce în gaura „viezurimii" jderului atunci cînd el îşi are culcuşul între stînci. La aproximativ 20 cm de cealaltă gură, se face o crestătură transversală de aproximativ 15 cm lungime şi 3 cm lăţime. Prin această tăietură se introduce un cîrlig, care, cu capătul ascuţit al părţii de jos se sprijină pe baza ştiubeiului, sus avînd un cristez pe care se reazemă parul de lemn de cca 1,20 m înălţime, construit din lemn verde ca să fie mai greu, şi cioplit în partea de jos în aşa fel încît să intre perfect în crestătură şi în interiorul butorcii. Parul este rezemat spre a nu cădea într-o parte sau alta. Jderul, ieşind din vizuină, caută să împingă cîrligul cu ramificaţia sa spre a-şi crea loc de ieşire. Învîrtind cîrligul, cristezul acestuia scapă parul ce cade după capul jderului, omorîndu-l sau imobilizîndu-l prin strîngere [13].

Varianta II: ştiubeiul pentru jderi, vulpi şi viezure. Şi aici dimensiunile sînt la fel ca la prima variantă. Sistemul de acţionare este puţin deosebit (fig. 7). La această variantă cîrligul mai numit şi „*crăcană îngemănată*" se aşază la gura ştiubeiului care nu e introdus în vizuină. Un cristez lat făcut în crăcană, prinde atît doaga de sus a ştiubeiului cît şi o pană de lemn aşezată deasupra doagei, pană care merge pînă sub ultimul dinte al parului, care are partea de jos zimţată. Pana în imediata apropiere a cîrligului este legată de un jîp (copăcel mai tînăr) încovoiat. Vulpea, viezurele sau jderul, voind să iasă din vizuină prin această „butoarcă", împinge cîrligul sau „crăcana". Prin împingere cîrligul cade, iar jîpul smulge pana, favorizînd căderea parului după capul animalului [14].

Varianta III: ştiubeiul pentru prins vulpi. Se confecţionează din acelaşi material, avînd diametrul interior de 25—30 cm şi lungimea de 0,7—1 m (fig. 8). Şi acest ştiubei se pune la gura vizuinii. Crestătura transversală de 12—15 cm ce se face la 20—30 cm de gura ştiubeiului, avînd lăţimea de 4—5 cm serveşte pentru introducerea „maiului" [15] crestat la gură ca un fierăstrău, „mai" ce are lungimea de 1 m. Pe doaga de jos a butorcii, la aproximativ 10 cm de la gură, se fixează un „popic" de lemn cu un cristez în care se introduce „plăcuţa de siguranţă". Această plăcuţă de siguranţă, în partea opusă are o tăietură în care se introduce o altă plăcuţă (un leaţ din lemn) de 30—35 cm lungime. Al doilea capăt al celei de-a doua plăcuţe sprijină maiul, fiind introdusă într-o crestătură făcută în corpul maiului. Ieşind din vizuină, vulpea intră în ştiubei şi cu capul împinge plăcuţa a doua. Prin împingere, plăcuţa de siguranţă iese de sub cristez mijlocind căderea maiului după capul vulpii.

Din categoria a treia fac parte: „*mîţa*" sau „*ştiubeiul pentru lupi*" şi „*bilişa pentru vulpi*". Aceste capcane prind animalul de viu.

La baza „*mîţei*" sau „*ştiubeiului pentru lupi*", stă lada confecţionată din scînduri, lungă de 2—2,5 m şi lată de 60—70 cm. Această ladă are prevăzute de o parte şi de alta două uşi prinse de partea de sus a lăzii prin balamale. De aceste uşi sînt legate două pietroaie mari (cîte unul la fiecare uşă). De la mijlocul părţilor ridicate ale uşilor sînt prinse două sfori, care se introduc printr-o gaură făcută în mijlocul acoperişului lăzii (fig. 9). Uşile se menţin ridicate prin fixarea celor două sfori în gaura acoperişului, cu ajutorul unui cui de lemn ce se bate de jos în sus. De acest cui se prinde carnea de vită sau cal. La mirosul cărnii, lupul intră în ladă nevăzînd nici un pericol, ieşirea fiind deschisă. În momentul cînd trage de carne, scoate cuiul care eliberează sforile şi în acelaşi timp uşile cad. În căderea lor uşile trec peste cele

[11] I. Lips, *Op. cit.*, p. 119 şi 127.
[12] A. Chaigneau — *Op cit.*, p. 95.
[13] Informator Orbulescu Vasile — Plavişeviţa, 59 ani, 4 cl. primare, fost vînător.
[14] Informator Bălan Gheorghe — Ogrăđena, 54 ani, 3 cl. inđustriale, paznic đe vînătoare.
[15] În celelalte părţi i se spune „*par*".

https://biblioteca-digitala.ro

două margini de la bază ieşite puţin în afară formînd un fel de cristez şi se opresc în şănţuleţul cristezului împiedecînd orice tentativă de deschidere a acestor uşi. Acest tip de capcană este cunoscut şi în alte părţi ale ţării noastre, dar cu unele deosebiri [16].

O capcană mai mică pentru prins „soboli" (şobolani) se întîlneşte în Clisură, destul de larg răspîndită, fiind foarte asemănătoare cu capcana-ladă descrisă şi în alte părţi ale ţării noastre [17], cunoscută şi semnalată în Franţa [18] şi Ungaria [19]. La noi, în Clisură, ea se foloseşte doar în cămările de alimente [20] (fig. 10).

Ultima capcană, aparţinînd celui de-al treilea tip, este *„biliţa pentru vulpi"*, denumire improprie. Este foarte asemănătoare cu aşa-numita cursă-labirint menţionată în ţara noastră [21], dar deosebită ca dimensiuni şi scop (fig. 11).

Această capcană are formatul unei tobe cu înălţimea de 40—50 cm şi ∅ de 70 cm. La 10 cm de centrul acestei capcane se face un gard din scînduri subţiri formînd o încăpere acoperită, cu un diametru de 20 cm, acoperişul fiind prevăzut cu o uşiţă de lemn prin care se introducea cocoşul. Al doilea gard se face la 35 cm de cetru, acesta formînd cu primul gard un sector circular lat de 25 cm, de asemenea acoperit. Într-o parte a gardului exterior se fixează o uşă de 15/15 cm pe unde intră vulpea. O dată intrată, vulpea înconjoară încăperea cocoşului şi îşi închide singură uşa de la ieşire.

Acest gen de capcană folosită şi în ţările nordice a luat şi la noi denumirea de cursă norvegiană [22], fiind folosită pentru prinderea lupilor. Nu cred ca ea să fi fost adusă în ţara noastră din Norvegia. Dimensiunile capcanei descrise mai sus o fixează ca variantă a aşazisei curse norvegiene, variantă întîlnită în Clisura Dunării şi poate şi în alte părţi ale ţării noastre. Din cele mai sus, rezultă că în materie de vînătoare, mintea omului a plăsmuit fel de fel de capcane care să-l ajute la prinderea vînatului, aducător — în cazul de faţă — de cîştig, folosind în special lemnul pe care natura i l-a pus la dispoziţie cu prisosinţă.

Varietatea sistemelor şi uneltelor de vînătoare ar putea stimula preocupările muzeelor etnografice pentru îmbogăţirea colecţiilor într-un domeniu care nu s-a bucurat pînă în prezent de suficientă atenţie şi, ca urmare, este mai puţin reprezentat în expoziţii.

[16] M. Boďea, A.M. Comşia, V. Cotta, etc. *Op. cit.*, p. 279.
[17] M. Boďea, A.M. Comşia, V. Cotta, etc., „Vînat şi vînătoare," p. 235.
[18] A. Chaigneau — *Op cit.*, p. 94.
[19] Bolcshazai Belhazy Ieno, „A vaďászati ismeretek", Kézikönive, Buďapest, 1892, p. 253.
[20] Informator Ciocîrlie Ioan, 57 ani, 4 cl. sat Tisoviţa, agricultor.
[21] Ing. M. Boďea, D. Cîrciu, D. Raďu, — „Dăunători ai vînatului şi combaterea lor", p. 213.
[22] Ernest C. Gheorghiu, dr. S.C. Gheorghiu, „Vînătoarea în România", Tip. Gutenberg, Ioseph Göbl, Bucureşti, 1901, p. 293—294.

BIBLIOGRAFIE

1. A. Chaigneau, *Capture des animaux à fourrure et des rapaces*. Edition de la maison rustique, Paris, 1948.
2. Ing. M. Boďea, I. Cîrciu, D. Raďu — *Dăunători ai vînatului şi combaterea lor*, Ed. A.G.V.P.S., Bucureşti, 1962.
3. Iulius Lips, *Obirşia lucrurilor*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1958.
4. Ernest C. Gheorghiu, dr. S.C. Gheorghiu, *Vînătoarea în România*, Bucureşti, Tipografia Gutenberg, Ioseph Göbl, 1901.
5. Aďolph Pieper *Jagd und Sport-Geräte*. Moers am Rhein, 1872.
6. M. Boďea, A.M. Comşia, Vasile Cotta, Gheorghe Feneşan, Alexanďru Filipescu, I. Pop, C. Rossetti-Bălănescu, N. Săulescu, L. Luďescu, N.A. Străvoiu, Aurel Voloşciuc, *Vînat şi vînătoare*, Ed. A.G.V.P.S., Bucureşti, 1964.
7. A.M. Comşia, *Biologia şi principiile culturii vînatului*. Ed. Acaďemiei R.P.R., Bucureşti, 1961.
8. S. Meheďinţi, *Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca şi uneltele sale*, ediţia a II-a, Ediť. Socec et Co. S.A. Bucureşti.
9. Dr. Frieďerich Ratzel, *Völkerkunde*, Leipzig, 1887.
10. Dr. Georg Buschan *Illustrierte Völkerkunde*, Stuttgart, 1922.
11. V. Iliescu, V.C. Popescu, S. Ştefan — *Izvoare privind Istoria României*, Ed. Acaď. R.S.R., Bucureşti, 1964.
12. Bolcshazai Belhazy Jeno — *A Vadászati ismeretek*, Kézikönyve, Buďapest, 1882.

РЕЗЮМЕ

Традиции охоты в Банате очень стары: её следы встречаются в эпипалеолите.

Наряду с капканами-ямами, деревянные капканы относятся к одним из самых древних орудий, используемых на охоте.

В зависимости от рода конструкции и использованного для них материала деревянные капканы, употребленные в районе Порциле де Фьер и описанные в статье, делятся на три категории:

1. Капканы, задушивающие животных или подвешивающие их в воздухе;

2. Капканы, раздавливающие животных из-за тяжести установки;

3. Капканы, задерживающие животных внутри установки.

К первой категории относится «чивига», имеющий три варианта, и «силки для лис», сконструированный в виде журавля.

RÉSUMÉ

La chasse a de très anciennes traditions dans le Banat. On y retrouve des traces dans l'épipaleolithique. En dehors des pièges-fosses, les pièges en bois constituent les plus anciens outils utilises pour la chasse. D'après le système de construction et le materiel les piëges en bois, utilisés près du Danube, et décrits dans l'article, se groupent en trois catégories: 1. Pièges qui immobilisent le gibier par pendaison. 2. Pièges qui écrasant l'animal par le poid de l'installation. 3. Pièges qui immobilisent le gibier dans l'intérieur de l'installation. De la première catégorie fait partie le „civig" avec ses trois variantes, en dehors du „noeud coulant pour renard", construit dans le système de la balance.

https://biblioteca-digitala.ro

REZULTATELE UNUI SONDAJ LA MUZEUL DE ARTĂ AL R. S. ROMÂNIA

PETRE OPREA

Muzeele de artă constituie în țara noastră un factor de cultură artistică extrem de important. Expozițiile permanente sau temporare ale muzeelor de artă, diversele lor acțiuni de popularizare, se bucură din ce în ce mai mult de atenția publicului. Dar pe măsură ce interesul vizitatorilor crește, sporește și exigența lor, mai ales a acelora care frecventează cu asiduitate muzeele și expozițiile de artă, care sînt familiarizați și la curent, datorită televiziunii și revistelor de specialitate, cu bogata și variata activitate desfășurată de muzeele de artă din lume.

Această situație impune muzeelor de artă o cunoaștere mai îndeaproape a opiniei publice asupra expozițiilor de bază sau temporare, asupra diverselor manifestări realizate sau în perspectivă, întrucît actualmente ea este foarte diversă, orientîndu-se după profesiunile, stadiul de cultură, vîrstele, preocupările vizitatorilor. De aceea, o consultare cît mai largă a publicului, pe baza unor sondaje, trebuie să fie inclusă în practica curentă a muzeelor. Pornind de la acest deziderat Muzeul de Artă al R.S. România a realizat un chestionar care a fost pus — timp de 9 luni în 1967, — la îndemîna tuturor vizitatorilor, călduros îndemnați să-l completeze.

Difuzarea acestuia a avut drept rezultat nu numai cunoașterea opiniei vizitatorilor asupra aspectelor din muzeu, ci și asupra oportunității și întocmirii lui. Rezultatele sînt, ce-i drept, culese dintr-o informare redusă, ținînd seama că din cei 86 427 vizitatori ai muzeului în perioada difuzării chestionarului, numai 3 000 l-au ridicat spre completare, iar dintre aceștia doar 532 l-au restituit. Desigur, cifrele par puțin satisfăcătoare. Trebuie însă să ținem seama de faptul că, pe de o parte, publicul nostru nu este obișnuit cu atari consultări și, deocamdată, răspunde cu greu unor asemenea solicitări, iar, pe de altă parte, că și în țările în care cetățenii sînt familiarizați cu sondajele, această formă care le cere timp pentru răspuns în comparație cu sondajele orale nu dă rezultate decît în procent de 30—35%. Marea diferență numerică dintre chestionarele ridicate și cele restituite se explică în cea mai mare parte prin faptul că întrebările au fost prea multe și fiind formulate prea în general, au solicitat nu răspunsuri laconice ci foarte detaliate.

A rezultat că aceste formulare trebuie să cuprindă întrebări puține și redactate foarte sintetic, așa fel încît vizitatorul să poată răspunde printr-un da sau nu. O altă constatare a fost aceea că din cele 532 chestionare completate au răspuns 109 vizitatori între 10 și 20 de ani; 139 între 20 și 30 de ani; 76 între 30 și 40 de ani; 72 între 40 și 50 de ani; 86 peste 50 de ani. Prin urmare elevii și studenții dornici să se instruiască, precum și pensionarii, care dispun de mai mult timp liber, sînt cei mai dispuși să-și spună părerea. Această constatare nu este lipsită de importanță întrucît în acțiunile de popularizare ale muzeului preconizate pentru tineri, aceștia pot fi solicitați cu încredere să-și spună părerile. Încă o remarcă: între celelalte categorii de vizitatori, majoritatea care au completat chestionarul sînt statisticieni, contabili, ingineri, deci cei familiarizați și cei care înțeleg utilitatea unor astfel de sondaje. În privința răspunsurilor primite, acestea ne-au edificat asupra unor lipsuri și neajunsuri în munca noastră sau ne-au confirmat unele deficiențe cunoscute. Astfel, în privința numărului de vizitatori care crește într-un procent mic, deși mijloacele de popularizare folosite au fost mai eficiente și mai extinse în această perioadă, am aflat mai detailat unele cauze. Elevii, spre exemplu, doresc ca muzeul să se deschidă de

▶

https://biblioteca-digitala.ro

la ora 10 și nu de la ora 11, întrucît cei care învață după-amiază încep școala la orele 13 și din această cauză nu pot vizita muzeul decît duminicile.

Celelalte categorii de vizitatori, în afară de pensionari, opiniază pentru un program pînă la orele 20. Solicitarea extinderii programului de vizitare a muzeului după-amiază este determinată de noul orar de muncă din întreprinderi, uzine și instituții, care terminîndu-se în jur de orele 16—17, face imposibilă vizitarea muzeului în timpul săptămînii.

Deoarece la întrebarea „*Preferați să vizitați muzeul individual, cu familia sau în grup?*", majoritatea vizitatorilor au răspuns la întrebare că vin singuri la muzeu și doar cîțiva elevi și studenți au indicat că le face plăcere să fie însoțiți de cineva din familie sau de un prieten, pentru a-și comunica și verifica opiniile, n-a mai fost pentru noi o surpriză refuzul categoric din partea tuturor de a folosi ghidajul acustic. În consecință, la întrebarea „*Ați folosit ghidajul acustic? Ce părere aveți despre utilitatea lui?*" toți cei chestionați au ținut să explice mai detailat refuzul. Majoritatea au răspuns că n-au dorit să folosească ghidajul acustic pentru a nu le fi tulburată liniștea contemplației, dar că l-au ascultat fără voia lor, alții că l-au încercat din curiozitate. Cu toții însă, deși n-au negat utilitatea textelor, pe care le-au găsit foarte interesante și instructive, au sesizat pe drept o serie de inconveniențe. Principala obiecție, binecunoscută nouă, dar fără posibilități de remediere, este aceea că, spre a se înțelege textul, aparatul trebuie deschis cu maximum de intensitate, incomodînd pe toți vizitatorii din sală care nu vor să-l audă sau l-au ascultat puțin mai înainte. O altă deficiență importantă se leagă de urmărirea textului doar în fața ecranului, care prin beculețe indică lucrările vizate și neputința vizitatorilor de a se deplasa concomitent la tablourile despre care se vorbește. Și ultima obiecție că aparatul nu poate fi oprit pe parcurs, banda trebuind să se deruleze pînă la capăt. Cîțiva chestionați au emis părerea că aceste texte ar fi mai utile dacă le-ar primi tipărite la intrarea în săli, fie gratuit, fie la un preț foarte scăzut.

La întrebarea „*Care din galeriile muzeului vă interesează mai mult?*" — în unanimitate s-a răspuns că, în primul rînd, Galeria de artă românească, apoi cea de artă europeană și foarte puțini, în al doilea rînd, arta orientală sau arta românească contemporană.

Atenția tuturor celor chestionați este îndreptată spre lucrările clasicilor artei românești și străine, asupra cărora vor să știe cît mai multe date și să vadă cît mai multe lucrări. Astfel, toți găsesc că N. Grigorescu, spre exemplu, este bine reprezentat, cu lucrări de bună calitate din toate perioadele. Aceeași afirmație se face despre Aman și Andreescu. Cît privește Luchian, Petrașcu și Pallady, chestionații își exprimă dorința de a vedea îmbunătățită expunerea actuală cu lucrări cît mai multe și dintre cele mai reprezentative creației acestor pictori. În privința lucrărilor de artă contemporană românească sondajul indică o vizibilă scădere a interesului, mulți apreciind că s-ar putea extinde arta dintre cele două războaie mondiale, fără ca un spațiu mai restrîns să dăuneze calitativ artei contemporane. De fapt cerința acestora este ca, în cazul artei contemporane, să fie prezentate doar lucrările care s-au dovedit cele mai bune în competiții colective anterioare, înlăturîndu-se experimentele de moment ale unor artiști. Alții, de acord cu dezideratul primilor, cer o permanență a prezentării artei contemporane (aceștia sînt cei ce și-au exprimat în primul rînd interesul pentru această galerie).

Legat de neajunsurile semnalate în privința artei românești în general, se regretă lipsa publicațiilor muzeului, care să sprijine înțelegerea vizitatorului în aprecierile sale asupra lucrărilor expuse. Pe lîngă Ghidul Galeriei Naționale care le stă la îndemînă, vizitatorii solicită pliante și cărți poștale ilustrate.

În concluzie se constată foarte utilă folosirea unui asemenea sondaj, deși rezultatele nu sînt întru totul cele scontate, la care nu trebuie omis faptul că, în lansarea chestionarului, muzeul n-a luat din timp toate măsurile de popularizare a acestei acțiuni. De asemenea trebuie înregistrată pozitiv dorința unor vizitatori fideli ai muzeului de a participa activ la acțiunile lui, ceea ce rezultă că există premisele înființării unui cerc de amici ai muzeului.

RÉSUMÉ

L'article fait part de l'experience du Musée d'Art de la République Socialiste de Roumanie, où l'on fit un sondage parmi les visiteurs, a l'aide d'un ample questionnaire diffusé pendant 9 mois, concernant certains aspects de l'activité du Musée. En même temps, il ennonce et analyse les avantages du questionnaire, de même que les catégories de visiteurs plus disposées a assurer leur concours.

https://biblioteca-digitala.ro

FORME DE ACTIVITATE EDUCATIVĂ FOLOSITE DE MUZEELE ȘTIINȚIFICE ȘI TEHNICE

AUREL MOLDOVEANU

În ansamblul mijloacelor educative, muzeul contemporan ocupă un loc important. Adresîndu-se în egală măsură tuturor oamenilor, indiferent de vîrsta sau pregătirea lor, operînd cu materiale intuitive și cu mijloace specifice de atracție, muzeul îndeplinește astăzi un rol educativ în privința căruia există un consens unanim. El a devenit astfel un auxiliar prețios al școlii, iar, pentru perioada post-școlară, un complement al ei.

Muzeul științific și tehnologic nu a rămas în afara acestei activități. Atracția deosebită pe care o exercită realizările științei și tehnicii asupra semenilor noștri, organizarea fondurilor de obiecte pe baza principiilor moderne ale muzeografiei, care au impus o nouă concepție și tehnică de expunere, au influențat pozitiv activitatea lui educativă. Muzeul tehnic a devenit astfel o instituție dinamică.

Cunoașterea și mai ales înțelegerea marilor etape ale istoriei științei și tehnicii, prestigioasa dezvoltare a științei și tehnicii contemporane și a consecințelor ei pe plan social, exercită asupra vizitatorilor o influență profundă și dezvoltă la ei trăsături morale, aptitudini umane și cetățenești de cea mai mare importanță.

În contactul vizual cu roadele inteligenței umane, vizitatorii acestor muzee se mîndresc cu contribuția adusă de poporul din care fac parte, iau cunoștință de creația celorlalte popoare. În acest fel se cultivă convingerea că fiecare popor mare sau mic și-a adus contribuția la progresul uman, că nu există popoare sau rase care creează, și altele care nu o pot face. În fața extraordinarelor forțe pe care știința și tehnica le-au pus la îndemîna oamenilor, aceștia nu pot să nu vadă consecințele fatale pe care le-ar avea astăzi folosirea lor în scopuri războinice. După cum, în prezența exponatelor, vizitatorii pot urmări cum s-a răsfrînt asupra existenței umane tot ceea ce știința și tehnica au realizat de-a lungul timpurilor permițînd o ușurare din ce în ce mai evidentă a muncii brute, extenuante, creșterea randamentului cu tot ceea ce a însemnat aceasta pentru om (reducerea timpului de lucru, ridicarea nivelului de trai), supunerea progresivă a forțelor naturii și limitarea efectelor ei distructive, prelungirea duratei vieții etc.

De multe ori expunerea de bază, dar mai ales expozițiile cu program, adresează și o chemare, un îndemn, avînd astfel o mare forță mobilizatoare. Amintim, de pildă, expoziția „Să ne eliberăm de foame" deschisă la New-Delhi. Ilustrînd lupta dusă de om de-a lungul timpurilor pentru a-și asigura existența, expoziția urmărea ceva mai mult decît o simplă retrospectivă a giganticei încleștări dintre om și natură. Mărturisind scopul încă din titlu, expoziția demonstra pregnant necesitatea înmănuncherii tuturor eforturilor umane, dezvoltarea sensului comunității și a spiritului de cooperare fără de care această cumplită calamitate nu poate fi învinsă.

Muzeul dispune de o gamă largă de mijloace prin care realizează sarcinile instructiv-educative care-i revin. Folosirea judicioasă, continuă și competentă a acestor mijloace, îmbunătățirea lor permanentă au impus crearea unor servicii speciale, educative, la cele mai multe din muzeele de care ne ocupăm.

O condiție de bază a desfășurării unei activități educative eficiente a muzeului este buna organizare a expoziției permanente deoarece aceasta este forma care stabilește contactul cel mai larg cu vizitatorii. Din acest punct de vedere trebuie spus că în structura muzeelor tehnice s-au operat în ultimii ani schimbări radicale. În locul „depozitelor deschise" în care domina juxtapunerea de obiecte, au apărut săli organizate într-un circuit judicios pe baza unei tematici în cadrul căreia prezentarea este făcută în forma ei cea mai accesibilă, ceea ce dă sens vizitării și o face inteligibilă. De asemenea se folosesc multe materiale auxiliare în timp ce majoritatea exponatelor de bază pot fi puse în stare de funcționare de către ghizii-demonstratori (Muzeul științelor din Boston are 150 !) iar unele chiar de către vizitatori. Cînd volumul instalațiilor este prea mare se recurge la folosirea machetelor animate. La Muzeul științelor și industriei din Chicago spre exemplu, vizitatorii pot circula prin replica în mărime naturală a unei mine de cărbuni, se pot deplasa în interiorul unui model mărit al inimii omenești ale cărei bătăi sînt reproduse, pot urmări diferite faze ale eclozării unui pui etc. Grație instalațiilor speciale, vizitatorii Muzeului politehnic din Moscova pot să „conducă" troleibuzul sau automobilul, pot să pună în mișcare o mică centrală electrică etc. Muzeele reînnoiesc anual fondul de bază (unele în proporție de 10% !), completează și deschid secții dedicate unor ramuri ale științei și tehnicii care cunosc în ultimul timp o dezvoltare vertiginoasă (electronica, cosmonautica, cibernetica și mașinile de calcul etc.) ceea ce vădește o mare mobilitate. Pentru a face expunerea cît mai atractivă și eficace există preocuparea ca pe lîngă rezolvarea corespunzătoare a structurii să se aplice sistematic tehnicile sunetului, animației, culorii și luminii care reliefează ideile tematice și atrag atenția asupra exponatelor mai valoroase.

▶

https://biblioteca-digitala.ro

Lărgirea tematicii de bază, preocuparea pentru a asigura o mai rapidă şi completă informare asupra realizărilor ştiinţei şi tehnicii, atragerea unui număr sporit de vizitatori, se realizează în mare măsură prin organizarea de expoziţii temporare. Putînd fi deschise şi în afara perimetrului muzeului; pînă în cele mai îndepărtate colţuri ale ţării, expoziţiile vin în întîmpinarea sutelor de mii de cetăţeni care altfel nu s-ar putea deplasa special la muzeu. Dar avantajele organizării unei expoziţii nu rezidă numai în posibilitatea vizitării ei. Întotdeauna ea declanşează şi alte resorturi care prin forme specifice (presă, radio, televiziune, actualitate cinematografică etc.) lărgesc sfera de difuzare şi-i măresc eficacitatea.

Muzeele folosesc intens acest gen de activitate, de altfel foarte solicitat de vizitatori. E şi normal dacă examinăm tematica pe care o abordează. „Omul măsoară lumea" (organizată de UNESCO), „Secolul automobilului" şi „Parisul în 220 V" (Muzeul tehnicilor Conservatorului de arte şi meserii din Paris), „Chimia fotografiei" (Muzeul artelor şi ştiinţelor Rochester, N.Y.), „Principiile datării cu radiocarbon 14" şi „Care sînt paraziţii care infestează organismul animalelor" (Muzeul ştiinţelor aplicate din Melbourne), Astfel a început viaţa Dvs." (Muzeul ştiinţelor din Boston) etc. sînt cîteva din sutele de expoziţii care se organizează anual. Pentru a ne face o idee despre amploarea acestei activităţi vom aminti că numai Muzeul ştiinţelor şi tehnicii din Varşovia a organizat în ultimii zece ani 140 de expoziţii.

A crescut substanţial numărul expoziţiilor itinerante de circulaţie naţională iar în ultimul timp numeroase muzee tehnice — citez doar pe cele din Praga, Moscova, Paris — se preocupă şi de organizarea unor expoziţii de circulaţie mondială. Deschizîndu-se în ţări diferite ele popularizează realizările poporului care le-a organizat, dar, în acelaşi timp, fac dovada faptului că în ciuda diferenţelor de cultură şi limbă faptul ştiinţific rămîne acelaşi, că ştiinţa reprezintă un teren ideal pentru înţelegerea între popoare.

Utilizarea materialelor tridimensionale s-a impus atît de mult încît astăzi expoziţiile folosesc obiecte într-un număr din ce în ce mai mare. Astfel, alături de panouri explicative abundent ilustrate cu scheme, fotografii, sînt expuse numeroase aparate, maşini, mecanisme care, cum aminteam, pot fi puse în mişcare. Faptul merită toată atenţia întrucît dă o notă de dinamism cu remarcabile efecte pedagogice. O iniţiativă meritorie ni se pare a fi organizarea de către Muzeul ştiinţelor din Londra a expoziţiei temporare pentru orbi. Aceştia pot citi explicaţiile în alfabetul Braille, după cum îndrumaţi cu atenţie pot pune în mişcare unele aparate.

Alături de expoziţie, conferinţa face parte astăzi din „modul de viaţă" al muzeelor. Deutsches Museum are cinci săli de conferinţe cu o capacitate de trei mii de locuri, Muzeul din Varşovia organizează peste trei sute de conferinţe anual. Evident, se fac eforturi pentru a atrage un număr cît mai mare de participanţi. Pentru aceasta se străduiesc să dea conferinţelor un conţinut cît mai bogat şi mai variat, de cele mai multe ori strîns legat de actualitatea ştiinţifică şi tehnică. De asemenea reuşesc să asigure colaborarea unor eminenţi oameni de ştiinţă, inventatori etc. ceea ce le măreşte puterea de atracţie, în timp ce filmul, demonstraţia, experienţa care le sînt asociate, dau o notă concretă, intuitivă, care înlesneşte înţelegerea unor probleme în general aride.

Demonstraţia şi experienţa, la care vizitatorii iau parte activă, explică funcţionarea unor aparate, contribuie la înţelegerea unor principii etc., bucurîndu-se de o mare popularitate. De aceea există preocupări pentru organizarea lor cît mai atractivă, uneori amuzantă, pornindu-se de la principiul că ceea ce este plăcut este mai uşor asimilabil. Palatul descoperirii din Paris foloseşte o formă originală: expuneri de iniţiere în diferite discipline însoţite de experienţe prezentate la ore fixe. Experienţele alcătuiesc un ciclu complet în cursul unui an şcolar dar ele se adresează în egală măsură şi marelui public.

Cea de-a şaptea artă contribuie şi ea la diversificarea activităţii educative a muzeului. În general filmul însoţeşte o conferinţă, ilustrînd diferite aspecte legate de dezvoltarea ştiinţei, noi descoperiri şi aplicaţii tehnologice. La Palatul descoperirii, filmul este fie comentat, fie precedat de experienţe. Muzeul agriculturii din Budapesta are cinematecă proprie, ceea ce-i permite să facă proiecţii zilnice pentru a ilustra anumite probleme specifice. La acest muzeu grupurile de vizitatori pot să-şi aleagă filmele pe care doresc să le vadă, iar proiectarea lor este adesea însoţită de discuţii.

Muzeele folosesc şi alte forme care merită să fie menţionate. Astfel, Muzeul pentru învăţarea ştiinţelor, de la Institutul Franklin din Philadelphia, organizează seri familiale în cursul cărora se acordă un loc larg aspectelor amuzante ale ştiinţei. Muzeul politehnic din Moscova organizează reuniuni, seri tehnice, cu prilejul cărora participanţii se întîlnesc cu savanţi, ingineri etc. Acelaşi muzeu a adus o contribuţie importantă la organizarea cursurilor universităţii populare tehnice, iar mai recent a deschis un laborator central pentru cursul „Învăţămîntul programat" la care participă profesori din învăţămîntul superior.

Muzeul din Varşovia organizează stagii de studii şi discuţii privitoare la probleme tehnice, în timp ce Muzeul german din München iniţiază cursuri pentru profesorii de ştiinţe. Aceştia, pe lîngă cunoştinţele ştiinţifice de valoare, iau cunoştiinţă şi de metodica organizării vizitelor la muzeu. Anual, datorită unor burse, 600—800 studenţi din toate regiunile Germaniei Federale pot studia o săptămînă la muzeu. Interesant este şi faptul că la aceste stagii la muzeu sînt invitaţi nu numai studenţi ai institutelor tehnice, ci şi studenţi de la facultăţile umaniste.

https://biblioteca-digitala.ro

Pentru a veni în ajutorul tinerilor care doresc să se inițieze în problemele deosebite ale tehnicii secolului, Muzeul Conservatorului de arte și meserii din Paris a creat un club al tinerilor tehnicieni. Prin intermediul colecțiilor, tinerii pot descoperi fundamentul și istoricul ramurilor care-i interesează. Pentru aceasta au la dispoziție ateliere și îndrumare de specialitate. Clubul este deschis tinerilor care au împlinit 15 ani. De asemenea se intenționează deschiderea unui club pentru tinerii între 12 și 15 ani. Membrii cluburilor de științe naturale și geologice de la muzeele din Cairo și Portland merg în diferite părți ale țării de unde culeg specimene pe care le studiază apoi în cadrul muzeelor respective.

Pentru a încheia lista celor mai importante manifestări educative ale muzeelor de știință și tehnică amintim concursurile sau unele manifestări speciale de genul celor organizate de Muzeul municipal al științelor și industriei din Birmingham (Week-end-urile mașinii cu vapor), de Muzeul transporturilor din Tokio (vizite ghidate în afară) de Muzeul din Cairo (Cărți de joc științifice) etc.

Nu putem încheia înainte de a aminti unul din cele mai importante aspecte ale problemei de care ne ocupăm: legătura cu școala. Numeroși pedagogi și muzeologi apreciază că dintre instituțiile extrașcolare cu sarcini educative muzeul aduce cea mai substanțială contribuție. La o vîrstă la care imaginea, percepțiile senzoriale, au rol deosebit în procesul de asimilare al cunoștințelor, tocmai prin caracterul lor intuitiv, muzeul oferă mijloace care răspund pe deplin acestor cerințe.

Vizitarea muzeului și a expozițiilor sale este considerată de specialiști ca cea mai completă și eficace formă de legătură cu școala. În condițiile în care un orar foarte strîns nu permite profesorului să dea elevilor explicații complete, iar dotarea insuficientă a laboratoarelor școlare reduce mult din caracterul intuitiv al lecțiilor, muzeul vine să umple multe goluri. Lecția din clasă — sau muzeu — este întregită astfel prin imagini concrete, experiențe sugestive, desfășurate într-un cadru mai degajat, ceea ce, evident, mărește considerabil accesibilitatea ei. Eficacitatea acestor vizite este condiționată însă de respectarea scrupuloasă a unor norme metodice din care amintim cîteva.

O condiție primordială o constituie informarea profesorului asupra elementelor pe care le conține muzeul, în legătură cu scopul urmărit de el. Unii pedagogi atrag atenția asupra duratei vizitei pe care o recomandă la cel mult 50 minute și asupra numărului de elevi care constituie grupul.

Cine conduce grupul, profesorul sau specialistul muzeului, respectiv ghidul-demonstrator? Iată o problemă controversată. Unii susțin că profesorul deoarece cunoaște bine, atît elevii cît și scopul lecției. Punctul de vedere opus argumentează însă că profesorul, oricît de pregătit, nu poate cunoaște atît de bine exponatele. Indiferent însă cine conduce, vizita trebuie să aibă o desfășurare activă. Întrebările, discuțiile, punerea în mișcare a mașinilor, aparatelor și machetelor animate, experiențele care au loc dinamizează expunerea, făcînd-o accesibilă.

Pentru a dezvolta și mai mult caracterul activ al vizitei se preconizează și alte forme. Una din acestea recomandă desfășurarea ei în două etape. Elevii sînt împărțiți în grupe de lucru și li se fixează teme individuale sau colective de lucru pe baza unor chestionare-teste pregătite de serviciul educativ al muzeului. Elevii vin la muzeu în grup, studiază, observă, notează, desenează. Datele culese astfel se prelucrează apoi în clasă și se trec într-un caiet. Cîteva săptămîni mai tîrziu, elevii revin la muzeu unde specialistul recapitulează problemele, de data aceasta înaintea întregii clase.

Muzeul științelor din Londra trimite școlilor, lunar, un program. Profesorul îl examinează și alege dintre serviciile oferite de muzeu pe acelea care răspund temelor studiate de către diferitele grupuri școlare. Serviciul pedagogic al Muzeului Conservatorului din Paris editează fișe de pregătire a vizitei. Acestea se grupează într-un dosar pedagogic-educativ care servește la localizarea aparatelor și a celorlalte materiale expuse. Ar mai fi de adăugat că planul se stabilește în cursul unei reuniuni de corespondenți. Grupele de corespondenți din școli au fost create din dorința de a asigura o legătură mai eficace cu școala. Cu ajutorul lor difuzarea materialelor de informare în școli se face mai bine. Trimestrial corespondenții primesc afișe și fișe noi, grație cărora informează pe colegii lor, distribuie formulare de cereri de dosare pedagogice pe care profesorii sau institutorii interesați le trimit apoi la muzeu. Reuniunile fac apoi obiectul unor dări de seamă care apar într-un buletin.

Muzeul acordă o atenție deosebită și pregătirii profesorilor în care scop organizează cursuri speciale. Muzeul științelor din Boston pune la dispoziția cursanților institutori toate elementele de informare și materialele (inclusiv animale vii) care le sînt necesare pentru a asigura un învățămînt simplu și pasionant în domeniul fizicii și al științelor naturale. Același muzeu organizează cursuri cu o durată mai redusă (trei zile) pentru personalul didactic al școlilor primare.

Muzeul din Philadelphia organizează studii pentru cei care doresc să fie la curent cu evoluția programului de demonstrații susceptibile să fie incluse în circuitul didactic. Aceste cursuri sînt recunoscute de către Consiliul de învățămînt din Philadelphia drept cursuri de perfecționare.

Deși organizarea de secții speciale pentru copii a ridicat unele obiecții, experiența Muzeului științelor din Londra demonstrează utilitatea lor. La elaborarea secției respective s-a

https://biblioteca-digitala.ro

ținut seama de recomandările făcute de numeroși pedagogi, psihologi și alți specialiști în probleme de educație. Caracterul său insolit rezidă mai ales în faptul că divertismentul este omniprezent iar interdicțiile din secțiile pentru adulți lipsesc (copiii pot alerga, pot face zgomot etc.). După vizionarea unor instructive diorame, micii vizitatori descoperă un set de scripeți pe care-i manevrează consumîndu-și astfel surplusul de energie. Urmărind funcționarea unor aparate și mecanisme în cadrul unor demonstrații amuzante ei se relaxează pregătindu-se astfel pentru prezentarea mai statică și didactică cu care se întîlnesc mai departe. Anchetele efectuate au arătat că în acest fel, copiii învață foarte multe lucruri.

Arătam mai sus că muzeele organizează numeroase expoziții. Unele în incinta muzeului, altele în afara lui, de multe ori în alte localități. Muzeul energiei atomice din Oak Ridge din Tennessee are în această privință o experiență demnă de menționat. Cîteva camionete transportă la școli aparatele și materialele auxiliare necesare lucrărilor și demonstrațiilor de fizică modernă. Ele sînt aranjate pe scena auditoriului unde conferențiarii muzeului, specializați în demonstrații, se adresează elevilor. După-amiază, aceiași specialiști circulă prin laboratoarele școlii întreținîndu-se cu elevii asupra problemelor elementare de fizică atomică.

Centrul științific din Toronto echipează expoziții itinerante pe care le trimite în cele mai depărtate colțuri ale țării. În prezent preconizează organizarea unor dormitoare pentru ca și copiii din regiunile îndepărtate să aibă posibilitatea să vadă întregul muzeu.

Conferințele organizate pentru uzul școlilor sînt ținute fie de specialiștii muzeului fie de eminenți oameni de știință. De cele mai multe ori acestea sînt însoțite de demonstrații și de proiecții. Muzeul științelor din Cairo organizează în fiecare zi cîte trei conferințe însoțite de asemenea de demonstrații și proiecții, tematica acestora fiind stabilită în funcție de programul școlii de știință. Unele muzee obișnuiesc să „îmbrace" această activitate cu titluri de efect. Muzeul din Philadelphia, spre exemplu, le dă sugestivul titlu de „expediții în știință". Muzeul științelor din Boston organizează aceste manifestări pe grupe de vîrstă (4—7, 7-9, 10—12, și 13—16 ani). În fiecare săptămînă, timp de o oră, copiii din prima grupă pătrund în lumea științei prin intermediul conferinței și a unor materiale demonstrative care-i atrag cel mai mult: animalele. În timpul acestei ore de sîmbătă dimineața micii participanți pot să mîngîie un pui de vulpe, să privească cum se zbîrlește un arici sau chiar să călărească o broască țestoasă din insulele Galapagos.

Elevii din grupele mai mari se transformă în „exploratori ai științei" în cadrul unor conferințe-demonstrații. Un alt program se intitulează „La frontiera științei" și la el participă numai elevii eminenți. La aceste conferințe sînt invitați oameni de știință de celebritate mondială ca oceanograful J.Y. Cousteau sau cardiologul P.D. White și alții.

Muzeele organizează cursuri, centre de cercetare la care sînt atrași elevii care manifestă pasiune deosebită pentru o ramură sau alta a științei.

La Palatul descoperirii din Paris ședințele de lucru suplimentare dirijate, de două ore, rezervate lunar tinerilor, au loc în timpul anului școlar și necesită o înscriere prealabilă. În general lucrările de desfășoară în săli și laboratoare dar se organizează și vizitarea altor laboratoare, institute de cercetări etc. Muzeul Bîrla al industriei și tehnicii din Calcutta a organizat un astfel de centru de cercetări pentru o serie de lucrări. Studenții care iau parte la lucrările acestui centru au realizat aparate remarcabile (printre acestea se numără un telescop cu reflexie). Pentru încurajare s-a hotărît ca materialele executate la centru să rămînă proprietatea constructorilor.

Mai multe muzee, printre care Muzeul Oregonului din Portland S.U.A., dispun de autocare care transportă elevii în zona de cercetare din alte regiuni ale țării de unde se culeg numeroase materiale.

Concursurile au început să pătrundă și ele în programul muzeelor. Astfel Muzeul științelor și tehnicilor din Stockholm organizează periodic concursuri cu premii. O dată pe an elevii tuturor școlilor din țară sînt invitați să participe la un concurs de științele naturii intitulat „tinerii cercetători". Cîștigătorul la toate categoriile participă la expoziția (tîrg) internațională organizată anual în Statele Unite.

Iată, așadar, într-o formă destul de lapidară, cîteva din principalele acțiuni educative desfășurate de muzeele științifice și tehnice din întreaga lume. În general această activitate se remarcă prin căutări înnoitoare, care urmăresc fie folosirea unor forme deosebite, fie creșterea eficacității celor utilizate în mod curent. Un reflex al acestor căutări rezidă și în anchetele organizate de muzee pentru a verifica în ce măsură metodele pedagogice folosite răspund sarcinilor propuse. Muzeul științelor din Cairo organizează în fiecare an în luna octombrie o conferință care vizează ameliorarea învățămîntului științelor în cadrul căreia se studiază curentele de idei moderne și progresul cunoștințelor științifice. Foarte folositoare sînt și numeroasele materiale publicate de revistele de specialitate privind teoria și tehnica acestei activități, reuniunile naționale, regionale, internaționale, și UNESCO care cuprind în programele lor activitatea educativă desfășurată de muzee. Apreciem că este util ca cititorul român să cunoască aceste forme de activitate educativă desfășurată de muzeele tehnice, multe sau mai precis cele mai multe din ele putînd fi folosite de muzeele noastre, indiferent de profilul lor.

https://biblioteca-digitala.ro

LUMINA ÎN MUZEE

F. HEORGHIȚĂ

În cadrul unor capitole anterioare (Revistei Muzeelor nr.4/1967), au fost analizate unele probleme generale privind iluminatul muzeelor și în mod deosebit, a galeriilor de tablouri. Ca o continuare, se vor prezenta și unele principii cristalizate prin experiență, privind luminatul la muzeele care expun sculpturi, țesături, obiecte de artă din diverse materiale, cît și la muzeele tehnice.

Iluminatul galeriilor de sculpturi

În general, sculpturile impresionează pe vizitatorii muzeelor, cînd sînt așezate în încăperi spațioase, ale căror dimensiuni să se acorde judicios cu ele. Nu se cere ca lumina să fie prea puternică, efectele bune obținîndu-se însă printr-o dirijare corespunzătoare a spațiului luminos. Este de menționat în mod special că o lumină difuză va da impresia de aplatizare, eliminînd însăși concepția spațială fundamentală a sculpturii, obiectele sculptate fiind concepute tridimensional.

Această constatare este frecventă în special, la muzee vechi, la care lumina naturală primită prin oberlihturi sau tavane difuzante, este redată în interior ca lumina unui cer înnorat, cu efecte de monotonie.

Desigur, nu se poate merge numai pe ideea unui iluminat dirijat, astfel că soluția optimă este aceea a unui iluminat general de ambianță la nivel moderat, completat cu instalații de lumină dirijată, bine localizată. Problema raportului dintre cele două feluri de iluminat se rezolvă în general ținînd cont de caracterul expoziției.

Astfel, cînd se organizează o expoziție temporară, legată eventual de un anumit eveniment, atragerea publicului prin urmărirea unor efecte dramatice date de un bogat iluminat dirijat, poate fi îndreptățită. Practica generală a demonstrat că se apelează la concentrații dirijate cu atît mai ridicate, cu cît valoarea estetică a obiectului expus este mai redusă.

La expozițiile permanente, din contră, se va urmări o dozare normală a celor două feluri de iluminat, astfel încît efortul dramatic să fie determinat de ideea de bază a autorului și respectiv de impresia artistică ce trebuie transmisă vizitatorului. Punerea în valoare a formelor corpului sau a altor detalii, prin efecte de umbră și lumină, se face în cazul statuilor printr-o localizare bine studiată a corpurilor de iluminat. iar în cazul basoreliefurilor prin incidențe puternice, de asemenea bine analizate.

În toate cazurile însă, o grijă deosebită va trebui avută la montarea lămpilor respective, care să fie cît mai bine mascate, pentru ca fasciculul de raze dirijate să jeneze la minimum pe vizitatori. Din acest punct de vedere, soluția optimă constă în montarea corpurilor de iluminat la tavan; acest mod este justificat în plus și de faptul că o iluminare inversă, dirijată din jos în sus, produce efecte nenaturale.

În ceea ce privește problema redării culorii, la majoritatea sculpturilor aceasta nu este esențială la expunerile în exterior, ea căpătîndu-și importanță la expozițiile din interior.

Cea mai bună redare a culorii este totuși oferită de lumina plină a soarelui pe un cer fără nori; atunci va exista un adevărat contrast de culoare între razele solare directe și restul radiațiilor provenind din cadrul bolții. Acest fapt justifică în mare măsură expunerea exterioară a sculpturilor.

▶

https://biblioteca-digitala.ro

La expunerile interioare, existînd în mare măsură şi un interes pentru aprecierea materialului din care este făcută sculptura (lemn, bronz, marmură, ghips), se va menţine preocuparea expusă la iluminatul galeriilor de tablouri, în ceea ce priveşte alegerea unor tipuri de surse luminoase, cu o bună redare a culorilor.

Iluminatul expunerilor de ţesături

În galeriile care expun diverse ţesături, cum ar fi goblenuri, covoare, îmbrăcăminte de tot felul etc., iluminatul trebuie astfel realizat, încît să asigure recunoaşterea uşoară a imaginilor lucrate. Ca factor suplimentar care intervine va fi, desigur, culoarea de fond a fiecărei ţesături în parte, dar şi starea de uzură în care se află.

În mod practic, s-a constatat că un iluminat difuz nu asigură distingerea imaginilor, fapt ce impune şi în acest caz completarea sa cu un iluminat dirijat; desigur că de această dată nu se vor urmări efecte de contrast între umbră şi lumină, ca în cazul sculpturilor, fapt ce va face ca procentajul de lumină dirijată să fie mai redus; se va urmări însă ca fasciculele să fie astfel orientate, încît întreaga suprafaţă a ţesăturii respective să fie iluminată uniform şi la un nivel mai ridicat decît fondul oferit de pereţii sălii respective.

În ce priveşte alegerea tipului de sursă luminoasă, criteriul care va sta la bază va fi redarea corectă a culorilor. Datorită acestei necesităţi, cît şi justificat de uzura şi decolorarea multor ţesături expuse, s-a tins în general să se folosească lămpi cu incandescenţă. Acestea au oferit şi avantajul unei lumini mai „calde", care sub aspect psihologic, s-a asociat în timp cu efectul de intimitate, oferit de ţesături. În cazul folosirii tuburilor fluorescente, care asigură de la început avantajul unei iluminări mai uniforme a suprafeţelor expuse, va trebui să se aleagă numai tipul de tub denumit „alb cald de lux" (cu indicativul 3 X la produsele „Electrofar" Bucureşti).

Ca mod de montare a corpurilor de iluminat, este de remarcat că la lămpile incandescente se obţin rezultate bune în cazul aşezării laterale a unor reflectoare de dimensiuni şi respectiv wattaje reduse (cu dirijare spre ţesătură); la lămpile fluorescente în schimb, efectele corespunzătoare se realizează prin aşezarea corpurilor de iluminat în faţă (în partea superioară), astfel ca lumina să cadă perpendicular pe suprafaţa ţesăturii.

Iluminatul vitrinelor

În muzeele destinate diferitelor colecţii de artă sau obiecte de valoare — altele decît picturile —, necesitatea unei bune iluminări a dus în trecut la construcţii cu ferestre şi respectiv la tavane înalte. Acest principiu s-a modificat radical, o dată cu introducerea iluminatului modern, conceput printr-o suplimentare gradată a iluminatului natural cu iluminat artificial, sau prin eliminarea totală a iluminatului natural; în acest mod, în prezent tavanele au putut fi coborîte, în mod economic, la limita inferioară acceptabilă. Faptul este evidenţiat îndeosebi în noile construcţii de expoziţii cu piese de mărimi reduse, a căror protejare se face în special prin vitrine.

Introducerea vitrinelor a avut drept scop, pe de o parte, protejarea obiectelor de pericolul degradării, iar pe de altă parte, evitarea furturilor. Şi la acest mod de expunere, iluminatul general, oricît de bun ar fi, nu dă satisfacţie, ducînd la monotonie. Obiectele prezentate fiind în majoritate tridimensionale, vor reclama astfel un iluminat local dirijat, care va ridica de această dată probleme tehnice suplimentare.

Din punct de vedere constructiv al vitrinelor propriu-zise, aprecierea vizuală a obiectelor este mai satisfăcătoare dacă obiectele sînt expuse pe un fond oarecare, evitîndu-se distragerea vizuală ce se produce cînd vizitatorul poate să privească şi în spatele vitrinei cu pereţi transparenţi.

Aşezarea surselor de iluminat în interiorul vitrinelor este astăzi o necesitate funcţională. Acest lucru trebuie însă acceptat numai după ce s-au luat o serie de măsuri prealabile.

Prima grijă pe care trebuie s-o avem este asigurarea că energia radiantă a lămpii respective — razele luminoase şi în special căldura degajată — nu va afecta obiectul expus. În cazul degajărilor sensibile de căldură, acestea vor trebui eliminate prin asigurarea unui tiraj permanent în zona de montare a lămpilor.

Grija ce urmează este aceea de a nu jena privirea vizitatorului, indiferent de direcţia de privire, prin strălucirea sursei luminoase, sau a razelor emise şi eventual reflectate. Rezultă deci necesitatea mascării corespunzătoare a corpurilor de iluminat.

Cerinţele de izolare în contra pătrunderii prafului vor impune de asemenea separarea lămpilor de spaţiul de expunere, în special atunci cînd s-a preconizat evacuarea prin diverse orificii a căldurii degajate de lămpile respective. Prevederea unor capace etanşe de sticlă, între lampă şi zona de expunere, rezolvă adeseori aspectul sesizat.

În fine, soluţionarea estetică a ansamblului vitrinei, impune o alegere corespunzătoare a tipului de lampă şi a locului de montaj, cît şi a modului de executare a traseului instalaţiei electrice necesare.

Ca fel de sursă luminoasă, satisfacţia maximă este obţinută prin folosirea tuburilor fluorescente, care fiind liniforme, vor asigura

https://biblioteca-digitala.ro

o repartizare mai plăcută a luminii; totodată, acestea vor prezenta avantajele unei degajări mult mai reduse de căldură, a reducerii strălucirilor directe şi prin reflexie, a posibilităţii de alegere a nuanţelor spectrale ale luminii, a unei durate de viaţă şi a unei eficacităţi luminoase sporite.

Sînt totuşi multe cazuri cînd lămpile incandescente, montate în elemente reflectoare de tip pitic, sînt mai indicate; este astfel cazul expunerilor obiectelor din metale preţioase (în special din aur), a obiectelor din porţelan sau alte materiale aurite, la care spectrul galben—roşu al radiaţiei avantajează expunerea, căldura degajată neafectînd obiectele.

În cazul folosirii tuburilor fluorescente, montarea acestora poate fi făcută fie orizontal, fie vertical, dar numai mascată. Scoaterea acestora din cîmpul vizual se face prin aşezarea tuburilor în jgheaburi sau lăcaşuri cu suprafaţa reflectantă, prin acoperirea lor cu lame de sticlă sau plexiglas mat, sau prin utilizarea unor grătare difuzante.

Efectele cele mai vii se obţin la iluminarea directă, cu montarea tuburilor în lăcaşuri mascate. Se obţin însă efecte interesante atunci cînd obiectele se aşază pe un suport luminos, realizat de o placă de sticlă plastică difuzantă, sau din sticlă albă-mată, sub care s-au montat lămpile. Prin acest sistem, o impresie stranie este redată de obiectele din sticlă, care apar ca avînd o iluminare proprie, datorită reflexiilor interioare. În cazul unei expuneri alăturate a mai multor obiecte din sticlă se poate folosi şi sistemul unei iluminări din partea superioară, cu surse mici multiple, care produc efecte plăcute de licărire prin reflexii diferite.

La vitrinele mari, problema devine asemănătoare cu vitrinele comerciale; în aceste cazuri, obiectele vor trebui să fie expuse mai retras faţă de peretele de sticlă, iar lămpile vor trebui să folosească wattaje sporite, fără a jena privirea vizitatorilor. Aşezarea optimă a surselor va fi realizată prin montarea lor în colţul dintre tavan şi pereţii verticali ai vitrinei, cît mai aproape de geam.

În general, dacă din diverse motive vor apare reflexii de lumină pe geamurile vitrinelor, acestea se vor putea elimina printr-o înclinare sub un unghi convenabil a peretelui de sticlă respectiv, sau eventual a corpurilor de iluminat care produc efectul neplăcut.

Iluminatul muzeelor tehnice

La muzeele tehnice propriu-zise, percepţia corespunzătoare a culorii are o importanţă relativ redusă pentru majoritatea obiectelor expuse. Esenţială este distingerea detaliilor, fără ca sistemele de iluminat să producă efecte jenante asupra vizitatorilor.

Lumina naturală va fi cea mai indicată, atît sub aspect vizual cît şi din punct de vedere economic. Pentru iluminatul artificial de completare, cele mai indicate surse vor fi tuburile fluorescente şi anume de nuanţă „albă".

Corpurile de iluminat vor putea de asemenea să fie din cele mai economice, reflectoarele simple industriale încadrîndu-se relativ uşor în specificul tehnic al muzeului. În cazul unor soluţionări arhitectonice interioare mai deosebite, corpurile alese vor trebui să se armonizeze cu estetica interioară urmărită.

O categorie deosebită a expunerilor din muzeele tehnice sînt acelea cu caracter didactic, care în majoritate sînt grupate în vitrine sau diorame. Este cazul diferitelor scene din natură sau din viaţa casnică, în care pot apărea animale împăiate, manechine, miniaturi (floră, faună, costume, mobile etc.).

La scară redusă, problema se va pune ca la iluminarea scenelor de teatru, urmărindu-se însă impresii naturale şi nu efecte dramatice.

În aceste cazuri, obiectele tridimensionale vor impune iluminări dirijate bine studiate, atît ca intensitate, cît şi în componenţă spectrală. Se pot face în acest sens diferite combinaţii cu tuburi fluorescente şi mici reflectoare incandescente, raportul dintre acestea depinzînd de felul expunerii.

De exemplu, la o dioramă ce prezintă un peisaj din junglă se cere nu numai o iluminare generală ridicată, care să redea lumina puternică a soarelui, ci şi în mare măsură o iluminare dirijată asupra obiectelor principale. În acest caz, pot fi introduse şi lumini colorate, pentru frunzişul pădurii, pentru cerul albastru etc.

La un peisaj polar, se pot folosi cu succes lămpile fluorescente, care dau o „lumină rece", transmiţînd mai uşor impresia cerului acoperit, a gheţii, a zăpezii.

Concluzii

Din cele expuse mai sus cît şi în capitolele anterioare, rezultă că faţă de marea varietate de cerinţe din expunerea muzeistică, este imposibil de a se întocmi reţete simple pentru o bună iluminare. Fiecare construcţie trebuie tratată în funcţie de elementele sale caracteristice şi respectiv în funcţie de felul obiectelor de artă expuse, astfel încît dorinţele custodelui şi ale celui care se îngrijeşte de conservarea obiectelor să se armonizeze cu necesitatea unei bune vizionări şi transmiteri a senzaţiilor artistice.

Realizarea acestui scop impune însă în etapa actuală înţelegerea fundamentală a principiilor de funcţionare şi a performanţelor lămpilor moderne, cît şi a metodelor de reglare a iluminării.

https://biblioteca-digitala.ro

CONSERVAREA LEMNULUI DIN CONSTRUCȚII ÎN MUZEELE ETNOGRAFICE ÎN AER LIBER

PANDELE BARBU AUREL

În actualul stadiu de dezvoltare a muzeelor etnografice în aer liber, există o preocupare din ce în ce mai importantă pentru punerea monumentelor reconstruite, în condiții de conservare care să le asigure o existență îndelungată în timp, fără alterarea caracterului original.

Ținînd cont de faptul că majoritatea construcțiilor din aceste muzee au ca material de bază lemnul de diferite esențe și cu proprietăți diverse în ce privește structura, rezistența la atacul agenților biologici, rezistența mecanică etc., e necesar să cunoaștem ce factori distrugători acționează asupra acestui material și cum pot fi ei combătuți.

Ținem să arătăm că în domeniul conservării lemnului lucrează în prezent zeci de laboratoare științifice din întreaga lume, care pun la punct procedee din ce în ce mai perfecționate și preparate chimice tot mai eficiente pentru prelungirea duratei acestui material folosit în domeniile cele mai variate: construcții, mobilier, mijloace de transport, opere de artă etc. Există, de asemenea, o literatură referitoare la aceste probleme, care servește în scopul unei documentări aprofundate a celor care lucrează în domeniul respectiv. În sfîrșit, putem beneficia de consultațiile de specialitate ale laboratoarelor experimentale de tratarea lemnului etc.

Este știut faptul că lemnul, material de natură organică, suferă transformări de structură datorită acțiunii concomitente a factorilor atmosferici, luminii, agenților chimici și biologici.

Cele mai mari daune se produc mai ales datorită factorilor biologici care, în condiții de temperatură și umiditate favorabile, pot ataca lemnul, aducîndu-i modificări profunde în ce privește structura fizică și chimică. Acești dăunători biologici se împart în două mari categorii: *insecte* și *ciuperci xilofage* (excludem bacteriile a căror acțiune e minimă prin urmări)[1]. Dar atacul insectelor afectează și aspectul exterior în sensul că pe suprafața lemnului apar mai des sau mai rar găurile de zbor care-i dau acestuia un aspect inestetic. Printre principalele specii din familia cariilor care atacă lemnul finisat, menționăm:

— *Hylotrupes bajulus; Anobium punctatum, (striatum, domesticum); Coelestethus (Anobium) pertinax L* (cariul lemnului de rășinoase); *Xestobium rufovillosum; Ernovius molis; Lyctus linearis.*

Insectele xilofage sînt mici vietăți care folosesc ca hrană substanțele conținute în lemn. Acționînd mai mult în interior, se întîmplă de multe ori ca, aparent, suprafața lemnului să prezinte un aspect sănătos, dar datorită acțiunii din interiorul lemnului, acesta să-și piardă cu totul rezistența mecanică. Insectele își petrec în interiorul lemnului perioada de metamorfoză de la stadiul de ou pînă ajung la cel de adult, consumînd în acest timp lemnul, în care sapă galerii cu mandibulele lor puternice, prefăcîndu-l în făină de lemn.

Mult mai periculoasă prin urmări este acțiunea ciupercilor xilofage, care, în condiții de dezvoltare favorabile, acționează și mai rapid producînd putrezirea lemnului. Amintim următoarele specii de ciuperci care atacă lemnul din construcții:

— *Merulius lachrymans* (buretele de casă); *Coniophora cerebella* (buretele de pivniță); *Poria vaporaria* (buretele țurțure al minelor).

Cu privire la condițiile de dezvoltare a acestor dăunători trebuie să arătăm că există anumite limite minime și maxime ale temperaturii și umidității. Astfel, pentru ciuperci, este necesară o temperatură variind între 3° și 46° și o umiditate a aerului pornind de la 85%, care asigură pentru lemn o umiditate de 18%. Pentru dezvoltarea insectelor e necesară o umiditate a lemnului de minimum 20% și o temperatură medie de 20—30°C.

Dacă nu putem acționa în ce privește regimul climatic în care sînt expuse monumentele, putem în schimb să luăm o serie de măsuri preventive de protecție, care să imunizeze lemnul împotriva eventualelor atacuri.

Aceste măsuri preventive constau mai ales într-o izolare perfectă față de contactul cu solul și împotriva acțiunii apei rezultată din precipitații, la care se adaugă tratarea lemnului cu antiseptice, insecticide și fungicide.

Protecția preventivă a lemnului

În categoria măsurilor de izolare a construcțiilor, aplicabile și în cazul monumentelor din muzee, menționăm:

[1] Pentru o documentare mai amănunțită, vezi bibliografia de la sfîrșit, în special lucrările dr. ing. Vintilă Eugen, G. Giordano, H. Mathieu.

https://biblioteca-digitala.ro

— suprimarea oricărei posibilități de infiltrare a apei prin acoperiș;
— o aerisire permanentă a tuturor încăperilor;
— controlul permanent al locurilor vulnerabile pentru atacul ciupercilor și insectelor: locuri obscure cu umiditate mare, neventilate;
— eliminarea oricăror cauze de infiltrație a umidității din sol;
— evacuarea, din apropierea construcției, a lemnului atacat sau expus posibilității de a fi infectat;
— introducerea în construcție a unui material uscat (cu umiditate sub 20%);
— lăsarea unui spațiu de aerisire între podea și sol;
— evitarea contactului cu pămîntul, care conține materii organice în putrefacție — materiale de umplutură infectate etc;
— izolarea lemnului de contactul direct cu zidul și cu solul, prin soluții constructive adecvate;
— tratarea lemnului din construcție cu substanțele necesare.

În Muzeul satului s-au efectuat la unele monumente lucrări avînd ca scop, pe lîngă păstrarea notei de autenticitate și originalitate a monumentelor, și izolarea lor impotriva infiltrațiilor de apă din sol.

Casa Tilișca a fost transferată și clădită în Muzeul satului în anul 1936 pe o temelie de cărămidă care denatura autenticitatea monumentului în sensul că în zonă casele de acest fel se construiau în epoca respectivă (prima jumătate a secolului al XIX-lea) pe temelie din piatră de stîncă sau (mai rar) de rîu cu pămînt argilos udat, ca liant. După o documentare în zonă, s-a adoptat soluția înlocuirii vechii temelii cu o nouă temelie de piatră, ca în zona de origine. Prin aceasta s-au remediat și deficiențele anterioare ale construcției și anume faptul că, datorită solului slab și unei izolări defectuoase, apa acumulată în pivniță îmbibase cărămida, și umezeala tindea să afecteze podeaua casei. De asemenea, s-a recurs la izolarea cu carton asfaltat a tălpilor, față de zid, la pensularea cu ulei de creuzot a părților interioare ale bîrnelor, dezinfectarea solului de la temelie cu soluții de pentaclorfenolat de sodiu etc.

O situație similară a prezentat și casa originară din Stănești, numai că aici s-au folosit, pentru reconstrucția temeliei, bolovani de rîu și mortar de var cu nisip. Ambele lucrări de înlocuire a temeliei s-au executat sub construcție, evitîndu-se demontarea monumentului.

La bordeiele din Castranova și Drăghiceni s-au executat operații mai complexe în ce privește izolarea față de sol. Ambele construcții aveau o situație critică datorită faptului că, fiind amplasate în pămînt la o adîncime de 1,10 m de la nivelul solului, pereții din lemn sufereau influența umedă și nesănătoasă a mediului înconjurător. În afară de aceasta, asupra construcției se manifestau și urmările infiltrației de apă din acoperiș. Deci erau neapărat necesare lucrări de izolare în exterior și la acoperiș, însoțite de operații de tratare a lemnului.

Pentru izolarea exterioară s-a executat la ambele construcții un zid exterior, lat de 1 1/2 cărămizi, între care s-au pus două straturi de carton asfaltat și bitum. Între zidul izolator și pereții de lemn, restaurați și dezinfectați cu soluții de pentaclorfenolat de sodiu și sulfat de cupru, s-a lăsat un spațiu de aerisire al pereților.

În ce privește acoperișurile bordeielor, acestea s-au protejat cu carton asfaltat și bitum și un strat de stuf de 30 cm, peste care s-au pus paie de grîu.

În prezent, în colaborare cu specialiști de la I.N.C.E.F., se caută să se rezolve și problema unei conservări eficiente a materialului lemnos de la acoperișuri (șiță, șindrilă, draniță, scîndură de margini, căpriori, grinzi etc.).

În afară de soluțiile constructive pentru conservarea lemnului se mai preconizează și o tratare chimică a lemnului cu substanțe antiseptice care să-l facă imun la orice acțiune a agenților biologici. Alegerea antisepticelor pentru tratarea lemnului trebuie să țină seama de mai multe criterii, iar în cazul obiectivelor muzeografice trebuie să ținem seama și de necesitatea păstrării aspectului autentic al monumentului, al culorii originale naturale a lemnului etc. Specialiștii arată că un produs ideal, insecticid și fungicid, trebuie să îndeplinească următoarele condiții:
— să acționeze asupra insectelor ca otravă, prin contact, sau pe căile respiratorii;
— să aibă stabilitate și să asigure o protecție durabilă pentru lemn;
— să acționeze ca fungicid și ca insecticid;
— să pătrundă ușor în lemn;
— să nu prezinte pericol pentru om;
— să nu creeze riscuri de altă natură (inflamabilitate);
— să fie incolor;
— să fie necorosiv;
— să fie ieftin.

Deși nu există un produs realizat care să îndeplinească integral asemenea proprietăți, totuși prin folosirea calităților antiseptice ale substanțelor cunoscute și combinînd procedeele de lucru ca impregnare prin imersie, pensulare, șprițuire sau gazare, putem realiza o protecție corespunzătoare.

Din vechime se cunosc o serie de substanțe de protecție a lemnului, iar pe parcursul timpului, mai ales în ultima vreme, s-au cercetat și identificat noi produși, s-au realizat utilaje corespunzătoare și s-a început folosirea lor pe o scară largă mai ales la căi ferate, stîlpi de telegraf, mine, construcții din lemn etc.

https://biblioteca-digitala.ro

Între substanțele cu proprietăți antiseptice și insecticide notăm:

1. *Produși organici:*

— uleiurile de creuzot, care acționează prin diferiți componenți organici și anume: fenoli, crezoli, benzenuri, toluen și xilen;

— carboniluri — provenite din gudroane;

— uleiuri de antracen etc.;

— combinații de produse organice cu halogeni, în special cu clorul, care dau produse de o valoare antiseptică deosebită: pentaclorfenolatul (solubil în solvenți organici) și derivatul său pentaclorfenolatul de sodiu (solubil în apă), naftalena clorurată (xilamon).

2. Există și o serie de *produși minerali* care pot fi folosiți cu succes și anume: fluorurile de sodiu și potasiu, biclorura de zinc, sulfatul de cupru etc. dar aceștia sînt mai puțin activi decît produsele organice.

În general, produsele antiseptice, care apar pe piață sub diferite denumiri comerciale, sînt combinații de mai multe substanțe cunoscute, integrînd astfel proprietățile care le lipsesc cînd sînt folosite separat și noi trebuie să căutăm, dincolo de aceste denumiri, adevărata valoare fungicidă și insecticidă a acestor produse.

La Muzeul satului s-au folosit în ultimii 10 ani antiseptice de mare eficacitate fungicidă cum ar fi:

— pentaclorfenolatul de sodiu (soluție în apă 3—5%);

— uleiul de creuzot, pentru lemnul din pămînt (dar acest produs nu are o eficiență deosebită dacă nu pătrunde în lemn); se utilizează mai ales la impregnarea lemnului prin vid și presiune;

— sulfat de cupru — solid și în soluție (mai puțin activ);

— soluții în apă 3% de sulfat de cupru și bicromat de sodiu (în mod experimental pentru conservarea șiței);

— deparatox;

— plotox (ultimele două folosite mai ales ca insecticide cu multă eficiență).

Am obținut cu aceste insecticide rezultate bune prin injectarea lemnului din construcțiile grav afectate de insecte, de exemplu: casa Sălciua, casa Paroș, biserica Dragomirești etc.

În prezent în țara noastră au fost definitivate două produse fungicide care, experimentate de către realizatorii lor în cadrul Laboratorului de tratarea lemnului de la I.N.C.E.F, au dat rezultate foarte bune. Este vorba de sărurile complexe: « Romalit F » pe bază de fluorură de sodiu și bicromat de sodiu (produs greu lavabil) și « Romalit N » pe bază de sulfat de cupru și bicromat de sodiu (produs nelavabil). Ultimul a fost experimentat și la Muzeul satului în soluție 3% în apă, pentru impregnarea prin procedeul băii calde-reci a unui panou de șiță din brad care este în prezent expus la acțiunea factorilor climaterici. În orice caz, produsul poate fi folosit prin pensulare dublă sau pulverizare pentru conservarea lemnului care are contact cu pămîntul, dar suprafețele vizibile nu pot fi tratate cu Romalit F care modifică culoarea lemnului.

Se preconizează, de asemenea, folosirea antisepticelor din categoria compușilor fluorului și anume: fluorura de sodiu și fluorsilicatul de sodiu, substanțe cu recunoscute proprietăți fungicide, fabricate în țara noastră.

O problemă de cea mai mare importanță pentru un muzeu în aer liber este și dotarea cu mijloacele tehnice necesare pentru realizarea unor lucrări de conservare eficiente. Trebuie să reținem concluzia că problema conservării patrimoniului muzeal în general și în special problema conservării lemnului pretinde utilaje speciale pentru tratamente, un laborator de analize și personal calificat și familiarizat cu acest gen de lucrări. Din păcate, în prezent nu putem să afirmăm că avem asemenea mijloace. De asemenea, există un mare gol de cadre specializate în aceste domenii și interesul pentru formarea lor e încă scăzut. Credem că problemele conservării patrimoniului muzeelor în aer liber implică cunoașterea unor noțiuni practice de micologie, entomologie, chimie, microscopie și operații practice de dezinfecție. De asemenea, trebuie să se cunoască și tehnicile populare de construcție pentru a duce la bun sfîrșit lucrările propriu-zise de restaurare a monumentelor de arhitectură populară, care uneori sînt foarte complexe.

În rezolvarea acestei probleme atît de complexe este necesară o inițiativă care să antreneze muzeografi, restauratori și specialiști din alte domenii (chimiști, biologi, constructori) sub îndrumarea și cu sprijinul direct al factorilor care răspund de organizarea și desfășurarea activității din rețeaua muzeelor.

BIBLIOGRAFIE

1. Eugen Vintilă, *Protecția lemnului* — Editura tehnică 1959.
2. Henry Mathieu *La conservation du materiau bois* — J.B. Bailliere et fils — Paris 1961.
3. G. Giordano, *La moderna tehnica delle construzioni in legno* — Ed. Ulrico Hoepli, 1964.
4. Robert Deschiens et Cristine Coste, *La lutte contre les insectes ravageurs des oeuvres d'art en bois sculpté* — Paris 1961.
5. Florica Sachelarescu, E. Vintilă și M. Gheorghe, *Produse fungicide pe bază de fluor, fabricate în R.S.România pentru protecția lemnului*, „Industria lemnului" nr. 4, 1965.
6. Florica Sachelarescu, *Antiseptizarea lemnului de fag și molid prin impregnare cu produse fungicide nelavabile realizate în Republica Socialistă România*, „Industria lemnului", nr. 2/1967.
7. Ștefan Negru — *Carii de lemn dăunători în muzee*, „Revista Muzeelor", nr. 2, 1966.

https://biblioteca-digitala.ro

METODA CORELAȚIILOR ÎN EVIDENȚA COLECȚIILOR ETNOGRAFICE

MARCELA FOCȘA

Creșterea colecțiilor unui muzeu pune probleme tot mai complicate cu privire la evidența lor. Dacă în cazul unor colecții oarecum mai restrînse, nu atît din punct de vedere cantitativ, cît mai ales geografic și categorial, necesitățile muzeale pot fi rezolvate cu o tehnică mai simplă, reprezentată prin fișele de evidență primară, o colecție dezvoltată, care cuprinde categorii foarte diverse de obiecte, distribuite pe un spațiu de o configurație etnografică complexă, de la provincie istorică la zonă, sub-și microzonă, impune alte metode de evidență a colecțiilor.

Clasificarea fișelor de evidență primară după criteriul geografic sau categorial-tipologic corelează cantitatea obiectelor doar cu o singură coordonată a fenomenului, în principal cu distribuirea spațială sau cu componența categorială a colecției. Ea lasă oarecum descoperită corelația dintre categorie și spațiu, corelație foarte importantă pentru o serie de probleme, dintre care orientarea activității de explorare a terenului și de completare a colecțiilor este una din cele mai însemnate.

Într-o fază foarte înaintată în alcătuirea colecțiilor de muzeu, corelația dintre spațiu și categorie poate căpăta o valoare superioară, de indiciu al *dezvoltării* și *configurației* fenomenului urmărit într-un spațiu dat.

În practica Muzeului de artă populară al Republicii Socialiste România, evidența colecțiilor la un nivel superior se urmărește cu metoda denumită de noi *metoda corelațiilor*. Întemeiată pe o dublă clasificare a colecțiilor, *pe categorii și pe zone*, ea presupune ca operația preliminară, stabilirea tipologiei fenomenului respectiv, pe de o parte, iar pe de alta, structurarea spațiului dat pe zone etnografice de cuprindere diferită, de la provincie istorică la zonă, sub-zonă și centru.

Pentru creația artistică populară, corelațiile se stabilesc pe genuri și categorii complexe de artă populară — ceramică, creația în lemn, textile, port etc. În aceste cadre, determinarea categoriilor, a tipurilor și a variantelor reprezintă în genere o operație complexă care angajează criterii multiple de formă, structură, stil, destinație etc., avînd însă o anumită elasticitate prin capacitatea de a alege și reține anumite criterii, după necesități. Această operație trebuie dusă în genere pînă la limita la care diferențierea tipologică, în raport cu distribuția spațială a fenomenului, rămîne semnificativă pentru diferitele probleme de interpretare teoretică și de organizare muzeală.

COJOACE

	Categoria		Moldova	Muntenia	Oltenia	Banat	Transilvania	TOTAL	
Cojoace	Lungi	F.	2	1	4	7	6	20	30
		B.	—	—	1	3	6	10	
	Scurte	F.	3	—	—	1	3	7	12
		B.	2	—	—	—	3	5	
Pieptare	Deschise în față	F.	20	2	13	79	69	183	231
		B.	21	—	2	7	18	48	
	Înfundate	F.	—	—	—	—	6	6	34
		B.	2	—	11	4	11	28	
	Cu poale	F.	8					8	8
	TOTAL		58	3	31	101	122		315

https://biblioteca-digitala.ro

În ceea ce privește alegerea și determinarea cadrelor spațiale, se impune raportarea fenomenelor la zona etnografică și nu la unitatea administrativă, care nu are stabilitate și nu corespunde, în genere, zonelor etnografice. Greutatea cea mare stă însă, din acest punct de vedere, în faptul că în etnografia românească, problema zonării întregului teritoriu al țării nu este încă rezolvată.

Stabilirea corelațiilor se efectuează cu tabele statistice obișnuite. Categoriile și tipurile de obiecte, alcătuite sistematic, precum și zonele din care provin, se trec, unele pe verticală, celelalte pe orizontală. În felul acesta se obține evidența cantitativă a colecțiilor raportate simultan la categoria de obiecte și zonă, ceea ce înseamnă evidența calitativ-tipologică a obiectelor în funcție de distribuirea spațială sau invers.

Compararea cifrelor de pe tabel permite observarea punctelor slabe și a golurilor din colecție, goluri asupra cărora vor trebui îndreptate eforturile muzeografilor. Este drept, că nu întotdeauna o cifră relativ mai mică indică o lipsă în colecție, ea putînd indica o dezvoltare mai redusă a fenomenului în regiunea respectivă. Cifrele trebuie interpretate, pe cît posibil, în lumina datelor cunoscute despre fenomenul respectiv, dar ele pun oricum probleme de rezolvat, fie de cercetare a terenului, fie de completare a colecțiilor.

În ceea ce privește extinderea domeniului la care se referă corelațiile, acestea se pot efectua pentru întregul domeniu al genului în cauză, sau numai pentru anumite categorii restrînse (categorii de piese de port-cojoace, cămăși, haine etc.: genuri de ceramică — nesmălțuită, smălțuită etc.) pentru întregul teritoriu al țării sau pentru un teritoriu limitat, după necesități. În final însă este bine ca întreaga colecție să fie prelucrată pe baza corelațiilor.

Într-o etapă dezvoltată de organizare a colecțiilor, corelațiile, ca metodă de evidență profilată pe categorie și spațiu, ajung să capete o semnificație și o valoare de cunoaștere mai largă. Prin componența sa, o colecție bine alcătuită, reflectă oarecum structurarea și desfășurarea fenomenelor însăși pe teritoriul etnografic și etnic angajat, cu toate variațiile zonale de dezvoltare cantitativă și calitativă. Confruntarea valorilor cifrice consemnate pe tabelele de corelații, pe categorii, în funcție de zonă, sau pe zone, în funcție de categorii, pot duce în această situație la unele concluzii și judecăți de sinteză asupra dezvoltării domeniului de fapte respectiv, privit în ansamblul său.

MOBILIER

Categoria	Muntenia	Oltenia	Moldova	Bucovina	Transilvania	Banat	TOTAL
Armăroi pictat	—	—	—	—	10	—	10
Blidar	2	—	—	1	19	—	22
Blidar pictat	—	—	—	—	8	—	8
Cuier	2	—	2	3	22	5	34
Cuier pictat	—	—	—	—	48	—	48
Cuier metalic	—	—	—	—	—	4	4
Colțar	—	—	1	—	2	—	3
Colțar pictat	—	—	—	—	20	—	20
Dulap	—	—	1	1	1	—	3
Dulăpior	2	2	—	—	23	3	30
Ladă	18	5	12	17	42	5	99
Ladă pictată	—	—	1	—	9	—	10
Laviță-bancă	3	—	1	—	8	—	12
Bancă pictată	—	—	—	—	11	—	11
Leagăn	—	—	—	—	4	6	10
Masă	1	—	1	—	4	—	6
Masă pictată	—	—	—	—	5	—	5
Masă joasă rotundă	3	1	1	—	—	1	6
Masă joasă dreptunghiulară	—	—	—	—	1	1	2
Masă cu ladă	—	—	1	1	6	—	8
Pat	1	—	—	1	2	—	4
Pat pictat	—	—	—	—	1	—	1
Poliță	—	—	1	—	1	—	2
Scaun	—	—	—	—	20	11	31
Scaun pictat	—	—	—	—	6	—	6
Scăunel	16	1	4	—	22	2	45
TOTAL	48	9	26	24	295	38	440

https://biblioteca-digitala.ro

MIJLOACE JURIDICE PRIVIND APĂRAREA VALORILOR MUZEALE

MIHAI OROVEANU

În preocuparea sa necontenită de a înfăptui politica statului în domeniul culturii şi artei, Comitetul de Stat pentru Cultură şi Artă acordă o atenţie deosebită acţiunii de protejare a valorilor muzeale.

De aceea, avînd în vedere faptul că obiectele de artă româneşti sînt tot mai mult solicitate în comerţul internaţional, s-a hotărît trecerea Întreprinderii de stat pentru comerţ exterior « Cartimex » din subordinea Ministerului Comerţului Exterior în subordinea C.S.C.A.[1] « Cartimex » are ca obiect de activitate: exportul şi importul de bunuri cultural-artistice (obiecte de artă, artă decorativă şi aplicată, artă populară şi orice alte produse cu caracter cultural-artistic) care se produc în sistemul unităţilor de cultură şi artă. Ţinînd seama şi de împrejurarea că în interiorul ţării, obiectele de artă pot fi achiziţionate de turişti străini pe de o parte iar pe de altă parte cetăţenii străini pot dobîndi prin succesiune sau daruri de la cetăţeni români obiecte de artă, s-a simţit nevoia unei reglementări juridice în acest domeniu.

Pentru înfăptuirea politicii de protejare a valorilor muzeale, C.S.C.A. are dreptul să emită instrucţiuni şi dispoziţii obligatorii în materie cultural-artistică. Astfel s-au redactat *Instrucţiuni*[2] în limitele cărora muzeele sînt antrenate în acţiunea păstrării în hotarele patriei a obiectelor de artă cultural-artistice sau ştiinţifice cu valoare de muzeu.

Prin *Instrucţiuni* se instituie comisii de specialişti chemate să avizeze asupra obiectelor de artă, de orice natură, deţinute cu orice titlu de persoane particulare şi care solicită exportul pieselor respective, pentru ca nu cumva exemplare unice de artă, reprezentînd valori imense, de neînlocuit, să părăsească ţara.

Pe drept cuvînt paza valorilor muzeale naţionale nu se poate lăsa la aprecierea unei singure persoane oricît ar fi ea de competentă, ci, avîndu-se în vedere greutatea unei asemenea răspunderi, ea a fost încredinţată comisiilor de specialişti. Astfel de comisii de avizare a obiectelor care sînt solicitate să părăsească ţara funcţionează pe lîngă Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România din Bucureşti şi pe lîngă muzeele din Iaşi, Oradea, Timişoara şi Constanţa. La punctele de vamă şi centrele turistice vor fi afişate adresele unde vor funcţiona comisiile de specialişti.

Instrucţiunile nu dau o definiţie a « valorilor muzeale » însă, din modul în care ele reglementează materia, se ajunge la delimitarea acestei noţiuni. Ar fi de dorit ca actele normative ce vor apare şi, în special, legea muzeelor în curs de pregătire, să definească valorile muzeale, întrucît în baza studiilor de specialitate care cuprind toate elementele necesare, acest lucru este posibil.

Este de menţionat că sînt libere a fi scoase din ţară, în cadrul normelor vamale în vigoare, obiectele de artă cultural-artistice sau ştiinţifice puse în vînzare de către unităţile comerciale de stat, cooperatiste sau ale Fondului Plastic, după cum urmează:

a) Obiectele de artă populară şi artizanat, precum şi instrumentele muzicale de toate categoriile, pe baza facturii sau bonului emis de unitatea vînzătoare.

b) Lucrările de pictură, sculptură, grafică şi artă decorativă contemporană, românească, puse în vînzare de către Galeriile Fondului Plastic din producţie proprie, sau din producţia curentă a membrilor şi a colaboratorilor săi, de asemenea în baza facturii sau bonului emis. Pentru scoaterea din ţară a lucrărilor de pictură, sculptură, grafică şi artă decorativă, executate după anul 1950, Fondul Plastic este scutit de avizul comisiilor de specialişti.

În consecinţă asemenea obiecte pot părăsi ţara fără obligaţie de a fi prezentate comisiilor de specialişti. La aceste comisii urmează să

---

[1] *H.C.M. privind trecerea Întreprinderii de stat pentru comerţ exterior „Cartimex" din subordinea Ministerului Comerţului Exterior în subordinea C.S.C.A. şi stabilirea unor măsuri privind activitatea de comerţ exterior de filme şi de schimburi artistice cu străinătatea, precum şi înfiinţarea Întreprinderii de stat pentru comerţ exterior „Artizanat", din subordinea Ministerului Comerţului Exterior, nr. 458 din 5 martie 1968, „Buletinul Oficial", partea I, nr. 38, 25 martie 1968.*

[2] *Instrucţiuni C.S.C.A. nr. 537 din 22. V. 1967 privind aplicarea H.C.M. nr. 403 din 11 iulie 1961, pentru stabilirea criteriilor de scoatere din ţară a obiectelor cultural-artistice sau ştiinţifice, întocmite de comun acord cu Ministerul Comerţului Exterior şi Ministerul Comerţului Interior.*

▶

https://biblioteca-digitala.ro

se înfățișeze numai obiectele care nu sînt însoțite de factura sau bonul Fondului Plastic.

c) Lucrările de artă cultural-artistice sau științifice puse în desfacere de către unitățile de consignație sau prin « Cartimex », dacă sînt clasate în categoria celor ce pot părăsi țara, de către comisiile de specialiști.

C.S.C.A. a întocmit și un *Regulament privind funcționarea comisiilor de specialiști pentru stabilirea obiectelor de artă cultural-artistice sau științifice cu valoare de muzeu « prohibite a se scoate din țară cît și pentru avizarea acelor care sînt libere a se scoate din țară »*. Potrivit acestui regulament, comisiile vor fi alcătuite din 5 pînă la 9 membri, numite la propunerea direcțiilor de specialitate prin dispoziția C.S.C.A. și vor funcționa pe lîngă instituțiile muzeale de artă. În cazul în care necesitățile practice vor mai cere înființarea și a altor comisii decît cele cinci existente, nimic nu va împiedica constituirea unor asemenea comisii și în alte centre importante ca Brașovul, Clujul, Craiova, unde există muzee mari, cu un corp de muzeografi, care ar putea pune la dispoziție specialiștii necesari.

Președintele comisiei este directorul instituției muzeale pe lîngă care funcționează comisia. În cadrul comisiei va funcționa cîte un secretar angajat permanent, care va fi totodată și gestionarul obiectelor încredințate de către solicitanți spre a fi avizate. Din textul *Instrucțiunilor* rezultă că numai secretarul este angajatul permanent al muzeului de artă respectiv pe lîngă care funcționează comisia de specialiști. În ce privește membrii comisiei, aceștia pot fi numiți și din cadrul altor muzee din acele municipii, sau chiar din rîndul unor specialiști care nu sînt salariați. Din principiul că secretarul comisiei este gestionar, rezultă că acesta va avea în atribuțiile sale principale de serviciu, primirea, păstrarea și eliberarea obiectelor încredințate, cu toate că ele nu aparțin instituției muzeale ci unor particulari, fiind suficient să fie deținute de o asemenea instituție cu orice titlu [3].

Cei interesați vor depune obiectele de artă pentru care cer aprobarea ieșirii din țară la secretariatele de specialiști, contra unei adeverințe de primire și completînd un formular tip. În același mod vor proceda și unitățile de consignație și « Cartimex » sau vor organiza vizionări ale obiectelor la depozitele sau magazinele proprii, unde se vor deplasa comisiile de specialiști.

În funcție de necesități, comisiile de specialiști vor tria la magazinele de consignație — profilate în exclusivitate pentru opere de artă — cel puțin o dată pe săptămînă, în centrele unde funcționează asemenea comisii și cel puțin o dată pe lună — în centrele unde nu funcționează comisii. Numai după clasarea în categoria lucrărilor ce pot părăsi țara, de către comisiile de specialiști, unitățile de consignație vor putea pune în vînzare acele obiecte în vederea scoaterii lor din țară.

Comisiile se vor convoca la propunerea secretarilor lor, avîndu-se în vedere rezolvarea cererilor în ordinea urgenței, într-un termen de maximum șase zile, după care obiectele depuse vor fi restituite depunătorilor. Comisiile sînt legal constituite dacă sînt prezenți cel puțin două treimi din numărul membrilor lor. Hotărîrile se iau valabil cu majoritate simplă a celor prezenți, adică jumătate plus unu. Regulamentul pune însă condiția ca specialistul din sectorul căruia aparține obiectul în discuție, să fie prezent. Cu alte cuvinte, chiar o hotărîre luată cu o majoritate calificată, dar în lipsa specialistului, nu poate produce efecte, ea neavînd validitate juridică. În această prevedere se reflectă grija pentru asigurarea unei decizii competente. Pentru același motiv se prevede că, în caz de egalitate de voturi, este precumpănitor punctul de vedere al specialistului.

Procesele-verbale de ședință redactate de secretariatele comisiilor vor conține lista obiectelor prezentate cu următoarele date: obiectul sau titlul lucrării, autorul, epoca și stilul, descrierea obiectului cu dimensiuni, tehnică, material, starea de conservare, eventuale defecte, avizul comisiei pentru fiecare obiect și punctul de vedere al celor rămași în minoritate.

Procesul-verbal va fi semnat de către toți membrii comisiei prezenți la ședință. Pe baza procesului-verbal, care se va păstra la arhivă, se va restitui petiționarului obiectul avînd aplicată ștampila sau sigiliul, după natura obiectului în cauză. Se va avea grijă ca ștampila să nu deterioreze sau devalorizeze obiectul respectiv.

Avizul dat de comisie are caracter conform, adică este obligatoriu pentru organele administrației de stat, astfel cum este dat. În procesele-verbale se va specifica dacă obiectele sînt prohibite a fi scoase din țară deoarece au valoare muzeală, sau dacă sînt libere a fi scoase din țară. Pentru obiectele de artă care vor

[3] *Regulamentul privind angajarea, drepturile, obligațiile și răspunderea gestionarilor de bunuri materiale din organizațiile socialiste*, aprobat prin H.C.M. nr. 463/1960 și publicat în C.H.D. nr. 14 din 26 aprilie 1960, art. 1.

https://biblioteca-digitala.ro

primi aprobarea scoaterii lor din țară, se vor elibera adeverințe speciale, cuprinzînd principalele elemente din procesele-verbale de ședințe.

Întrucît activitatea de avizare nu are o legătură directă cu sarcinile de serviciu, ea se desfășoară în afara orelor de program. Ca o consecință, membrii comisiilor primesc pentru munca prestată, remunerații de la C.S.C.A. pe baza unui tarif stabilit de acesta. Ținînd seama de calitatea solicitatorilor, *Instrucțiunile* determină o competență specială comisiei de pe lîngă Muzeul de Artă al R. S. România. Astfel, în ce privește obiectele de artă cultural-artistice sau științifice, comercializate prin « Cartimex », precum și cele achiziționate în țară de membri corpului diplomatic, cît și cele aparținînd emigranților din toate categoriile, vor putea fi avizate numai de comisia din București. Din această cauză, comisia din București a avut să soluționeze în cursul anului precedent situația a peste 12 000 de obiecte, a căror scoatere din țară s-a solicitat.

În practică s-a constatat că unii solicitanți pe lîngă obiecte mici de artă, posedă și mobilă de artă, care nu ar putea fi prezentată la comisie, unde nici nu ar exista loc pentru depozitare, pe de o parte; iar pe de altă parte, s-ar produce cheltuieli de transport, pe lîngă toate riscurile inerente unei asemenea operații. Pentru aceste motive, comisia din București se deplasează la fața locului. În scopul realizării unor economii de timp și bani, ar fi de dorit — de lege ferenda —, întrucît, în principiu, celelalte comisii au o egală competență, ca ele să rezolve și cererile solicitanților din regiunea respectivă.

Pentru a veni în ajutorul lucrătorilor din unitățile de vamă cît și din unitățile de consignație și « Cartimex », s-a întocmit un nomenclator al obiectelor de artă, cultural-artistice sau științifice, care trebuie să intre în atenția acestora cu prilejul scoaterii unor asemenea obiecte din țară. Acest nomenclator are un rol pur orientativ și constituie anexa a II-a a *Instrucțiunilor*.

Instrucțiunile mai prevăd că în cazuri cu totul speciale și numai în scopul popularizării peste hotare, printr-o dispoziție a președintelui C.S.C.A., la propunerea direcțiilor de specialitate, a uniunilor de creație și a altor organizații centrale sau obștești, pot fi scoase definitiv din țară și obiecte de artă cultural-artistice sau științifice, pentru care comisiile de specialiști au dat aviz negativ. Această excepție de la regula generală, făcută într-un scop înalt și menită în ultimă analiză, să răspîndească în lume faima artei românești, constituie în fond o garanție că obiectele de artă nu pot părăsi țara pe altă cale și pentru alte motive. În caracterizarea obiectelor prohibite a fi scoase din țară avînd valoare muzeală, actul normativ precizează că în această sferă nu intră numai obiectele pe care le achiziționează muzeele ci și acelea care au o valoare deosebită și trebuie să rămînă în patrimoniul nostru național.

Importanța acestor *Instrucțiuni* constă în faptul că ele stabilesc principiul juridic că nu există nici o obligativitate a instituțiilor muzeale să achiziționeze aceste obiecte, muzeele avînd însă dreptul de preemțiune.

Particularii și unitățile de consignație nu pot pretinde muzeelor să achiziționeze obiectele asupra cărora comisiile de specialiști au dat un aviz negativ, de interzicere la export. De altfel, aceste comisii, nu sînt organe ale muzeelor și nu pot angaja responsabilitatea muzeelor pe lîngă care funcționează. Avizul specialiștilor privește valoarea muzeală în sine a obiectelor. Cu alte cuvinte, piesele sînt reținute pe piața internă, putînd fi achiziționate în interiorul țării. Or, este posibil ca uneori muzeele să nu fie interesate în achiziționarea obiectelor cu valoare muzeală prezentate, întrucît posedă exemplare similare.

Prin instituirea dreptului de preemțiune se îndeplinește un deziderat legitim al muzeelor, de a fi preferate, de a avea întîietate la achiziționarea obiectelor de artă. În cazul în care muzeele nu-și exercită acest drept, obiectele sînt libere la vînzare.

Pînă la consacrarea dreptului de preemțiune al muzeelor, într-un act juridic superior, cum ar fi legea muzeelor, este necesar ca muzeografii să contribuie pentru ca acest mijloc juridic să pătrundă în conștiința generală a țării și să devină o realitate.

Astfel, muzeografii trebuie să viziteze permanent unitățile de consignație pentru a se încredința că nu se vînd obiecte cu valoare muzeală care să nu fi fost prezentate comisiilor de specialiști. De asemenea, este de dorit ca muzeografii să colaboreze cu autoritățile de stat, cu notariatele unde se deschid succesiunile colecționarilor de opere de artă și cu executorii judecătorești pentru a fi informați de vînzările prin licitație publică de opere de artă. Toate acestea sînt necesare, pînă la instituirea obligativității ca organele respective să înștiințeze muzeele în toate cazurile, pentru a le da posibilitatea să-și exercite dreptul de preemțiune.

https://biblioteca-digitala.ro

SITUAȚIA TIPURILOR DE FORAMINIFERE DIN COLECȚIA NEUGEBOREN DE LA LĂPUGIUL DE SUS — HUNEDOARA, AFLATĂ ÎN MUZEUL BRUKENTHAL DIN SIBIU

MUȘAT GHEORGHIAN, MIHAELA GHEORGHIAN [1]

Printre colecțiile aflate în Muzeul Brukenthal din Sibiu, se găsește și mica dar valoroasa colecție de foraminifere întocmită de L. Neugeboren.

Această colecție are valoare științifică incontestabilă, prin faptul că din cele 1636 piese pe care le conține, 403 piese reprezintă exemplarele fizice — tipuri — a 79 specii descrise de L. Neugeboren.

Cu un spirit profund științific, dublat de o pedanterie excesivă, L. Neugeboren a colectat materialul din teren, l-a preparat, l-a desenat și între anii 1846 și 1872 a publicat, printre altele, o serie de 12 articole asupra foraminiferelor de la Lăpugiul de Sus — Hunedoara (3—14).

Înzestrat cu un înalt grad de onestitate științifică, L. Neugeboren și-a revizuit lucrările și și-a publicat rezultatele respective și noile sale păreri, astfel încît chiar el a introdus în sinonimie unele specii, stabilite anterior ca specii noi doar pe baza unor variații morfologice intraspecifice (vezi în tabel nr. 26, 28, 33, 39, 43, 59).

Ulterior unele dintre denumirile genurilor valabile pe vremea lui au fost revizuite, dar speciile respective rămîn și astăzi valabile ca aparținînd lui Neugeboren. Așa este cazul geniului *Cristellaria* (vezi în tabel nr. 2—4) și *Robulina* (vezi tabel nr. 67—72).

Datorită lui L. Neugeboren au devenit cunoscute lumii științifice din vremea sa și pînă astăzi, 147 specii și un gen de foraminifere. De subliniat că toate exemplarele descrise și figurate pentru prima dată, proveneau de la Lăpugiul de Sus.

Specialiștii de mai tîrziu au avut de întîmpinat neajunsul ce rezulta din faptul că L. Neugeboren nu a dat în nici o lucrare de a sa indicații asupra locului unde au fost depuse formele descrise de el. De fapt acest lucru nici nu se obișnuia pe vremea sa.

Iată însă că la revizuirea speciilor genului *Spiroloculina*, revizuire făcută de J.A. Cushman și R. Todd în 1944 (1), s-a constatat că L. Neugeboren numise și descrisese ca noi o serie de specii ale acestui gen, fără să le figureze însă și fără să dea indicații asupra locului de păstrare. Este cazul să arătăm că în toate lucrările autorilor citați mai sus, localitatea Lăpugiul de Sus este trecută în Ungaria, întrucît așa era consemnată în lucrările originale ale lui L. Neugeboren. Noi am căutat să suplinim aceste lipsuri într-o lucrare (2) în care am figurat materialul respectiv, care se găsește depus la Muzeul Brukenthal din Sibiu.

O mică parte din colecție se mai păstrează în modul original de conservare, întrebuințat de L. Neugeboren. El le păstra în tubulețe de sticlă, ce formau serii de cîte 30—40, plasate în cutii de carton, în mod asemănător felului de livrare de astăzi a fiolelor. Ulterior ele au fost trecute în celule Franke. Incontestabil că păstrarea materialului în celule Franke are avantajele sale, însă, în cursul operației de transfer, nu s-au mai păstrat decît în rare cazuri etichetele originale. Nu cunoaștem cine s-a ocupat după L. Neugeboren de colecția sa, nerăminînd nici o însemnare în acest sens. Persoana însă a fost foarte meticuloasă și a însemnat, unde a fost cazul, cu un T scris cu roșu, faptul că în acea celulă se află tipuri din colecția Neugeboren. Dezavantajul modului de conservare a foraminiferelor în celule Franke constă însă în faptul că, pentru a închide preparatul, se folosesc lamele de sticlă, care nu se fixează prin lipire. În acest fel, în timpul unui transport lamelele se pot sparge și foraminiferele se pierd. Așa a fost cazul, e drept cu destul de puține preparate

[1] Micropaleontologi la laboratorul de Micropaleontologie al Comitetului de Stat al Geologiei, Str. Caransebeș 1, București.

https://biblioteca-digitala.ro

din colecţia Neugeboren, şi anume cu *Dentalina ehrenbergana* nr. inv. Muz. Bruk. 43931; *Dentalina haidingeri* nr. inv. Muz. Bruk. 43935; *Frondicularia speciosa* nr. inv. muz. Bruk. 43970 şi *Marginulina inflexa* nr. inv. Muz. Bruk. 44230. Aceasta o menţionăm ca un semn de atenţie pentru manipularea materialului în viitor.

Subliniem faptul că în nici unul din cataloagele colecţiilor muzeului fostei societăţi a Naturaliştilor din Sibiu, precum şi ale Muzeului Brukenthal, nu s-a consemnat prezenţa colecţiei de foraminifere. Ea se găseşte doar înregistrată în registrul inventar, între numărul 43858 şi numărul 44292 al Muzeului Brukenthal. În anexă prezentăm situaţia la ora actuală a speciilor şi exemplarelor care reprezintă tipuri, şi există în colecţia noastră amintită mai sus; în transcrierea numerelor de genuri şi specii am folosit datele consemnate pe celulele Franke. Această colecţie se află în revizuire, iar rezultatele vor fi publicate ulterior.

În încheiere ţinem să atragem încă o dată atenţia asupra marii valori a colecţiei, căci s-ar putea ca aceasta să fie singura ce cuprinde material micropaleontologic din locul tip şi din stratul tip, rămasă de la L. Neugeboren.

TABEL I

Nr. crt.	Numele genului şi speciei în transcriere originală	Prima publicaţie în care a apărut numele speciei	Felul tipului cu numărul de inventar şi numărul de exemplare	
			Neotip/buc	Sintip/buc
1	2	3	4	5
1	*Amphimorphina hauerina*	(5) p. 125, pl. IV, fig. 13–16	–	43866, 43867–15
2	*Cristellaria bielzana*	(13) p. 279, pl. I, fig. 19–22	43907–1	–
3	*C. bronnana*	(13) p. 277, pl. I, fig. 7–10	43908–1	–
4	*C. reussana*	(13) p. 276, pl. I, fig. 5–6	43917–1	–
5	*Dentalina crebricosta*	(10) p. 90, pl. IV, fig. 12, 13	–	43929–2
6	*D. geinitzana*	(10) p. 91, pl. IV, fig. 15	–	43933–3
7	*D. globuligera*	(10) p. 81, pl. II, fig. 10	–	43934–3
8	*D. haueri*	(10) p. 81, pl. II, fig. 12	43936–1	–
9	*D. hoernesi*	(10) p. 89, pl. IV, fig. 10	43938–1	43937–3
10	*D. orbignyana*	(10) p. 82, pl. III, fig. 1–3	43942–1	–
11	*D. ornata*	(10) p. 88. pl. IV, fig. 9	43943–1	–
12	*D. partschi*	(10) p. 83, pl. III, fig. 5	–	43944–3
13	*D. reussi*	(10) p. 85, pl. III, fig. 6, 7, 17	43948–1	43947–27
14	*D. roemeri*	(10) p. 82, pl. II, fig. 13–17	43950–1	43949–9
15	*D. scharbergana*	(10) p. 87, pl. IV, fig. 1–4	43953–1	43954–43956–75
16	*D. subtilis*	(10) p. 83, pl. III, fig. 4	43959–1	–
17	*D. tenuis*	(10) p. 84, pl. III, fig. 14	43960–1	–
18	*Frondicularia digitalis*	(5) p. 120, pl. III, fig. a–c	–	43966–3
19	*F. diversicostata*	(5) p. 122, pl. III, fig. 7–8	43967–1	–
20	*F. hörnesi*	(10) p. 93, pl. V, fig. 3	43968–1	–
21	*F. lapugyensis*	(10) p. 93, pl. V, fig. 1,2	–	43969–2
22	*Glandulina abbreviata*	(5) p. 48, pl. I, fig. 1	43976–1	–
23	*G. conica*	(5) p. 51, pl. I, fig. 5	43977–1	–
24	*G. nitida*	(5) p. 51, pl. I, fig. 4	43979–1	–
25	*G. nitidissima*	(5) p. 53, pl. I, fig. 11	43980–1	–
26	*G. nodosa* (rev. = *G. discreta Rss)*	(5) p. 52, pl. I, fig. 8, 9	43981–1	–
27	*Lingulina papillosa*	(10) p. 97, pl. V, fig. 6	–	44211–11
28	*Marginulina aculeata* (rev. *M. hispida)*	(7) p. 142, pl. IV, fig. 21	–	44214–5
29	*M. agglutinans*	(7) p. 145, pl. IV, fig. 24	–	44215,44216–7
30	*M. deformis*	(7) p. 127, pl. V, fig. 3	44221–1	–
31	*M. attenuata*	(7) p. 121, pl. IV, fig. 3–6	–	44218–7
32	*M. echinata*	(7) p. 143, pl. IV, fig. 25	–	44222–3
33	*M. erecta* (rev. = *M. variabilis)*	(7) p. 135, pl. V, fig. 18	44223–1	–
34	*M. fichteliana*	(7) p. 124, pl. IV, fig. 19	–	44224–3
35	*M. haidingerina*	(7) p. 130, pl. V, fig. 6	–	44225–2
36	*M. hispida*	(7) p. 142, pl. IV, fig. 22	–	44227–2
37	*M. incerta*	(7) p. 121, pl. IV, fig. 2	–	44228–4
38	*M. infata*	(7) p. 132, pl. V, fig. 9	44229–1	–

https://biblioteca-digitala.ro

1	2	3	4	5
39	*Marginulina intermedia* (rev. = *M. variabilis*)	(7) p. 140, pl. V, fig. 19	—	44231—3
40	*M. inversa*	(7) p. 126, pl. V, fig. 1, 2; pl. IV, fig. 12, 13	—	44232—9
41	*M. variabilis*	(7) p. 133, pl. V, fig. 10—14	—	44235—40
42	*M. vittata*	(7) p. 145, pl. V, fig. 20	—	44236—2
43	*Nodosaria ackneriana* (rev. = *N. orbignyana*)	(8) p. 41, pl. I, fig. 17, 18	—	44239—3
44	*N. ambigua*	(10) p. 71, pl. I, fig. 13—16	—	44241—6
45	*N. asperula*	(8) p. 54, pl. I, fig. 40, 41	—	44243—9
46	*N. beirichi*	(10) p. 72, pl. I, fig. 7—9	44245—1	44246—2
47	*N. bronniana*	(8) p. 52, pl. I, fig. 33—35	—	44247—22
48	*N. brukenthaliana*	(8) p. 40, pl. I, fig. 13, 14	—	44248—3
49	*N. clavaeformis*	(8) p. 53, pl. I, fig. 38	—	44249—2
50	*N. compresiuscula*	(8) p. 59, pl. I, fig. 54—56	—	44250—7
51	*N. conica*	(8) p. 54, pl. I, fig. 4	44251—1	—
52	*N. ehrenbergiana*	(8) p. 52, pl. I, fig. 53	—	44252, 44253—30
53	*N. exilis*	(8), p. 51, pl. I, fig. 25, 26	—	44254—9
54	*N. geinitziana*	(8) p. 37, pl. I, fig. 1	44255—1	—
55	*N. gracilis*	(8) p. 51, pl. I, fig. 27—29	—	44256—10
56	*N. haueriana*	(8) p. 39, pl. I, fig. 8—9	—	44258, 44259—4
57	*N. incerta*	(10) p. 72, pl, I, fig. 10, 11	44261—1	—
58	*N. inconstans*	(8) p. 38, pl. I, fig. 6, 7	—	44262—2
59	*N. lagenifera* (rev. = *N. hauerina*)	(8) p. 39, pl. I, fig. 10—12	44263—1	—
60	*N. mamilla*	(8) p. 37, pl. I, fig. 3	44264—1	—
61	*N. multicosta*	(10) p. 78, pl. I, fig. 12	—	44265—2
62	*N. nodifera*	(8) p. 42, pl. I, fig. 20, 21	—	44266—4
63	*N. reussiana*	(8) p. 58, pl. I, fig. 46	44267—1	—
64	*N. römeriana*	(8) p. 42, pl. I, fig. 19	44268—1	—
65	*N. spinosa*	(8) p. 56, pl, I, fig. 45	44272—1	—
66	*N. verruculosa*	(8) p. 55, pl. I, fig. 43	44274—1	—
67	*Robulina acknerana*	(13) p. 288, pl. III, fig. 17, 18	44061—1	—
68	*R. armata*	(13) p. 282, pl. II, fig. 6,7	44062—1	—
69	*R. compressa*	(13), p. 280, pl. II, fig. 1—4	44068—1	—
70	*R. goniaphora*	(13) p. 289, pl. III, fig. 19, 20	44074—1	—
71	*R. inflata*	(13) p. 288, pl. III, fig. 11—16	44076—1	44077—4
72	*R. notabilis*	(13) p. 285, pl. III, fig. 1,2	44082—1	—
73	*Spiroloculina minima*	(12) p. 28, non fig.	44128—1	—
74	*S. transylvanica*	(12) p. 27, non fig.	44134—1	44133—5
75	*S. trigonostoma*	(12) p. 27, non fig.	44135/1—1	44135/2—1

BIBLIOGRAFIE

1. Cushman J.A., Todd R. (1944) *The Genus Spiroloculina and Its Species*. Cushm. Lab. Foram. Res., Sp. Pub. 11, 82 p., 9 pl.
2. Gheorghian M. (1968) Spiroloculina — „Species of Tortonian described by L. Neugeboren" (Sub tipar)..
3. Neugeboren L. (1846) *Foraminiferen aus den Tegelton von Felsö-Lapugy (Lăpuşul de Sus) unweit Dobra*. Transilvania, Beiblat zum Siebenbürger Boten, 94, p. 433—434.
4. Neugeboren L. (1847) *Uber die Foraminiferen des Tegels von Felsö-Lapugy (Lăpuşul de Sus)*. Berichte über Mitt. v. Freund. d. Naturwiss. Wien II, p. 163—164.
5. Neugeboren L. (1850) *Foraminiferen von Ober Lapugy unweit Dobra*. Verh. u. Mitt. Sieb. Ver. Naturwiss. Hermannstadt I, p. 45—48, 50—53, 118—127.
6. Neugeboren L. (1850) *Der Tegelton von Ober Lapugy unweit Dobra und sein gehalt an Foraminiferen — Gehören*. Verh. u. Mitt. Sieb. Ver. Naturwiss. Hermannstadt I, p. 163—171.
7. Neugeboren L. (1851) *Foraminiferen von Ober Lapugy unweit Dobra*. Verh. u. Mitt. Sieb. Ver. Naturwiss. Hermannstadt II, p. 118—135, 140—145.
8. Neugeboren L. (1852) *Foraminiferen von Ober Lapugy unweit Dobra*. Verh. u. Mitt. Sieb. Ver. Naturwiss. Hermannstadt III, p. 34—42, 50—59.
9. Neugeboren L. (1853) *Lingulina costata von Felsö-Lapugy (Lăpugiul de Sus)*. Verh. u. Mitt. Sieb. Ver. Naturwiss. Hermannstadt IV, p. 17—18.
10. Neugeboren L. (1856) *Die Foraminiferen aus der Ordnung der Stichostegier von Ober Lapugy*. Denkschr. Mat. Nat. Kl. Ak. Wiss. Wien XII/2, p. 65—108.
11. Neugeboren L. (1860) *Berichtigungen zu den in den Jahrgangen 1,2 und 3 der Verhandlungen und Mitteilungen über Foraminiferen von Ober Lapugy Erscheinen Aufsätze*. Verh. u. Mitt. Sieb. Ver. Naturwiss. Hermannstadt XI, p. 55—57.
12. Neugeboren L (1869) *Neue Miozän Spiroloculinen aus den Tegel von Ober Lapugy*. Verh. u. Mitt. Sieb. Ver. Naturwiss. Hermannstadt XX, p. 26—28.
13. Neugeboren L. (1872) *Die Cristellarien und Robulinen aus dem marinen Miocän von Ober Lapugy in Siebenbürgen*. Arch. Verh. Sieb. Landesk. X/II, p. 273—298.
14. Neugeboren L. (1872) *Die Cristellarien und Robulinen aus den marinen Miocän von Ober Lapugy in Siebenbürgen*. Verh. d.K.K. geol. Reichsanstalt Wien, p. 261—262.
15. Stoll N.R. and colab. (1961) „International Code of Zoological Nomenclature adopted by the XV International Congress of Zoology". London.

ABSTRACT

In the work it is pointed out the presence of the collection L. Neugeboren, in the Natural History Departament of the Brukenthal Museum of Sibiu (Hermannstadt), Romania.

The collection contains 1636 pieces, out of which 403 represent various types belonging to 79 of the species established by L. Neugeboren.

The enclosed table represents the situation of the collection before beginning its revision and the reclassification of the collection. before beginning its revision and the reclassification of the types. For the transcription of the names of the species we have used the original data recorded on the cells Franke.

https://biblioteca-digitala.ro

MUZEUL CORNEL MEDREA

NATALIA IACOBESCU

Cele 240 lucrări grupate, din anul 1957, în casa din strada general Budișteanu nr. 16, în cele șase încăperi ale Muzeului, ne dau o înfățișare completă a creației sculptorului Cornel Medrea.

Începînd cu *Refugiata* (1917) și pînă la *Victoria* (1964), realizată în anul morții sale, aproape toate operele create într-o viață consacrată artei figurează în acest muzeu, unic în țara noastră și poate printre puținele din lume în acest gen.

Refugiata (1917) este cea mai importantă lucrare din anii debutului, inspirată de ororile războiului. *Țăranca cu cei doi copii* marchează diagonala cadrului în care este situată, redînd o sugestivă mișcare a exodului. Deși lucrare de mici dimensiuni, printr-o simplificare sintetică și degajarea liniilor, artistul obține o grupare monumentală.

În anii următori, Medrea a dus o dîrză luptă cu sine pentru a se depăși, ajungînd la o claritate și concizie în execuție, rezultat al unei neobosite munci de atelier.

La expoziția internațională de la Paris, din anul 1937, Medrea participă cu basorelieful *Lupta lui Dragoș cu zimbrul*, lucrare distinsă cu marele premiu. Atît compozițiile cît și majoritatea portretelor mai jos citate sînt grupate în holul muzeului.

Cu fantezie și imaginație, artistul s-a îndreptat către lumea plăsmuirilor poetice populare, evocînd eroismul legendar, atît prin forța epică a conținutului tematic, cît și prin reliefarea plastică a mișcării, atitudinii și expresiei figurilor.

Medrea nu ocolește legenda și alegoria antică, executînd în basorelief, teme de acest gen: *Leda* (1929), *Făt-Frumos* (1930), *Alegorie* (1932), *Anotimpurile* (1939) etc. În aceste basoreliefuri, sculptorul a evocat figurile basmelor și ale legendelor istorice românești, precum și duioșia sentimentului matern (ciclul *maternitate*), purtîndu-ne uneori cu gîndul din lumea cultului primitiv în aceea a Olimpului și a legendelor clasice.

Prin idealitatea figurilor, prin modelajul lor larg și puternic, prin grija pentru construcție, Medrea, în compozițiile sale, tinde către elemente proprii unui stil monumental.

Puternic atras de viața reală, își formulează idealul său etic și estetic, în suita de portrete ale personalităților marcante ale istoriei și culturii noastre. Portretele exprimă viața lăuntrică, prin modelarea sensibilă a suprafețelor, rezultat al unui echilibru între analiză — și sinteză —, fapt care duce totodată la expresivitatea acestor capete, spiritualizîndu-le și conferindu-le frumusețe morală.

Medrea are capacitatea de a caracteriza valorile lăuntrice active ale celui portretizat, găsind soluția plastică cea mai potrivită pentru adecvarea perfectă a formei la conținut.

După viguroasele sale portrete realiste, din epoca dintre cele două războaie, expuse în sala din dreapta holului, din care reținem mai ales suita busturilor de artiști și scriitori: *Gh. Petrașcu*, *T. Theodorescu-Sion*, *M. Bunescu*, *N. Dărăscu* (1927), *B. Delavrancea*, *Șt. O. Iosif* (1928), *G. Coșbuc* (1932) etc., Medrea își îndreaptă viziunea către arta monumentală, printr-o modelare mai sumară a suprafețelor, prin excluderea reliefurilor de ordin secundar, în favoarea maselor ce dau corp monumentului.

Trebuie să menționăm că în Muzeul Cornel Medrea, expunerea nu este sistematizată nici tematic și nici cronologic, din lipsă de spațiu. Fixarea unor oglinzi pe pereți tinde să corecteze într-o măsură dimensiunile prea reduse ale sălilor de expunere, fără a reuși să dea posibilitatea perspectivei de la care trebuie privite lucrările.

După 23 August 1944, întreaga concentrație a lui Medrea este îndreptată către sculptural, ridicînd la dimensiuni de mari proporții figurile statuare, printr-o potențare expresivă a profilului fizic și spiritual al modelului.

Enumerăm cîteva din cele create între anii 1944—1962 și care fac obiectul expunerii în muzeu: *Michelangelo* și *Beethoven* (1944), *Tolstoi* (1952), *Camil Ressu*, *M. Jora* și *Corneliu Baba* (1954), *Mihai Eminescu* (1955), *Tudor Arghezi* (1962).

Printr-o organică și strălucită continuare, Medrea tratează figuri de revoluționari în portretele lui *Horia* și *Doja*, înfățișînd omul în raport cu sentimentele puse în slujba înaltelor idealuri ale progresului social.

În viziunea sculptorului nu găsim nimic exploziv, vulcanic, sau personaje într-o mare încordare și mișcare excesivă.

În afară de « compoziții alegorice », « basorelief » și « portrete », în Muzeul Cornel Medrea,

https://biblioteca-digitala.ro

sînt prezentate « nudurile », « maternitatea », și « monumente publice » sau « proiecte de monumente ».

Preocupat constant de figura monumentală, artistul a interpretat momente revoluționare din trecutul de luptă al poporului nostru, la care îl obligă conștiința sa etică.

O sală este rezervată mai ales proiectelor de monument, din care putem cita două grupuri de personaje componente ale monumentului « 1907 », ridicat în 1959 la Buzău și proiectul de monument al lui Nicolae Bălcescu (1955).

Monumentul « 1907 » reprezintă un conflict social, deosebit de dramatic și de o mare semnificație, prin tema care o oglindește. În această lucrare, prin dramatismul ei, Medrea redă suferința, revolta și lupta răsculaților.

În sala din dreapta holului se află și statuia în ghips a patriotului Vasile Lucaci (1932) în prima versiune. Personalitatea dîrză a luptătorului ardelean este tratată sintetic printr-o îmbinare de linii și forme a realității sub raportul concepției și a limbajului. Statuia este unul din cele mai reușite monumente ale artei statuare românești.

Litoralul Mării Negre, este și el împodobit cu o serie de compoziții statuare care oglindesc viața nouă a patriei (« Pescarii », 1959, « tipuri de femei tinere » și cîteva « maternități »). Machetele acestor lucrări se află în încăperile din subsolul muzeului.

Prin « maternitate » sau « nud » Medrea ajunge la o formă condensată, renunțînd la orice gest patetic și expansiv, rezultat dintr-o purificare a materiei care este redusă la esențial. Evită contorsiunile și gesticulația, sugerînd vigoarea și vitalitatea prin acea sinteză expresivă întemeiată pe armonizarea și organizarea maselor și volumelor în spații ritmate de linii.

Atît « nudul » cît și « maternitatea » sînt rezolvate de fiecare dată cu adaosul de senzualitate sănătoasă ce-l caracterizează în lucrările de acest gen.

Departe de a idealiza frumusețea umană, toate aceste maternități, spiritualizate printr-un lirism poetic, creează forme pline, planturoase, cu o carnație abundentă fără a trece în disgrațios, grotesc sau diform, ci dimpotrivă exprimînd forța, vitalitatea, sănătatea și duioșia. Mișcarea, adeseori, este accentuată prin înclinarea corpului și distanțarea picioarelor, creînd ritmuri și legături de idei și sentimente între personajele unui grup.

Muzeul Cornel Medrea este un factor activ pe linia răspîndirii culturii, prin păstrarea creației unui remarcabil reprezentant al sculpturii românești.

ÎN MEMORIA POETULUI OCTAVIAN GOGA

G. MAKSUTOVICI

Cu 30 de ani în urmă, la 7 mai 1938, în castelul de la Ciucea, se stingea din viață poetul Octavian Goga. Deschis de curînd pentru marele public, castelul reprezintă un frumos și interesant punct muzeistic. De fapt, aici se află un complex muzeistic compus dintr-o mică expoziție etnografică, aflată în două cămăruțe din clădirea anexă a castelului, din Casa albă, unde sînt expuse diferite litografii și fotografii de epocă, reprezentînd peisaje și clădiri-monumente, dintr-o bisericuță din lemn, adusă în anul 1939 din satul Gălpîia-Zalău — datînd din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, apoi din mausoleul lui Octavian Goga, lucrat în mozaic, și castelul propriu-zis, asupra căruia vom insista mai mult cu prezentarea, deoarece exponatele de aici privesc îndeaproape viața și activitatea poetului.

Datorită așezării topografice, vizitarea castelului se face de la etaj, spre parter. Prima cameră este cea afectată bibliotecii. Peste 9 000 de volume, dintre cele mai diverse ca autori și tematică, umplu această încăpere în care poetul a întîrziat de multe ori răsfoind și citind cărțile sale dragi. Tot aici se află o hartă veche a Transilvaniei, din anul 1566, o ladă maură din secolul al XVI-lea, sculptată în lemn de cedru, adusă de Octavian Goga din Spania, precum și bustul poetului executat de Dimitriu Bîrlad în 1934.

Sala a doua, fosta cameră de lucru, se remarcă prin numărul mare de fotografii, dintre care o semnalăm pe cea a poetului împreună cu

▶

https://biblioteca-digitala.ro

soția, făcută în aprilie-mai 1938, deci cu cîteva zile înainte de moarte, diferite obiecte de artă, ca de exemplu o vitrină cu obiecte de cult (artă brîncovenească), icoane pe sticlă și tablouri de Grigorescu și Luchian.

În sala a treia — salonul, în afară de mobilierul specific, se află un scrin ce a aparținut lui Avram Iancu, cîteva obiecte din bronz dezgropate de sub lava de la Pompei, porțelanuri chinezești, tablouri de Th. Palady, sculpturi de C. Medrea și Milița Pătrașcu, pianul și alte obiecte.

La parter, în holul de primire sînt expuse două vitrine cu manuscrise, ele reflectînd o parte din activitatea scriitoricească a lui Octavian Goga.

Tot aici se află expuse mai multe tablouri, o ladă florentină din secolul al XVI-lea, un birou ș. a.

Ultima sală a castelului, salonul galben, cuprinde numeroase obiecte de artă, miniaturi pe pergament, tablouri semnate de Lucian Grigorescu, Rodica Maniu, Pascin, Löwendal etc.

Bogăția și varietatea exponatelor dau vizitatorului prilejul unei priviri de ansamblu asupra vieții, relațiilor și preocupărilor lui O. Goga, însă nu ne oferă o imagine completă asupra personalității acestuia, ca poet și a locului său în cultura românească.

Se simte lipsa unei tematici științifice, a unei organizări muzeistice care să ofere posibilitatea aprofundării și cunoașterii unor aspecte inedite din viața și activitatea sa.

De asemenea lipsesc, din expunere, operele poetului tipărite în trecut și astăzi, prețuirea de care se bucură versul său în țară și în lume. Organizarea unor panouri cu texte explicative a unor vitrine cu tipărituri și manuscrise este necesară publicului larg și mai ales elevilor și tineretului.

Străduințele organelor locale și ale Comitetului de cultură și artă județean ar trebui să ofere în viitorul apropiat publicului o unitate muzeală modernă, deosebit de atractivă și interesantă, care să satisfacă cele mai exigente gusturi avînd în vedere condițiile actuale de spațiu și valoarea inestimabilă a exponatelor și a resurselor încă necercetate și nefolosite privitoare la scrierile și personalitatea culturală a lui Octavian Goga.

CASA-MUZEU „GEORGE STEPHĂNESCU" CĂPĂȚÎNENI — ARGEȘ

ION CRUCEANĂ

Pitită în mijlocul unei livezi de meri, peri și nuci, unii din ei sădiți chiar de mîna lui George Stephănescu, casa, pe al cărui zid de la intrare stă scris anul cînd a fost construită — 1873 —, este azi prilej de adîncă emoție și recunoștință față de creatorul școlii de cînt și primul simfonist român.

La ridicarea construcției într-un stil vechi românesc, tipic locului, a lucrat meșterul Enache, adus special de la București, ajutat de un meseriaș local, Miulică, din Aref, care în timpul liber cînta din frunză *„de răsuna toată valea Argeșului"*.

O dată recunoașterea exterioară făcută, pășești în camera de lucru a artistului, printr-un coridor care poartă și el urmele autenticității. Scaunele și mobila de epocă, masa mare din mijloc la care altădată au stat la taifas, depănîndu-și gîndurile, mulți dintre înaintașii de seamă ai culturii naționale, îi împrospătează atmosfera însuflețită a discuțiilor avîntate de altădată.

O fereastră mare și largă, cu deschiderea spre cetatea lui Țepeș, face să pătrundă cît mai multe raze de soare pe clapele pianului deschis și gata să primească la pupitru și acum mîna celui care i-a mîngîiat coardele mai bine de șapte decenii. Cumpărat în 1848 de la Viena, după focul cel mare, pianul a fost folosit mai întîi de Maria Hagi Ștephan, mama compozitorului și apoi a rămas moștenire fiului său, azi devenind piesa principală din muzeu, pe lîngă vioara construită de lutierul vienez Gabriel Lamboc în 1857, de sfeșnicele de alamă cu brațe în cruce, de fotografii, de fotocopii de pe partituri sau tablouri celebre, ▶

https://biblioteca-digitala.ro

manuscrise și note muzicale. Căminul, gata pregătit pentru foc, lampa care a poposit mai tîrziu după sfeșnice în această casă și care acum privește neputincioasă la becul electric, cărțile din bibliotecă, instrumentele muzicale auxiliare și ca acestea multe altele, toate au fost prietenele de nedespărțit ale patriarhului de la Căpățîneni, sat intrat din nou în istorie prin măreața hidrocentrală „Gheorghe Gheorghiu-Dej" de pe Argeș.

Aici, sub pavăza de netrecut a masivului Făgăraș, sub poalele dealului Albina, în aerul ozonat și liniștea tulburată numai de zumzetul undelor de cleștar ale Argeșului și-a petrecut o mare parte din viață George Stephănescu (1843—1925). Retrăgîndu-se în singurătatea naturii, după eforturile și necazurile pricinuite de oamenii care conduceau în acele timpuri destinele țării și care nu-i înțelegeau pasiunea și efortul depus pentru crearea unei școli naționale de cînt, el își refăcea forțele și pornea din nou la luptă și muncă, pînă ce, la 1 aprilie 1921, munca lui a fost încununată de succes prin legiferarea înființării Operei Române.

Tot aici au poposit, ca oaspeți, în iulie 1887, spre a-și întrema sănătatea, Iulia, fiica marelui B.P. Hașdeu, iar mai înainte (1872—1873), venind din Rm. Vîlcea, cu diligența, prin Tigveni la Curtea de Argeș, apoi de aici la Căpățîneni, I.L. Caragiale, cînd era revizor al județelor Argeș și Rm. Vîlcea.

Aici, într-o seară caldă din iulie 1882 la umbra nucului secular, a povestit neîntrecutul dramaturg lui George Stephănescu, subiectul *Năpastei*, tragedie auzită într-o cîrciumă din Tigveni.

Potecile și aleele din parc sînt și acum străjuite de pietrele și băncile pe care au întîrziat, în lungi discuții, George Stephănescu cu Ion Băjenaru, discipol devotat al maestrului și a cărui voce excepțională răzbate prin timp pînă la noi.

Mîndruliță de la munte, *Fluieraș*ul și alte peste 150 de romanțe, hore și lieduri, multe din ele pe versuri de Mihail Eminescu *(Lasă-ți lumea ta uitată*, *Pe lîngă plopii fără soț*, *Somnoroase păsărele*, *La steaua*, *O rămîi*, *Și dacă ramuri bat în geam*, *De ce nu vii?* și *Kamadeva)* sau pe versuri de Vasile Alecsandri, Alexandru Vlahuță *(În fericire)*, Traian Demetrescu *(Pămîntul*, *Idila* și *Amintire)* ori pe texte de Musset, Victor Hugo, Alfred de Vigny, Albert Samain *(Melodie)* au fost concepute sau chiar definitivate aici.

EXPOZIȚIA „TUDOR VIANU, UN MARE UMANIST AL EPOCII NOASTRE"

VICTORIA POPOVICI

Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România a organizat recent o cuprinzătoare retrospectivă Tudor Vianu. Deschisă într-o sală a Bibliotecii, expoziția prilejuiește o emoționantă rememorare a vieții și operei marelui profesor și gînditor român, o pătrundere vie în lumea lui.

Personalitate multilaterală de orientare umanistă, acest „*Nil darnic de știință și înțelepciune*" cum l-a caracterizat Perpessicius, a lăsat urme adînci, atît în literatura estetică, istoria literară sau stilistică, cît și în alte domenii ale culturii și științei românești din veacul nostru.

▶

https://biblioteca-digitala.ro

Cu ocazia inaugurării festive, profesorul Şerban Cioculescu, membru corespondent al Academiei şi director general al Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România a adus un cald omagiu marelui om de cultură şi activităţii sale prodigioase, multilaterale.

Cărţi, fotografii, manuscrise, scrisori şi alte documente puse de familie la îndemîna organizatorilor (majoritatea necunoscute publicului) punctează sugestiv anii de formaţie şi evoluţia sa ulterioară, relaţiile lui cu mari personalităţi ale vremii, prezenţa sa ca ambasador al culturii române în lume.

Piesele grupate în mai multe secţiuni, cu pricepere şi simţ artistic, echilibrat şi diferenţiat, subliniază valoarea obiectelor autentice expuse şi conţinutul de idei conturat de tematica expoziţiei. Astfel, se pot urmări anii copilăriei fericite din casa părintească de la Giurgiu a doctorului Alexandru Vianu, unde s-a născut la 27 decembrie 1897; anii de studii în ţară şi străinătate, la Viena şi Tübingen, sînt reliefaţi prin grupuri de fotografii, imagini ale tînărului Tudor Vianu alături de amici, personalităţi remarcabile, cum sînt de pildă, fotografia în grup Gala Galaction, Tudor Vianu şi Al Rosetti; fotografia cu scriitorul italian Massimo Bontempelli; cu soţia şi Ion Pillat în 1938; cu Ion Marin Sadoveanu şi Sorin Negruzzi în 1925; cu Ion Barbu la Tübingen, în 1923. Emoţionează fotocopia primei poezii publicate în „Flacăra" — 19 martie 1916. Este prinsă şi activitatea poetică de la revistele „Făclia", „Literatorul", „Sburătorul".

Remarcabile sînt cele două portrete ale lui Vianu şcolar şi student şi cît se poate de evocatoare fotografiile profesorilor săi de la Universitatea din Bucureşti, Ovid Densuşianu şi Mihail Dragomirescu.

Alte panouri reliefează omul de cultură, filozoful, profesorul, criticul, eseistul, istoricul literar, stilistul.

Vizitatorul face cunoştinţă prin imagini şi lucrări nu numai cu opera sa atît de variată, ci şi cu activitatea desfăşurată la catedră. Tot acum se conturează şi imaginea aceluia care a difuzat cultura românească peste hotare. Iată-l pe Tudor Vianu şi Ion Petrovici între participanţii la Congresul de filozofie Descartes — Paris (august 1937); în prezidiul Congresului de estetică, (Paris 1937); la Congresul de poetică — (Varşovia 1966).

Patru panouri dense şi mai multe vitrine conturează sugestiv activitatea marelui savant român în anii socialismului. Sînt expuse aici diferite imagini de la catedră, fotocopii după diferite lucrări: *Cultura neolatină* „Bulletino dell'Instituto din Filologia Romanza della Universita di Roma" 1962; „Istoria literaturii române moderne", Bucureşti, Casa Şcoalelor, 1944; „Studii de literatură universală comparată", ed. II, refăzută şi adăugită, Bucureşti, Ed. Academiei R.P.R. 1963.

Panoul care ilustrează activitatea lui T. Vianu ca director general al Bibliotecii R.S. România este mai ales un ansamblu de imagini.

Panoul evidenţiază momentul semnificativ al editării Bibliografiei literaturii române — perioada 1948—1960 — sub redacţia lui.

În cadrul secţiunii care reprezintă activitatea de academician a lui T. Vianu, se face remarcată lucrarea acestuia „Influenţa lui Hegel în cultura română", 1933, premiată cu Marele premiu Năsturel Herescu al Academiei în 1933 şi scrisoarea de mulţumire cu ocazia alegerii sale ca membru corespondent al Academiei Române în 1935. Şi în acest compartiment al expoziţiei o abundenţă de imagini, înfăţişează pe acad. Vianu la diferite sărbători, sesiuni ştiinţifice, comemorări, centenare.

Ultima secţiune este dedicată activităţii prestigioase a profesorului T. Vianu în cadrul UNESCO.

Sînt semnificative în acest sens lucrările: „UNESCO şi cultura modernă" ce a apărut în primul număr al Buletinului Comisiei Naţionale a României pentru UNESCO şi „Permanenţele literaturii române".

O suită de fotografii ni-l înfăţişează la diferite congrese internaţionale UNESCO, începînd cu anul 1956 şi pînă la prematura sa moarte survenită la 21 mai 1964.

De asemenea o serie de vitrine completează în mod diferit imaginile de pe panouri, cu acte personale şi manuscrise, distincţii primite. Într-una dintre vitrine sînt grupate: Meritul cultural cavaler clasa I, Ordinul Muncii clasa I; Premiul de Stat al R.P. Române cu diploma şi medalia de aur.

Printre lucrări şi scrisori inedite sînt expuse obiecte ce au aparţinut marelui dispărut: un ceas de aur dăruit de părintele său la bacalaureat şi un coupe-papier de a gint.

Aşa cum a fost concepută şi realizată tematica expoziţiei de faţă şi partea ei tehnică-artistică, au oferit vizitatorilor o imagine clară şi completă despre personalitatea patriotului umanist ce a fost şi rămîne Tudor Vianu, evidenţiind aspecte mai puţin cunoscute ale existenţei lui Tudor Vianu şi subliniind momentele semnificative din viaţa lui şi a epocii în care şi-a desfăşurat impresionanta sa activitate.

https://biblioteca-digitala.ro

MUZEUL SPORTURILOR DIN BRAȘOV

RALUCA SIMIONESCU

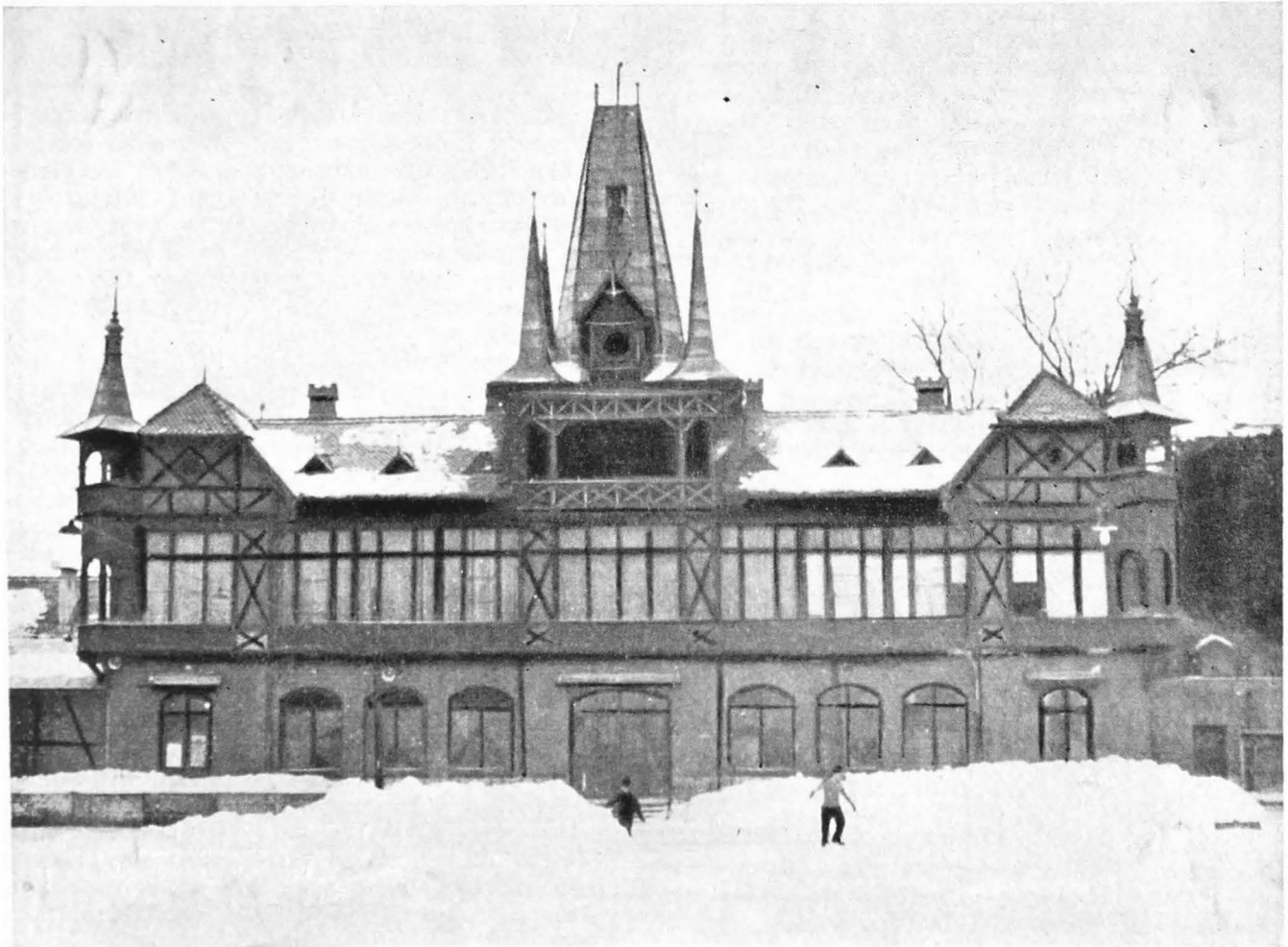

Fig. 1 Clădirea care adăpostește Muzeul sporturilor din Brașov

Cei mai mulți dintre oameni au, mărturisită sau ascunsă, cîte o pasiune sportivă, așa că deschiderea unui muzeu al sporturilor în orașul Brașov, localitate pitorească și cu tradiții sportive, a stîrnit interes în rîndurile unui public de toate categoriile și vîrstele. La deschiderea muzeului s-a vădit cît de plină de firesc era ideea existenței unei asemenea unități.

De la bun început trebuie să recunoaștem organizatorilor curajul de a înfrunta niște condiții mult prea modeste pentru realizarea unei unități de ținută. La Brașov s-a făcut ski întotdeauna — de la 4—5 ani, copiii își fixează cele două scînduri pe ghete și, iarnă de iarnă, revin la ele pînă la bătrînețe —, s-a patinat, s-au organizat curse cicliste încă pe vremea cînd bicicleta era caricatura celei de astăzi, s-a jucat popice; tradițiile fotbalistice le subînțelegem. Brașovul a cunoscut gloria de a fi furnizat în anii 1935—1936 campioni balcanici la Maraton, la concursurile de atletism ș.a.m.d.

https://biblioteca-digitala.ro

2

3

4

Fig. 2. Bicicletă de la mijlocul secolului XIX.
Fig. 3. Cupa Regiunii Braşov, 1960.
Fig. 4. Cupa „Poiana" 1951.
Fig. 5. Schiuri de la începutul secolului XX.
Fig. 6. Cupă cîştigată de Ludovic Gall, campion balcanic, 1935, (maraton).
Fig. 7. Cupă cîştigată de Ludovic Gall, campion balcanic (maraton), Atena, 1933.

5

6

7

https://biblioteca-digitala.ro

Sala acordată pentru realizarea lăudabilei inițiative (într-o clădire foarte adecvată, e drept, în care însă restul încăperilor sînt ocupate), s-a dovedit a nu fi de departe la înălțimea generozității intențiilor. Și totuși, în această singură sală, s-a comprimat entuziasm și s-a risipit destulă ingeniozitate în folosirea spațiului pe orizontală și pe verticală, spre a realiza o imagine măcar sumară a multiplelor preocupări sportive de-a lungul anilor în Brașov și în împrejurimile sale.

Organizatorii expoziției au fost nevoiți să conceapă tematica pe tiparul strîmt al spațiului, propunîndu-și ca fiecare vitrină să ilustreze un sport, într-o concentrată evoluție, realizînd astfel nu atît o expoziție de bază cît o promisiune de viitor muzeu.

Prima dintre vitrine înfățișează metamorfoza patinelor de-a lungul aproape a unui veac, de la patinele de formă incertă, stîngaci lucrate, din os, din lemn, cu legături rudimentare, trecerea spre patinaj ca disciplină sportivă, făcînd-o cîteva prețioase fotografii dintre anii 1910—1920, înfățișînd o echipă de patinatori — bărbați și femei — cu un aer oarecum provocator, generat probabil de sentimentul de pionierat, de sfidarea prejudecăților, poate, de către numărul mic de sportivi pe gheață.

Anumite investigații în istoria skiurilor au scos la iveală mărturii din anul 1922, cînd un grup de skiori a străbătut Clăbucetul. Trebuie să fi fost vorba într-adevăr de niște temerari, care s-au încumetat să pornească la acest drum cu skiuri cu „legături populare", cu cîte un singur băț, din bambus. O fotografie originală îi arată vizitatorului prima cabană de ski, în Poiana Postăvarului, durată în anul 1907, iar o altă fotografie înfățișează primul concurs feminin de ski, desfășurat în anul 1911.

Cupe și medalii obținute de brașoveni la concursurile organizate după anii celui de-al doilea război mondial dezvoltă firesc ideea tradiției, în această regiune, a skiurilor. Fără îndoială, mai puțin vitregiți de spațiu, organizatorii expoziției ar fi avut prilejul să lărgească tematica și să prezinte exponatele într-o oarecare reconstituire a funcției lor. Au fost însă, din nou, nevoiți să se rezume la enunțarea temei.

Cîteva vitrine readuc în fața noastră tradiționale sporturi: aruncarea buzduganului, jocul de popice, — iar o bogată colecție de drapele (în limita spațiului ea a fost totuși valorificată) desfășoară convingătoare mărturii ale preocupărilor sportive în Brașov și în orașele din jur. Acestea sînt — Steagul asociației de tir din Sighișoara (1867), Steagul asociației de gimnastică din Agnita (1893), Steagul clubului de ciclism (Mediaș, 1894), Steagul junilor din Scheii Brașovului (1929), un Steag al echipei de popice Blumăna-Brașov (1922) cu voioasa deviză scrisă cu litere mari pe latura superioară a pînzei „Bate mult", și o numeroasă colecție de fanioane dobîndită în întreceri interne și internaționale între anii 1932—1967. Ni se par demne de menționat și sigiliul Asociației de tir din Sighișoara (1867) ca și insigna aceleiași asociații datînd din anul 1867.

Nu ne vom opri asupra vitrinelor consacrate fotbalului, handbalului, voleiului, și altor sporturi de masă, deși se află aici exponate prețioase care atestă succesele sportive ale brașovenilor; vrem să subliniem însă cîteva piese rare — unele unice — care ilustrează pasiunea pentru ciclism prin părțile locului.

Există, astfel, o bicicletă din anii 1860—1870 provenită din Sighișoara. Bicicleta este din lemn, cu cadru metalic. Partea metalică este originală, lemnul a fost corect restaurat. Bicicleta este însoțită de un prețios, chiar fastuos act de cumpărare, întocmit la 1869 la Viena. Un alt velociped, bizar, datînd de la sfîrșitul secolului XIX, provenind din Mediaș, se detașează mult de modelul celui de sus. Roata din față are un diametru de 1,20 m roata din spate e mult mai mică. Velocipedul este din metal, cu spițe de sîrmă.

Un afiș tipărit în anul 1908 anunță un bal mascat pe biciclete. În prim plan, un bărbat îmbrăcat în pantaloni bufanți și cu o șapcă sportivă pe cap, demonstrează ținuta cuvenită. Alte mărturii însă dovedesc că velocipedul a fost folosit totuși mai ales în întreceri sportive. O fotografie înfățișează un velodrom amenajat în anii 1902 la Mediaș, iar alta ilustrează un antrenament mecanic în anul 1910 la Agnita. Acesta consta în faptul că un ciclist trebuia să țină strîns „pasul" după un motociclist.

Trofee numeroase — unele de la sfîrșitul secolului al XIX-lea — evocă succesele cicliștilor din regiunea Brașovului. Cît de interesați au fost cîndva oamenii de vehicolul cu două roți care le dădea posibilitatea să se miște cu oarecare viteză pe o distanță relativ mare ne dovedește și cartea lui Constantin Cantilli, scrisă la 1894 „Pe velociped cursa între București și Brașov". Cartea poartă autograful lui Al. Macedonski și se află în vitrina de cărți despre sport din muzeu. Muzeul sporturilor își datorează existența și interesului și entuziasmului cîtorva sportivi și iubitori ai sporturilor din Brașov. Un formidabil număr de insigne sportive, multicolore, din toate țările, de la diverse competiții sportive organizate de-a lungul anilor, a împrumutat muzeului prof. Iuliu Beke din Brașov.

La capătul acestor însemnări, apreciind valoarea celor mai multe dintre exponate, ne închipuim cît de frumos și complet ar putea deveni Muzeul sporturilor din Brașov dacă i s-ar oferi condiții de desfășurare prielnice. O expoziție mai amplă, mai aerisită, ar mulțumi vizitatorii care părăsesc încă expoziția cu sentimentul că o făgăduială a fost îndeplinită doar pe jumătate.

https://biblioteca-digitala.ro

O DESCOPERIRE HALLSTATTIANĂ ÎN SUDUL MOLDOVEI

M. BRUDIU

Cu ocazia unor cercetări de suprafaţă a fost descoperită la Şiviţa (Galaţi) o aşezare hallstattiană suprapusă de alta din secolul al IV-lea e. n. [1]. În partea de nord a vetrei satului, în terasa paleoeuxină, este sculptată Valea Draga, cu o direcţie NV—SE, a cărei lungime nu atinge un kilometru. La confluenţa acestei văi cu larga vale a Prutului, se formează în stînga un bot de deal, pe care se găsesc situate cele două aşezări amintite. Vatra aşezării hallstattiene se întinde mai mult spre est, pe locul cimitirului actual, pînă în grădina lui Petre Ion, iar aşezarea din secolul al IV-lea e.n. mai mult spre sud şi vest. Sursa de apă era asigurată de cîteva izvoare de pe latura estică a terasei şi probabil de o reţea de gîrle care alcătuiau vechea baltă a Brateşului.

Cu ocazia unor lucrări agricole s-a găsit în grădina lui Petre Ion, un topor de tipul bipen (fig. 1 şi 2). Piesa are lungimea de 0,192 m, iar gaura de înmănuşare este de formă ovală, cu diametrul mare de 0,033 m, iar diametrul mic de 0,011 m. Gaura de înmănuşare este oblică pe axul longitudinal al toporului, fiind bine profilată faţă de lame. Acestea sînt mai lăţite spre tăişuri, dînd profilelor laterale o formă curbată spre exterior. Lamele sînt de mărimi diferite, cea de jos este de două ori mai lungă decît cea de sus. Ambele tăişuri sînt arcuite. Toporul a fost lucrat din două bucăţi, prin batere la cald.

Din punct de vedere al conservării, se observă un grad înaintat de oxidare, care prin exfoliere produce degradarea masei fieroase. Spre deosebire de alte tipuri asemănătoare, toporul bipen de la Şiviţa are o masă fieroasă mică, lamele avînd o grosime între 2—5 mm. Cercetările arheologice asupra hallstattului de la noi, au scos la iveală în ultimul timp mai multe topoare bipene [2], a căror răspîndire arată că aria lor aparţine zonei iliro-trace [3]. Elementele de datare ale acestui tip de topor au fost: toporul similar găsit la Glasignac şi fibulele cu resort beotic răspîndite în ţinuturile locuite de iliri [4].

În ultimul timp, pe baza inventarului mormintelor de la Ferigele, Al. Vulpe [5] a făcut o clasificare a acestor topoare stabilind trei variante. Bineînţeles că cercetătorul de la Ferigele a avut în vedere nu numai seria mai mare a topoarelor bipene de acolo, ci şi întregul număr de exemplare cunoscut pînă acum.

Clasificarea în discuţie propune:

— Un tip (A1) cu profilul longitudinal puţin curbat.

— Un tip (A2) cu profilul longitudinal curbat.

— Un tip (A3) cu profilul longitudinal curbat, şi lama lăţită la tăiş, iar zona găurii de înmănuşare, profilată.

Din ultima categorie căreia îi aparţine şi toporul de la Şiviţa, se mai cunosc încă cinci exemplare, provenind de la Glasignac, Gogoşu, Ferigele şi două de la Aiud [6]. Adăugînd acestei serii toporul de la Şiviţa, care datează din secolul al VI-lea î.e.n. [7], lărgim spre nord-est aria de răspîndire a toporului bipen tipul A3.

Din punct de vedere al apartanenţei etnice aşezarea de aici, după tipul toporului găsit, după materialul ceramic, aparţine lumii trace, ea prelungind continuitatea de viaţă a populaţiei din hallstattul mijlociu de la Stoicani [8] şi mai ales Tămăoani unde sînt şi elemente mai tîrzii.

---

[1] M. Brudiu, *Descoperiri arheologice în sudul Moldovei aparţinînd secolului al IV-lea e.n.* (în mss.).

[2] Al. Vulpe dă o bibliografie completă citînd şi locurile unde au apărut în ţară şi străinătate, vezi *Traci şi iliri la sfîrşitul hallstattului în Oltenia*, în SCIV, XIII, 2, 1962, p. 310.

[3] D. Berciu şi Eugen Comşa, *Săpăturile de la Balta Verde şi Gogoşu*, în „Materiale" II, p. 481, Al. Vulpe, *Idem.*

[4] D. Berciu şi Eugen Comşa, *Idem.*

[5] Al. Vulpe, *Necropola hallstattiană de la Ferigele, monografie arheologică*, 1967, p. 62.

[6] Apud Al. Vulpe, *Idem.*

[7] *Idem.*

[8] M. Petrescu-Dîmboviţa, *Cetăţuia de la Stoicani*, în „Materiale" I, p. 132—144 şi 154—155. Idem, *Descoperirea arheologică de la Frumuşiţa*, în SCS Iaşi, vol. IV, fasc. 1—4, 1954, p. 507, nota 4.

https://biblioteca-digitala.ro

Topor bipen și materiale ceramice din așezarea hallstattiană de la Șivița.

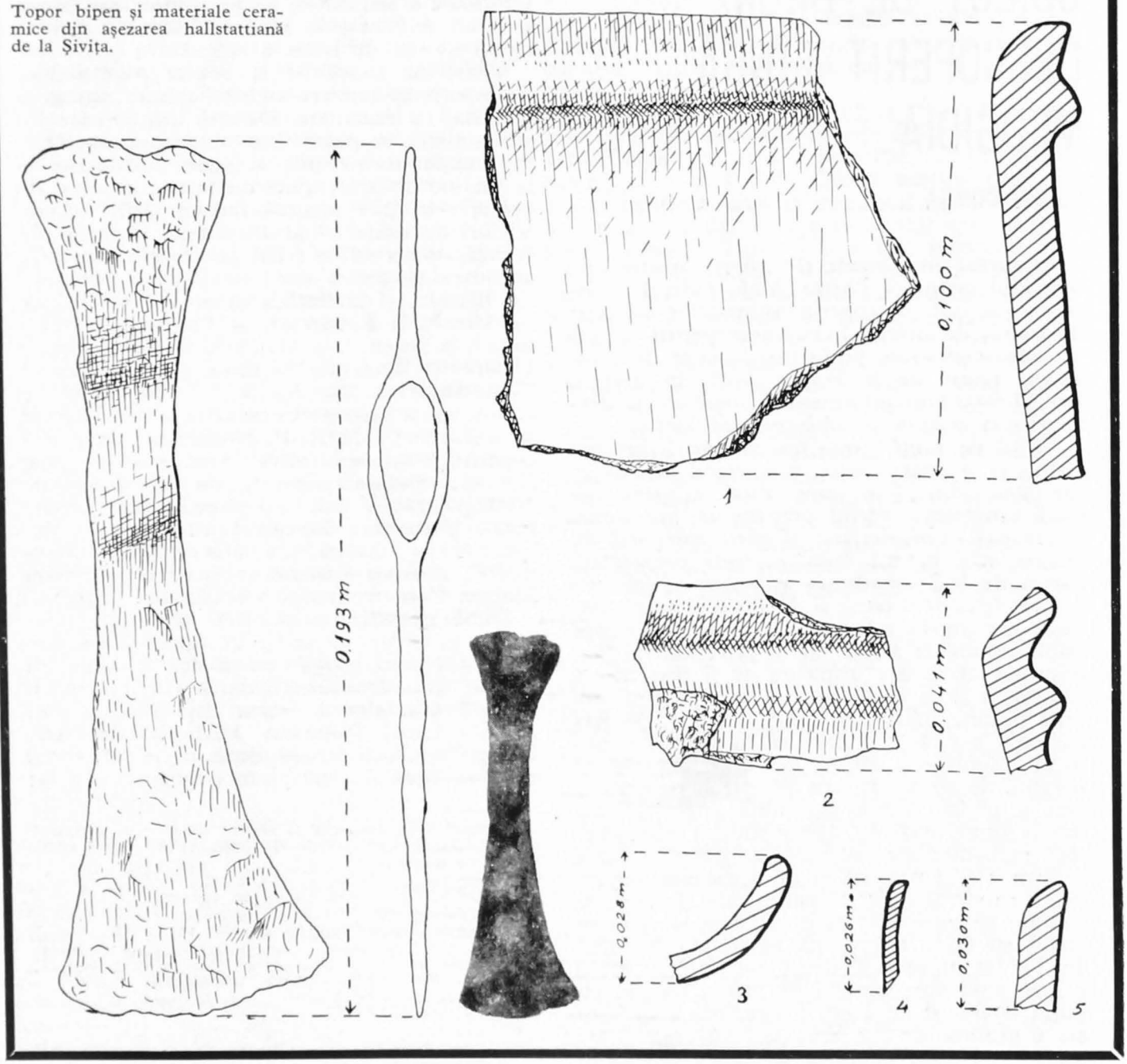

Materialul ceramic care s-a putut găsi la suprafața terenului, în cimitirul comunei și grădinile din jurul acestuia, reprezintă fragmente ceramice provenind fie de la vase de dimensiuni mari ca borcane sau vase de provizie, fie de la vase de dimensiuni mici și mijlocii: căni, străchini etc. Vasele de dimensiuni mari au pasta poroasă cu cioburi pisate, ca degresant, iar vasele mici au o pastă mai fină, sonoră. Arderea pastei a fost neuniformă pe același fragment ceramic fiind și zone neoxidate și zone oxidate. Se întîlnește și ceramică cu pastă neagră și cu luciul metalic specific acestei epoci. În general, indiferent de modul de ardere, ceramica are un luciu exterior realizat nu întotdeauna uniform.

Cercetările viitoare, prin săpături sistematice, credem că vor adăuga alte date noi la cunoașterea hallstattului de pe cursul inferior al Prutului.

RÉSUMÉ

L'auteur présente l'identification d'une habitation de la fin du Hallstatt, à Șivița, (raion Galați) où fut découverte, à l'occasion de travaux agraires, une hache de guerre du type bipen A_3. L'habitat a une grande étendue et présente de nombreux fragments de céramique à la surface.

https://biblioteca-digitala.ro

OBIECT DE BRONZ DESCOPERIT LÎNGĂ MEDGIDIA

EUGEN COMŞA

În cursul unor lucrări de interes obştesc, pe teritoriul comunei Poarta Albă, judeţul Constanţa, a fost descoperit întîmplător un vîrf de suliţă, de bronz. Locul descoperirii se află pe valea Galeşului, puţin mai la nord de complexul şcolar de la Poarta Albă, în dreptul km 37,600. Din informaţiile culese de la descoperitori rezultă că obiectul era izolat.

Vîrful de suliţă [1] este fragmentar, îi lipseşte vîrful şi o mare parte din conul de fixare (pe una din feţe este rupt aproape pe toată lungimea). Vîrful propriu-zis are forma de frunză. Caracteristic acestei categorii de vîrfuri este modul cum a fost consolidată partea de legătură dintre aripioare şi con. Pe ambele feţe, de o parte şi de alta a conului, sînt două nervuri în relief cu porţiunea inferioară puţin arcuită în afară. Vîrful privit lateral face impresia că fiecare aripioară ar fi fost făcută separat şi ar fi fixată pe con prin intermediul unei plăcuţe înguste şi lungi. Pe con, pe faţa păstrată, s-a făcut o nervură în relief pe mijlocul intervalului dintre nervurile laterale. O nervură de acelaşi fel era desigur şi pe cealaltă faţă a piesei. Vîrful de suliţă a fost turnat într-o formă bivalvă [2]. Urma sudurii se observă slab în continuarea planului aripioarelor. Linia sudurii a fost netezită şi de aceea este de presupus că vîrful a fost folosit efectiv. În ruptura conului se vede clar cum cei care au realizat vîrful au făcut o greşeală în timpul lucrului. În loc să introducă drept pe mijloc cepul pentru realizarea conului de fixare, l-au plasat puţin lateral şi de aceea o porţiune a acestuia are o grosime de 2,9 mm, pe cînd cealaltă are numai 0,6 mm, pe toată lungimea corespunzătoare frunzei, iar mai jos conul este puţin mai gros deşi diferenţa de grosime este evidentă. Din cauza grosimii reduse s-a şi produs ruperea conului în lungime şi de aceea piesa a devenit inutilizabilă. La 1,1 cm mai jos de marginea inferioară a aripioarei, pe porţiunea mai groasă este un orificiu prin care se bătea un cui de fixare în tija de lemn a suliţei.

Vîrful de suliţă de la Poarta Albă nefiind descoperit în asociere cu alte obiecte este greu de datat cu exactitate. Datarea lui, cu oarecare aproximaţie, se poate face numai prin analogie, în funcţie de vîrfurile similare descoperite — la un loc cu alte tipuri de unelte şi arme de bronz — în ţara noastră sau în ţările vecine. Vîrfuri de suliţe avînd aripioarele în formă de frunză, cu nervuri în relief, pe ambele feţe, între aripioare şi con s-au descoperit în Moldova (la Ilişeni [3], şi la Răfăila [4]), şi în Transilvania (la Uriu [5], la Panticeu [6], la Mociu [7], la Spălnaca [8], la Suseni [9], la Aluniş [10], la Rebrişoara [11], Uioara [12], Berzeasca [13], Caransebeş [14], judeţul Caraş-Severin). În R. S. F. Iugoslavia se cunosc două descoperiri similare la Mali Jam [15] şi la Zdrelo [16]. În R. P. Ungară numărul descoperirilor este mai mare: Aranyos [17], comuna Borsod; Badaraszsziget [18], în apropiere de Nyiregyhaza; Velem [19], comuna Vas; Lázárpatak [20], comuna Bereg; Lovasbereny [21], comuna Fejer; Zsújta [22], comuna Abaúj; Gyermeli [23], comuna Komarom; Kemecs [24] şi Tisza Marton [25] în comuna Szabolcs Szent.

După periodizarea actuală depozitele, care conţin şi vîrfuri de suliţe de tipul descris, fac parte din două grupe cronologice deosebite [26]. Grupei Uriu-Domăneşti, de la sfîrşitul epocii bronzului, îi sînt atribuite depozitele de la: Ilişeni, Uriu, Panticeu, Mociu, Rebrişoara. Din grupa Cincu-Suseni, de la începutul primei epoci a fierului, fac parte depozitele de la:

[1] Dimensiuni: lungime maximă 9,26 cm; lăţimea maximă a frunzei 3,26 cm; diametrul maxim păstrat al conului în dreptul bazei aripioarelor 1,76 cm. Piesa se păstrează la Institutul de arheologie, inv. nr. V, 13.280.

[2] După toate probabilităţile vîrfuri de tipul celui de la Poarta Albă se turnau în tipare destul de complicate. Pe un tipar descoperit în R.P. Ungară (Hampel, *Bronzkor*, I, pl. V, 3) sînt două canale de turnare principale, mai largi, în dreptul părţii inferioare a conului de fixare şi alte două şănţuiri arcuite, în prelungirea marginii inferioare a nervurilor în relief dintre con şi aripioare. Aceste şănţuiri ar fi putut servi drept canale secundare.

[3] Grigore Foit, *Depozitul de obiecte de bronz de la Ilişeni*, în „Arheologia Moldovei", II-III, 1964, p. 467, fig. 3.3 (desenul este neclar).

[4] Vasile Pârvan, *Getica*, pl. XIX, fig. 2.

[5] Roska Márton, *Repertorium*, p. 86, fig. 106, 15.

[6] Hampel, *op. cit.*, pl. CXLIII, 6.

[7] Roska M., *op. cit.*, p. 183, fig. 222, 11.

[8] Hortensia Dumitrescu, *Objets inédits du dépôt en bronze de Spălnaca, au Musée National des Antiquités de Bucarest*, în „Dacia", V—VI, 1935—1936, p. 200, fig. 3,6.

[9] Aurel Filimon, *Le dépôt en bronze de Suseni*, în „Dacia" I, 1924, p. 344, fig. nr. 7.

[10] Roska M., *op. cit.*, p. 254, fig. 314, 4.

[11] Mircea Rusu, *Depozitele de bronzuri de la Rebrişoara*, în „Arheologia Moldovei," II—III, 1964, p. 239, fig. 1, 6.

[12] D. Garašanin, *Un type special de lance du Hallstatt ancien* în „Рад Воувонанских Нузежа" 5, Novi Sad, 1956, p. 19.

[13] *Ibidem*, p. 19.

[14] *Ibidem*, p. 19.

[15] *Ibidem*, p. 19.

[16] *Ibidem*, p. 19.

[17] Hampel, *op. cit.*, pl. CCXVII, 11, 15, 17.

[18] D. Gara anin, *op. cit.*, p. 19.

[19] Hampel, *op. cit.*, pl. CCXXXV, 6 ab.

[20] *Ibidem*, pl. CIX, 3, 4, 5, 7.

[21] D. Garašanin, *op. cit.*, p. 19.

[22] Hampel, *op. cit.*, pl. CII, 5—7.

[23] *Ibidem*, pl. CLIX, 7, 8.

[24] *Ibidem*, pl. CXCVI, 4; CCXXXII, 19.

[25] D. Garašanin, *op. cit.*, p. 19.

[26] Mircea Rusu, *Die Verbreitung der Bronzehorte in Transsilvanien vom Ende der Bronzezeit bis in die mittlere Hallstattzeit*, în „Dacia", NS, VII, 1963, p. 205—208.

https://biblioteca-digitala.ro

Răfăila, Suseni, Aluniș, Berzeasca, Caransebeș, Spălnaca, Uioara. Analizînd cu atenție vîrfurile de suliță din cele două grupe de depozite observăm că pentru fiecare din ele sînt caracteristice anumite tipuri de vîrfuri. În depozitele din grupa Uriu-Domănești se găsesc două tipuri de vîrfuri de suliță (I și II). Pentru această grupă sînt caracteristice vîrfurile de tip I avînd aripioarele în formă de frunză, cu cîte două nervuri în relief, pe ambele fețe, în lungul conului de fixare. Acest tip prezintă două categorii: a) Cu conul liber pe o treime din lungimea pieselor, între nervurile în relief conul este neted și arcuit pe ambele fețe (piesele de la Rebrișoara și Panticeu [27]). Aceasstă categorie corespunde cu varianta A după clasificarea D. Garašanin [28].

Categoria b se subîmparte în două variante: b. 1. Cu conul liber pe o treime din lungime, dar avînd între cele două nervuri, pe mijlocul fiecărei fețe în lungime, în dreptul părții inferioare a frunzei, cîte o nervură în relief scurtă (piesa de la Ilișeni [29]); b. 2. Cu conul liber pe aproximativ jumătate din lungime, iar nervura mediană corespunde cu lungimea frunzei (piesele de la Uriu și Mociu [30]). Uneori porțiunea inferioară a nervurii mediane este bifurcată (piesa de la Mociu). Această categorie corespunde cu tipul B după clasificarea D. Garašanin [31].

Cel de al doilea tip de vîrfuri (II) este mult mai rar. El are frunza cu partea inferioară lățită simetric. În lungul conului s-a făcut o îngroșare simetrică a aripioarelor, urmînd forma frunzei. În depozitul de la Mociu s-au găsit la un loc un vîrf de tip I b cu un altul de tip II [32].

În cadrul depozitelor din grupa Cincu-Suseni sînt caracteristice vîrfurile de tip II. În unele depozite s-au descoperit vîrfuri de tip I a (piesa de la Răfăila [33]) reprezentînd fără îndoială o reminiscență din perioada precedentă. Sînt ceva mai multe piesele de tip I b din ambele variante (piesele din depozitele Aluniș [34], Suseni [35] și Spălnaca), de obicei asociate cu vîrfurile de tip II. În cadrul marelui depozit-turnătorie de la Spălnaca, din care fac parte categorii de obiecte mai vechi și mai noi, s-au găsit la un loc patru categorii de vîrfuri: unele sînt de tip I b 2, altele de tip II, dar acesta prezintă două variante: cea obișnuită (II a) [36] cu partea inferioară a frunzei lățită și o a doua oarecum intermediară (II b) [37] între tipul I, căci are vîrful în formă de frunză simplă și între tipul II, căci are aripioarele îngroșate simetric, în lungul conului de fixare. Ultima categorie de vîrfuri (III) [38] de suliță are vîrful în formă de frunză simplă (ca la tipul I), dar fără nervuri în relief în lungul conului. Astfel de vîrfuri au fost în uz mai tîrziu.

Din cele expuse rezultă că la sfîrșitul epocii bronzului (în perioada corespunzătoare grupei Uriu-Domănești) s-au dezvoltat în principal tipurile I a și I b [39]. Dintre acestea tipul I a s-a menținut pînă la începutul primei epoci a fierului (în perioada corespunzătoare grupei Cincu-Suseni). Tipul I b a fost menținut în uz și în cursul întregii perioade corespunzătoare grupei Cincu-Suseni. La sfîrșitul epocii bronzului au apărut în regiunile noastre și vîrfurile de tip II, dar ele au fost folosite în special la începutul primei epoci a fierului (în perioada grupei Cincu-Suseni), cînd apar alte variante și un tip deosebit simplificat. Toate aceste transformări ale vîrfurilor de suliță oglindesc cu certitudine anumite modificări în domeniul ducerii luptelor. Locul sulițelor simple de la sfîrșitul epocii bronzului a fost preluat tot mai mult de sulițe cu vîrful mai lung și mai greu, acestea putînd fi folosite la luptă apropiată și aruncate mai departe. Paralel cu ele au rămas în uz și sulițele simple de tradiție mai veche.

Prin caracteristicile sale vîrful de suliță de la Poarta Albă se încadrează în tipul I b și poate fi datat, ca și seria respectivă, la sfîrșitul epocii bronzului (sfîrșitul perioadei corespunzătoare grupei Uriu-Domănești, deci sfîrșitul secolului XIII î. e. n.) sau în perioada de început a primei epoci a fierului (perioada corespunzătoare grupei Cincu-Suseni, adică secolul XII î. e. n.). Ținînd seama de datarea sa, vîrful de suliță de la Poarta Albă corespunde în timp perioadei de început a culturii Babadag și poate fi atribuit purtătorilor acestei culturi.

Trebuie subliniat că analogiile cele mai apropiate vîrfului de suliță de la Poarta Albă se găsesc în Moldova și mai ales în Transilvania [40], ceea ce arată strînse legături între comunitățile din cele două regiuni: Dobrogea și Transilvania, desigur prin intermediul comunităților din Moldova.

Datele tot mai numeroase referitoare la depozitele sau la obiectele izolate de bronz (cum este cel de la Poarta Albă) descoperite de curînd contribuie tot mai mult la îmbogățirea documentării și mai ales la lămurirea unor probleme importante din istoria veche a Dobrogei.

[27] Hampel, *op. cit.*, pl. CXLIII, 6.
[28] D. Garašanin, *op. cit.*, p. 19.
[29] Grigore Foit, *op. cit.*, p. 467, fig. 3,3.
[30] Roska M., *op. cit.*, p. 183, fig. 222, 11.
[31] D. Garašanin, *op. cit.*, p. 19.
[32] Roska M., *op. cit.*, p. 183, fig. 222, 12.
[33] Vasile Pârvan, *op. cit.*, pl. XIX, fig. 2.
[34] Roska M., *op. cit.*, p. 254, fig. 314, 4.
[35] Aurel Filimon, *op. cit.*, p. 344.
[36] Hortensia Dumitrescu, *op. cit.*, p. 200, fig. 3, 7.
[37] *Ibidem*, p. 200, fig. 3, 8.
[38] *Ibidem*, p. 200, fig. 3, 5.
[39] După părerea lui Garašanin vîrfurile de sulițe de acest tip s-au folosit în cursul perioadei timpurii a primei epoci a fierului, dar admite existența lor și mai înainte (D. Garašanin, *op. cit.*, p. 19).
[40] Ținînd seama de faptul că majoritatea vîrfurilor de suliță sînt descoperite în regiuni situate în apropierea Carpaților, D. Garašanin consideră că acest tip de vîrfuri a fost inventat în atelierele din preajma Carpaților (D. Garašanin, *op. cit.*, p. 19).

https://biblioteca-digitala.ro

URME VECHI DE LOCUIRE ÎN COLȚUL DE SUD-VEST AL DOBROGEI

PETRE DIACONU și NIȚĂ ANGHELESCU

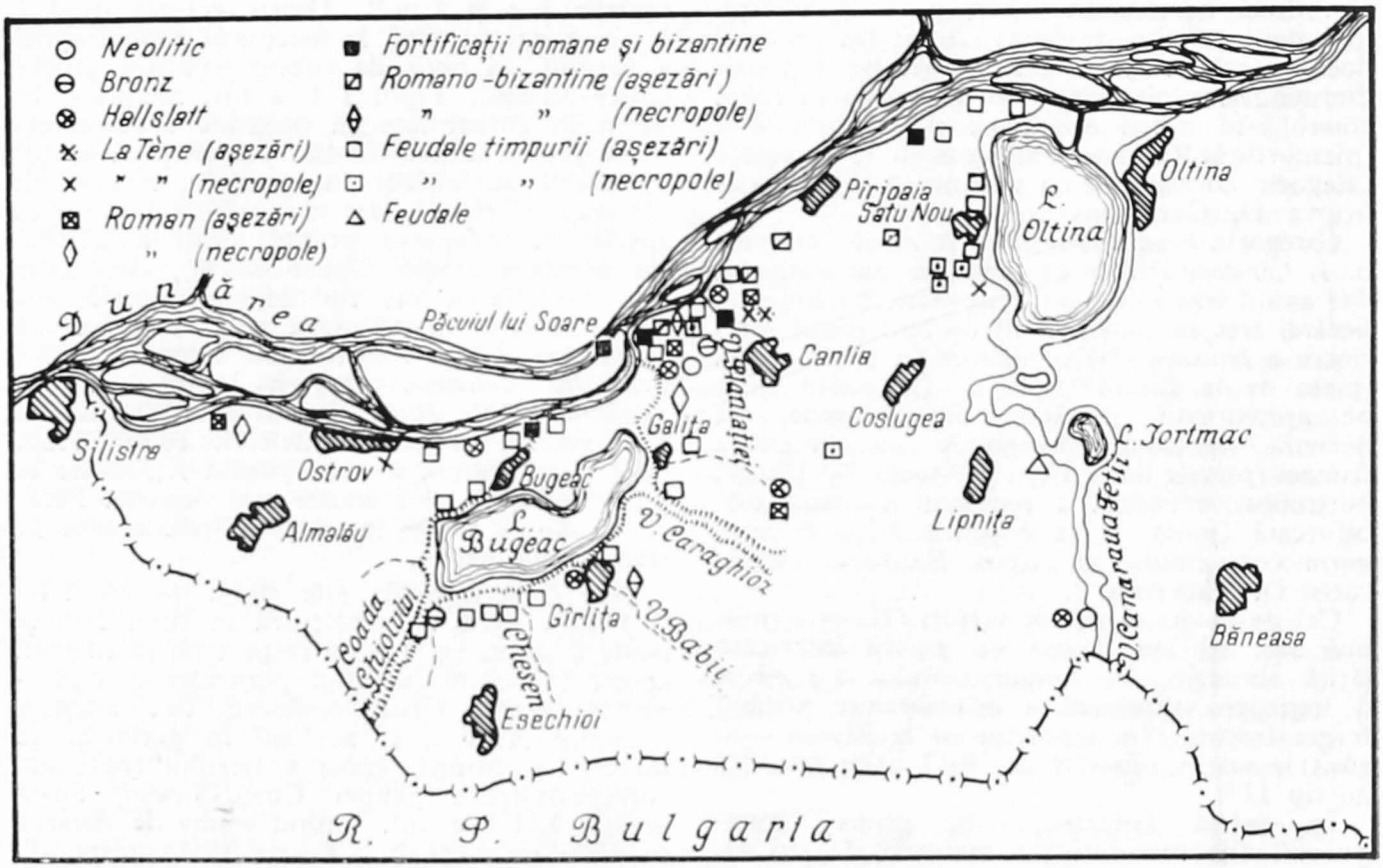

Fig. 1 — Harta zonei sud-vestice a Dobrogei.

Paralel cu săpăturile arheologice efectuate în insula dunăreană Păcuiul lui Soare (Adamclisi) [1], colectivul șantierului nostru a întreprins cu regularitate cercetări de suprafață în regiunea înconjurătoare [2] cu care prilej au fost depistate numeroase așezări și necropole din diferite vremuri (fig. 1).

În cele ce urmează vom prezenta obiectivele arheologice în ordinea în care au fost descoperite. Dintru început facem precizarea că trei dintre ele au început, între timp, să fie explorate.

Pe malul drept al Dunării, în fața cetății de pe insula Păcuiul lui Soare, se află un deal cunoscut sub numele de Dervent. Pe o bună suprafață a acestui deal sînt risipite la suprafața solului foarte multe fragmente ceramice databile în epoca romano-bizantină (sec. IV—VI) [3]. Pe versantul sudic al Derventului, în locul numit « la Nuci » se găsesc foarte multe cioburi databile în secolele IX—X.

În partea de sud-vest a aceluiași deal se păstrează resturile unei fortificații bizantine, de formă dreptunghiulară, înconjurată cu șanț de apărare. Judecînd după primele indicii căpătate în săpăturile începute în anul 1965 fortificația datează, probabil, din primele două decade ale secolului al XI-lea. Cu ocazia săpăturilor s-au constatat sporadice urme de viețuire din epoca neolitică (cultura Hamangia),

[1] Vezi rapoartele preliminare publicate în Materiale, V, VI, VII, VIII, precum și Petre Diaconu, *Kreposti X-XV vv. v Păcuiul lui Soare v svete arheologhiceskih issledovanii* în „Dacia", N.S.V., 1961, p. 485—501.

[2] La aceste periegheze au participat: Petre Diaconu, D. Vîlceanu, R. Popa, Seb. Morintz, Gh. Diaconu, cercetători la Institutul de arheologie al Academiei R.S.R., N. Anghelescu, directorul Muzeului de istorie din Călărași, V. Culică, jurisconsult, Em. Zah, geolog.

[3] Săpăturile efectuate aici în vara anului 1966 au scos la iveală și morminte din vremea respectivă.

https://biblioteca-digitala.ro

din epoca bronzului (fig. 2), din prima epocă a fierului (Hallstatt), și din vremea stăpînirii romane și romane tîrzii. În incinta fortificației dar și în afara ei, pe panta de nord-vest a dealului Dervent [4] se găsesc morminte de inhumație creștine din secolul al XI-lea.

Între dealul Dervent și punctul « Mănăstire » se întinde o terasă destul de largă numită de către localnici « Draca ». Chiar la extremitatea nord-vestică a terasei Draca, la circa 50 m depărtare de malul drept al brațului Ostrov, ar exista — după spusele locuitorilor din satul Galița — morminte din cărămizi înăuntrul cărora au fost găsite în timpul lucrărilor agricole schelete însoțite de inventar funerar. Este probabil ca ele să dateze din epoca romană.

În partea de nord-est a bazinului lacului Bugeac, pe ambele versante ale gurii văii Galița se observă și astăzi — mai ales sub formă de fragmente ceramice — urmele unei așezări din epoca feudală-timpurie (sec. IX—X). Mergînd vreo 4 km, în sus, pe firul văii Galița se ajunge la o cișmea de piatră cunoscută de localnici sub numele de « Cișmeaua de la Scorcea ». Pe povîrnișurile dealului din spatele cișmelei se găsesc cioburi din prima epocă a fierului (Hallstatt) și din epoca romană.

La Gura văii Cuiungiuc sau Caraghioz — cum mai este denumită—situată la circa 1 km spre sud de satul Galița, a fost reperată o așezare din secolul X. Aici, alături de fragmentele ceramice din pastă nisipoasă apar destul de des și cioburi provenite de la oale modelate din pastă cenușie și decorate cu linii lustruite. Așezări din aceeași vreme au mai fost găsite pe malul de sud și sud-vest al lacului Bugeac, una la gura văii Babii, a doua la gura văii Chesenului Mic și alte trei pe platoul dintre Chesenul Mic și așa-numita « Coada Ghiolului ».

Urme de viețuire din secolul X au fost reperate chiar la Coada Ghiolului precum și în alte două locuri de pe malul de nord al lacului Bugeac.

De notat că, în zona care mărginește dinspre sud lacul Bugeac, au apărut urme de viețuire și din alte epoci. Astfel, la intrarea în comuna Gîrlița, în imediata apropiere a șoselei care vine dinspre Galița, au ieșit la iveală morminte din epoca romană-tîrzie. Din inventarul funerar scos la lumină în timpul unor lucrări agricole nouă nu ne-a parvenit decît o amforetă care poartă urme de smalț. Pe botul de deal care mărginește dinspre sud gura văii Babii, deci chiar pe malul lacului Bugeac, se păstrează și astăzi o fortificație hallstattiană cu val și șanț de apărare. Fragmentele ceramice ieșite la iveală îndreptățesc o datare a fortificației în hallastattul mijlociu [5].

La nord-est de lacul Bugeac, în suprafața de teren dintre satul Bugeac și malul drept a brațului Ostrov — pe un platou destul de întins — se întîlnesc, la tot pasul, fragmente ceramice (nisipoase, cenușii și smălțuite verde-oliv) datînd din sec. X—XI. Asemenea fragmente ceramice, dar și resturi de locuințe-bordeie se găsesc și pe « Piscul Bugeacului » situat chiar pe malul drept al brațului Ostrov acolo unde se unesc cele două șosele care vin dinspre comuna Ostrov. Pamfil Polonic marca în acest loc la sfîrșitul veacului trecut și ruinele unui castru. De aici și pînă la Ostrov, pe malul brațului cu același nume apar sporadic cioburi hallstattiene și din epoca feudală-timpurie.

Tot pe același mal, la circa 6 km spre vest de comuna Ostrov, în amonte de lacul numit « La Pietre » se află ruinele unei așezări romane din secolele II—IV (poate mărturie a unui vicus sau a canalelor orașului Durostorum). În ruptura malului se observă și astăzi ziduri din pietre legate cu pămînt, gropi de bucate, podele etc. De aici s-au recoltat multe vase întregi, precum și fragmente ceramice, statuete de lut ars, cărămizi ștampilate cu mențiunea leg. XI CL, monede, diferite unelte, podoabe ș. a. O parte din obiectele amintite se păstrează acum în Muzeul din Călărași. Mai trebuie amintit că tot aici, în 1954, în malul surpat a ieșit la iveală un grup de cuptoare de olari [6].

În marginea estică a așezării romane se găsește o necropolă din aceeași vreme. În vara anului 1964 am avut prilejul să cercetăm un mormînt ce fusese distrus în parte de localnici. Mormîntul — prevăzut cu boltă — era zidit în întregime din cărămizi. Înăuntrul lui, în afară de oasele umane, firește deranjate, s-a găsit și un opaiț de lut.

La ieșirea din comuna Ostrov, în dreapta șoselei ce duce spre Constanța, acolo unde sînt situate și magaziile SMT-ului se găsește o necropolă de incinerație din sec. IV—III î. e. n. O bună parte din necropolă a fost distrusă cu prilejul construirii depozitelor de cereale. Din informațiile culese și verificate la fața locului reiese că oasele calcinate erau depuse în urne lucrate cu mîna și acoperite cu alte vase. Uneori, drept capac au servit vase lucrate la roată.

Plecînd de la Dervent pe malul drept al Dunării în direcția Gura Canliei, ajungem după un km și jumătate la gura văii « La Plantație » [7]. În interiorul acestei văi, la circa 250 m depărtare de gura ei, pe versantul de vest al dealului din dreapta se găsesc cioburi feudale timpurii decorate cu striuri.

În fundul văii, în imediata apropiere a cișmelei — după spusele localnicilor — ar fi existat o necropolă de incinerație, probabil din secolul al IX-lea, dacă am ține seama de cele cîteva fragmente ceramice găsite la fața locului.

[4] Petre Diaconu, *Un mormînt din secolul al XI-lea, descoperit la Dervent*, în „Studii și Cercetări de istorie veche," XIV, 1, 1963, p. 213—216.

[5] Acest obiectiv a fost cercetat printr-un sondaj, de către Sebastian Morintz în vara anului 1964.

[6] N. Anghelescu, *Descoperiri arheologice în raionul Călărași și Slobozia*, în SCIV, VI, 1—2, 1955, p. 312.

[7] Această vale pînă către sfîrșitul veacului trecut s-a numit „Valea Vecinei".

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Vas din epoca bronzului descoperit la Dervent.
Fig. 3. Topor de piatră din epoca bronzului descoperit la Coada Ghiolului.
Fig. 4. Opaiț creștin din epoca romano-bizantină de la Gura Canliei.
Fig. 5. Ciob de tip Hamangia de la Canaraua Fetei.
Fig. 6. Vas din sec. VIII de la Fîntîna lui Adam.

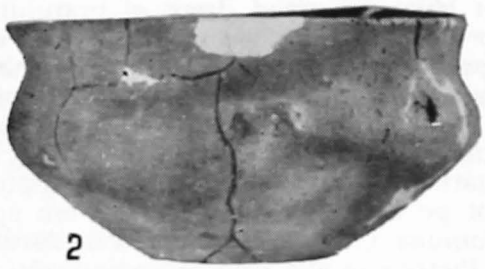

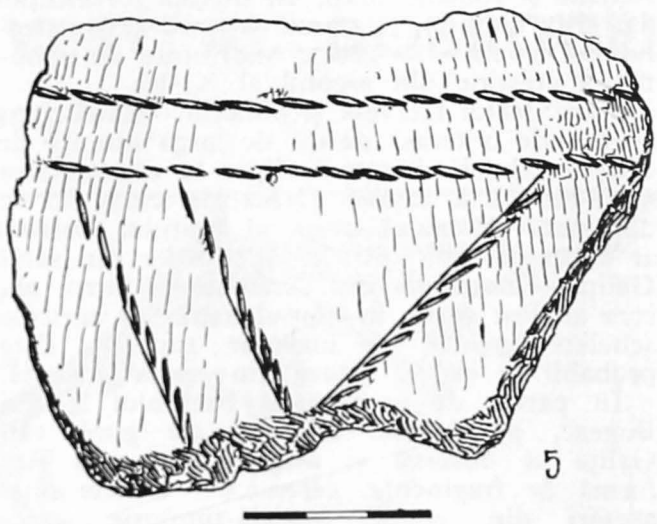

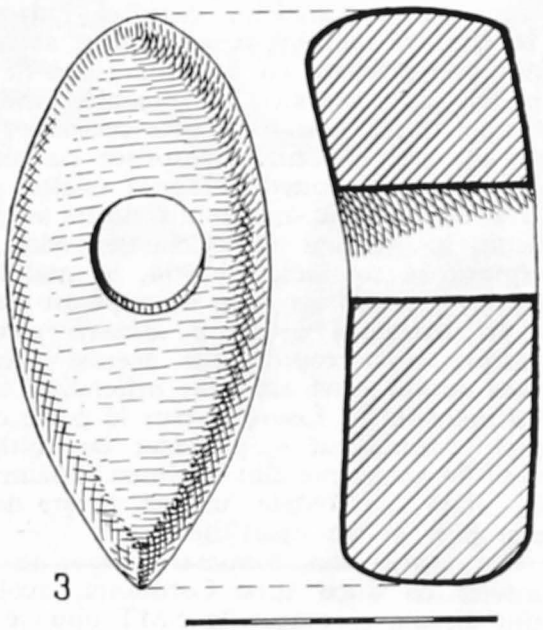

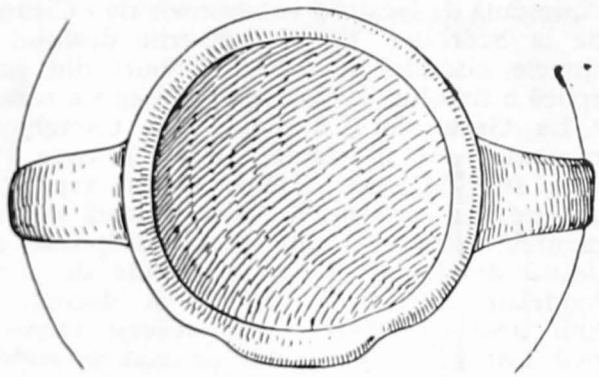

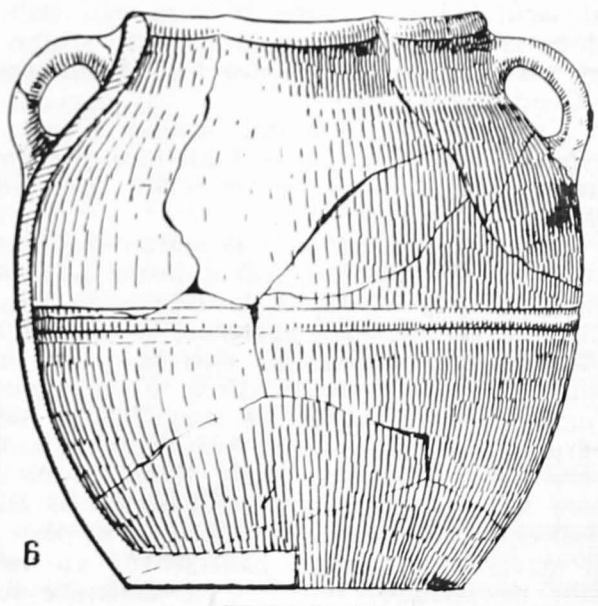

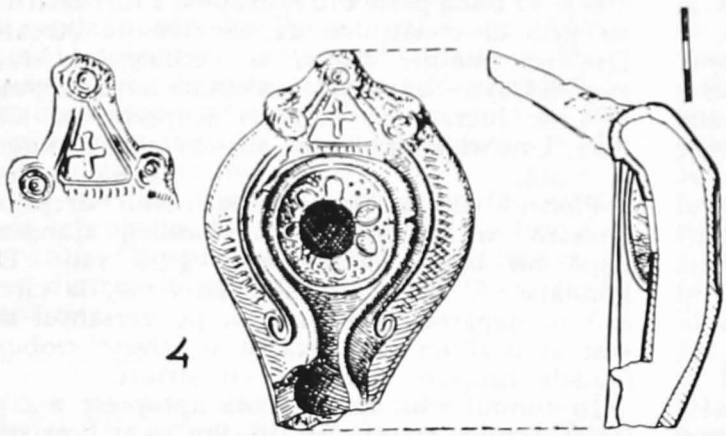

La 1 km nord-est de valea « La Plantație » — tot pe malul drept al Dunării — în fața insulei Aurora se deschide gura « Văii Canliei ». Aici se găsesc urmele unei cariere din care s-au scos blocuri de piatră folosite la construirea zidurilor cetății bizantine de pe insula Păcuiul lui Soare. În spatele carierei se desfășoară un platou bogat în resturi arheologice [8] apar-

[8] În acest punct s-a făcut un sondaj de către Seb. Morintz în vara anului 1964.

https://biblioteca-digitala.ro

ținînd a două epoci diferite: 1) hallstattiană și 2) feudală-timpurie (sec. IX—X). La circa 30—40 m mai înspre dreapta de așezarea din secolele al IX—X-lea se mai păstrau pînă acum trei-patru ani, în ruptura malului, urmele a două cuptoare de ars olane. De altfel, această epocă este foarte bine reprezentată la Gura Canliei [9]. Aici se găsesc ruinele unui castru roman reperat încă în secolul trecut de Pamfil Polonic. Pe povîrnișurile de apus și de sud ale dealului care mărginește dinspre nord gura Văii Canlia — cultivată astăzi cu vie — au fost scoase la lumină o așezare și cîteva morminte de incinerație din epoca La Tène [10], iar pe malul Dunării, la gura unui pîrîiaș, cunoscut de localnici sub numele de « Dereaua », în ruptura unui mal situat la o depărtare de 300 m de așezarea feudală timpurie, se observă puternice urme de viețuire din epoca romano-bizantină. Între numeroasele obiecte ceramice adunate de aici o notă deosebită face un opaiț creștin (fig. 4), databil în prima jumătate a veacului al VI-lea. Acesta e modelat dintr-o pastă caolinoidă și poartă pe o bună parte a suprafeței sale o vopsea roșie.

Ceva mai departe, pe malul drept al Dunării, în direcția satului Pîrjoaia, pe platoul unui deal care mărginește dinspre vest valea Ghivislicului există o întinsă așezare romană din secolul al IV-lea.

Urme din aceeași vreme dar și din secolul al VI-lea se găsesc într-o cantitate mare în punctul Cale Gherghi, pe malul drept al Dunării la trei km în aval de satul Pîrjoaia. În acest loc se păstrează, relativ bine, ruinele unei fortificații cunoscute mai dinainte [11] și identificată de unii cercetători ca Sucidava din Scythia Minor [12]. Pe plaja din fața cetății se găsesc numeroase fragmente ceramice, monede, podoabe, diferite unelte, sigilii [13] etc. toate din secolele IV—VI. Ici-colo apar și cioburi din epoca feudală-timpurie.

În bucla de teren, determinată de malul drept al Dunării și malul de nord-vest al lacului Oltina, cunoscută sub numele de Coada Dealului, există o așezare din epoca feudală-timpurie bogată în fragmente ceramice provenind de la oale, amfore, și căldări — databile în sec. XI. Ceva mai spre sud de Coada Dealului, tot pe malul drept al Dunării, într-un loc situat aproximativ la jumătatea distanței între dealurile Cetatea și Nichita se găsesc cioburi din epoca feudală-timpurie.

În vatra « Satului nou » de pe malul vestic al lacului Oltina există — după cum se știe — trei necropole [14] și trei așezări, de asemenea din epoca feudală-timpurie (probabil sec. VIII—IX). În marginea de est-sud-est a aceleiași localități, în punctul « Suhat », se găsește o necropolă de incinerație din epoca La Tène [15].

La apus de Satul Nou, la circa 2 km depărtare, în direcția Pîrjoaia, în locul numit « La Red » se află o așezare din epoca romană. La suprafața solului se găsesc numeroase fragmente ceramice de oale și amfore, cărămizi și țigle, oase etc. De aici provine bustul în piatră al unui leu — păstrat astăzi în Muzeul de istorie din Călărași. Este posibil ca această așezare databilă între secolul al IV-lea și al VI-lea, să fie funcționată de existența cetății de la Pîrjoaia.

Pe valea « Canaraua Fetei » care se deschide în căldarea lacului Iortmac, la gura unei peșteri situate la 500 m depărtare de frontieră, deci la 5 km vest de comuna Băneasa se găsesc numeroase cioburi hallstattiene.

Într-un loc de pe drumul care leagă malul de sud al lacului Iortmac de comuna Lipnița, la o depărtare de 1,5—2 km de sat se găsesc cioburi din epoca feudală-tîrzie, probabil din sec. XVIII.

Părăsind această zonă și ajungînd la șoseaua care leagă Constanța de Ostrov, după cîțiva kilometri se ajunge la locul numit « Fîntîna lui Adam », situat cam în dreptul punctului de ramificație al șoselei ce duce spre Canlia. Aici, tractoarele au scos la iveală cioburi de oale și oase calcinate aparținînd unei necropole de incinerație. În lipsa unor săpături nu se poate afirma dacă există sau nu și morminte de inhumație. Judecînd după singurul vas întreg care a intrat în posesia noastră putem admite că necropola datează din secolul VIII. Vasul este modelat dintr-o pastă curată, arsă reducător. Ca decor el poartă pe corpul său cîteva linii lustruite dar și unele incizate în pastă crudă. De remarcat că această oală prevăzută cu două toarte are o gură oarecum trilobată (fig. 6)—detaliu care o apropie și mai mult de un vas, de asemenea cenușiu, descoperit în necropola de la Novi-Pazar (Bulgaria) [16] și de altul de la Histria-Sat. [17]

În sfîrșit, revenind pe malul drept al Dunării, cam la jumătatea distanței dintre dealul Dervent și gura văii « La Plantație », pe o terasă superioară se găsește un imens depozit de nisipuri cunoscut de localnici sub numele de « Nisiparnița ».

Aici se găsesc ici-colo cioburi, din epoca romană și feudală-timpurie.

---

[9] D. Vîlceanu, *Urme de viețuire antică la Gura Canliei*, în SCIV, 1, XIII, 1962, p. 141—144.

[10] D. Vîlceanu, *op. cit.*, p. 142.

[11] P. Polonic, *Cetățile antice de pe malul drept al Dunării (Dobrogea), pînă la gurile Dunării*, în „Natura", 1935, p. 19 și harta de la p. 21; Petre Diaconu, *Urme vechi creștine descoperite în sud-vestul Dobrogei*, în Biserica Ortodoxă Română, LXXXI, 5—6/1964, p. 546, cf. Vasile Culică, *Croix romano-byzantines découvertes à Pîrjoaia*, în „Dacia" N.S., IX, 1965, p. 419—425.

[12] P. Diaconu, *op. cit.*, p. 549.

[13] Ibid, p. 548—550.

[14] B. Mitrea și N. Anghelescu, *Săpăturile de la Satu Nou*, în „Materiale", V, p. 539—542; vezi de asemenea B. Mitrea în „Materiale", VI, p. 579 — 592; VII, p. 551 — 560; VIII, p. 643—647.

[15] B. Mitrea, C. Preda și N. Anghelescu, *Șantierul Satu Nou, Necropola geto-dacă* în „Materiale" VIII, 1962, p. 369—372.

[16] St. Stancev, *Necropolăt do Novi-Pazar*, Sofia, 1958, pl. XXII/7.

[17] vezi „Dacia", N.S., VII, p. 388, fig. 24/2.

https://biblioteca-digitala.ro

DESCOPERIRI APARȚINÎND CULTURII VUČEDOL ÎN ZONA PORȚILOR DE FIER

VASILE BORONEANȚ

Săpăturile din Peștera Moavăț (Veterani) din comuna Ogradena, satul Dubova, efectuate în cadrul Grupului de cercetări complexe Porțile de Fier, sub conducerea prof. C. S. Nicolăescu-Plopșor, începute în toamna anului 1964 au dat la iveală printre alte straturi de cultură și un strat caracteristic pentru trecerea de la neolitic la epoca bronzului, reprezentat prin culturile Coțofeni și Vučedol [1]. Tot atunci în săpăturile de la Cuina Turcului din aceeași localitate ca și în anii următori [2], s-au găsit fragmente aparținînd acestei culturi, împreună cu materiale Coțofeni Kostolač și Baden [3]. Cu ocazia unei cercetări de teren în primăvara anului 1967 în ruptura malului Dunării spălat de ape în dreptul peșterii Moavăț, s-au găsit mai multe fragmente ceramice de tip Vučedol printre care și un capac de vas împreună cu oase de animale. Aceste materiale aparțin stratului descoperit în peșteră. O săpătură aici, pînă acum, nu a fost posibilă deoarece ar șubrezi șoseaua care trece pe deasupra, deși ar putea aduce unele precizări stratigrafice de mare importanță. Stratul de cultură aici este mai compact și nederanjat de lucrările de fortificație din vremea romanilor și epoca feudală, nefiind contaminat de materiale din alte culturi.

Materialele provenite din aceste două așezări constituie obiectul prezentului articol. Pasta acestora este de culoare neagră sau neagră-cenușie, bine preparată. Culoarea la suprafață este gri-cenușie sau gri-brună. Sînt în general bine arse și aparțin formelor de castroane, străchini, urne, căni, capace. Unele fragmente, din cauza dimensiunilor mici, nu pot fi atribuite cu precizie unor forme cunoscute acestei culturi, deși ca ornament și tehnică îi aparțin. Întregul material are suprafața netezită sau ușor lustruită.

Ornamentarea este făcută în mai multe tehnici și anume: liniile adîncite (strichkanäle), linii frînte adîncite (zigzaguri), cercuri adîncite, crestături, impresiuni (stampilări) și linii ușor adîncite (crestături fine). Liniile adîncite sînt folosite simple sau în benzi orizontale (fig. 1, 1, 5,) dispuse frecvent sub buza vasului și verticale, adesea crestate, întrebuințate pentru separarea motivelor în zone ornamentale — (fig. 1, 2, 10) metope. Din linii frînte adîncite sînt alcătuite benzi singure sau alternînd cu benzi din linii adîncite (fig. 1, 6, 8). Cînd sînt folosite în bandă singure sau cu alte motive, pot fi întrerupte de linii scurte și adîncite lăsînd impresia unei benzi cu mai multe zone (fig. 1, 2). Ornamentul prin cercuri este folosit de obicei din cercuri concentrice realizînd rozete (fig. 1, 10) sau motive solare. Rozetele sînt plasate fie în cîmpuri goale, fie organizate în benzi mărginite de linii adîncite dispuse orizontal sau vertical (fig. 1, 10). Liniile ce încadrează benzile sînt destul de des crestate. Chiar pe același vas pot fi și benzi orizontale și verticale. Motivele solare sînt realizate pe un cîmp prin mai multe cercuri concentrice adîncite și foarte adesea crestate înspre exterior, sau împreună cu motive din romburi sau pătrate. Crestăturile redau rozete. Din linii adîncite mai sînt realizate și motive în romburi (fig. 1, 1), trapeze (fig. 1, 6, 4) sau dreptunghiuri (fig. 1, 11), ce se înscriu unul în altul cu crestături exterioare pe ultima linie. Crestăturile sînt folosite foarte frecvent și încadrează exterior aproape toate motivele pînă acum amintite (fig. 1, 1, 5, 6). Chiar și atunci cînd ele sînt folosite la împărțirea vasului în zone ornamentale (fig. 1, 10). Impresiunile sînt folosite în șiruri simple pe muchia buzei vasului sau pe o bandă ușor reliefată imediat sub buza vasului (fig. 1, 3, 7) alcătuind benzi sau alternînd cu alte motive, au forme triunghiulare (fig. 1, 3, 4), rombice (fig. 1, 7) sau întîmplătoare. Liniile ușor adîncite sînt folosite în benzi din paranteze drepte (motivul în brăduț) (fig. 1, 4) sau întretăindu-se sub formă de pătrate sau romburi (fig. 1, 2, 12) alternînd cu alte motive. Și în acest caz benzile

[1] „SCIV", 2, 1965, p. 407–411.
[2] Săpăturile în anii următori s-au făcut de către Al. Păunescu sub îndrumarea prof. C.S. Nicolăescu-Plopșor.
[3] „SCIV", 2, 1966, p. 345–353.

https://biblioteca-digitala.ro

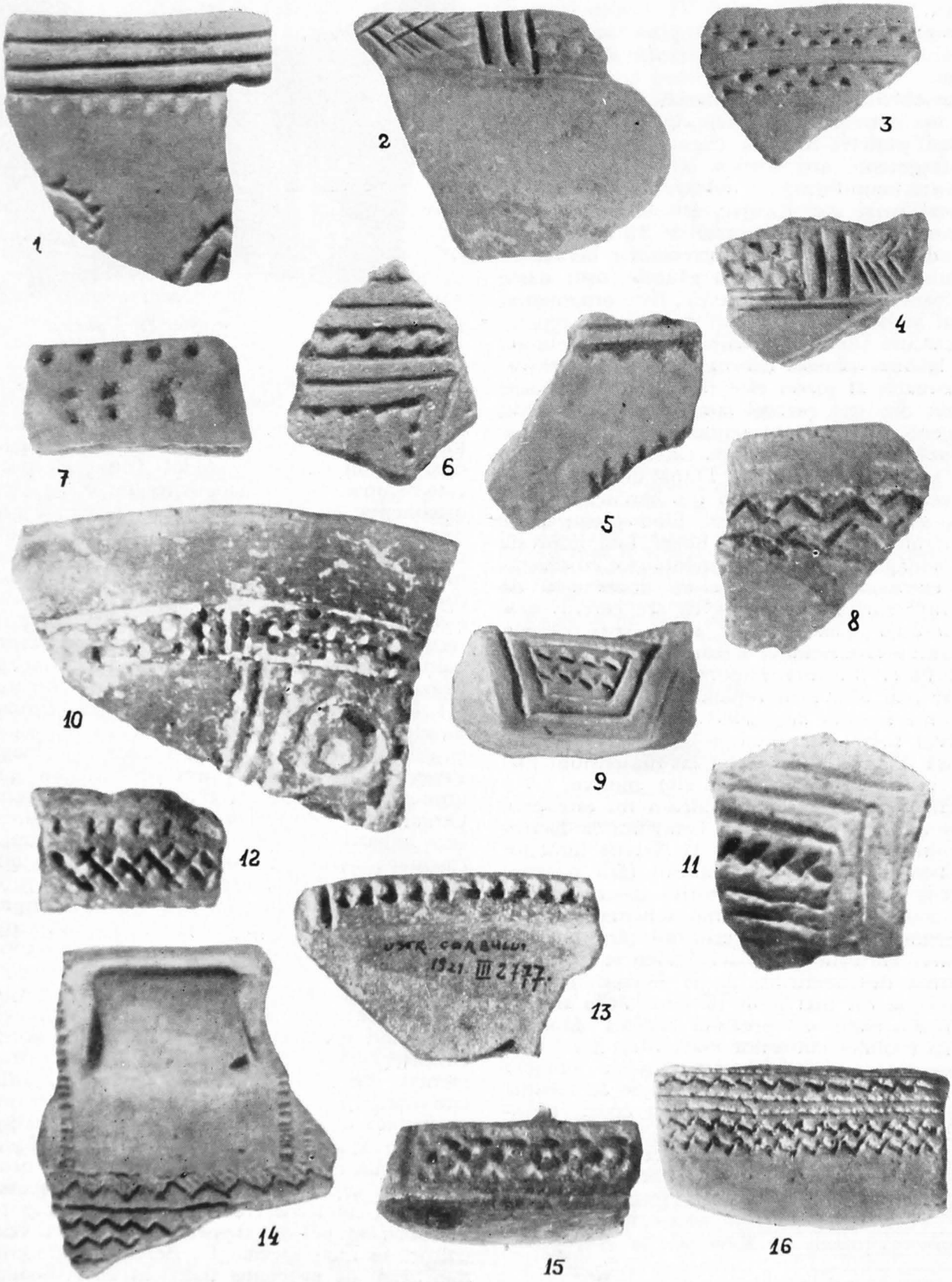

Fig. 1. Fragmente ceramice de tip Vučedol, 1—7 de la peștera Moavăț (Veterani); 8—12, 14, de la Cuina Turcului; 13, 15, 16, de la Ostrovul Corbului.

https://biblioteca-digitala.ro

sînt încadrate de linii adîncite. Este întîlnit şi ornamentul din împunsături succesive (fig. 1, 14).

Toate motivele descrise pînă acum sînt uneori încrustate cu o substanţă albă, calcaroasă.

Deosebit între aceste materiale este un capac găsit aşa cum am arătat deja, în malul Dunării, în faţa peşterii Moavăţ (fig. 3). Întregit din trei fragmente are doar o ştirbitură a buzei. Este ars neuniform, de culoare brun deschisă, cu pete mari mai închise, atît în interior, cît şi în exterior. Are diametrul de 11 cm şi înălţime de cca 2 cm. La întretăierea benzii cu fundul capacului are patru găurele, uşor uzate de sfoară, distribuite simetric. Este ornamentat numai la exterior printr-un motiv solar repetat din cercuri adîncite ce îmbracă toată suprafaţa pînă la buza rămasă neornamentată. Pe centrul aproximativ al piesei este reprezentat un soare realizat din trei cercuri concentrice, ce închid un cerc plin neornamentat. Cercul dinspre în afară este ornamentat pe exterior cu crestături simbolizînd razele. După un cîmp gol, motivele se repetă tot prin trei cercuri concentrice, adîncite, ultimul cerc fiind plasat chiar pe unghiul de înclinaţie a buzei, lasă impresia unui uşor umăr. Este ornamentat tot cu crestături exterioare. Repetarea se deosebeşte de motivul central prin aceea că are cercul interior crestat spre interior adică spre cîmpul gol. Întregul ornament a fost umplut cu vopsea albă. Piesa prezintă importanţă prin raritatea sa dar mai ales prin repetarea motivului solar în forma aceasta acoperind întreaga suprafaţă. Motivul solar este frecvent întîlnit în această cultură dar de obicei redat cu dimensiuni mai mici şi în combinaţie cu alte motive.

Materialul de care ne ocupăm nu este prea bogat dar publicîndu-l va contribui la fixarea arealului acestei culturi şi la fixarea limitelor de răspîndire a sa pe teritoriul ţării noastre, implicit îmbogăţeşte repertoriul descoperirilor, pînă acum sărac, completînd schema evoluţiei culturilor materiale pe teritoriul ţării noastre. Limitele culturilor Vučedol Baden şi Kostolač, în urma descoperirilor de la Porţile de Fier se apropie tot mai mult (şi cercetările sînt în curs) de zone ce prezintă interes deosebit pentru evoluţia culturilor materiale, mai bine cunoscute pe teritoriul ţării noastre aducînd noi lumini în problema trecerii de la neolitic la epoca bronzului cît şi asupra epocii bronzului însăşi.

Descoperiri aparţinînd acestei culturi sînt şi mai la est. În muzeul liceului Ştefan Plavăţ din Orşova sînt două fragmente ceramice Vučedol ce au fost găsite împreună cu cioburi Coţofeni şi Kostolač la Jupalnic [4].

Fig. 2. Fragment de toartă Coţofeni de la peştera Moavăţ.

Printre materialele de la Ostrovul Corbului publicate de D. Berciu în Arheologia Preistorică a Olteniei şi cele din depozitul Institutului de Arheologie, se află unele fragmente care aparţin culturii Vučedol. Între cele publicate recunoaştem, un singur fragment (fig. 52, 8) ornamentat cu motivul din linii frînte (zigzag) dispus în bandă pe trei şiruri prezentat în rîndul materialelor Sălcuţa. În text nu are nici o descriere. Între materialele aflate în depozitul Institutului, provenite din săpăturile efectuate de Al. Bărcăcilă din 1921 am putut recunoaşte trei fragmente aparţinînd acestei culturi. Două dintre ele provin din strachini. Fragmentul notat cu numărul de inventar III 4774, este ornamentat cu o bandă din rozete încadrată de linii adîncite (fig. 1, 15), la fel cu cele descrise de la Cuina Turcului şi Moavăţ. Fragmentul III 2777 este ornamentat prin impresiuni de romburi chiar pe muchia buzei. Ornamentul este întrerupt de o linie adîncită care împarte banda în zone (fig. 13). Al treilea fragment III 2837 este o toartă în panglică lată tipic Vučedol, ornamentată cu cîte două şiruri de zigzaguri şi linii adîncite prin împunsături succesive rare în jumătatea superioară benzii şi cîte unul singur cu aceleaşi motive în partea inferioară (fig. 1, 15).

Important este că materialul Coţofeni de aici este de aceeaşi factură cu cel de la Moavăţ, aparţinînd poate celei mai vechi faze a acestei culturi, cu toarte mari lunate şi late, ornamentate cu împunsături succesive, larg adîncite (fig. 2). Materialul este amestecat şi aici cu materiale de tip Baden Kostolač [5]. Întreaga descoperire a fost prezentată de Al. Bărcăcilă [6] dar nici din text şi nici din ilustraţie nu se poate observa apartenenţa unor fragmente la această cultură. Cercetările erau la început şi nu putea fi vorba atunci de raportarea lor la această cultură în mod special. D. Berciu ocupîndu-se mai tîrziu de problema tranziţiei de la neolitic

[4] Lămuririle în legătură cu acest material ne-au fost date de tov. profesoară Ana Şchiopu prin grija căreia s-a păstrat acest material. Informaţii despre această descoperire ne-a dat şi M. Moga, directorul Muzeului Banatului.

[5] Înţelegem o fază tîrzie a acestei culturi. v. „SCIV", 2, 1966, p. 352.

[6] „Dacia", I, 1924, p. 28–296.

https://biblioteca-digitala.ro

la epoca bronzului [7], arată că prin intermediul variantei bănățene a culturii Coțofeni « *au pătruns la est de Porțile de Fier, atît înrîuririle Vučedol cît și sudice și că acțiunea grupului Vučedol s-a manifestat și la est de Porțile de Fier unde a și reușit să se răspîndească deși sporadic* » [8]. Nu știm la care anume materiale se referă, dar deocamdată cel mai estic punct care vine în sprijinul acestei păreri și în care s-au găsit materiale de acest fel este Ostrovul Corbului.

Revenind la așezările de la Moavăț și Cuina Turcului putem face precizarea că între materialele din aceste două așezări, tipologic nu se poate face nici o deosebire. Stratigrafic la Cuina Turcului materialul se găsește în partea superioară a stratului Coțofeni Kostolac [9]. În peștera Moavăț se găsește în același strat cu materiale Coțofeni. Materialul Coțofeni de aici însă ar putea aduce o precizare destul de prețioasă pentru cronologia strînsă a acestei perioade, deoarece el aparține unei faze tîrzii, contemporană cu cultura Vučedol, amîndouă ajungînd pînă în epoca bronzului timpurie. Tipologic materialul prezentat de noi prin descoperirile de la Moldova Veche [10] se leagă strîns de cele din așezarea eponimă [11] și de toate celelalte descoperiri prezentate de S. Dimitrievici de pe teritoriul Iugoslaviei [12].

Apropierea limitelor de răspîndire a acestei culturi de arealul culturii Vădastra ni se pare că îndreptățește tot mai mult ipoteza formulată de Vladimir Dumitrescu în legătură cu împrumutarea tehnicii liniei (crestături) [13] adîncite de la aceasta din urmă și credem noi și a unor tipuri de vase cum ar fi străchinile și anumite forme din olăria comună și a unor forme mai mari, ornamentate din cultura Vădastra pe care le întîlnim printre tipurile din olăria comună în cultura Vučedol [14]. Poate fi vorba chiar de o migrare a triburilor Vădastra spre vest, împinse de noii veniți purtători ai culturii Sălcuța IV. Nu cunoaștem modul în care anumite elemente din cultura Vučedol, cum ar fi cercul, zigzagul, motivul în brăduț, tehnica decorului adîncit și încrustarea cu alb, pătrund în componența unor culturi din epoca bronzului — așa cum constată Vladimir Dumitrescu — în cazul culturilor Verbicioara, Tei, Gîrla Mare [15], dar constatăm că motivul solar în Verbicioara IV [16] va cunoaște din nou o largă înflorire în condiții de reprezentare aproape identice cu cele din cultura Vučedol. Înclinăm a crede că nu poate fi decît o evoluție normală din această cultură. Credem de asemenea, că descoperiri de felul celor prezentate de noi să se facă pe viitor și mai la est pe linia Dunării, întărind în acest caz ipoteza formulată de Vl. Dumitrescu în legătură cu pătrunderea elementelor Vučedol spre est [17], și chiar mai spre interiorul provinciei Oltene, în care caz relația de schimb nu ar fi suficientă în explicarea prezenței lor în această parte a țării.

[7] „Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări", p. 134.
[8] Idem, p. 131, 126.
[9] Această observație a fost verificată și de Al. Păunescu în săpăturile din anii următori.
[10] Vl. Dumitrescu și I. Stratan, „Dacia" VI, 1962, p. 411—472. P. Roman a efectuat în vara anului 1967 o săpătură aici și ne-a pus la dispoziție materialul dîndu-ne lămuririle necesare, fapt pentru care îi mulțumim.
[11] R.R. Schmidt, *Die Burg Vučedol.* — Zagreb, 1945.
[12] „Opuscula Archaeologica" I, 1956, p. 1—108.
[13] Vl. Dumitrescu, I. Stratan, „Dacia" VI, 1962, p. 426—427.
[14] În legătură cu tehnica, formele și ornamentarea ceramicii din faza mai nouă a culturii Vădastra, Vădastra II, (neolitic mijlociu) cf. Corneliu M. Mateescu, *Contribution à l'étude de la civilisation de Vădastra*; phase II, p. 260, pl. 43, 2; 119; precum și materialul ceramic inedit expus în vitrinele Muzeului Național de Antichități de pe lîngă Institutul de Arheologie.
[15] Vl. Dumitrescu, *Necropola de incinerație din epoca bronzului de la Cîrna*, p. 230—233, 288—289; 291.
[16] D. Berciu, „Dacia" V, p. 154.
[17] Vl. Dumitrescu, *Necropola de incinerație din epoca bronzuulni de la Cîrna*, p. 291.

RÉSUMÉ

Les fouilles effectuées, dans le cadre du Groupe de recherches complexes „ Porțile de Fier ", ont découvert de nouvelles preuves de l'expresion de cette culture dans la zone affectée par les travaux de l'hidrocentrale. Des trouvailles Vucedol ont été faites à la Grotte Maovăț (Veterani) et dans l'abri sous le rocher de Cuina Turcului. On signale la présence de cette culture de même plus a l'est, dans le village de Jupalnic, près Orșova, et à Ostrovul Corbului, au sud-est de Turnu Severin, par des matériaux provenant de fouilles plus anciennes. Les matériaux discutés contribuent a établir l'aire d'expansion de cette culture et apportent des dates nouvelles en ce qui concerne la diffusion et l'évolution de la culture matérielle à l'epoque de transition du néolithique à l'âge du bronze, de même que sur la formation de cette nouvelle période sur le territoire de la Roumanie.

Fig. 3. Capacul de vas Vučedol, găsit în malul Dunării în fața peșterii Moavăț.

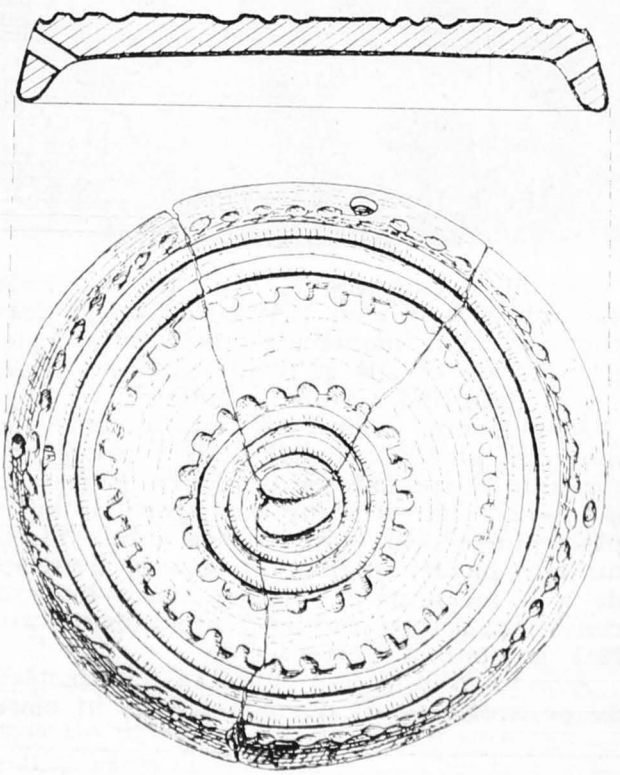

https://biblioteca-digitala.ro

UN RELIEF CU CAVALERII DANUBIENI ÎN MUZEUL DIN ZALĂU

CONSTANTIN POP, VASILE LUCĂCEL

Fondul documentar al Muzeului din Zalău s-a îmbogățit în anul 1958 cu colecția Teleky, compusă din numeroase piese arheologice, printre care se află și fragmentul unei tăblițe votive înfățișînd Cavalerii danubieni.

Monumentul sculptural [1] este executat din marmură albă, de bună calitate, avînd înălțimea de 12 cm, lățimea de 16,5 cm și grosimea de 2—2,5 cm. Relieful este spart la mijloc, păstrîndu-se doar partea stîngă a lui. Spatele nu este lucrat; originar placa avea destinația de a fi încastrată în perete. Starea bună de conservare a fragmentului permite identificarea fără greutate a personajelor.

Avîndu-se în vedere faptul că reprezentările de pe aceste tipuri de monumente, în marea majoritate a cazurilor, sînt grupate simetric, în jurul unei figuri centrale, partea distrusă a piesei sculpturale din Zalău se poate descrie aproape exact după elementele figurației ce apar pe fragmentul păstrat.

O ramă simplă rectangulară, lățită în partea superioară și inferioară a reliefului, înscrie scenele sculpturale, divizate de un chenar îngust, transversal, în două registre inegale ca mărime. În cîmpul de sus, în centru, sînt înfățișați Sol și Selene, încadrați de cîte o figură umană. Registrul inferior prezintă în mijloc Marea Zeiță, în fața căreia se află caracteristica măsuță-trepied, în forma unei mensa Delphica, pe care e așezat un obiect greu de definit (pește?). Între picioarele mobilierului se observă două globuri. Divinitatea cu velamen pe cap, este înconjurată de cîte un personaj masculin, călare, Cavalerii danubieni, așezați față în față și dispuși în profil, dar cu figura întoarsă spre privitor. Zeița ține cu ambele mîini hățurile cailor, sub ale căror picioare zace cîte un dușman răpus în luptă. Călărețul din dreapta divinității principale — și același lucru se poate spune și despre cel din stînga care nu s-a păstrat — poartă pe creștet specifica cușmă frigiană, iar pe umăr îi flutură o hlamidă. În spatele calului, sus, se găsește o siluetă omenească.

Sub aspect artistic relieful este de o execuție destul de îngrijită, avînd schițate unele detalii. După maniera în care a fost lucrat, se pare că acest ex voto este un produs al unui atelier meșteșugăresc ce va fi fost înființat în Dacia pe la sfîrșitul secolului al II-lea e. n. sau în prima jumătate a celui următor.

După criteriile stabilite de D. Tudor piesa sculpturală din Muzeul din Zalău se încadrează în a doua categorie (B) a tipurilor de monumente cu Cavalerii danubieni [2].

Cît privește locul descoperirii acestei tăblițe, el nu poate fi precizat. Totuși un indiciu pentru stabilirea cu aproximație a lui, îl constituie faptul că amintita colecție Teleky este compusă din materiale arheologice din Dacia, provenite în marea lor majoritate de la Porolissum sau din zona înconjurătoare. Nu ni se pare exclusă posibilitatea ca piesa să fie chiar de aici, cu atît mai mult cu cît săpăturile de specialitate din regiune au scos la iveală un alt fragment de piatră [3], ce stă în strînsă legătură cu acest cult.

Semnalarea de față are menirea de a face cunoscut încă un relief inedit al Cavelerilor danubieni din Dacia romană, relief ce îmbogățește seria reprezentărilor de acest gen din provincia nord-danubiană.

[1] Nr. inv. 216 (de creștere a colecției).

[2] Vezi D. Tudor, I. *Cavalieri danubiani*, în „Ephemeris Dacoromana", VII, 1937, p. 209 și urm.

[3] Semnalare făcută de D. Tudor în *Un nou monument al Cavalerilor danubieni descoperit la Apullum*, în „Omagiu lui Constantin Daicoviciu", București, 1960, p. 520, nota 5.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 1. — Emblemă de piatră reprezentînd un vultur bicefal, provenită de la mănăstirea Bistrița, în prezent la Muzeul național de antichități.

Fig. 2. — Fragment de portal și două făcliere de piatră de la mănăstirea Bistrița, desenate înainte de dispariția lor de H. Trenk.

O EMBLEMĂ CANTACUZINĂ LA MUZEUL NAȚIONAL DE ANTICHITĂȚI

PAVEL CHIHAIA

În lapidariul Muzeului național de antichități al Institutului de Arheologie al Academiei R. S. România se găsește o emblemă de piatră lucrată în relief înalt, care a reprezentat un vultur bicefal. În prezent capetele și partea inferioară a picioarelor vulturului s-au pierdut și nu ni s-au păstrat decît trunchiul robust și aripile acoperite de pene stilizate. Așa cum se prezintă astăzi emblema, ea ar fi cu greu identificabilă dacă N. Iorga nu ar fi remarcat-o în treacăt, scriind că « *după atîtea transformări nu a mai rămas din vechea mănăstire Bistrița decît frumosul vultur stilizat care se găsește în prezent în Muzeul de artă religioasă din București* » [1]. Această mențiune ne-a permis să precizăm că emblema împodobea turnul mănăstirii Bistrița și că ea a fost adusă în București de către Gr. Tocilescu, la scurt interval după 1887 [2].

[1] N. Iorga, „Istoria Românilor"... IV, București, 1937, p. 333.

[2] Gr. Tocilescu, „Raporturi asupra cîtorva mănăstiri, schituri și biserici din țară", București, 1887, p. 45; „*Piatra « de mormînt a lui Pîrvu Craiovescu » ar trebui adusă la Muzeu, împreună cu un stîlp de piatră care a fost la ușa bisericii...*"

https://biblioteca-digitala.ro

Tipul heraldic al acestui vultur bicefal corespunde vremii domniei lui Şerban Cantacuzino (1678—1688). De-abia după 19 mai 1688 atît Şerban Cantacuzino, cît şi Constantin Brîncoveanu sînt înălţaţi la rangul de conţi de către împăratul Leopold (Brîncoveanu va căpăta în 1695 titlul de principe al Sacrului Imperiu Roman [3] şi vulturul bicefal de pretenţie cantacuzină se va transforma într-o imitaţie a vulturului austriac, ţinînd în gheare sceptrul şi globul cruciger. Emblema de piatră provenind de la mănăstirea Bistriţa, aparţinînd refacerii din 1683 a lui « *Constantin vel spătar* », Brîncoveanu, din timpul domniei « *unchiului său Io Şerban* » Cantacuzino [4], se încadrează în tipul emblemei cantacuzine, ca şi cea de pe turnul de incintă al casei domneşti din Curtea de Argeş[5], refăcută de către Şerban Cantacuzino. Ele se deosebesc de tipul emblemei austriace (ilustrat, de pildă, de consola de piatră de la Potlogi [6]), prin lipsa mobilelor heraldice menţionate mai sus.

Cu prilejul restaurării mănăstirii Bistriţa, la 1683, s-au mai lucrat şi alte sculpturi în piatră în afară de vulturul de piatră cantacuzin cu care a împodobit turnul clopotniţă al incintei Constantin Brîncoveanu « *dă spre tat⟨ă⟩ trăgîndu-se dă⟨n⟩ vechea dungă a Craioveştilor, care şi Băsărăbeşti să chiamă, şi dă spre mumă şi mai dăn bătrîna şi împărătească casă a Cantacuzinilor* » . . . [7] Dintre sculpturile păstrate încă în mănăstire (în prezent încastrată în zidul estic al clopotniţei sudice [8]), menţionăm pisania scrisă deasupra unui înflorat prag de uşă, desprins de restul ancadramentului care s-a pierdut. Acest prag superior excelează printr-o ornamentică delicată, cu aspect de dantelă, în care motivele vegetale (aceleaşi care se continuau şi în cei doi usciori laterali dispăruţi) se însoţesc cu unele zoomorfe, dispuse afrontat ca şi pe ţesăturile orientale: doi lei « rampanţi » şi două păsări, amintindu-ne de frumoasa sculptură a meşterului Stoica de pe portalul bisericii din Goleşti.

Din fericire, usciorii dispăruţi au fost pictaţi în acuarelă, cu minuţie de H. Trenk [9] în 1860, cu prilejul vizitei de studiu a lui Alex. Odobescu [10] şi datorită acestor mărturii putem reconstitui, pe de o parte, întregul portal, iar pe de alta, putem afla numele meşterului de la 1683, (care pe nedrept a fost confundat cu vestitul erou al baladei despre mănăstirea lui Neagoe [11]): Mane.

Meşterul Mane, autor al portalului şi al emblemei de pe turnul incintei, a lucrat şi două interesante făcliere de piatră (pentru făclii de ceară de groase dimensiuni), asemănătoare celei care se mai află încă în biserica mănăstirii Comana, refăcută în aceeaşi epocă. Imaginile celor două făcliere, pierdute, ni s-au păstrat tot în acuarelele lui H. Trenk [12] şi datarea lor, studiindu-se numai aceste reprezentări, pe baza ornamentelor renascentiste, a fost pînă în prezent incertă.

Unul dintre făcliere se afla la nordul pronaosului vechii biserici, lîngă piatra de mormînt a lui Pîrvu II Craiovescu [13], marele ban, menţionat ca atare în documente între 1522—1528, fiul lui Radu Postelnicul (unul dintre cei patru fraţi Craioveşti, ctitori ai mănăstirii) şi al Velicăi, fiica lui Vintilă Florescu [14]. Făclierul purta iniţialele II şi K (iniţialele lui Pîrvu Craiovescu, cum arată Alex. Odobescu [15]), încadrînd imaginea unui vultur bicefal. Acest vultur face parte din tipul cantacuzin, acelaşi căruia îi aparţine vulturul care se afla încastrat în clopotniţă şi se găseşte în prezent la Muzeul naţional de antichităţi din Bucureşti. Putem deduce că şi acesta din urmă purta o coroană între cele două capete.

Care este motivul prezenţei vulturului bicefal pe făclierul aşezat în 1683 lîngă mormîntul lui Pîrvu Craiovescu, fiul unuia dintre ctitori şi nu al celui mai important? Un document din 15 iunie 1629, care se afla în arhiva mănăstirii, ne explică confuzia pe care acest hrisov nu face decît să o consemneze — existentă deci anterior în mănăstire — cît şi cea pe care o perpetuează. Voievodul Alexandru Iliaş scuteşte mănăstirea Bistriţa de o serie de dări « *pentru că s-a îngropat răposatul Pîrvul banul, tatăl strămoşului domniei mele, Io Basarab*

[3] V. Drăghiceanu, „Constantin Brîncoveanu, conte al regatului ungar şi principe al sacrului imperiu roman", Bucureşti, 1915, p. 2.

[4] Vezi pisania brîncovenească a mănăstirii la N. Iorga, „Inscripţii din bisericile României", I, Bucureşti, 1905, p. 194.

[5] Pavel Chihaia, *Data construirii curţii domneşti de lîngă biserica Sfîntul Nicolae Domnesc din Curtea de Argeş*, în „Glasul Bisericii" XXVI (1967), nr. 9.10, p. 985—986.

[6] V. Drăghiceanu, *Curţile domneşti brîncoveneşti* (III. Potlogi), în B.C.M.I., III (1910), fig. de la p. 60.

[7] Vezi nota 4.

[8] Alex. Odobescu, *Buletinul artisticu, Antichităti eclesiasticz* în „Buletinul Instrucţiunii Publice", I (1865—1866) (articolul fiind scris în 1860), p. 137, arată că: *„Abia dacă tîrziu după săvîrşirea clădirii* ⟨1846—1855—P.C.⟩ *s-au gîndit a pune la păstrare şi au ascuns în peretele bolţii de sub clopotniţă talpa ce era peste uşa de piatră . . .*"

[9] Acuarelele lui H. Trenk executate la mănăstirea Bistriţa se găsesc în prezent la Cabinetul de Grafică al Muzeului de Artă al R.S. România. Ele sînt reproduse în articolul lui Sp. Cegăneanu, *Ceva cu privire la Meşterul Manole*, în B.C.M.I., III (1910), p. 45 şi p. 47.

[10] Vezi nota 8.

[11] Deşi Alex. Odobescu (*op. cit.*, p. 137), Ghenadie Enăceanu (*Metropolitul Ungrovlahiei Neofit*, în „Biserica Ortodoxă Română", III (1876), p. 11, nota 2) şi Gr. Tocilescu (*op. cit.*, p. 45) arată că meşterul Manole activează în timpul voievodului Constantin Brîncoveanu totuşi Sp. Cegăneanu (*op. cit.*, p. 45,46) încearcă să demonstreze că el este Manole din legendă, constructorul mănăstirii lui Neagoe. Opinia este împărtăşită şi de Al. Lapedatu, „Un mănunchi de cercetări istorice", Bucureşti, 1915, p. 166—167. Analizînd grafia inscripţiei lui Mane, N. Iorga, („Histoire de l'art roumain ancien" Paris, 1922, p. 96) arată că meşterul nu putea trăi înainte de sec. al XVII—lea.

[12] Vezi nota 9.

[13] Alex. Odobescu, *op. cit.*, p. 138: *„Din spusă numai am aflat că o piatră mormîntală cu inscripţie era la dreapta în amvon, intrînd; şi la capul ei era un scaun de piatră sculptat cu găuri pentru trei făclii foarte groase . . . De partea stîngă, tot în advonu, a fost altă piatră mormîntală . . .*"

[14] Şt. Ştefănescu, „Bănia în Ţara Românească," Bucureşti, 1965. Tabloul genealogic al familiei Craioveştilor, hors texte.

[15] Alex. Odobescu, *op. cit.*, p. 138.

https://biblioteca-digitala.ro

voievod, acolo în sfînta mănăstire Bistrița, care a fost făcută de domnia lui . . . »[16].

Probabil că înșiși călugării din mănăstire, din motive lesne de înțeles, au acreditat opinia că piatra de mormînt a lui Pîrvu II, marele ban care moare în 1529 (aflată încastrată în prezent în același zid vestic al clopotniței sudice[17], lîngă pisania din 1683), aparține lui Pîrvu I vornicul, mort în 1512 (tatăl prezumptiv al lui Neagoe Basarab și frate cu Barbu, Danciu și Radu), îngropat la Snagov[18].

Atribuind, în continuare, piatra funerară a lui Pîrvu II Craiovescu, unchiului acestuia, Pîrvu I Craiovescu, care trecea drept tatăl lui Neagoe Basarab, este firesc ca viitorul voievod Constantin Brîncoveanu, care cunoștea desigur portretele lui Neagoe de la Curtea de Argeș și Snagov, cu haina împodobită cu însemnul vulturului bicefal, să fi poruncit să se sculpteze pe făclierul pe care îl credea așezat la mormîntul tatălui lui Neagoe, această emblemă. Prezența celor doi vulturi de piatră, cel din clopotniță — care se află în prezent la Muzeul național de antichități și cel de pe piatra mormîntului presupus a fi al tatălui lui Neagoe, vroia să sublinieze, o dată mai mult, o continuitate genealogică, politică și culturală.

Importanța acordată de către Constantin Brîncoveanu mormîntului atribuit tatălui lui Neagoe Basarab ni se pare firească dacă considerăm faptul că el se considera descendent direct, pe linie paternă din acest voievod[19], care apare și în galeria de portrete de familie din biserica mănăstirii Horez[20].

În partea de sud a vechii biserici a mănăstirii Bistrița, lîngă piatra de mormînt a lui Barbu Craiovescu (a cărei inscripție s-a păstrat într-o transcriere din 1846[21], anul « refacerii » distrugătoare), se afla cel de-al doilea făclier, imitînd pe una din fețe un rotulus, care prezenta în mijloc o coroană de lauri, renascentistă, încadrată de inițialele IIX MH și KT și data ɜ KE, pe care Alex. Odobescu le citește[22] Pahomie Monah Ctitor 7025 (1516—1517). Anul inscripției este greșit, deoarece Barbu Craiovescu moare după 1521—1522[23]. Foarte probabil că leatul de pe piatra funerară, distrusă cu prilejul « refacerii » din 1846, nu era perfect vizibil, deoarece lectura celor care l-au copiat în 1846 a fost 7013 (1504 — 1505). N. Iorga[24] presupunea că anul corect fusese 7033 (1524—1525).

Constantin Brîncoveanu a așezat făclierul lîngă mormîntul lui Barbu Craiovescu, cel care « *această mănăstire . . . a ziditu întîi și den temelie . . . carele aici și îngeresculu cinu alu călugării mai pe urmă au luatu . . .* »[25].

Inițialele de pe făclier și dispoziția lor, asemănătoare cu cele pe care le constatăm pe pisaniile refacerii cantacuzine de la Hîrlău[26], turnul mănăstirii Colțea[27], și biserica mănăstirii Comana[28], confirmă faptul că aceste sculpturi au fost executate cu prilejul refacerii brîncovenești din 1683 și, prin urmare, aparțin echipei meșterului Mane.

Inscripția de pe piatra de mormînt a banului Barbu Craiovescu a fost martelată[29] (ca și inițialele de pe cele două făcliere reutilizate ca simple pietre de construcție la fîntîna de lîngă biserică[30]), urmînd a se săpa o alta. Dar ea a rămas rudimentar cioplită pînă în prezent, astfel cum poate fi văzută în naosul noii biserici.

Cea de-a treia piatră de mormînt din vechea biserică, cea din 29 august 7040 (1532), aparținînd voievodului Moise fiul lui Vladislav III, a dispărut de asemenea în « restaurarea » din 1846, nu însă înainte de a i se fi copiat inscripția[31]. Este interesant faptul că pentru mormîntul voievodului Moise refacerea brîncovenească nu a prevăzut nici un făclier și că numai Craioveștii au avut parte de o atenție deosebită. Constantin Brîncoveanu care ca domn își va spune Basarab, i-a distins cu emblema vulturului bicefal aflat atunci și pe turnul de incintă al cuibului craiovesc.

Această sculptură pe care o priveau cei care intrau în secolul trecut în mănăstirea Bistrița, și care a zăcut neștiută pînă în prezent într-un colț din lapidariul muzeului bucureștean, a fost regăsită, permițînd stabilirea semnificației unor opere de artă, aparținînd ctitoriei Craioveștilor.

---

[16] *Documente din Istoria României*, B. XVII, în manuscris la Institutul de istorie al Academiei R.S. România.

[17] În 1860 Alex. Odobescu, (*op. cit.*, p. 137) vede piatra de mormînt a lui Pîrvu II Craiovescu „așezată *sub un tei, la dreapta porții, în curtea exterioară*". Tot acolo se afla și în 1887 (Gr. Tocilescu *op. cit., loc. cit.*) Ulterior ea a fost încastrată în ziduI clopotniței sudice.

[18] Alex. Odobescu, *Cîteva ore la Snagov*, în „Revista Română", II (1862), p. 401.

[19] N. Iorga, „Inscripții"... I, p. 188.

[20] *Ibid.*

[21] *Ibid.*, II, București, 1908, p. 81.

[22] Alex. Odobescu, *op. cit.*, p. 138.

[23] Barbu Craiovescu moare după 1521—22 (vezi patrafirul său din 1521 de la Mănăstirea Bistrița la Șt. Ștefănescu *op. cit.*, hors texte).

[24] N. Iorga, „Inscripții"... II, loc cit.

[25] Vezi nota 4.

[26] N. Iorga, „Inscripții"... I, p. 8.

[27] Gr. Tocilescu, „Catalogul Muzeului Național de Antichități," București 1906, p. 15.

[28] Al. Lapedatu, *Mănăstirea Comana, I, Note istorice*, în B.C.M.I., I, 1908, p. 12, fig. 3.

[29] Gr. Tocilescu, „Raporturi",... p. 192. „...*piatra mormîntală a fost înadins din nou cioplită pentru a se săpa inscripția privitoare la Barbu, dar cu schimbarea vremurilor ea a rămas în această stare*".

[30] Alex. Odobescu, *op. cit.*, p. 138.

[31] N. Iorga, „Inscripții"... II, p. 81.

RÉSUMÉ

L'emblème, en pierre représentant un aigle bicéphale, existant à présent au Musée National d'Antiquités de l'Académie, a appartenu au monastère de Bistrița. Il fut fait lors de la restauration de 1683, par l'initative du spatar Constantin Brîncoveanu (futur voïévode), en même temps que d'autres sculptures qui démontrent la même vision artistique.

https://biblioteca-digitala.ro

MOLDAVICA ȘI VALAHICA ÎN COLECȚIA BIBLIOTECII BRUKENTHAL

VETURIA JUGĂREANU

În urma cercetării arhivei Bibliotecii Brukenthal, vom expune unele rezultate privind atît achizițiile de cărți moldavica și valahica făcute de către această bibliotecă precum și relațiile întreținute de către exponenții acestor preocupări în perioada anilor 1846—1847.

Cu privire la îmbogățirea colecțiilor din Biblioteca Brukenthal se găsesc, în arhiva acestei biblioteci, acte atît din timpul vieții baronului Brukenthal cît și după moartea lui. Referindu-ne la perioada anilor 1846—1847, aceste acte cuprind informații bogate cu privire la relațiile întreținute de bibliotecarul de atunci, Johann Ludwig Neugeboren cu baronul Geringer și cu baronul Eugen von Friedenfels de la Viena. Din numeroasele scrisori ale acestora se pot identifica publicațiile cerute de Ludwig Neugeboren atît din cele nou apărute pe piață cît și din cele de anticariat, precum și materialul oferit de cei doi furnizori de la Viena. Pe lîngă bogata corespondență întreținută de aceștia se găsesc de asemenea, ofertele, facturile și listele în care apar înșirate titlurile tuturor cărților achiziționate de Biblioteca Brukenthal în perioada anilor amintiți mai sus. Între aceste titluri găsim o colecție întreagă de tipărituri apărute în Moldova și Țara Românească.

Urmărind achizițiile moldavica și valahica dăm, în cele ce urmează, descrierea exactă a informațiilor găsite în arhivă cu privire la proveniența acestui material. Într-o factură din anul 1846 apare la rubrica intrări în luna februarie printre altele și însemnarea în limba germană « De la Walbaum (cunoscut librar din București) comanda vallachica în valoare de 58 florini ». Mai jos se anunță sosirea cîtorva moldavica. Urmărind în continuare intrările în luna martie, dăm într-adevăr de confirmarea sosirii acestor moldavica. Textul din factură, în traducere, sună în felul următor « *moldavica conform listei anexate* » și în continuare « *Szavul cu cheltuielile de transport în valoare totală de 62 florini* ». Trebuie să precizăm că Szavul este un moldovean, cunoscut al lui Geringer pe care-l vom întîlni semnat pe unele cărți și care se pare că s-a ocupat cu transportul lor.

Într-o altă factură din anul 1846 găsim trecute cheltuielile de pe întreg anul respectiv și în care apare din nou însemnarea: « *lui Walbaum pentru cîteva vallachica 58 florini* » și de astă dată în loc de moldavica apare însemnarea: « *lui Georg Asachi și Mich. Kogălniceanu* (o notă de) *62 florini pentru cîteva moldavica* ».

Iată deci în aceste facturi cîteva informații importante. Relațiile culturale și circulația cărții românești din Moldova și Țara Românească în Transilvania la începutul secolului XIX este un fapt dovedit încă o dată în mod incontestabil prin existența acestor acte. Figuri proeminente din trecutul cultural al țării noastre, inițiatori ai mișcării naționale din Moldova — Asachi și Kogălniceanu — întrețin legături cu reprezentații culturii iluministe din Transilvania, fapt dovedit de altfel și de alte documente din arhiva Muzeului Brukenthal.

Pentru a se obține noi informații în legătură cu achizițiile moldavica și valahica s-au studiat listele de cărți precum și cărțile înseși. În total, numărul cărților cumpărate de baronul Geringer pentru Biblioteca Brukenthal în anii 1846/47 se ridică la 57 volume dintre care 41 moldavica și 16 valahica în valoare de 120 florini. Din păcate, din acest număr, figurează în evidențele de astăzi ale bibliotecii numai 41 de volume, lipsind în special periodicele și mai ales periodicele moldavica. Între timp unele din aceste lucrări au fost recuperate prin exemplare de proveniență mai tîrzie.

Pentru orientare dăm cîteva titluri din valahica intrate pe această cale în Biblioteca Brukenthal: « Almanahul literar » pe anul 1839, « Almanah al Statului » pentru anul 1842 și « Anuarul Principatului Țării Românești » din același an sînt cîteva titluri de periodice apărute la București. « Lista alfabetică a orașelor și satelor din întreg principatul Valahiei » precum și « Regulamentul privind școalele publice ». « Regulamentul organic pentru Valahia » sau « Regulamentul judecătoresc » din 1839 sînt completate de « Condica lui Ypsilante » sau de aceea întocmită de Roset-Bibica și Manu. Mai adăugăm lucrarea lui Tîmpianul: « Geografia Țării Românești » și « Manualul de istorie a Principatului României » a lui Aaron apărut la București în 1839 în 2 volume.

Mult mai bogată este lista materialului din colecția moldavica. Titluri ca « Albina Românească », « Buletin, Foae oficială pe anul 1846 », « Le glaneur moldo-valaque » (Spicuitorul) din anul 1841, « Calendarul pentru bunul gospodar »

https://biblioteca-digitala.ro

redactat de Ion Ionescu de la Brad — demonstrează în general avîntul luat de periodicele din Moldova. Apar şi nenumărate traduceri din literatura franceză şi germană. O încercare de istorie a Moldovei, e lucrarea lui Stamati Costache intitulată « Povestea povestelor ». Tot din lista moldavicelor amintim existenţa unui exemplar din « Regulamentul Organic al Principatului Moldovei din 1837 » şi un exemplar din « Codicele Sturzan » din 1833. De remarcat şi unul dintre primele ziare de popularizare a ştiinţei scos de Dr. Vîrnav intitulat: « Povetuitorul senetetzei şi al economiei » scos la Iaşi în 1845 precum şi lucrarea lui Cuciureanu: « Descrierea celor mai însemnate spitaluri din Germania, Englitera şi Franţia pentru urzirea unui spital central în Iaşi », cărţi axate pe preocupări cu totul noi.

Apare de asemenea « Repertoriul teatrului naţional din Iaşi » întocmit de Vasile Alecsandri. Acest exemplar se remarcă şi prin dedicaţia adresată lui Theodor Codrescu semnată de autor. Pe baza unor asemenea mărturii, de altfel, putem continua stabilirea relaţiilor de care ne ocupăm în această evocare. Astfel găsim în lucrările lui Theodor Codrescu: « O călătorie la Constantinopol » şi « Dialoguri franceze-românesci pentru tinerime » apărute la Iaşi în 1844 şi 1846, cîte o dedicaţie adresată baronului Geringer făcută de autor în limba română. În prima lucrare dedicaţia sună: « *Domniei Sale Domnului baron şi consilier de Geringer. Autorulu* ». În a 2-a: « *În semn de respectu Domniei Sale Domnului baron de Gheringher, T. Kodrescu* ». Dedicaţiile amintite duc la prezumţia existenţei unor relaţii de stimă reciprocă între Geringer şi cunoscutul scriitor şi traducător moldovean.

Încă o mărturie importantă de acest fel o aduce însemnarea din « Hronicul Româno-Moldo-Vlahilor » al lui Dimitrie Cantemir, apărut în Iaşi în 1835. Această carte are dedicaţia în limba germană: « *Als Zeichen der tiefsten Hochachtung und dankbarkeitt Sr. Hochgeboren dem Herren k. k. Regierungsrathe Bron von Geringer verehrt von Alexander Szavul. k. k. Feldwebel vom 17 siebenb. Grenzregt. Jassy, 26 April 1844* ». (Ca semn de adîncă stimă şi recunoştinţă excelenţei sale Dlui consilier regesc Baron von Geringer dăruit de Alexandru Szavul, plutonier din regimentul 17 din Transilvania, Iaşi, 26 aprilie, 1844). Prin urmare această carte a fost dată în ziua de 26 aprilie 1844 la Iaşi, consilierului baron Geringer de către Al. Szavul care e una şi aceeaşi persoană cu aceea semnalată şi în factura de transport a cărţilor destinate Bibliotecii Brukenthal. Din această însemnare lucrul cel mai important de reţinut este că baronul Geringer se afla la această dată la Iaşi. Altfel nu ar avea sens precizarea locului şi datei de mai sus, dacă donaţia s-ar fi făcut într-altă parte. Prezenţa lui Geringer în Moldova ar explica cu atît mai mult relaţiile de prietenie ale acestuia cu Asachi, Kogălniceanu, Theodor Codrescu şi alţi fruntaşi ai vieţii culturale din Moldova.

Legăturile de prietenie s-au putut strînge pe parcurs, deşteptînd şi lui Geringer un interes deosebit pentru tipăriturile din Moldova şi Ţara Românească. După ce Asachi şi Kogălniceanu, întorşi în ţară, au început dinamica acţiune de animaţie culturală, e uşor de admis că baronul Geringer a fost atras să viziteze Iaşul şi probabil Bucureştiul. În cursul acestei vizite, semnalată în anul 1844, Geringer a avut timpul necesar să cunoască şi să preţuiască preocupările şi realizările culturale precum şi bogatul număr de tipărituri atît din Moldova cît şi din Ţara Românească. Dovada palpabilă o avem în colecţia de moldavica şi valahica ajunse în Biblioteca Brukenthal prin intermediul şi recomandarea lui.

Dacă actele de arhivă dovedesc în ultima analiză contribuţia lui Geringer la îmbogăţirea Bibliotecii Brukenthal cu o colecţie de carte veche românească este neîndoios că acelaşi merit îl are şi bibliotecarul Ludwig Neugeboren care prin comanda făcută dovedeşte acelaşi interes şi apreciere pentru acest material.

Interesul lui L. Neugeboren pentru istoria şi cultura românilor este confirmat atît de achiziţiile de tipărituri, moldavica, valahica sau transilvanica în limba română cît şi de numeroasele exemplare de cărţi rare care vorbesc despre ţara noastră, apărute în străinătate, material care apare foarte des în listele de cărţi achiziţionate de el. Tot în aceste liste trebuie semnalată şi apariţia unei foarte bogate colecţii de documente din secolele XVI şi XVII privind de asemenea istoria ţării noastre şi îndeosebi relaţiile Munteniei cu Ardealul.

Orientarea şi perspectiva largă prin care s-a înţeles adevărata menire a unei biblioteci, de a strînge şi păstra documentele tipărite şi manuscrise privind istoria şi cultura românească au fost de altfel şi o consecinţă a mişcării de eliberare socială, naţională şi culturală paşoptistă. Ideologia revoluţiei din 1848 şi-a pus amprenta în mod hotărîtor înainte chiar de această dată, în felul de gîndire şi în orientarea de perspectivă mult mai largă în problemele de interes social şi cultural ale epocii.

BIBLIOGRAFIE

1. Briefwechsel zwischen Baron E. v. Frieđenfels. Wien; Baron Geringer, 1846/47 und Prof. I.L. Neugeboren. Ms. H.5. Nachlass I.L. Neugeboren. Colecţia manuscrise Bibl. Muz. Brukenthal.
2. Listele cărţilor cumpărate pentru Biblioteca Brukenthal, 1838—1948.
Brukenthalisches Hausarchiv. Colecţia manuscrise, Bibl. Muz. Brukenthal.
3. Akten betr. die Stieftung, Eröffnung, Einrichtung u. Verwaltung des Brukenthalischen Museum 1803—1854. Manuscris C.D. 48 Brukenthalische Hausarchiv. Colecţia manuscrise Bibl. Muz. Brukenthal.

https://biblioteca-digitala.ro

LUNTRELE MONOXILE LA NOI

ION CHELCEA

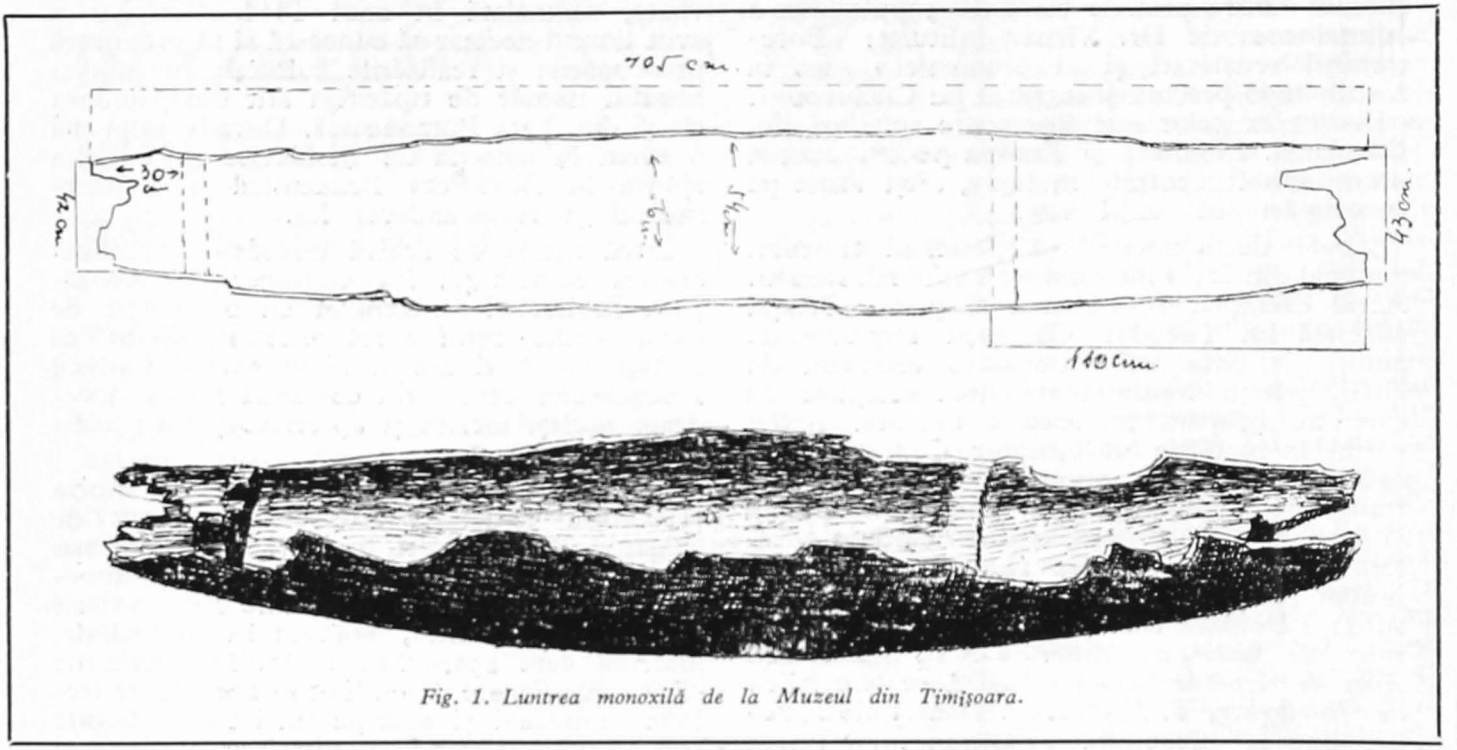

Fig. 1. Luntrea monoxilă de la Muzeul din Timişoara.

Pentru luntrele monoxile, românii folosesc mai multe denumiri: *ciobacă*, *ciobîcă*, *ciobac*, termeni pe care dicţionarele îi dau ca necunoscuţi din punct de vedere etimologic [1]: *cin*, *cinac* [2] şi mai rar *luntre*.

O delimitare zonală precisă a celor două denumiri nu avem.

Cîteodată, aceste denumiri aproape că se confundă. Grigore Antipa dovedeşte acest lucru cînd spune: „cu oria [3] se pescuieşte dintr-o luntre numită ciobacă sau cin, în care stau de obicei 2 pescari“ [4]. În general se poate spune (cum consideră şi filologii) că prima denumire e folosită în nord — nord-est, pe cînd a doua în sud — sud-vest.

Consideraţii istorice. Luntrea monoxilă reflectă o stare de lucruri străveche. Documentar, aceste ambarcaţiuni sînt atestate încă din antichitate de istoricii ca: Herodot, Arrianos, Priscus etc.

În orînduirea feudală luntrele monoxile sînt atestate la Dunăre de Valerian Wavrin (1445), cruciat în trecere pe la noi, precum şi de unele noi descoperiri pe care vrem să le consemnăm în cele ce urmează.

În anul 1962 s-a scos din nisipul Someşului (localitatea Caraseu-Satu Mare) o astfel de luntre monoxilă, lungă de 3,5 m. În anul 1963 s-a scos de sub mîl o altă monoxilă, la

[1] Tiktin, Rum. Deutsch Wrtb. s.v. Ruşii folosesc însă pentru mreană cuvîntul cobak.

[2] Pentru cin comp. sîrb. cum, vsl. ciumu, luntre dintr-un trunchi de copac scobit (monoxil). Scriban. Dicţ. l, rom. s.v.

[3] Orie, plasă mare împletită în formă de sac cu care se pescuieşte numai la apă adîncă, în partea inferioară a riurilor. Cu ea se prinde mai cu seamă somnul. Cu oria se pescuieşte, folosindu-se ciobacă sau cinul în care stau, de obicei, doi pescari.

[4] Pentru denumirea de cin dăm cîteva localităţi: Coşteiul de sus, Severin; Urdarii de jos pe Jiu; pe Someş, ambarcaţiunea respectivă e numită luntre. Dar pe Olt (Feldioara) se numeşte tot cin. (T. Papahagi, „Images d'ethnographie roumaine“ III p. 170). Frédéric Damé dă termenul cin pentru Oltenia, ciobacă pentru Suceava şi Dorohoi, lotcă pentru Tecuci şi dubas, varcă pentru Tutova şi Constanţa (v. Fr. Damé, Încercare de terminologie poporană română, 1898, p. 126. Peste Mureş se trece cu barca mişcată pe „coardă“ denumită de localnici tot „cinu“.

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 2. Ciobacă. Valea Bistriței (Galu). Se vede mînerul care străpunge ciobaca și de care se apucă. Peste mîner stă meredeul și știulbicul sau boldul de stîrnit peștele, folosit și în loc de vîslă.

Berindan-Satu Mare, de astă dată, lungă de 13,20 m și lată la un capăt de 80 cm, iar la celălalt, de 90 cm. Monoxila a fost găsită la o adîncime de 7 m, în malul drept al Someșului, carbonificată. În momentul de față această luntre se află la Muzeul din Satu Mare. Se presupune că a servit ca principal mijloc de transport, prin secolele XIII—XIV, în primul rînd, la transportul sării, de la Ocna Dejului [5].

[5] I. Iurasciuk, *O monoxilă neobișnuită*, în „Revista Muzeelor" nr. 1, p. 57—58.

Astfel de luntre monoxile se mai găsesc și la alte muzee: la Muzeul satului, la Muzeul județean de la Oradea, la cel din Timișoara etc. Luntrea monoxilă de la Timișoara are o lungime de 4,5 m; la unul din capete are 43 cm iar la celălalt 42 cm (v. schița-desen alăturată). Ea a fost descoperită acum 9 ani, îngropată în nămolul de lîngă ecluza micii hidrocentrale a orașului Timișoara de pe Bega. Se zice că asemenea bărci monoxile au fost folosite în șanțurile cu apă ale cetății, prin secolul al XVIII-lea și serveau

https://biblioteca-digitala.ro

Fig. 3. Ciobacă pe Siret la Pufeşti (1966).

Fig. 4. Luntre din scînduri pe Siret — Pufeşti (1966).

pentru a se putea trece de la un cartier la altul [6].

În ceea ce priveşte vechimea luntrelor monoxile ca fenomen etnografic de cultură, unii etnografi de seamă, omologînd etapele de dezvoltare a culturilor etnografice, cu cele constatate istoric, — arheologic, atribuie fenomenul cultural de care ne ocupăm, paleoliticului superior [7], această formă de luntre fiind întîlnită la diferite populaţii de pe suprafaţa pămîntului: în unele zone ale celor două Americi, în Asia septentrională, în special la Ainuşi, în diferite regiuni din Asia meridională şi Africa tropicală, în sfîrşit, în Europa, spre exemplu la populaţiile neolitice din jurul lacurilor elveţiene (deşi aici luntrele fiind destul de plate ar aduce mai mult a luntre de alt gen).

Tehnică şi funcţiune

Luntrea monoxilă se lucrează după aceeaşi tehnică ca şi albia, copaia şi din acelaşi lemn. Ciobacul se face din plop, salcie. Informatorii din satul Poiana, cătunul Huleşti [8], judeţul Galaţi, ţin să precizeze că aceste *şiobaşe* se fac din *plop plutac*, un fel de plop roşu. Plopul roşu, e plop de pădure, *„pe cînd plopul plutac se face pe lunci"*. El se lucrează, spun aceştia *„cum îi suveica"*. Pentru scobit lemnul se foloseşte tesla [9].

Ciobacul întîlnit de noi pe Siret, pe la Pufeşti, Pădureni, Poiana, are în faţă o bară numită „cîrma ciobacului", căreia i se mai spune şi „cui de prins". Este un fel de mîner, de care omul apucă, atunci cînd apa îngheaţă şi ciobacul e suit în căruţă spre a fi dus acasă.

Într-adevăr, acest fel de ambarcaţiune (cin) fiind uşoară, se poate duce pe umeri în susul sau în josul apei, acolo unde e nevoie [10].

Pentru rezistenţa la intemperii, ciobacul e dat şi cu catran pentru ca să nu crape şi să nu intre apa în el, precum şi ca să nu putrezească.

Monoxila are o capacitate redusă. Din această cauză, cînd se simte nevoia de o lun-

[6] Părerea istoricilor de la Muzeul din Timişoara e că au fost multe bărci monoxile, folosite în secolul al XVIII-lea, în acest scop. Informaţiile privitoare la monoxila de la Muzeul din Timişoara mi-au fost înlesnite de I. Dihor, şef de secţie la acel muzeu.

[7] G. Montandon, „L'ologénese culturelle. Traité d'Ethnologie culturelle", Paris, 1934, p. 590.

[8] Inf. Iorgu Hulea (şi Biseanu) 68 ani (1943) Tecuci.

[9] Aşa cum se procedează şi în alte părţi, spre exemplu la slavii de pe Nipru (v. Rîbakov. Meseriile în vechea Rusie, cap. diverse meserii, partea I din lucrare).

[10] T. Papahagi, „Images", III, p. 170.

https://biblioteca-digitala.ro

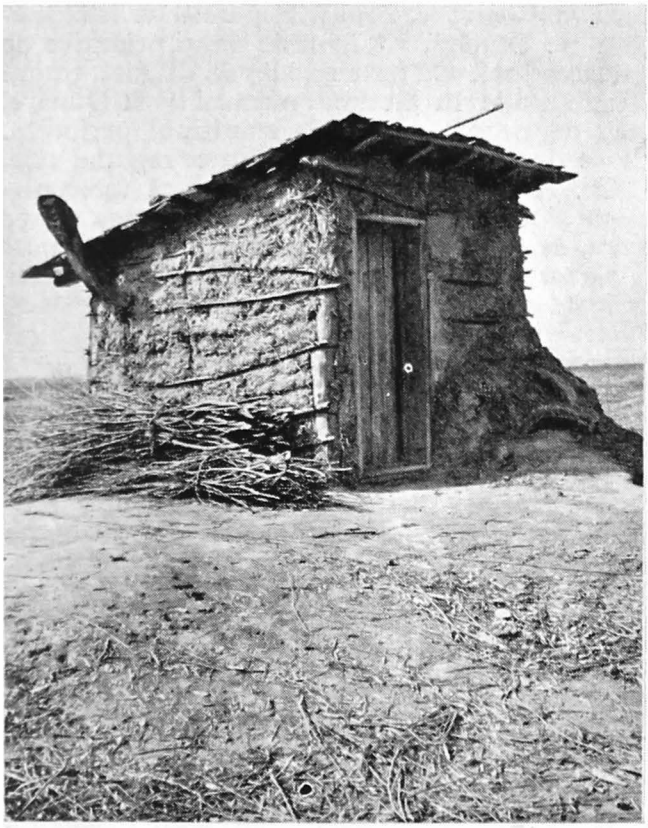

Fig. 5. Coliba vîslaşului, pe malul Siretului, Pufeşti (1966).

Fig. 6. Trecerea Siretului cu ciobacul, Pufeşti, (1966).

tre mai mare se alătură, una de alta, două ciobace. În felul acesta se măreşte nu numai capacitatea, dar se dobîndeşte şi o stabilitate mai mare în mişcare. Alăturarea a două monoxile la pescuit e semnalată şi de Grigore Antipa.

1. *Ciobaca folosită la trecerea apelor.* Cele mai vechi menţiuni cu privire la luntrea monoxilă se referă la trecerea cu ele dintr-o parte într-alta peste o apă. Din acest punct de vedere, memorabilă este expediţia lui Alexandru Macedon asupra geţilor, cînd, se spune, că marele împărat rechiziţionează pentru trecerea Dunării, bărci indigene făcute din trunchiuri de copac scobite, *„căci era foarte mare belşug de astfel de bărci, întrucît riveranii Istrului se folosesc de ele pentru pescuitul în fluviu precum şi cînd merg unii la alţii în sus pe Dunăre şi nu mai puţin foarte adesea pentru prădăciuni“* [11]. Şi astfel a trecut şi oştirea sa, fără să arunce pod peste Dunăre [12]. După două mii de ani, G. Vîlsan, cercetînd Porţile de Fier, putea spune că *„pe aici riveranii trec fluviul în ciobacuri, iar drumurile care urmează văile de pe stînga sau de pe dreapta trec dincolo pe culmi şi merg tot pe plai pînă departe înlăuntrul muntelui“* [13].

În trecut, cînd nu erau prea multe poduri peste ape, ciobacul era folosit aproape cu exclusivitate. Pe Siret, în 1943, am constatat că ciobaca se foloseşte la Ionăşeşti, la Piscul Corbului, la Poiana; la Domneşti se afla barcă pe otgon — barcă pe scripete — pentru 10—12 oameni; la Ploscuţeni exista pod plutitor — pe otgon — în care încap două care încărcate (5000 kg). De aici se deduce că ciobaca avea căutare prin satele de pe Siret, unde nu existau poduri peste ape.

Ciobaca a fost folosită şi pe Bistriţa. Muzeul etnografic al Moldovei a fost dotat cu o astfel de ciobacă. Se folosea, e adevărat, şi luntre pe sîrmă, în care încăpeau 3—4 persoane, cum am întîlnit, spre exemplu la Fărcaşa. Cu ciobaca se trecea pe unde era apa *„mai moale“*. În ultimul timp apele Bistriţei se *„ulucise grozav“* în sensul că li se în-

[11] Arrian. I 3, 6 la V. Pîrvan, „Getica“ p. 47.
[12] I. Lupaş, „Lecturi din izvoarele istoriei române“ p. 7, 8

[13] V. Mihăilescu, Probleme de geografie românească, 1944, p. 154. *„Toţi locuitorii de pe maluri sînt minunaţi luntraşi care mai păstrează „monoxilele“ citate în antichitate şi pe vremea lui Mircea, adică luntrile scobite într-un singur trunchi de arbore“*. (v. G. Vîlsan, „Pămîntul Românesc şi frumuseţile lui“. Casa Şcoalelor, p. 91)

https://biblioteca-digitala.ro

gustase albia și se iuțise apa... „*cum îi spirtu*“ [14].

2. *Ciobaca folosită la pescuit.* Sfera de întrebuințare cea mai largă și-o găsește ciobaca la pescuit. Arrian, povestind evenimentul epocal al trecerii armatelor macedonene peste Dunăre cu astfel de luntre, spune că „*era foarte mare belșug de astfel de bărci, întrucît riveranii Istrului se folosesc de ele pentru pescuitul în fluviu*“. Funcțiunea aceasta, luntrea monoxilă, și-a păstrat-o pînă în zilele noastre.

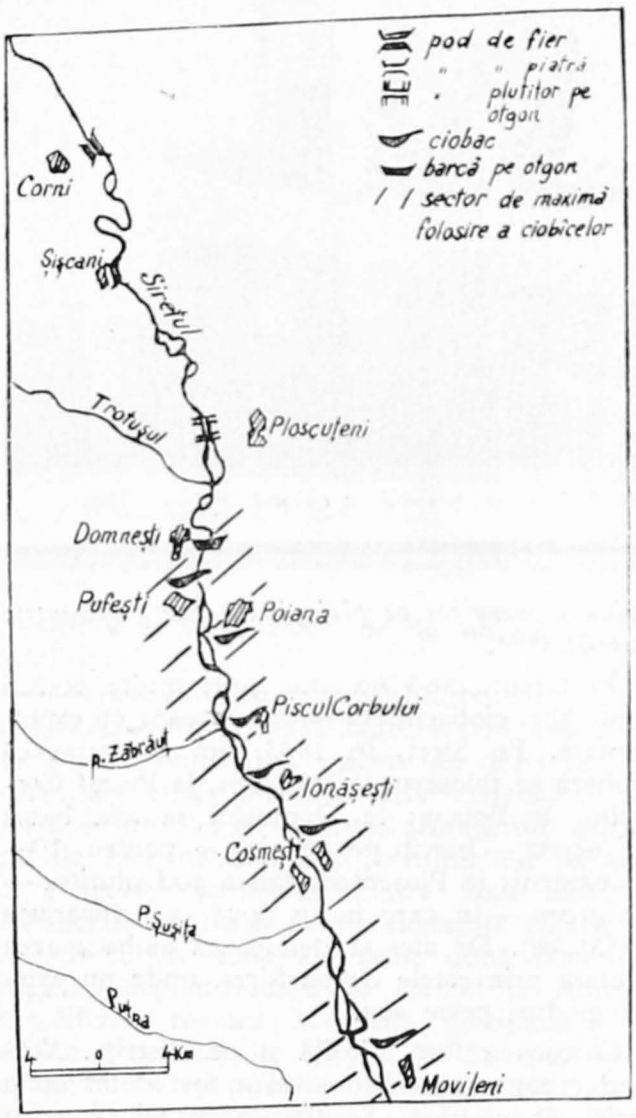

Grigore Antipa, studiind pescuitul pe la începutul secolului al XX-lea în România, surprinde folosirea bărcilor monoxile la pescuit. Toamna și primăvara, în urmărirea somnului, pescarii din partea de jos a diferitelor rîuri ajung cu oriile lor pînă la Dunăre, unde, firește, bogăția peștelui îi ademenește să meargă ceva mai departe. Atunci se puteau vedea, apărînd pe Dunăre, tot felul de tipuri primitive de ambarcațiuni. Cu forme de lopeți diferite, ținînd fiecare oriile în alt mod, pescarii de la Dunăre, erau deprinși cu astfel de apariții periodice. Ei se distingeau de departe din ce regiune sînt.

Gr. Antipa mai adăuga faptul că „*scoborîndu-ne și mai la vale, pe rîuri, pe unde apa ajunge mare, de exemplu, pe Siret, volocul nu mai poate fi purtat întotdeauna, numai umblînd cu piciorul în apă, ci trebuie a se lua și o ciobacă — făcută din trunchiuri de copaci scobiți — în ajutor. Un om ținea volocul de un capăt, cu marginea de jos lipită pe fundul apei, mergînd încet, înainte pe lîngă mal, iar cel care ținea de capătul celălalt, mergea cu ciobaca pe la adînc și apoi făcea roată trăgînd volocul la mal, pentru a-l scoate afară*“.

Din cele de mai sus rezultă că pentru pescuitul cu oria, volocul, plocăul, crîsnicul este necesară, ca mijloc de transport, ciobaca.

Luntrea monoxilă e întîlnită la pescuit, nu numai pe cursul inferior al unor rîuri, nu numai la Dunăre, Bistrița, Siret ci și pe unele lacuri, ca spre exemplu, la Vărăști și Moara Seacă — Ilfov, unde „*luntrașii cu comănace și haine de șiac cafeniu, vîsleau altădată în vechi bărci dintr-un singur lemn, înguste, scorojite și brăzdate de adînci tăieturi de bătrînețe*“ [15]. Pescuitul cu astfel de luntre, dintr-o singură bucată, se mai făcea cîndva și pe lacul de la Căldărușani, ca și la Snagov, pescuindu-se pești de mai multe feluri, raci gustoși, spune N. Iorga, ce se mîncau fripți și fierți. Tot el mai observa că la Snagov, alături de sătenii noștri, au venit și lipoveni aduși de la gurile Dunării [16].

3. *Alte întrebuințări date luntrei monoxile.* În afară de mijloc de trecere peste o apă, la pescuit, ciobaca mai e întrebuințată și în alte scopuri. Cu astfel de ambarcațiuni locuitorii de prin satele riverane Siretului, de exemplu, mergeau altădată de tăiau nuiele pe care le făceau plută. Pluta de nuiele era trasă cu ciobaca la țărm. Ciobaca servea și la strîns lemne de pe apă cînd venea Siretul mare.

Luntrașului care conduce ciobaca i se pretinde prezență de spirit; el trebuie să știe să înoate la nevoie, deoarece întîlnește în cale ochiuri, mîl, cu un cuvînt *plaghe (pl. plăghi)* ce plutește deasupra apei și dacă nu e prevăzător, cînd dă ciobaca peste ele se răstoarnă.

★

Am trecut în revistă aspectele cele mai importante care se pun în legătură cu luntrele monoxile la noi, cu istoricul și aria lor de răspîndire, cu vechimea ca tipuri de ambarcațiune, precum și cu funcțiunea lor. Aceasta cu atît mai mult cu cît, într-un tratat de etnografie românească luntrele monoxile vor trebui să figureze la locul cuvenit: la transport pe apă, la pescuit, ca și în alte domenii ale culturii materiale a poporului nostru.

[14] Informație primită în ziua de 5. VIII, 1955, la Popești-Frumosu, Valea Bistriței.

[15] N. Iorga, „Sate și mînăstiri“, Ed. II, pag. 173.

[16] *Ibid.*, p. 182.

https://biblioteca-digitala.ro

O REVISTĂ DE ISTORIE MILITARĂ

CONSTANTIN ȘERBAN

Continuînd o tradiție veche de mai bine de trei decenii, colectivul Muzeului militar central din București publică primul număr al unei culegeri de studii și materiale (Studii și materiale de muzeografie și istorie militară, M.M.C., nr. 1—1968, 248 p.) rezultat al muncii de cercetare științifică desfășurată în ultimul deceniu, cînd, această importantă instituție muzeistică s-a reorganizat pe noi baze metodologice. Publicația — menită să aibă un caracter de periodic —, cuprinde un Cuvînt înainte semnat de colonel Victor Militaru directorul Muzeului, în care sînt arătate printre altele și principalele probleme ce urmează să stea în atenția tuturor cercetărilor trecutului nostru militar; urmează apoi un număr apreciabil de studii și materiale — împărțit în două grupe — precum și cîteva recenzii.

În prima grupă de lucrări intitulată Istoria și arta militară sînt abordate probleme variate și interesante. C. Căzănișteanu prezintă Istoricul Muzeului militar central de la apariția primelor colecții expuse în cadrul Expoziției naționale din anul 1906 pînă în prezent, subliniind principalele etape în organizarea și funcționarea acestei instituții. D. Tudor face o analiză a descoperirilor arheologice recente de la Stolniceni (Vîlcea) pe baza cărora delimitează în timp și spațiu Centrul militar roman de la Buridava cu toate problemele sale de organizare militară, Mircea D. Matei și Lucian Chițescu studiază unele Probleme istorice în legătură cu fortificația mușatină și cu așezarea orășenească de la Roman, în care autorii aduc noi elemente în problema genezei orașelor medievale moldovenești. Carol König întocmește un Scurt istoric al evoluției armelor de foc portative (sec. XIV-XVIII) pe plan european, cu exemplificări din colecțiile muzeului, iar Cristian M. Vlădescu publică Încercări asupra periodizării și tipologiei armelor albe medievale occidentale (sec. XV — XVIII) pe baza acelorași colecții din Muzeu. O categorie de articole, tot din această grupă, se referă la istoria artei militare românești în epoca modernă. Astfel, Elena Popescu și C. Căzănișteanu aduc date noi despre Formarea și rolul oștirii nepermanente și al taberei de la Rîureni în cuprinsul revoluției muntene de la 1848, V. I. Mocanu prezintă cu multă sensibilitate Figuri de eroi din războiul pentru independență din 1877—1878 (ca de ex. căpitan Leon Cracalia, căpitan Vasile N. Panu, sublocotenent George Valentineanu, sergentul Marin Georgescu), Gh. Romanescu evocă cu multă competență Bătălia de la Mărășești la a 50-a aniversare iar V. I. Mocanu înfățișează în articolul Eroismul ostașilor români acum o jumătate de secol cîteva exemple din viața, activitatea și lupta unor ofițeri și subofițeri români căzuți eroic pe pămîntul țării noastre în 1916.

În a doua grupă de articole sînt studiate unele probleme de muzeografie. Sumarul cuprinde la acest capitol: Melania Petcu — I. D. Negulici și Gh. Tatarescu în Muzeul militar central; Cristian M. Vlădescu — Contribuții la cunoașterea uniformelor de cavalerie din perioada domniei lui Alexandru I. Cuza — 1859—1866; A. Moldoveanu — Probleme ale conservării științifice a patrimoniului muzeistic; A. Lăpășteanu — Din experiența muncii de cercetare științifică și de colectare de mărturii privind eroismul ostașilor români și al oamenilor muncii în timpul insurecției naționale antifasciste și al războiului antihitlerist, Maria Radovici — Noi obiecte intrate în patrimoniul Muzeului în ultimii ani.

Volumul se încheie cu cîteva recenzii privind lucrări de muzeografie militară apărute în Germania, Anglia, Polonia etc. Interesantele lucrări publicate, alcătuite pe bază de materiale de arhivă și de muzeu, varietatea problemelor ridicate de autorii lor, numeroasele ilustrații, grafice, schițe și scheme ce le însoțesc, sînt de bun augur noii publicații cu caracter muzeistic, prin care se aduce o prețioasă contribuție în domeniul cercetării istoriei militare românești și europene.

MUZEUL DE ARTĂ POPULARĂ AL R.S. ROMÂNIA PREZENTAT DE EDITURA MERIDIANE

În Editura Meridiane au apărut, în ultimii ani, o serie de publicații cuprinzînd scurte prezentări ale celor mai importante muzee etnografice din țară [1]. Ultima din această serie, avînd textul semnat de Marcela Focșa, este consacrată Muzeului de artă populară din București [2]. După o scurtă introducere asupra activității acestuia, cititorului i se înfățișează patrimoniul muzeistic care cuprinde peste 40 000 de obiecte. Sînt trecute în revistă principalele colecții, grupate pe criteriul materiei prime sau al funcționalității, consacrîndu-se fiecăreia o succintă caracterizare, prin care se subliniază valoarea colecției și importanța ei pentru istoria culturii și a artei populare românești.

Vorbind despre colecția de ceramică, cu cele trei mari grupe — ceramica neagră, roșie nesmălțuită și smălțuită — autoarea se oprește la principalele centre de ceramică românească și a naționalităților conlocuitoare, cu mențiuni speciale asupra plas-

[1] „Muzeul Satului", de Gh. Focșa, București, 1962, „Arta populară în Muzeul Brukenthal", text de Cornel Irimie, București, 1964, „Muzeul Etnografic al Moldovei, Iași", de Gh. Bodor, București, 1965, „Muzeul Etnografic al Transilvaniei, Cluj", text de Valeriu Butură, București, 1966.

[2] „Muzeul de artă populară al Republicii Socialiste România", București, 1967.

https://biblioteca-digitala.ro

ticii populare: jucăriile și ulcioarele de nuntă.

Colecția de obiecte din lemn este prezentată pe categorii de obiecte, cu o privire specială asupra pieselor de mobilier, uneltelor și obiectelor de uz. Sînt incluse aici și împletiturile.

Țesăturile de interior sînt grupate în două sectoare principale: 1. țesături de lînă — capitol tratat pe larg de către autoare; 2. țesături din pînză de cînepă, in și bumbac. Autoarea acordă o deosebită atenție prezentării lăicerelor și scoarțelor, subliniindu-le trăsăturile caracteristice pe zone etnografice și provincii istorice.

În legătură cu colecția de port se stăruie, îndeosebi, asupra acelor categorii care sînt mai bine reprezentate în depozite, cum ar fi, de pildă, cămășile brodate din Oltenia, Muntenia și Moldova, colecția de cojoace etc. Se fac unele referiri și la costumele aparținînd naționalităților conlocuitoare.

Una dintre colecțiile cu un caracter mai deosebit o constituie icoanele pe sticlă, dintre care multe datate, provenind din principalele centre din Transilvania. Valoroasă este și colecția de ouă încondeiate ca și aceea de cruci și pistornice sculptate din lemn și piatră și cu o mare valoare artistică, multe dintre ele datate (cel mai vechi poartă data de 21 aprilie 1662).

Lucrarea prezintă și cele două colecții speciale cuprinse în patrimoniul Muzeului de artă populară, respectiv obiectele de artizanat — produse ale atelierelor UCECOM, ale industriei ușoare și creații ale unor artiști membri ai Fondului Plastic și ai Uniunii Artiștilor Plastici. Colecția este grupată pe genuri de artă decorativă, unele piese fiind semnate de artiști cunoscuți, ca Aurelia Ghiață, Ella Cancicov, Mimi Podeanu, Mimi Lăzărescu și alții; colecția de artă populară și artizanat din diverse țări străine, constituită pe baza schimburilor de obiecte și din darurile primite de către muzeu de la diferite instituții culturale din străinătate. La acestea s-a adăugat o interesantă serie de costume și țesături din Balcani, cele mai multe aparținînd macedonenilor așezați în diferite ținuturi din sudul Dunării.

În încheiere se dau cîteva informații asupra fondului documentar al Muzeului alcătuit din 7 000 de cărți de specialitate, peste 450 colecții de reviste, 3 500 diapozitive, 20 000 de clișee fotografice și diafilme și cîteva sute de stampe. În concluzie se subliniază că datorită activității și bogatei sale colecții, Muzeul de artă populară al R. S. România este situat printre cele mai importante instituții de acest gen din țară.

Redactarea elevată a textului, ilustrația adecvată, cu piese reprezentative din colecțiile Muzeului, ca și ținuta grafică îngrijită constituie un veritabil succes editorial, ale cărui merite revin deopotrivă autorului și editurii.

SILVIA ZDERCIUC,
GEORGE ANANIA

O EXPOZIȚIE DE ARTĂ POPULARĂ ROMÂNEASCĂ LA HAVANA-CUBA

Succesele obținute de expozițiile românești peste hotare, oglindite de altfel și în aprecierile elogioase ale diferitelor personalități de seamă din domeniul științei și culturii, precum și solicitările tot mai dese din partea a numeroase țări a unor astfel de manifestări, dovedesc utilitatea și necesitatea organizării și pe viitor a expozițiilor, avantajele concrete ce se pot obține de pe urma cooperării internaționale și în acest sector de activitate.

La organizarea unora dintre aceste expoziții, colectivul Muzeului de artă populară al R.S. România a adus un aport important prin elaborarea tematicilor, selecționarea exponatelor din colecții și achiziții de pe teren, prin întocmirea întregului material documentar și ilustrativ etc. Multe din expozițiile de artă populară precum și colecții de schimb au fost realizate cu material din colecțiile Muzeului și de către colectivul acestuia.

La începutul acestui an a fost organizată o expoziție de artă populară românească în Republica Cuba.

Deschiderea oficială a expoziției a avut loc la galeria „Centro de arte" din Havana în prezența unei numeroase asistențe.

Inaugurată de Vasile Mușat, ambasadorul R. S. România în Republica Cuba, expoziția s-a bucurat de prezența unor mari personalități, între care menționăm pe Tomas Oliva, director în Consiliul Național de Cultură, Jean Baptiste de Weck, directorul Centrului regional UNESCO, membrii delegației române la Congresul Cultural de la Havana, precum și alte delegații străine, reprezentanții diplomatici ai Albaniei, Canadei, R. P. Chineze, R. D. Germane, Guineei, Italiei, R. P. Mongole, R. P. Ungare, U.R.S.S., Misiunea Frontului Național de Eliberare din Vietnamul de Sud și alții.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de Tomas Oliva, care a subliniat semnificația și importanța pentru poporul cubanez a legăturilor culturale care unesc cele două țări și a adus salutul gazdelor cu prilejul acestui eveniment, caracterizîndu-l ca „un mijloc eficace pentru o cunoaștere mai bună de către poporul nostru a valorilor artistice ale națiunii române".

Expoziția a constituit o trecere în revistă a creației artistice populare românești, cuprinzînd piese dintre cele mai reprezentative de arhitectură, mobilier, obiecte de uz casnic, unelte, toate frumos împodobite cu crestături, ceramică, țesături și broderii,

https://biblioteca-digitala.ro

port popular, pictură pe lemn și sticlă etc., majoritatea dintre ele datînd de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Pe o suprafață de circa 400 m² au fost expuse 350 obiecte de o incontestabilă valoare documentară și artistică, grupate pe genuri și pe categorii, în cadrul provinciilor istorice.

Vizitînd expoziția, publicul rămâne cu o puternică imagine a unei arte populare deosebit de originale, bogate și de veche tradiție, care încîntă prin armonia proporțiilor și finețea, frumusețea și diversitatea motivelor decorative, prin ingeniozitatea și originalitatea compozițiilor ornamentale ca și prin coloritul său bogat — trăsături care demonstrează cu prisosință, talentul deosebit al poporului nostru, spiritul lui creator, bogăția și căldura sa sufletească, optimismul și dragostea lui pentru frumos.

Dînd o înaltă apreciere valorii documentare și artistice a obiectelor expuse, specialiștii țării gazdă, ca și cei străini, au apreciat în mod unanim potențialul de valori moderne care sălășluiește în arta noastră populară — permanent și nesecat izvor de inspirație pentru arta cultă — așa cum a dovedit-o universalitatea operei lui Brâncuși, sau viziunea modernă a lui Țuculescu, artiști care au ridicat tradițiile artistice populare la înalte valențe expresive.

În acest sens putem afirma cu toată convingerea că cea de-a doua expoziție de artă populară românească organizată în Cuba a constituit o prețioasă formă de exprimare a sentimentelor de prietenie și colaborare între poporul român și cel cubanez.

GH. NISTOROAIA

INSTITUTUL BUTANTAN DE SERURI ȘI VACCINURI PENTRU COMBATEREA BOLILOR TRANSMISIBILE ȘI VENINURILOR ANIMALE, DIN SÃO PAULO (BRAZILIA)

În cursul anului 1967 am avut prilejul de a călători în Brazilia, cu care ocazie am vizitat mai multe orașe între care Rio de Janeiro, frumosul oraș ce domină întreaga bae de Guanabara, și São Paulo, cel mai mare oraș al Americii de Sud și unul din marile orașe ale lumii. Sosisem ca turist, impunîndu-mi ca prim obiectiv vizitarea principalelor instituții științifice, legate de domeniul Științelor Naturale. Încă din primele zile am cunoscut pe Prof. Gabriel Teixera de Carvalho, fost rector al Universității statului de São Paulo, care, aflînd de scopul călătoriei mele, dornic de a cunoaște cît mai multe despre țara noastră și mersul cercetărilor științifice de la noi, cu o rară amabilitate, pentru care îi mulțumesc și pe această cale, s-a oferit a mă conduce personal pentru a-mi arăta principalele instituții științifice din orașul São Paulo. Am vizitat în special pe cele cu preocupări din domeniul Științelor Naturii, interesîndu-mă îndeaproape de mersul cercetărilor și organizarea lor, căutînd a stabili legături de prietenie și schimb de material științific și publicații între diferiți cercetători brazilieni și cercetători din Muzeul „Gr. Antipa", sau diverși alți specialiști de la noi din țară. În două rînduri m-a condus să vizitez și celebrul Institut Butantan, pentru prepararea serurilor și vaccinurilor necesare combaterii bolilor transmisibile și veninurilor animale. În cele ce urmează voi prezenta unele date privind acest vestit Institut, în felul său unic în lume.

Institutul Butantan a fost înființat în 1901, prin străduințele Dr. Vital Brazil, cu scopul de a servi cercetărilor privind bolile transmisibile și pentru prepararea serurilor și vaccinurilor necesare combaterii acestora. El este instalat în partea de NV a orașului São Paulo, într-un frumos parc tropical, în suprafață de peste 300 ha, situat pe marginea rîului Pinheiros.

Curînd însă după înființare, datorită marelui număr de accidente, cauzate de mușcăturile șerpilor veninoși în rîndurile lucrătorilor de pe platoul Paulist și mai ales la cei ce lucrau pe marile plantații de cafea, cercetările Dr. Vital Brazil au trebuit să se concentreze asupra biologiei șerpilor și a diferitelor animale veninoase. În acest scop el a creat și organizat noi laboratoare, a construit serpentarii pentru conservarea în stare vie a șerpilor de toate categoriile, bioteriul pentru creșterea și întreținerea animalelor veninoase și a organizat un serviciu special pentru primirea șerpilor vii, necesari extragerii veninurilor, din cercetările întreprinse rezultînd prepararea de seruri antiofidice, pentru combaterea veninurilor celor mai frecvente specii de șerpi existenți în Brazilia.

Cercetările de la Institutul Butantan urmăresc, în general, două mari linii mai importante:

a) Studii de bacteriologie, fiziologie, chimie, imunologie etc. ca bază pentru prepararea pe scară industrială a produselor necesare combaterii bolilor transmisibile.

b) Studii asupra animalelor veninoase: răspîndirea lor geografică, sistematica și biologia lor, cercetări privind compoziția și acțiunea veninurilor și asupra simptomatologiei și leziunilor produse, prevenirea și profilaxia accidentelor, tratarea lor, producerea și distribuirea de seruri specifice etc.

Datorită diverselor preocupări și dezvoltării continue a diferitelor sectoare, s-a simțit nevoia de noi clădiri și instalații, în 1946 inaugurîndu-se clădirea centrală, cu 4 nivele, în care sînt instalate noile laboratoare ultramoderne de: microbiologie, veninuri animale, anatomie patologică, farmacodinamie, fiziologie, control și imunologie.

În anul 1948 s-au reamenajat și modernizat serpentariile, fiind dotate cu peluze înerbate, boschete și arbori, din care adesea se privesc iscoditor cei mai veninoși șerpi ai Braziliei, precum și cu un nou tip de adăposturi pentru șerpi etc. Marele serpentariu din fața vechiului Institut este compartimentat, în porțiunea cea mare fiind ținuți șerpii veninoși. Alături se află un serpentariu mai mic pentru șerpii neveninoși, în care sînt păstrați la un loc șerpi Anaconda, Boa, Musurana, șerpii de copaci și diverși alți șerpi neveninoși. Mai sus de nivelul clădirii vechiului Institut se găsește un alt serpentariu, în care pot fi văzute și diferitele broaște țestoase din Brazilia.

Veninurile sînt extrase din 2 în 2 săptămîni, iar într-o secție specială ele sînt purificate și uscate, preparîndu-le pentru imunizarea cailor. Din sîngele acestora se prepară apoi serurile antiofidice (antiveninoase).

În clădirea unde se face extragerea veninului diferitelor specii de șerpi se află și un vast bioteriu, alcătuit dintr-o serie de camere special amenajate pentru conservarea și reproducerea în captivitate a șerpilor tropicali și ecuatoriali, avînd instalații speciale de reglat temperatura.

Tot în anul 1948 s-a construit pavilionul „Vital Brazil", denumit astfel în semn de omagiu pentru fondatorul Institutului Butantan, de la a cărui naștere s-au comemorat 100 ani în 1965, precum și clădirea care adăpostește bogatul și foarte interesantul Muzeu al Institutului, laboratoarele de zoologie, colecțiile de animale veninoase și Secția de taxidermie.

După 1950, Institutul a amenajat și un spital modern specializat, care acordă asistență și tratează victimele mușcăturilor de insecte și șerpi veninoși, ținîndu-le sub strictă supraveghere, efectuînd teste de laborator și urmărind

https://biblioteca-digitala.ro

efectele medicației specifice și complimentare cu care sînt tratate.

În ce privește organizarea Institutului Butantan, printre principalele secțiuni în care se fac cercetări științifice se află și:

Secția de Herpetologie — ce are ca obiectiv studierea și catalogarea diferitelor specii de șerpi existenți în Brazilia, cu scopul de a se cunoaște răspîndirea lor geografică, în funcție de factorii ecologici.

Bioteriul, cu serpentariile și vivariile — în cadrul căruia se fac studii privind biologia, conservarea și înmulțirea șerpilor în captivitate, urmărindu-se obținerea veninurilor necesare studiilor și producerii serurilor antiofidice. Anual Institutul primește din toate părțile Americii Latine 15 000—20 000 exemplare șerpi vii, necesari studiilor. Bioteriul aparține Sectorului de zoologie, care are în grija sa și Muzeul Butantan, cu colecția științifică de șerpi, care numără peste 15 000 exemplare provenind din toate colțurile lumii.

Secția Artropode veninoase — unde se fac cercetări asupra păianjenilor, scorpionilor și a insectelor veninoase din Brazilia, aici existînd și un Serviciu de taxidermie.

Muzeul Butantan — care este excepțional de bogat și original, prezintă sub formă de preparate, în alcool sau naturalizate, majoritatea șerpilor veninoși ai Braziliei, mai ales speciile de crotali, surucucu, diferitele specii ale genului Bothrops, scorpionii și păianjenii veninoși. Se mai pot vedea comparativ șerpii de coral (extrem de veninoși), iar alături de ei și „falsul" șarpe de coral (total inofensiv), foarte frumos colorat în roșu de coral (de unde vine și numele), colorit brăzdat din loc în loc de inele negre. Acest colorit este foarte asemănător cu cel al șerpilor de coral veninoși, constituind un exemplu clasic de mimetism. În terarii, amenajate dioramatic, cu biotopul caracteristic fiecărei specii, sînt prezentați parte din cei mai veninoși șerpi brazilieni, bine naturalizați, instalați alături de exemplare vii ale aceleiași specii. La terariile cu crotali (șerpii cu clopoței — Crotalus durissus terrificus), pentru a se demonstra publicului cum se produce sunetul de clopoței, de unde le vine și numele, este instalat un vibrator electric, care imită perfect acel sunet caracteristic, produs de crotali în momentul cînd sînt iritați. În general ei sînt șerpi foarte agresivi, fiind iritați de orice zgomot produs în apropierea lor sau în pereții terariului, aruncîndu-ți priviri foarte tăioase. Mai sînt expuse comparativ craniile celor mai veninoși șerpi, mărite de 10 ori, executate din parafină, alături de cele în mărime naturală, spre a se înlesni identificarea speciilor. De asemenea sînt expuși marii șerpi neveninoși Boa constrictor, Musurana și marele Anaconda, ce poate atinge pînă la 12 m lungime, fiind cel mai mare șarpe cunoscut în lume. Exemplarul naturalizat în Muzeu măsoară „numai" 5,10 m lungime, are 311 vertebre și 241 coaste! În total în Brazilia trăiesc 354 specii și subspecii de șerpi veninoși și neveninoși. Șerpii frumos colorați, ca cei de coral, sînt conservați între sticle mari de ceasornic, perfect lipite, ca mediu de conservare utilizîndu-se acetatul de potasiu amestecat cu glicerină, iar uneori vaselină lichidă. Mai sînt expuse marile broaște ale Braziliei, Bufo marinus, ce poate atinge 30 cm lungime, apoi tot felul de scorpioni și păianjeni veninoși, mari și mici, alături de diorame și diverse tablouri sinoptice etc.

Într-un pavilion dodecagonal, ca un chioșc cu cușete, care în afară au pereți groși de sticlă, sînt expuși pentru public cei mai veninoși șerpi ai Braziliei, separați pe specii: vipere fier de lance, jararaca, cotiara, surucucu, crotali, șerpii de coral alături de falsul șarpe de coral, pentru ca publicul să se obișnuiască a-i recunoaște imediat, precum și marii șerpi neveninoși: Boa constrictor și Musurana. În felul său Muzeul Butantan, cu bioteriul și serpentariile lui, este unic în lume.

În fiecare lună, mii de cetățeni din diferite părți ale Braziliei și numeroși străini din toate colțurile lumii vizitează Institutul, cu interesantul său Muzeu, primind îndrumări despre animalele veninoase, asistînd la demonstrații și prelegeri etc. Institutul Butantan deservește nu numai statul de São Paulo ci întreaga Brazilie și majoritatea țărilor din America de Sud, efectuînd și un intens schimb științific cu cele mai importante centre de specialitate din toată lumea.

Și acum, cîteva cuvinte despre animalele veninoase existente la Butantan.

În general, sub denumirea de venin se înțelege secreția toxică produsă de un animal și folosită de el pentru a se apăra sau pentru a captura animalul cu care se hrănește. După felul în care este utilizat acest venin, ele pot fi împărțite în:

a — Animale veninoase vulnerante — care inoculează veninul în victimele lor, activ sau pasiv, cum sînt unii șerpi, păianjeni, scorpionii, albinele, șopîrlele urticante, cnidariile etc.

b — Animale veninoase prin contact — la care veninul își exercită efectele toxice prin simplul contact cu pielea sau mucoasele victimei, cum sînt unele specii de broaște de tipul Bufo, unele coleoptere etc.

c — Animale veninoase prin proiecție — care lansează veninul de la o anumită distanță, cum sînt unele mamifere ca Maritataca, Cangamba, Zorila și unii șerpi africani.

După pericolul pe care îl prezintă pentru oameni mușcăturile lor, șerpii pot fi grupați în două mari categorii:

A. Șerpii veninoși, dintre care, în Brazilia, cei mai importanți și totodată cei mai periculoși sînt: speciile genului Bothrops, care include majoritatea șerpilor veninoși din Brazilia, dintre care cei mai cunoscuți sînt: jararaca (Bothrops jararaca); caisasa sau vipera fier de lance (Bothrops jararacussu); cotiara (Bothrops cotiara); cotiarinha (Bothrops itapetiningae) etc. Numărul de accidente pe care le produc anual în rîndul oamenilor și al animalelor este foarte mare, veninul lor fiind hemolitic și vasodilatator, provocînd edeme, hemoragii nazale, ale urechilor și gingiilor precum și sufusii hemoragice. Acțiunea necrotică locală poate da naștere de la simple ulcerații pînă la răni profunde, ce pot reclama adesea intervenții chirurgicale urgente.

Genul Lachesis, cu o singură specie: Lachesis muta, cunoscut sub numele de surucucu, fiind cel mai mare șarpe veninos al Braziliei, ce se întîlnește pe vaste teritorii, începînd încă din nordul statului Rio de Janeiro și în statele Bahia, Goias, Mato Groso și Amazonas, pînă în Columbia. Veninul său foarte activ poate fi neutralizat numai cu serul antilachesic produs de Institutul Butantan.

Genul Crotalus, din care cel mai de temut este șarpele cascavel sau șarpele cu clopoței (Crotalus durissus terrificus), unul dintre cei mai frecvenți și de temut șerpi ai Braziliei. El poate fi ușor recunoscut după „clopoțeii" pe care-i poartă la vîrful cozii. Veninul său, extrem de activ, are acțiune neurotropă. Cei ce cad victime mușcăturii acestuia au o simptomatologie caracterizată prin tulburări vizuale și auditive, paralizia mușchilor cefei și în cele din urmă a respirației. Moartea survine prin sufocare, remediul specific în astfel de cazuri fiind numai serul anticrotalic preparat la Butantan.

În fine, genul Micrurus, din care fac parte șerpii de coral, reprezentați prin speciile M. corallinus, M. frontalis și M. lemniscatus. Ei trăiesc de obicei în pămînt și se întîlnesc în toată Brazilia, cei veninoși fiind destul de rari. Omul neavizat poate distinge cu greu șarpele de coral, care este extrem de veninos, avînd coada boantă ca la vipere, de falsul șarpe de coral, care este inofensiv și a cărui coadă este treptat alungită și subțiată; de aceea se recomandă a se păstra o mare prudență cînd sînt întîlniți, deoarece cei veninoși, deși nu sînt agresivi, au totuși un venin foarte activ, care poate fi fatal,

https://biblioteca-digitala.ro

ca remediu existînd numai serul antielapidic preparat la Butantan.

B. Şerpii neveninoşi. Institutul Butantan întreţine un serpentariu şi pentru şerpii neveninoşi, cu scopul de a le studia biologia şi a-şi îmbogăţi colecţiile. Dintre cei mai importanţi şerpi neveninoşi ai Braziliei menţionăm:

Familia Boidae, din care fac parte: salamanta (Epicrotes cenchria crassus), şarpe inofensiv ce atinge 2 m lungime; giboias (Boa constrictor constrictor), şarpe neagresiv dar dotat cu o mare putere muşchiulară, ajunge pînă la 4 m lungime; sucuri sau anaconda (Eunectes murinus) şarpe semiacvatic ce poate atinge 12 m lungime, fiind cel mai mare şarpe din lume.

Familia Colubridae, ale cărei specii pot fi împărţite în două categorii:

— aglifodonţi — fără dinţi veninoşi, din care fac parte jararacusu de mlaştină, şarpele de iarbă, şarpele de apă, şerpii de tufişuri etc.;

— opistoglifodonţi — avînd glande cu venin şi 2 dinţi dispuşi posterior, prinşi de maxilarul superior în poziţie posterioară. Aceşti şerpi se numesc totuşi „neveninoşi" deoarece poziţia posterioară a dinţilor lor face ca accidentele să se producă destul de greu. Dintre aceştia menţionăm: falsul şarpe de coral (Oxyrhopus trigemina), cobra verde (Philodryas olfersii), marele musurana (Pseudoboa cloelia), ce atinge aproape 3 m lungime, fiind supranumit şi regele şerpilor, deoarece vînează şi înghite şerpii cei mai veninoşi, atacînd cu multă abilitate crotalii şi speciile de Bothrops, faţă de al căror venin este total imun. Datorită acestei caracteristici el este un şarpe folositor, la Butantan fiind crescut în mare număr şi lansat apoi în păduri, pentru combatere pe cale biologică a speciilor veninoase.

Cu ocazia sosirii noastre, pe una din peluzele din faţa Institutului ni s-a făcut o rară demonstraţie, în care marele şarpe musurana a atacat, şi consumat un crotal!

Scorpionii Braziliei. Cei mai periculoşi şi frecvenţi aparţin la două specii: scorpionul galben (Tityus serrulatus) şi scorpionul roşu închis, uneori negru (Tityus bahiensis) ce poate atinge în medie 10 cm lungime. Ei se găsesc în toată Brazilia, însă sînt deosebit de abundenţi în anumite locuri din statele Minas Gerais, Goiás şi Bahia, unde trăiesc în muşuroaiele de furnici, pe sub pietre, sub acoperişuri de case şi prin crăpăturile zidurilor din casele vechi, unde pot deveni un adevărat flagel. Înţepătura lor este extrem de dureroasă şi poate fi mortală pentru om, Institutul Butantan preparînd, pentru combaterea veninului acestor două specii, serul antiscorpionic.

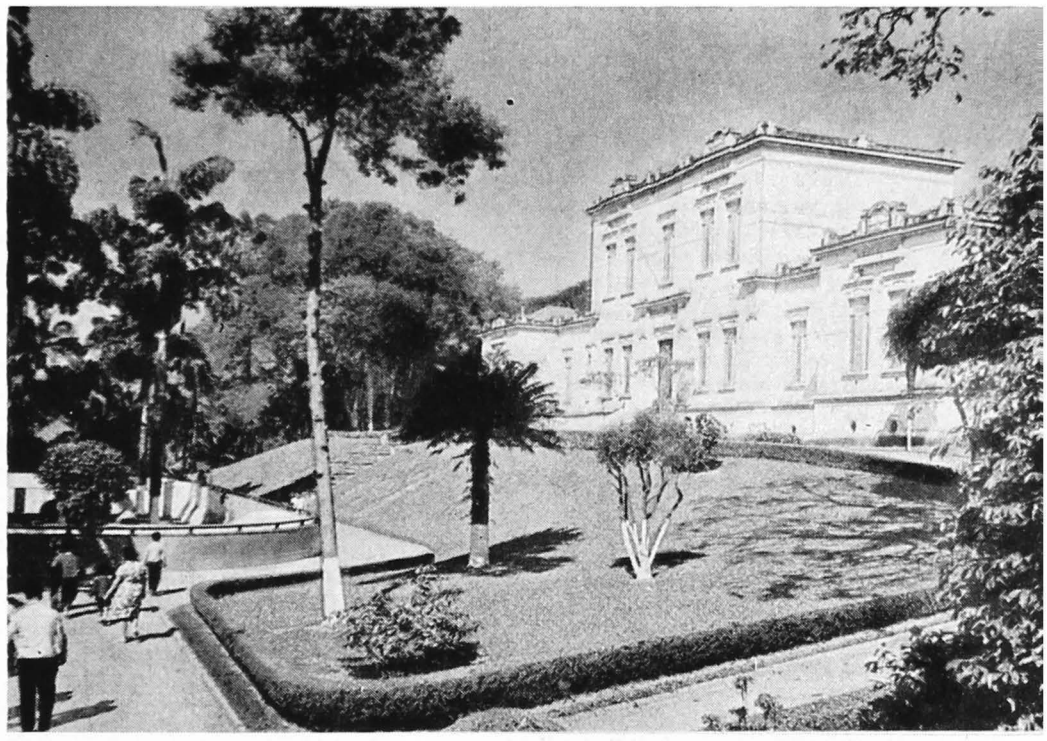

Fig. 1. — Institutul Butantan. În stînga, serpentariul cu şerpi veninoşi.

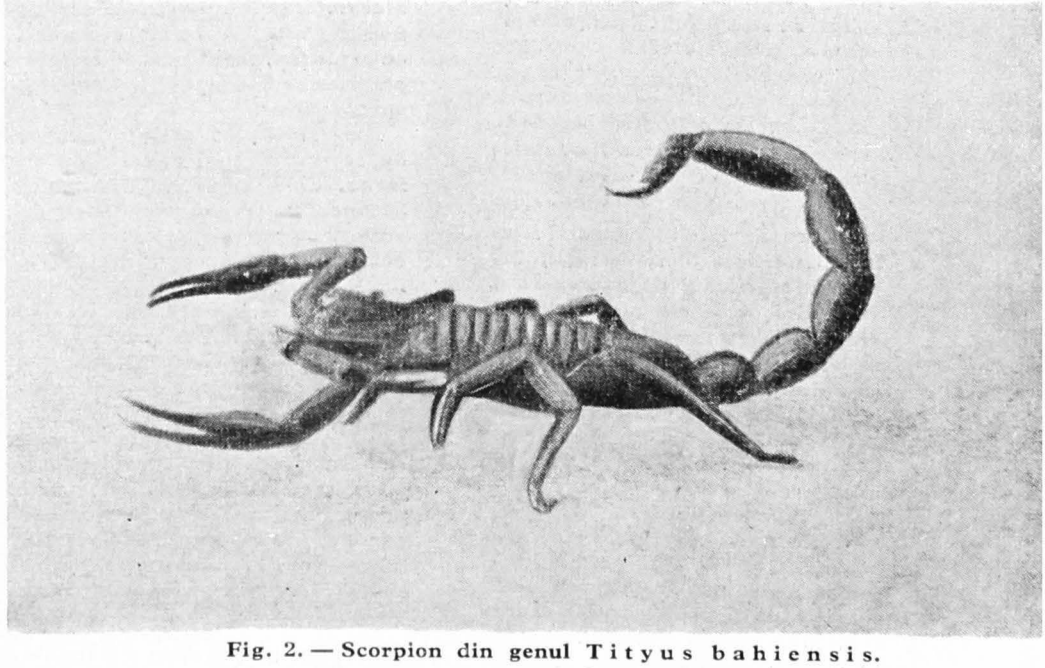

Fig. 2. — Scorpion din genul Tityus bahiensis.

Fig. 3. — Marele păianjen brazilian Aviculaaria, alături de cel mai mare păianjen din ţara noastră, Trochosa (în dreapta).

https://biblioteca-digitala.ro

Păianjenii. Printre păianjenii veninoşi din Brazilia unii sînt foarte periculoşi, putînd cauza accidente fatale. Din acest grup fac parte temuţii „armadeiras" (păianjenii vagabonzi), ce aparţin genului Phoneutria. Sînt foarte agresivi şi cînd se simt ameninţaţi se ridică pe picioarele dinapoi, gata să sară asupra agresorului (Phoneutria fera). Sînt destul de mari, au pîntecele de culoare roşie sau neagră, chelicerele roşii iar picioarele lungi şi aproape total lipsite de peri. Veninul lor foarte activ nu poate fi neutralizat decît cu serul specific, cunoscut sub numele de serul anticteniс, preparat la Butantan.

Păianjenii lupi (Lycosa erythrognatha), cunoscuţi şi sub numele de „tarantula", sînt mai mici decît cei vagabonzi şi se întîlnesc frecvent prin grădini; veninul muşcăturii lor produce răni superficiale, dar care se pot întinde pe o mare suprafaţă a pielii. Accidentele provocate de ei nu sînt însă niciodată fatale; ele pot fi tratate cu serul antilicosic, preparat la Butantan.

Cu ocazia vizitei noastre ni s-au făcut multiple demonstraţii, începînd cu modul de extragere a veninului de la cei mai veninoşi şerpi, pînă la modul de colectare al veninului de la păianjeni şi scorpioni. Deosebit de impresionant era Bioteriul cu Aranee, unde se găseau sute de mici cuşete şi borcane acoperite cu pînză, în care erau întreţinuţi fel de fel de păianjeni veninoşi, de la marile exemplare de caranguejeria, păianjen de aproape 12—15 cm lungime, a cărui muşcătură este foarte periculoasă mai ales pentru marile mamifere, pînă la păianjenii vegabonzi, tarantule şi celebrul păianjen văduva neagră (Lathrodectus mactans). Femelele acestei specii sînt foarte agresive, mai ales în perioada cînd au pui, sînt de culoare neagră şi au un fel de cruce roşie pe pîntece. Ele au un venin foarte activ, care adesea poate fi fatal; masculul este total inofensiv.

Nădăjduim că cele expuse au putut oferi o idee generală asupra principalelor obiective ce se urmăresc la Butantan, marele Institut de Seruri şi Vaccinuri pentru combaterea bolilor transmisibile şi veninurilor animale din Brazilia.

Dr. AURELIAN POPESCU-GORJ

PRIN MUZEELE DIN R. P. MONGOLĂ

„Mongolia roşie, ţara cerului albastru", este titlul sugestiv al unei cărţi a publicistului englez Yvor Montagu, scrisă cu zece ani în urmă despre Republica Populară Mongolă. Autorul vizitase Mongolia în perioada relativ scurtă a verii marelui podiş din centrul Asiei, cînd culoarea dominantă a naturii este dată aici de cupola albastră a zărilor nemărginite, care-şi schimbă, ca şi marea, veşmîntul de nuanţe, pe măsura scurgerii timpului spre asfinţit.

Am străbătut căile parcurse de scriitorul englez, în timp de iarnă, cînd albastrul imensului „acoperiş" iradia străluciri de smalţ, cu virtuţi de tăiş pentru ochii imprudenţi şi, mai ales, neprotejaţi.

Dar nici frumuseţea de cleştar a peisajului, nici frigul crîncen, amplificat de rafalele de vînt subţire, nu pot stăvili paşii călătorului dornic să cuprindă cît mai mult, să cunoască cît mai succint realităţile specifice din sfera restrînsă a propriilor sale preocupări profesionale din ţara gazdă. Astfel am vizitat, „cu încetinitorul", numeroasele muzee ale capitalei mongole, Ulan Bator.

Înfiinţate toate, după încheierea satului democrat-popular, muzeele din Ulan Bator sînt nişte instituţii vii, care se bucură de interesul şi preţuirea locuitorilor capitalei, iar în timpul verii, şi de al vizitatorilor din împrejurimi. Cînd spun împrejurimi înţeleg localităţi aflate uneori la sute de kilometri, de unde vin, organizat, la Ulan Bator, locuitori de toate vîrstele, avînd în programul lor de excursie, în primul rînd, vizitarea muzeelor. În orice caz, chiar în luna martie am avut prilejul să constat o afluenţă de public surprinzător de mare, predominînd firesc, elevii şcolilor medii. Ceea ce mi se pare de reţinut este faptul că aceşti elevi vin la muzeu, de obicei, din proprie iniţiativă şi nu „aduşi" cu şcoala. Grupurile de elevi, alcătuite din 3—4 inşi, băieţi şi fete, au descoperit în muzeu o lume a lor şi în acelaşi timp, cel mai potrivit loc de recreare. Am putut observa la ei o anume sfiiciune şi o admirabilă disciplină. Deşi nesupravegheaţi, nu i-am văzut niciodată zburdînd sau plictisiţi ci întotdeauna interesaţi să asculte „pe furate", în faţa obiectelor expuse, explicaţiile şi conversaţiile vizitatorilor mai vîrstnici. Aceasta, firesc, nu din cauza lipsei de îndrumători, ci pentru că — mi s-a explicat — elevilor nu le place, la muzeu, să asculte nişte lecţii „ca la şcoală" oricît ar fi acestea de intuitive. Personal, mărturisesc că i-am înţeles perfect pe micuţii vizitatori ai Muzeului din Ulan Bator şi, totodată, m-am convins, o dată în plus, că problema aceasta a îndrumării în muzee e o treabă mult mai complicată decît pare multora, la prima vedere.

Din multitudinea genurilor de exponate aflate în expoziţiile de bază ale muzeelor din Ulan Bator se distinge în mod deosebit sectorul bogat al artelor decorative, domeniu cu adevărat impresionant în care poporul mongol deţine vechi tradiţii.

Despre îndemînarea, priceperea şi talentul poporului mongol în împodobirea locuinţei şi a obiectelor de uz, găsim interesante observaţii în însemnările intitulate „Călătoria în ţările Orientului" a călugărului franciscan W. de Rubruck, trimis pe aceste meleaguri, la jumătatea veacului al XIII-lea, de către regele Franţei Ludovic al IX-lea. El spune că iurtele — locuinţele tradiţionale existente şi folosite şi astăzi de mongoli — sînt învelite cu un soi de pîslă, de o rară fineţe şi trăinicie şi continuă: „pîsla care înconjoară partea de sus a iurtei este împodobită cu desene foarte frumoase şi variate. La intrare, mongolii agaţă bucăţi de pîslă, care excelează prin varietatea de culori a ţesăturii. De exemplu, ei, mongolii, cu ajutorul acului şi a pîslei colorate execută pomi, viţă de vie, păsări şi diferite animale". Aceste ornamente cu motive animaliere şi vegetale, comune atîtor popoare de pe toate meridianele, se păstrează şi astăzi în creaţia meşterilor populari mongoli. Acelaşi călător franciscan aminteşte despre utilizarea lînei colorate pentru cusături ornamentale geometrice întîlnite adesea şi în zilele noastre, pe veşminte şi pe ţesăturile utilizate în casă.

https://biblioteca-digitala.ro

Ornamentica artei populare se folosește pretutindeni în Mongolia, de la arhitectură și pînă la cele mai neînsemnate obiecte de uz. Îmbrăcămintea, încălțămintea, obiectele pentru găteala capului, șaua, scările de șa, ca și frîiele poartă toate o mulțime de podoabe de mătase, de metal, de piele, de piatră dispuse în desene simple, cel mai adesea viu colorate. Alte ornamente ale artei populare poartă străvechi simboluri utilizate și în prezent, exprimînd pentru posesorul obiectelor, felurite urări de fericire, de sănătate, de longevitate, de înlăturare a piedicilor și primejdiilor, urări de bunăstare, de pace, alături de simboluri împrumutate în cadrul relațiilor cu alte popoare din vechimea civilizațiilor Asiei ca ungurii, sogdienii, toharii, păstrate în folclorul legat de chinezi, indieni, tibetani, nepalezi etc. Asemenea simboluri exprimă urări pentru puritatea sufletească, claritatea gîndului, bunăvoință față de oameni și altele. Toată această infinită bogăție și varietate a podoabelor din arta populară și artizanală a Mongoliei prezintă un mare interes pentru cercetătorii din domeniul istoriei civilizațiilor. (Chiar în timpul ședерii mele la Ulan Bator am întîlnit doi tineri cercetători francezi, veniți în Mongolia, pe timp de șase luni pentru cercetări etnografice).

Meșterii decoratori din R. P. Mongolă au folosit cu dibăcie din cele mai vechi timpuri, transmițînd din generație în generație întreaga lor experiență mereu îmbogățită, toate materialele cunoscute și comune și altor civilizații: fierul, oțelul, metalele prețioase, arama, bronzul, lemnul, osul, piatra, argila, mătasea, pasta de hîrtie, lîna și pielea etc. care s-au bucurat de atenția acestor minunați făurari de frumos, deținători de sute de ani ai unor metode proprii de tratare și pregătire, în vederea prelucrării acestor materiale.

Vechea artă decorativă din R. P. Mongolă constituie pentru foarte numeroșii artiști plastici și decoratori din țara prietenă o adevărată școală. De aceea nici nu-i de mirare că statul socialist sprijină îndeaproape cercetările, înființează colecții și restaurează opere vechi, inclusiv pe cele de arhitectură, deosebit de valoroase din punctul de vedere al decorației în lemn și al cromaticii. Grijă permanentă se acordă, de pildă, vechilor lăcașe de cult, care conțin elemente artistice de prim rang.

VIOREL OPREA

Ceainic de metal.

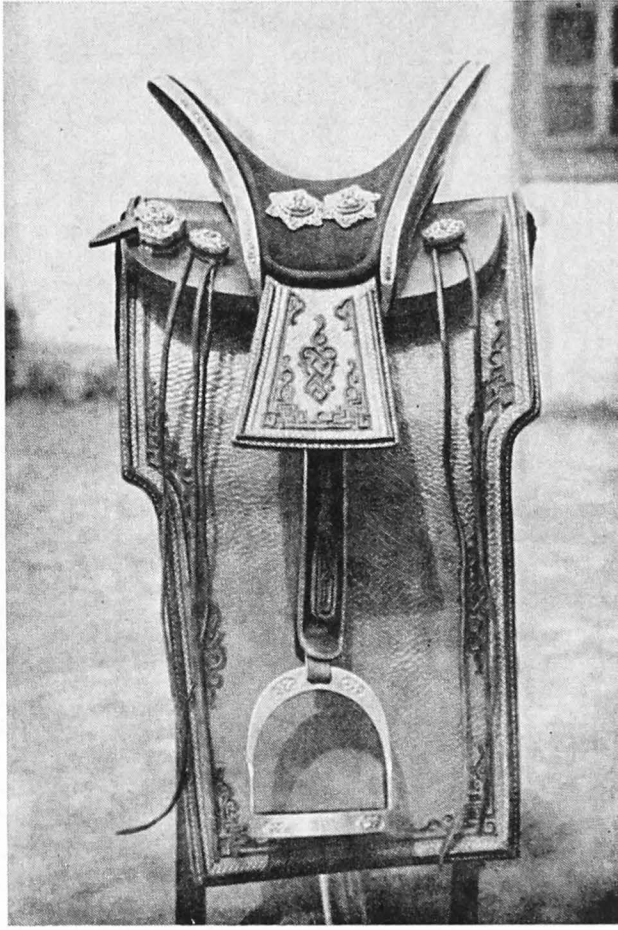

Șa cu încrustații de aur.

Masca spiritului muntelui Songino.

https://biblioteca-digitala.ro

O MARE SĂRBĂTOARE A MUZEOLOGIEI CEHOSLOVACE

Dr. doc. MIHAI BĂCESCU

Între 4—9 aprilie 1968 s-au sărbătorit în Cehoslovacia Jubileele de 150 de ani a 2 muzee principale. Au luat parte la festivități, pe lîngă 100 de muzeologi din toată țara și invitați străini reprezentanți ai muzeelor din 16 țări: 13 din R.D.G., 4 din R. F. Germaniei, 4 din U.R.S.S., 2 din R. P. Ungară, 3 din Italia, 2 din Belgia, 2 din R. P. Bulgaria etc.

A fost vorba de două sărbătoriri distincte, cu două comitete de organizare diferite, în două centre deosebite: 150 de ani ai Muzeului Național (Narodni Museum din Praga) și 150 de ani ai Muzeului Moraviei și ai Galeriilor Moraviei, la Brno.

Prima parte a festivităților s-a desfășurat la Praga, între 4—6 aprilie; a doua, la Brno, între 7—9 aprilie. Prima s-a deschis în „ Pantheon " — sala de onoare a Muzeului Național — în prezența reprezentantului Ministerului Culturii și Informațiilor, care, între altele, a decorat, în numele Președintelui Svoboda, cele două muzee și pe directorii lor. După unele recepții — de pildă la Ministerul Culturii și Informațiilor, am asistat la o ședință de comunicări, cu traducere simultană, în sala mare a Sfatului Popular din Praga. Cu această ocazie reprezentantul Culturii a decorat 7 lucrători ai muzeelor cehe, iar reprezentanții străini au adus salutul lor — mulți din ei și daruri — din partea muzeelor lor: cărți rare, plachete, piese de muzeu, pergamente de onoare.

În continuare au urmat 3 referate cu tema „ Muzeele și societatea ", ținute de Prof. G. H. Rivière din partea ICOM-ului, Prof. Piotrovskij de la Leningrad și Vl. Denkstein, directorul Muzeului Național. A urmat o recepție colegială în sălile muzeului în după-amiaza aceleiași zile.

În 7. IV am plecat spre Brno cu autobuzul, în drum vizitînd Muzeul Cărții din Zdar, unde s-a luat rămas bun, cu discursurile de rigoare, de la organizatorii din Praga, care și-au sfîrșit aici misiunea.

În ziua de 8. IV, în Teatrul din Brno s-a deschis a doua festivitate, sub președinția Președintelui Regiunii Moraviei și a reprezentantului Ministerului Culturii și Informațiilor, a responsabililor Muzeelor din Ministerul Culturii și a altor personalități. Au fost decorați cu această ocazie directorii Muzeului Moraviei și al Galeriilor Naționale, precum și alți 6 cercetători din muzee.

A urmat expunerea Dr. I. Jelinek asupra evoluției de viitor a muzeelor Moraviei, apoi a directorului Galeriilor asupra perspectivelor artei. În continuare s-a dat o masă de onoare în Hotelul Internațional, unde s-au prezentat iarăși salutările străinilor pentru Jubileul Muzeelor Moraviei.

În ziua de 9. IV s-a ținut o ședință de lucru în care s-au ținut alte două referate cu tema „ Muzee și societate " — unul al Prof. A. Capart, directorul Institutelor Regale din Belgia, altul al subsemnatului, cu tema „ Muzeele de științele naturale și societatea ". În după masa aceleiași zile, invitații străini, printre care și subsemnatul au luat parte la o recepție dată de tov. Karel Neubert, Președintele Consiliului Național Regional al Moraviei.

Muzeologii cehi au făcut eforturi mari pentru ca această frumoasă sărbătoare de 150 de ani să strălucească; între altele, au reorganizat patru săli ale Muzeului din Praga (Vertebratele în diorame) și reîmprospătat patru altele (paleontologie în special), iar la Brno au făcut o expoziție nouă, elegantă.

La Narodni Museum, am admirat colecția unică de Trilobiți, secția excepțional de bogată de mineralogie, cu cea mai mare colecție de Tectite din lume.

La Brno de asemenea am vizitat bogata și instructiva colecție de Ciuperci sculptate în lemn și întreaga expoziție de ciuperci și bacterii utile sau dăunătoare omului.

Programul fiind destul de încărcat, nu a fost posibil să vizităm toate unitățile muzeale din orașele respective; sumar, am putut totuși vedea moderna grădină zoologică din Praga (fondată în 1930), cu caii lui Przewalskii, cu cerbii asiatici rari, cu una dintre cele mai mari voliere din Europa etc., apoi minunatul „ Anthropos " din Brno, — Muzeul omului și al cuaternarului —, în care am admirat reușita reconstituire a unui mamut (cu părul din fibre de in vopsit în castaniu) făcută prin grija prof. Absolon.

Organizarea a fost bună, primirea a fost foarte amicală, iar gazdele s-au silit să facă cît mai agreabilă șederea oaspeților străini.

Urăm muzeelor din țara prietenă o dezvoltare mereu ascendentă și pentru veacurile ce urmează.

https://biblioteca-digitala.ro

MUZEE DE ARTĂ DIN TORINO

Cel mai nordic oraș industrial italian, Torino, ai cărui locuitori — peste 1 600 000 — au mai toți soarta legată de existența fabricii de automobile FIAT (cca 140 000 salariați), a celei de mașini de scris Ollivetti (cca 12 000 salariați) și a stabilimentului de vermuth Cinzano (cca 9 000 salariați), se mîndrește cu cîteva muzee de faimă internațională, cum sînt Muzeul de egiptologie, Muzeul automobilului sau Muzeul de artă veche și Galeria Sabanda.

★

Muzeul de artă veche s-a înființat în 1860 pe baza colecției marchizului Emanuel d'Azeglio. Mărindu-și colecțiile prin generozitatea unor colecționari și prin achiziții, muzeul a fost instalat din 1934 în Palatul Doamnei, un ansamblu arhitectonic care, de la construcția sa inițială, din secolul al XIII-lea, a suferit multe transformări și adăugiri. Amenajarea specială a clădirii pentru a răspunde cerințelor unui muzeu modern de artă a creat posibilitatea distribuirii armonioase a colecțiilor și punerea în valoare a operelor mai importante.

În primele 16 săli sînt grupate pe regiuni și țări opere de artă feudală și Renaștere: sculpturi preromane și romane găsite chiar în Torino sau în regiunea Piemont, sculpturi gotice în lemn de pe valea rîului Aosta sau din Elveția și Germania mobilier gotic sculptat, vitralii gotice. Printre piesele deosebite se remarcă grupul de sculpturi în lemn, P i e t á, de la începutul secolului al XVI-lea.

În fostul salon al prinților de Acaia — o imensă și austeră sală — sînt reunite tablouri și altare, ale celor mai mari maeștri piemontezi din secolele XV—XVI — Martino Spanzotti, Macrino d'Alba, Defendente Ferrari, Grammorseo —, sculpturi de Neroccio di Landi, Matteo Civitali, Giovanni della Robbia, mai multe mobile deosebit de valoroase, precum și cîteva vitrine cu bijuterii greco-romane, egiptene, bizantine ș.a.

În mod deosebit atrage atenția una din capodoperele artei italiene a secolului al XV-lea și anume P o r t r e t u l u n u i n e c u n o s c u t al lui Antonello da Messina și un inel, capodoperă a artei bijuteriilor lombarde din secolul al XII-lea.

Încăperea alăturată — fostul turn gotic de nord al palatului — este la rîndul său un alt punct de mare atracție al muzeului aici aflîndu-se expuse cîteva pagini miniate din faimoasa carte de rugăciuni a ducelui de Berry,

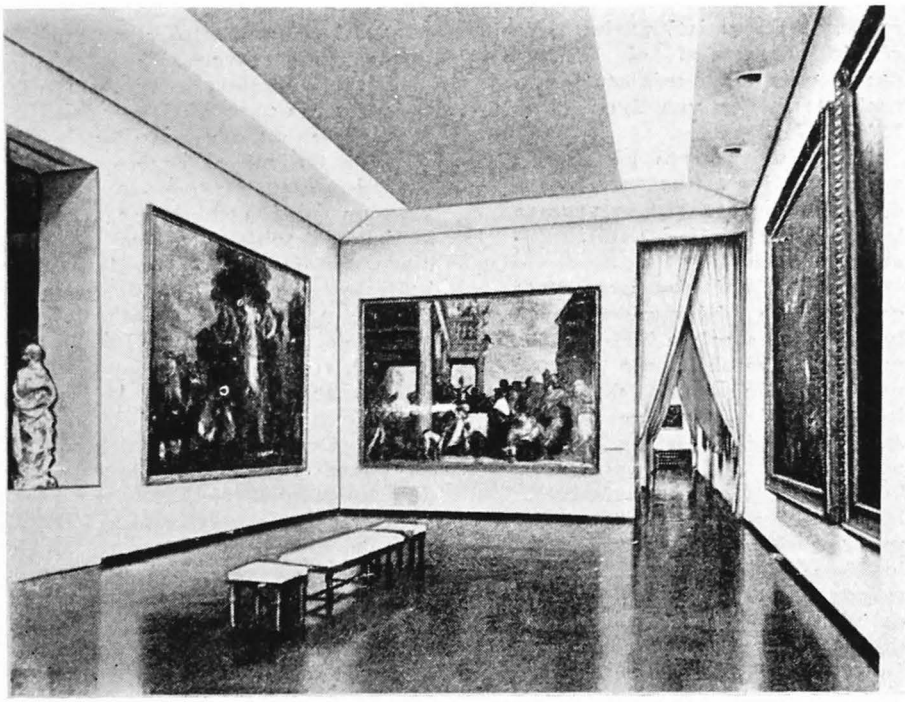

Galeria Sabauda: Sala maeștrilor venețieni (sec. XVI).

Antonio și Piero Pollaiolo: Tobie și arhanghelul. Galeria Sabauda

https://biblioteca-digitala.ro

realizată de artiști parizieni la sfîrșitul secolului al XV-lea, dintre care cinci miniaturi sînt realizate de Jan van Eyck (către 1420—1425).

Alte săli prezintă picturi de artiști italieni, flamanzi, olandezi, foarte renumiți la vremea lor (secolele XVII—XVIII), tapiserii, mobilă.

La etajul doi sînt prezentate colecțiile de sticlărie — unice în lume — din secolele XII—XVIII, realizări deosebite ale genului nu numai din principalele centre italiene, ci și din Flandra, Elveția, Anglia, Spania și Orient. Tot aici sînt expuse mii de obiecte de faianță din toate manufacturile italiene, cărora li se alătură cele mai deosebite exemplare lucrate la Meissen. Semnalăm de asemenea țesăturile copte, legăturile de piele pentru cărți, obiectele de feronerie, care completează imaginea asupra artelor decorative din trecut din Italia și de peste granițele sale.

Spre deosebire de acest muzeu, unde preocuparea adaptării clădirii la necesitățile muzeistice a ținut îndeaproape seama de construcția inițială a încăperilor, creînd un mediu ambiant, cît se poate de apropiat atmosferei în care s-au realizat și prezentat la vremea lor unele opere de artă actualmente expuse, la modificările vechii clădiri a Galeriei Sabanda a patronat alt principiu: în exclusivitate doar amenajarea pentru un spațiu cît mai propice expunerii muzeografice. Aici, prin pereții colorați în ton cu fondul tabloului, prin tavane divers colorate, din păcate și multe perdele de pluș, s-a răspuns direct gustului și exigențelor muzeografiei contemporane.

Galeria Sabauda instalată într-o locuință construită în secolul al XVII-lea după planurile arhitectului Guarni și renovată de curînd pentru a răspunde ingerințelor muzeografice — are ca fond inițial tablourile casei princiare din Savoia, iar ca dată a înființării anul 1832, cînd regele Charles-Albert a prezentat publicului colecția sa de artă. Ulterior, în 1860, regele Victor Emmanuel II a donat-o statului, iar în 1865 ea a fost adăpostită în localul actual. Cum era și firesc, aici se poate urmări îndeaproape, de-a lungul a 26 de săli, arta piemonteză din secolele XV—XVI, prin cei mai buni artiști ai săi: Gaudenzio Ferrari, cu scene patetice religioase — Nașterea Sfintei Ana, Ioachim izgonit din templu, Sfîntul Petru și unul din credincioșii săi, — Spanzotti, cu Adorația magilor o lucrare de mici dimensiuni, și Fecioara cu Isus, Macrino d'Alba cu lucrări ca Fecioara, Isus și patru sfinți, în care figurile se detașează de pe fondul de aur, și Defendente Ferrari cu opera sa capitală— —Noptile Sfintei Ecaterina.

În colecția maeștrilor italieni, prezentată într-o suită de 14 săli la parter, citățm în ordinea expunerii cîteva lucrări celebre ale unor artiști nu mai puțin celebri — Sfînta conversațiune de Andrea Mantegna, Adorația magilor de Savoldo, Sfînta treime de Tintoretto, operă de tinerețe a pictorului, Portretul Eleonorei de Toledo de Bronzino, Sfînta familie de Andrea del Sarto, Fecioara și patru sfinți de Sodoma.

La etaj, se continuă expunerea cu marii maeștri italieni începînd cu Veronese, a cărui pînză de mari dimensiuni viu colorată — Cina la Simon, — domină sala în care se află.

Urmează apoi Bassano, de asemenea cu un imens tablou — Piața, unde te fascinează forfota mulțimii de oameni și de animale, Guercino cu o compoziție foarte mare — Întoarcerea fiului risipitor. Cîteva încăperi sînt rezervate pictorilor atrași de frumusețile arhitectonice ale Italiei, cum este Bellotto, prezent printr-una din cele mai izbîndite creații ale sale Pod peste Po și Guardi. În ultima sală rezervată creației maeștrilor italieni întîlnim tablouri de Tiepolo, ce se remarcă aici prin schița pentru altarul bisericii Capucine din Parma.

Colecția operelor maeștrilor flamanzi și olandezi, desfășurată în trei săli, extrem de spațioase — unde sînt ingenios repartizate cîteva panouri — este, prin calitatea lucrărilor cuprinse, tot atît de valoroasă ca cea italiană. Van Eyck este reprezentat printr-un panou extrem de valoros — Stigmatele Sfîntului Francisc; Memling cu Patimile lui Isus, înfățișînd pe o mică suprafață, cu pasiunea unui miniaturist, o suită de scene din viața acestuia; Rembrandt cu un Bătrîn dormind, Brueghel cu mai multe peisaje și chermeze, Teniers cu Muzicanți la cabaret și Jucători de cărți, Ruysdael cu un Peisaj, Potter cu Patru tauri, Vouwerman cu Șarje de cavalerie pe malul unui fluviu și van Dyck cu trei lucrări, dintre care Cei trei copii ai lui Carol I se înscrie printre capitalele sale realizări.

Cîteva săli sînt rezervate diverșilor artiști din alte țări, dintre care se desprind în mod deosebit Clouet, printr-o lucrare remarcabilă — Portretul Margaretei de Valois, Holbein cu un minuscul portret al lui Erasm și Velasquez cu Portretul unui nobil.

În ambele muzee eclerajul este bine studiat, lucrările putînd fi bine privite din toate părțile sălilor, asamblarea și organizarea lor în încăpere fiind, cu rare excepții, deosebit de armonios prezentată.

PETRE OPREA

Palatul Doamnei

https://biblioteca-digitala.ro

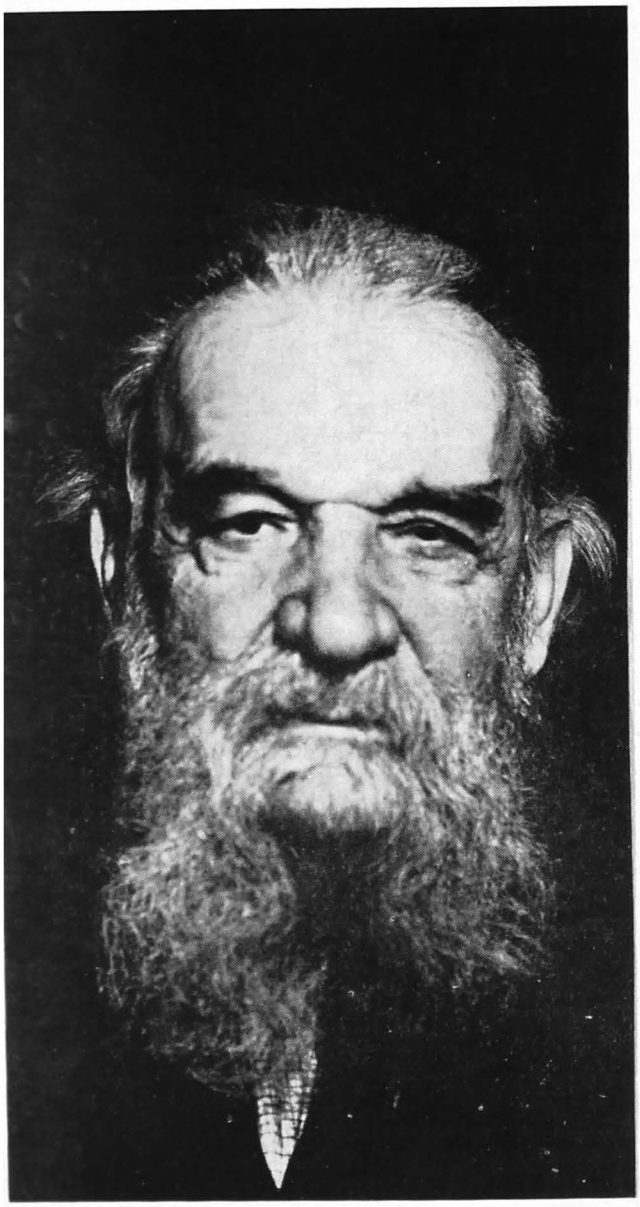

C. S. NICOLĂESCU-PLOPȘOR

1900—1968

VLADIMIR DUMITRESCU

Prin moartea colegului și prietenului C.S. Nicolăescu-Plopșor, arheologia și prin ea, întreaga știință românească suferă o pierdere care, la ora actuală, este într-adevăr ireparabilă. Căci multitudinea domeniilor în care spiritul său iscoditor și dornic de cunoaștere s-a manifestat, nu l-a împiedicat să fie în primul rînd un pasionat arheolog și să devină treptat, de-a lungul unei activități de aproape o jumătate de secol, unul dintre cei mai de seamă arheologi ai țării noastre.

Primul contact cu nobila activitate de cercetare a trecutului l-a avut încă de pe băncile liceului craiovean în timpul primului război mondial, datorită entuziastului său profesor Ciuceanu (întemeietorul de fapt al Muzeului din Craiova). Peste puțini ani, întors din refugiul din Moldova, C.S. Nicolăescu-Plopșor s-a avîntat în cercetarea neobosită de teren, publicînd o serie de articole ce făceau dovada timpurie a multora dintre calitățile care aveau să-l facă cunoscut în scurtă vreme tuturor acelora care se interesau de problemele de istorie, folclor, etnografie și geografie. Trebuie de altfel spus că atît datorită faptului că cea mai mare parte din activitatea lui s-a desfășurat în Oltenia, cît mai ales faptului că își iubea cu o pasiune niciodată dezmințită provincia natală, Oltenia s-a situat întotdeauna la loc de frunte în preocupările și gîndurile sale.

Cine n-a avut prilejul să colinde împreună cu el șleaurile însorite ale Olteniei sau să cutreiere cu el bălțile Dunării oltene, nu va putea decît cu greu să înțeleagă cît de cuprinzător cunoștea el mai toată Oltenia — fiecare așezare a ei, fiecare vale și colnic, fiecare grind de lîngă Dunăre — și mai presus de toate un număr neînchipuit de mare de oameni, care la fiecare pas îi dădeau binețe, nu numai ca unui simplu drumeț pe aceeași cale, ci ca unuia pe care îl cunoșteau și cu care stăteau de taină despre grijile și speranțele lor.

Se poate spune fără exagerare că Nicolăescu-Plopșor a fost, în ultimele decenii, unul dintre cei mai de seamă intelectuali ai Olteniei, cu care se poate mîndri atît provincia de la apus de Olt cît și țara întreagă. O simplă enumerare a instituțiilor la care a funcționat și a acelora pe care le-a întemeiat, le-a organizat și le-a condus, ca și a publicațiilor periodice înființate de el, alături de parcurgerea listei lucrărilor publicate, ar fi suficientă pentru a îndreptăți afirmația noastră.

Începînd prin a fi bibliotecar la Seminarul de geografie al Universității din București, este numit, încă înainte de a-și da licența, profesor suplinitor și apoi director al gimnaziului din Plenița. Trece însă foarte curînd la Craiova, unde ia conducerea (onorifică pînă în 1946) a Muzeului Regional al Olteniei, al cărui al doilea ctitor și organizator a fost, și

▶

https://biblioteca-digitala.ro

tot aci întemeiază Arhivele Statului din Craiova, fiind și de data aceasta director onorific pînă în 1939, cînd este numit titular cu toate formele legale și abia acum, cu stat de salariu. În tot acest răstimp, care corespunde în linii generale perioadei dintre cele două războaie mondiale și din primii ani de după cel de-al doilea război, el desfășoară o activitate neobosită, întemeind destul de devreme (1938) un Institut de arheologie olteană care publică (fără vreun sprijin al oficialității) o serie de „Memorii" privind descoperirile și cercetările arheologice întreprinse în Oltenia, iar mai tîrziu, un Institut de istorie națională, editînd și un număr de 12 volume, conținînd peste 2 400 de pagini, din publicația: „Oltenia" închinată cercetării și culegerii variate de documente asupra „pămîntului și locuitorilor Olteniei din trecut și de astăzi". Dar și înainte de această serie, a editat cîteva reviste —„Suflet românesc", „Gînd și slovă oltenească", „Suflet oltenesc", după ce ani de zile fusese un stăruitor colaborator al revistei „Culisele Olteniei".

După 1944, C.S. Nicolăescu-Plopșor activează ca membru într-o serie de comitete și societăți (Comitetul de luptă pentru pace; Societatea pentru răspîndirea științei și culturii; Societatea de științe naturale și geografie; Societatea de filologie și folclor etc), organizînd totodată și numeroase expoziții. Preocupările sale muzeistice nu s-au limitat de altfel la organizarea și îmbogățirea colecțiilor Muzeului Regional din Craiova, despre care am amintit; datorită stăruințelor sale s-au înființat și organizat muzeele din Slatina și Corabia, ca și Muzeul sătesc din Orlea, după cum mai tîrziu a stăruit fără preget pentru înființarea muzeelor de la Bicaz și Durău (jud. Neamț), de acesta din urmă interesîndu-se îndeaproape pînă în ultimul timp.

Începînd din anul 1952, cînd intră în colectivele de cercetători ale Academiei, la București (mai întîi în Colectivul de Antropologie, iar din 1955 la Institutul de Arheologie), prietenul Plopșor, fără a renunța la nici unul dintre celelalte domenii vechi de activitate, își concentrează totuși eforturile asupra problemelor de arheologie și paleoantropologie. Întreprinde astfel un număr impresionant de cercetări de depistare de teren și de săpături, aproape în toate regiunile țării, cu specială privire asupra epocii paleolitice și a celei epipaleolitice, continuînd astfel activitatea pe linia preocupărilor mai vechi, pentru care studiase și la Institutul de Antropologie din Paris și care îl făcuseră să-și susțină în 1934 doctoratul în „litere și filozofie" cu o teză asupra Paleoliticului în România și să publice curînd după aceea un studiu intitulat „Industries microlithiques en Olténie".

În 1956 șef al sectorului paleolitic independent și apoi șef al secției paleolitice nou create în 1963 la Institutul de Arheologie al Academiei R.S. România, după alegerea sa ca membru corespondent al Academiei, Plopșor strînge în jurul său o mînă de tineri cercetători, pe care îi pregătește ca un adevărat maestru așa încît ei sînt astăzi specialiști de temei în problemele paleoliticului, creînd astfel școala paleolitică românească, desigur una dintre cele mai meritorii ale sale, atît pentru seriozitatea cu care lucrează cît și pentru faptul că ea umplea un gol simțit în cercetarea arheologică a țării noastre. Căci dacă pînă la Plopșor, și alți cercetători de valoare se consacraseră integral sau în parte studiului paleoliticului (M. Roșka, C. Ambrozevici, N.N. Moroșan), abia sub conducerea și impulsul dat de el în cadrul sectorului și apoi a secției paleolitice a Institutului de Arheologie se poate vorbi cu adevărat de o școală paleolitică românească, cu preocupări ce îmbrățișează întreaga țară și toate problemele legate de această epocă.

Numit coordonator șef adjunct al Grupului de cercetări complexe de la Bicaz și din zona Porților de Fier, director din 1966 al Centrului nou creat de istorie, filologie și etnografie din Craiova al Academiei, iar din 1967 profesor șef de catedră la Universitatea din Craiova, el și-a îndeplinit cu deosebit devotament și uriașă putere de muncă toate aceste sarcini.

Pentru a rămîne totuși în domeniul activității lui de o viață întreagă, trebuie amintit că nenumăratele cercetări de teren ale lui și ale elevilor săi, numeroasele rapoarte de săpături și studii au făcut ca harta paleoliticului românesc să fie astăzi presărată cu zeci și zeci de așezări și descoperiri, începînd cu acelea din cele mai îndepărtate timpuri ale primelor ființe cu activitate conștientă, și pînă la perioada ce prevede zorile neoliticului, îmbogățind astfel substanțial cunoștințele noastre și dovedind că, de-a lungul acestei cele mai vechi și mai îndelungate epoci din istoria omenirii, teritoriul țării noastre a fost în permanență locuit. Descoperirile din Valea Dîrjovului și din zonele vecine, care au relevat aci prezența culturii de prund de la începutul paleoliticului; cercetările de la Bugiulești, în bazinul Oltețului, care au pus problema existenței aci a unora dintre cei mai vechi strămoși ai omului și au contribuit astfel, alături de acelea amintite din Valea Dîrjovului, la înglobarea țării noastre în marea arie care a fost martora directă a procesului de antropogeneză; importantele și variatele descoperiri din zona lacului de acumulare de la Bicaz, datînd mai ales din perioada de sfîrșit a paleoliticului și din perioada epipaleolitică și apoi, în ultimii ani, descoperirile de la Porțile de Fier, unde au fost scoase la lumină cele mai vechi opere de artă de pe teritoriul României — toate acestea constituie numai o mică parte din cercetările de teren întreprinse de el și de colaboratorii săi, sub directul său impuls.

Spre deosebire de unii cercetători care întîrzie prea adesea publicarea activității de teren,

https://biblioteca-digitala.ro

Plopşor şi-a îndeplinit cu regularitate şi cu prisosinţă această îndatorire; din lunga listă a lucrărilor sale, peste 150 sînt lucrări de arheologie, iar dintre acestea cîteva zeci sînt rapoarte de săpături şi studii asupra rezultatelor şi problemelor puse de cercetările din ultimii 15 ani. Firește, nu le putem aminti aici nici măcar pe toate cele mai importante — ele putînd fi găsite în alăturata listă bibliografică; dar trebuie precizat că unele dintre ele sînt lucrări de mare valoare ştiinţifică, reprezentînd contribuţii de seamă la problemele paleoliticului românesc şi european, ca de pildă: „Le paléolithique dans la R.P.R. à la lumière des dernières recherches"; „Sur la présence du swiderien en Roumanie"; „Geochronology of the Paleolithic in Rumania"; „Das Paleolithikum Rumäniens"; „Asupra studierii paleoliticului în România" ultimele două publicate în străinătate: „The possible existence of protohominides in Rumania's Villafranchian"; „Date noi cu privire la cunoaşterea începutului şi sfîrşitului paleoliticului în România"; „Sur la présence du Prépaléolithique en Roumanie" (comunicare la Congresul de Antropologie de la Moscova, din 1964) şi multe altele. Membru activ încă din 1931 la diferite congrese internaţionale de preistorie, antropologie, etnografie şi istorie (Coimbra 1931, Londra 1932, Varşovia 1933, Paris 1960, Leningrad 1963, Moscova 1964, Praga 1966 etc), unde a prezentat comunicări şi a luat parte la discuţii, el a devenit repede cunoscut în toate cercurile de specialitate din străinătate ca un temeinic specialist, fiind ales membru activ al Societăţii Preistorice Franceze, al Institutului Internaţional de Antropologie etc. şi fiind solicitat să publice şi în străinătate contribuţii asupra cercetărilor paleolitice din România.

Socotind pe drept cuvînt că rezultatele tuturor acestor studii şi cercetări trebuie înmănuncheate într-o amplă operă de sinteză, a început redactarea unei vaste lucrări asupra Paleoliticului în România, din care sînt redactate cca 800 de pagini — şi care va trebui completată şi publicată cît de curînd.

★

Rîndurile acestea nu pot fi însă un studiu bio-bibliografic, ci numai o încercare de a aminti pe scurt ampla activitate a celui dispărut atît de neaşteptat, aşa încît firește nu putem înregistra aci toate realizările sale.

Intelectual legat prin toate fibrele minţii şi sufletului său de popor, socotind că datoria fiecăruia dintre noi, mai ales atunci cînd ne aflăm într-un post de conducere într-un domeniu sau altul, este de a ne închina întreaga viaţă colectivităţii, spre binele şi progresul ei, C.S. Nicolăescu-Plopşor nu s-a abătut niciodată de la acest nobil crez, cheltuindu-se cu dărnicie de-a lungul unei întregi jumătăţi de secol în multiplele locuri şi probleme în mijlocul cărora s-a aflat. Istoric şi editor de periodice şi de colecţii de documente de istorie şi folclor, organizator de ştiinţă şi, în orele libere, literat, dar mai presus de toate arheolog cercetător de teren, opera lui constituie un adevărat monument ridicat întru cinstirea trecutului şi prezentului neamului nostru, la a cărui dăltuire şi perfecţionare a lucrat zi de zi pînă în preajma morţii năprasnice care l-a surprins la locurile de muncă, cărora li s-a dedicat trup şi suflet.

Colaboratorilor şi mai ales discipolilor lui, cărora le-a insuflat pasiunea pentru cercetare, le revine datoria continuării acestei neobosite munci, urmînd exemplul pilduitoarei lui vieţi.

LISTA LUCRĂRILOR

STUDII

Însemnări asupra agriculturii preistorice de pe pămîntul românesc. Biblioteca Societăţii agronomilor, Bucureşti, 1922.

Descoperirea unor noi staţiuni preistorice în Dolj. Arh. Olt. I, 1922

Obiecte romane de la Reşca. Arh. Olt. I. 1922.

Rămăşiţe din vremi trecute. Arh. Olt. I. 1922.

Cetatea Jidoviile Bucovăţ Dolj, Arh. Olt. I., 1922.

Cetatea de la Sîrsca Dolj, Arh. Olt. I., 1922.

Cuptoarele preistorice de la Plenița, „Cronica Numismatică şi Arheologică," 1922.

Noi aşezări preistorice în preajma Bucureştiului, „Cronica numismatică şi Arheologică", 1922.

Însemnări din trecutul Olteniei, Arh. Olt. I., 1922.

Descoperirea unor noi staţiuni preistorice în Dolj, Arh. Olt. I., 1922.

Un ornament neolitic, Arh. Olt., I., 1922.

Monumente neolitice în Oltenia, Arh. Olt., I., 1922.

Însemnări asupra unor aşezări preistorice din Dolj. „Cronica Arheologică şi Numismatică," IV. 1923.

Un idol neolitic, „Oltenia," I. 1923.

Măgura mare din pădurea Poeni—Plenița. „Oltenia," I. 1923.

Măgura din via lui Ion Bîrțan, Plenița, „Oltenia." I. 1923.

Turnătoria de bronz de la Plenița—Dolj, „Oltenia" I. 1923.

Monede dace, „Oltenia," I. 1923.

Însemnări din trecutul Mehedinţiului. „Oltenia," I. 1923.

O secure neolitică, Arh. Olt., II, 1923.

Încă o urnă funerară, Arh. Olt., II. 1923.

Kjokkenmöddinguri în Oltenia, Arh. Olt., II. 1923.

Ornamentul în valuri în vîrsta bronzului, Arh. Olt. II. 1923.

Un toporaş de bronz, Arh. Olt., II. 1923.

Cîteva gresii din vîrsta bronzului, Arh. Olt., II. 1923.

Un tipar din vîrsta bronzului, Arh. Olt., II. 1923.

Un mormînt scitic de la Suharu—Dolj, „Memoriile Institutului de arheologie olteană." 1923.

Două urne funerare, Arh. Olt., II, 1923.

https://biblioteca-digitala.ro

Lipsa cremenei lustruite în Oltenia, Arh. Olt., III. 1924.

Însemnătatea cercetărilor preistorice în Oltenia, Arh. Olt., III. 1924.

Obsidiană în Oltenia, Arh. Olt., III. 1924.

Cioburi încrustate în alb, Arh. Olt., III. 1924.

Din olăria preistorică a Olteniei, Arh. Olt., III. 1924.

Olărie însforită în Oltenia, Arh. Olt., III. 1924.

Sciții în Oltenia. „Năzuința Românească". 1924.

Olărie grecească în Oltenia, Arh. Olt., IV. 1925.

O așezare romană necunoscută — Caraula—Dolj, Arh. Olt., IV. 1925.

Pînă unde merg vremurile preistorice în Oltenia, Arh. Olt., IV. 1925.

Vechituri getice în Oltenia, Arh. Olt., IV. 1925.

Din jocurile copiilor preistorici, Arh. Olt., V. 1926.

Cu privire la desenurile preistorice din peșterile Gorjului, Arh. Olt., V. 1926.

Dacii la Troia? „Năzuința Românească," 1926.

Un manual românesc de preistorie la 1895 (al lui Magnus Băileanu), Arh. Olt., V. 1926.

Paleoliticul în România, „Năzuința Românească," 1926.

Descoperiri paleolitice în Oltenia, Arh. Olt., V. 1926.

Troianul: istoricul cercetărilor, Arh. Olt., VI. 1927.

Travaux sur les peintures rupestres d'Olténie, Arh. Olt., VII. 1928.

O descoperire paleontologică, Arh. Olt., VII. 1928.

Desenurile rupestre de la Polovragi—Gorj „Memoriile Muzeului Reg. al Olteniei," Craiova. 1929.

Aurignacianul inferior în Oltenia, Arh. Olt., VIII. 1929.

Campignianul în România, Arh. Olt., VIII. 1929.

Cultura magdaleniană în Oltenia, Arh. Olt., VIII. 1929.

„Cultura solutreiană în România," Craiova. 1929.

Mezoliticul în România, Arh. Olt., VIII. 1929.

Arta rupestră în Bulgaria, Arh. Olt., IX. 1930.

Cercetările preistorice și cuaternarul, Arh. Olt., IX. 1930.

Cultura cheleană în România, Arh. Olt., IX. 1930.

Asupra epocii obiectelor paleolitice de la Moravița-Bulgaria, Arh. Olt., IX. 1930.

L'art rupestre carpatho-balkanique, Extras din dările de seamă ale celui de-al 15-lea Congres Intern. Antrop. și Arh. Preist. Coimbra, Portugalia. Paris, 1931.

Asupra culturii acheuleane și micoquiene în România, Arh. Olt., X. 1931.

Les cultures mézolithiques en Olténie, Comunicare la al XV-lea Congr. de Antrop. și Arh. Preist. Portugalia, 1931. Arh. Olt., X. 1931.

Elephas trogontherii Phol. și Arctemis Bobac, în Cvaternarul României. Arh. Olt., X. 1931.

Vechimea creștinismului în Oltenia. Mem. Instit. Arh. olteană. 1932.

Ruinele Turnului. Mem. Inst. Arh. Olt., XI. 1932.

Les Celtes en Olténie. Comunicare ținută la Oxford în 1932 și la Coimbra în 1933.

Un bordei medieval la Plopșor—Dolj. Mem. Instit. Arh. olteană. 1933.

Institutul de Arheologie olteană la al XV-lea Congres de Antropologie de la Paris. Arh. Olt., XIV. 1935.

Le paléolithique en Roumanie, „Dacia," V—VI. Buc. 1938. p. 41—107.

Muzeul Regional al Olteniei. Data înființării, „Oltenia" Culegeri, Cercetări și Documente. I. 1940. Craiova.

Solutreanul în Oltenia? „Oltenia," Culegeri, Cercetări, Documente, I. 1940, Craiova.

Industries microlithiques en Olténie, „Dacia," VII—VIII. 1941. p. 1—12.

Le trésor dace de Poiana-Gorj, „Dacia," VII—VIII. 1941, p. 203—216.

Antiquités celtiques en Olténie „Dacia," XI—XII. 1948, p. 17—33.

Tezaurul roman de la Işalnița „Materiale," I. 1953. p. 543—587.

Introducere în problemele paleoliticului în R.P.R., „Probleme de Antrop," I. 1954. p. 59—71.

Rezultatele principale ale cercetărilor paleolitice în ultimii patru ani, în R.P.R. „SCIV." VII, 1—2, 1956, p. 7—19.

Noi descoperiri paleolitice în R.P.R, „Probleme de Antr." II, 1956. p. 75—98.

Le paléolithique dans la R.P.R. à la lumière des dernières recherches, „Dacia," I. (N.S.), 1957, p. 41—60.

Cercetări asupra paleoliticului timpuriu, „Materiale" III. 1957, p. 281—291.

Nouvelle station épipaléolithique dans les Carpathes Orientales. A.A.C., I, fasc. I. Krakow, 1958, p. 107.

Sur la présence du Swidérien en Roumanie, „Dacia," II (N.S.) 1958, (Comunicare ținută la Congresul de la Hamburg 1958), p. 35–58.

Noi puncte de vedere în cunoașterea și interpretarea paleoliticului. „SCIV." IX. 1, 1958, p. 170—171.

Les phenomènes périglaciaires et la géochronologie du paléolithique supérieur de terrasse en Roumanie „Dacia," II, (N.S.), 1958, p. 382—392.

Cercetările de la Mitoc „Materiale," VI. 1959. p. 11—24.

Sur le commencement du paléolithique en Roumanie „Dacia," III, (N.S.), 1959. p. 9—34.

Săpăturile de la Peștera, „Materiale," VI. 1959. p. 25—33.

Discuții pe marginea paleoliticului de sfîrșit și începuturile neoliticului nostru „SCIV," X. 2, 1959. p. 221—237.

Asupra răspîndirii renului în R. P. Română, considerațiuni paleobiogeografice „Natura," 2, 1960.

https://biblioteca-digitala.ro

Un nou centru protopaleolitic în Asia, ,,SCIV,'' XI, 2, 1960. p. 441—442.

Un atelier neolitic pentru lucratul vîrfului de săgeată. ,,SCIV'', XI. 2, 1960, p. 367—371.

Apariția societății omenești și începuturile organizării gentilice, matriarhale. Epoca veche și mijlocie a pietrii (Paleoliticul și mezoliticul), în ,,Istoria României,'' vol. I, 1960, p. 3—25, 27—29.

Enigma colierului de la Șimleul Silvaniei, Congresul Internațional de Antropologie și Etnologie, Paris, 1960.

Fenomenele periglaciare și stratigrafia paleoliticului, ,,SCIV'', XII. I, 1961, p. 65—74.

Das Paleolithikum Rumäniens, ,,Archaeologia Austriaca,'' 1961.

Cercetări privitoare la paleoliticul inferior din raionul Slatina ,,Materiale,'' VII, 1961, p. 11—15.

Cercetările și săpăturile arheologice de la Buda, ,,Materiale,'' VII. 1961, p. 21—29.

O nouă contribuție cu privire la începuturile istoriei României. Congr. VI. Internațional de St. pre- și protoistorice, Roma, 1962.

Date noi cu privire la începuturile și sfîrșitul paleoliticului în România. Comunicare la Seminarul româno-sov. 1962.

Geochronology of the Paléolithic in Rumania, ,,Dacia,'' n.s. V. 1961, p. 5—19.

Das Paleolithikum in Rumänien, ,,Forschungsberichte zur Ur- und Frühgeschichte'' nr. 5, Wien, 1962, p. 74—95.

Asupra studierii paleoliticului în România, ,,Sovietskaia Archaeologhia,'' 3, 1962, p. 116—133.

The possible existence of Proto-Hominids in Rumania's villafranchean, ,,Dacia,'' n.s. VII, 1963, p. 9—25.

Nouvelles données sur la possibilité de l'existence de protohominiens dans le Villafranchien de Roumanie, ,,Dacia'' (N. S. VIII. 1964, p. 47—52).

Date noi cu privire la cunoașterea începutului și sfîrșitului paleoliticului României, ,,SCIV''. tom. 15, nr. 3, 1964, p. 307—320.

Contribuția instituțiilor muzeale la cunoașterea străvechilor așezări omenești de pe teritoriul R. S. România, ,,Revista Muzeelor,'' I, 1964, p. 21—23.

Unde a fost Malva? ,,Revista Muzeelor,'' III—1965, p. 203—207.

Asupra stratigrafiei și periodizării paleoliticului în România. În ,,Stratiegraphi and periodization of the palaeolith of eastern and Central Europe,'' Moscova, 1965, pag. 28—33.

,,Oameni din vîrsta veche a pietrii,'' 85 pag. Editura științifică, București 1965.

Epipaleolitic sau mezolitic? O problemă de terminologie? ,,SCIV''. XVI. 4, 1965, p. 765—773.

Prezențe românești peste hotare, ,,SCIV''. XVI, 4, 1965, p. 827—830.

Noi cercetări asupra paleoliticului în regiunea București, ,,SCIV''. *XVII*. 1966, 2, p. 311—318.

Le prépaléolithique, la plus anciénne étape du processus de travail conscient de l'homme. (Acad. R.S.R., Centrul de Istorie, Filologie și Etnografie), Craiova 1968.

Sur la présence du prépaleolithique en Roumanie, une étape précoce du processus d'hominisation. (Acad. R.S.R. Centrul de Istorie, Filologie și Etnografie), Craiova, 1968.

Dovezi și considerații noi privind existența unui comportament uman în villafranchianul de la Bugiulești. (Acad. R.S.R. Centrul de Istorie, Filologie și Etnografie), Craiova 1968.

STUDII ÎN COLABORARE

Mastodontul de la Stoina, ,,Mem. Muz. Reg. Olt.'' V. 1926.

Ein Schatzfund der Grupe Untersiebenbrunn von Coșoveni (Kleine Walachei). Frankfurt, 1933.

Muzeul Regional al Olteniei, ,,Călăuza,'' 1935.

Hunische Kessel aus der Kleines Walachei, Frankfurt, 1937.

Der Schatz Negrescu, Frankfurt, 1937.

Raport asupra Șantierului arheologic Rast—Dolj ,,SCIV'', 2, 1951, p. 267—277.

Șantierul arheologic Verbicioara—Dolj, SCIV, II, 1, 1951, p. 229—232.

Șantierul Verbicioara-Dolj, ,,SCIVI'', III, 1, 1952, p. 142—147.

Date preliminare asupra rezultatelor paleoantropologice de la peștera Muierilor. Baia de Fier ,,SCIV'', IV, 1—2, 1953, p. 195—209.

Raport preliminar asupra cercetărilor de paleontologie umană de la Baia de Fier din 1951, ,,Probleme de Antrop.'' I, 1954, p. 73—86.

Șantierul arheologic Cerna—Olt, ,,SCIV'', VI. 1—2, 1955, p. 129—146.

Șantierul arheologic Cerna—Olt, ,,SCIV'', VI, 3—4, 1955, p. 391—411.

Paleoliticul de la Giurgiu, ,,SCIV'', VII, 3—4, 1956, p. 223—236.

Criterii arheologice pentru stabilirea unei cronologii în paleopedologie. Comunic. Acad. R.P.R., VII, 1957.

Șantierul arheologic Baia de Fier, ,,Materiale'', III, 1957, p. 13—28.

Șantierul arheologic Nandru, ,,Materiale.'' III, 1957, p. 29—40.

Șantierul arheologic Ohaba—Ponor, ,,Materiale'', III, 1957, p. 41—49.

Șantierul arheologic Băile Herculane, ,,Materiale'', III, 1957, p. 51—58.

Microlitele de la Băile Herculane (I. rusă). ,,Dacia'' II, (N.S.), 1958, p. 393—399; ,,SCIV''. VIII, 1—4, 1957, p. 17—26.

Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice de la Bicaz, ,,Materiale'', V, 1959, p. 46—60.

Cercetările paleolitice în regiunea Baia Mare, ,,Materiale'', VI, 1959, p. 34—42.

Cercetările paleolitice în Dobrogea, ,,Materiale'', VI, 1959, p. 43—50.

Cercetările și săpăturile paleolitice de la Cremenea și împrejurimi, ,,Materiale'', VI, 1959, p. 51—56.

Șantierul arheologic Bicaz, (Paleolitic), ,,Materiale'', VI, 1959, p. 57—64.

https://biblioteca-digitala.ro

Raport preliminar asupra cercetărilor peleolitice din anul 1956, ,,Materiale'', V, 1959, p. 15—45.
Cercetările paleolitice în peșterile din Țara Bîrsei, ,,Materiale'', VII, 1961, p. 15—21.
Săpăturile de la Tincova, ,,Materiale'', VII, 1961, p. 29—33.
Șantierul arheologic Bicaz (Paleolitic), ,,Materiale'', VII, 1961, p. 37—41.
Săpăturile din peștera Gura Cheii—Rîșnov, ,,Materiale'', VIII, 1962, p. 113—121.
Azilianul de la Băile Herculane în lumina noilor cercetări, SCIV, XII, 1961, p. 203—214.
Cele mai vechi mărturii ale vieții omului în Europa, descoperite în țara noastră. O nouă contribuție cu privire la începuturile istoriei României, ,,Studii și cercetări de antropologie'', tom. I, nr. 1, 1964, p. 39—46.
Sur la présence du Prépaléolithique en Roumanie. L'une des premières étapes du processus d'hominisation. Al VII-lea Congres internațional al științelor antropologice și etnologice. Moscova. 3—10 august 1964.
Cu privire la începuturile istoriei României, ,,Omagiu lui P. Constantinescu-Iași,'' București 1965, p. 31—37.
Cercetările arheologice de la Cazane (cronică), în SCIV, XVI, 1965, 2, p. 407—411.
Le paléolithique de Ceahlău. ,,Dacia'' (N.S.), X, 1966, p. 5—116.
Rezultatele arheologice din zona ,,Porților de Fier'', (Acad. R.S.R., Centrul de Istorie, Filologie și Etnografie), Craiova. 1968.

RECENZII

T. I. Lazukov ,,Principalele etape ale dezvoltării faunei și omului în era cuaternară,'' Moscova, 1954 (recenzie). SCIV, IX, 2. 1958, p. 506—507.
Maria Chmelewska și Lucje Pierzbakto, Le gissement néolithique superieur dans l'abri sous roche près de Podlesice, SCIV, IX, 2, 1958, p. 505—506.
Cronologia preistorică a Cehoslovaciei. Epoca paleolitică, SCIV, IX, 2, 1958, p. 381—384.
Paleoliticul timpuriu în U.R.S.S., SCIV, X, 2, 1959, p. 507—508.
Descoperiri tardenoisiene în R. S. S. Moldovenească, SCIV, XI, 1, 1960. p. 179.

ÎN MANUSCRIS

,,Monografia Bicaz,'' vol. I, 1962.
,,Paleoliticul în România.'' Monografie, 1962.

ANEXĂ

ALTE LUCRĂRI

Biserica veche din Plopșor—Dolj, Arh. Olt., I, 1922.
Biserica din Pleșoi, Arh. Olt., I, 1922.
Curbanele, Arh. Olt., I, 1922.
Vorbe oltenești, Convorbiri Literare, 1922.
Din istoria și viața țiganilor noștri, Revista Soc. ,,Tinerimea Română'', an. III, nr. 4, 1922.
Un pomelnic al mînăstirii Motru, Arh. Olt. II, 1923.
Documente privitoare la satele: Olănești, Cîrcea, Coșoveni, Horez, Pleșoi, Piscurile, Iamnic, Dranovăț, Orodelul de Sus, Strîmba etc. ,,Oltenia,'' I, 1923.
O iluminație la Craiova în 1853, ,,Oltenia,'' I. 1923.
Obîrșia familiei Aman, Arh. Olt, II, 1923.
Inspecția lui Petrache Poenaru la Școala Centrală în anul 1836, Arh. Olt., II, 1923.
Însemnări din trecutul Craiovei, Arh. Olt., II, 1923.
Risipiți Dolj (Document), Arh. Olt., II, 1923.
Rusănești și Vîlsănești. (Documente), Arh. Olt., II 1923.
Din terminologia geografică poporană figurată, Bul. Soc. Rom. de geogr. Tom. XL., II, 1923.
O statistică a populației județului Mehedinți. 1838, Bul. Soc. de geogr. tom., XXII. 1923.
Bordeiul în Oltenia, schița antropogeografică, Bul. Soc. Reg. Rom. de geogr. tom. XXI. 1923.
Mînăstirea Tismana din jud. Gorj, Cronică. Arh. Olt., II, nr. 5, 1923.
Contribuție la obîrșia cîntecelor poporane, ,,Oltenia,'' I, 1923.
Țiganii: Osgioro, ,,Oltenia,'' I, 1923.
Cumanii, ,,Oltenia,'' I, 1923.
Țiganii: Paparudele. ,,Oltenia,'' I, 1923.
Nadol, ,,Oltenia,'' I, 1923.
Lae, bucălae, ,,Oltenia,'' I. 1923.
Compasul la preistoricii olteni, ,,Oltenia,'' I, 1923.
Însemnări mărunte. Arh. Olt., II, 1923.
Roata olarului. Arh. Olt., III, 1924.
Muzeul Pleniței. Craiova, 1924.
De la Drîgnei Mehedinți. Arh. Olt., 1924.
O diată din 1687, Arh. Olt., 1924.
Vîrbița (Documente), Arh. Olteniei. 1924.
Dobrîșan, Arh. Olt. 1. 1924.
O carte de alegerea hotarelor moșiei Dobridoru—Dolj, Arh. Olt., IV. 1925.
Document privitor la moșia Fratoștița, Arh. Olt., IV. 1925.
Baftă, fifan. Monea-Omea, Arh. Olt., IV. 1925.
Dl. Iovan Iorgovan, Arh. Olt., IV. 1925.
Călătoria lui Hagi Nicolae la locurile sfinte, Arh. Olt., 1926.
Un bazin de lignit la Caraula—Dolj, Arh. Olt., V. 1926.
Balada mioriței în Oltenia, Arh. Olt., V. 1926.
Geofagie, Arh. Olt., VII. 1928.
,,Ouă încondeiate din județul Dolj,'' Craiova. 1928.
,,Ceaur,'' Craiova. 1928.
Limita geografică între cîmpia munteană și cea olteană. Arh. Olt., XVI. 1937.
La trepanation dans la chirurgie populaire Olténienne. Arh. Olt., X. 1931.
La chasse à l'épervier en Oltenie, Congr. Intern. Coimbra. 1931.
Voinicul rănit, Arh. Olt., XI. 1932.
,,Toiagul priotesii,'' Craiova. 1932.
,,Amintiri,'' Craiova. 1934.
N. Milcu (versuri), ,,Pămînt și suflet oltenesc,'' 1934.
Il. Dobridor (Versuri), ,,Pămînt și suflet oltenesc,'' 1934.
I. C. Popescu-Polyelet, Epigrame, ,,Pămînt și suflet olt.'' 1934.

https://biblioteca-digitala.ro

Const. I. Manea, Toamna, Idem, 1934.
Const. Jaleș, Versuri. Idem. 1934.
Dem. Basarabeanu. Versuri. Idem. 1934.
C. Holban. Versuri. Idem, 1934.
T. Păunescu-Ulmu. Poeme alese, Idem, 1934.
Nicolae al Lupului. Pămîntul cere sînge. ,,Idem,'' 1934.
,,Dionisie Eclesiarhul Hronograful Țării Românești,'' Rîmnicu Vîlcea. 1935.
Ștefan Ieromonahul. Viața sfîntului Nicodim. Craiova, ,,Pămînt și suflet oltenesc,'' 1935.
Ion Solomon. Amintiri. Craiova. ,,Pămînt și suflet olt.'' 1935.
Popa Măceșanu. Versuri. ,,Pămînt și suflet olt.'' 1935.
Bistriceanu (Baladă poporană). Idem, 1935.
Ion Maza (Versuri), Idem, 1935.
Iancu Bîrneanu (Amintiri), Idem, 1935.
Al. C. Calotescu (Epigrame). Idem, 1935.
Savin Constant (Versuri). Idem, 1935.
Paul Constant (Proză). Idem, 1935.
Aurel Tita (Versuri). Idem, 1935.
Dem. Vlăsceanu (Proză). Idem, 1935.
Preda Savu (Poeme), Idem, 1935.
Dem. Păsărescu (Versuri), Idem, 1935.
Traian Demetrescu (Versuri). Idem, 1935.
Mih. Bergen (Versuri). Idem, 1935.
Arhiva de folclor a regionalei Olteniei. Gînd și slovă oltenească. II, nr. 12, 1937.
Folclor. Gînd și slovă olt. II, nr. 18, 1937.
O izbîndă a frumosului Olteniei. Idem, 13, 1937.
Muzee sătești. Idem, 18. 1937.
Arhive de documente istorice a regionalei Olteniei. Idem, 16, 1937.
Documente, Idem, 1937.
Documente, Idem, 1937.
Mizilca (Baladă poporană). Pămînt și suflet olt. 1937.
F. Bossum (Proză). Pămînt și suflet olt. 1937.
Peioan Bogan (Versuri). Idem, 1937.
Eugen Constant (Versuri). Idem, 1937.
Nicoleta Pencioiu (Versuri), Idem, 1937.
B. Diaconescu. Dăiești (Teatru). Idem, 1937.
Mircea Georgescu (Versuri), idem, 1937.
Tanislav (Baladă poporană). Idem, 1937.
D. Dunescu (Versuri). Idem, 1937.
Peioan Bogan, Drăculea (Teatru), Idem, 1937.
Preda Savu, Într-un sat de peste Jii (Versuri). Idem, 1937.
Fumăritul Craiovei în 1752. ,,Oltenia,'' I, 1940.
Societatea Doamnelor Craiovene de Binefacere pentru ostașii răniți. Spitalul Maica Domnului, 1877, transcriere. ,,Oltenia'' I, 1940.
Alte biserici bordei în Oltenia, ,,Oltenia,'' I/1940.
Documente privitoare la Schitul Șerbănești—Vîlcea, ,,Oltenia'', I. 1940.
Pandurul Constantin Pupăzan, ,,Oltenia,'' I, 1940.
O mînăstire la Scăiești—Dolj? ,,Oltenia,'' I, 1940.
Fumăritul, ,,Oltenia,'' I, 1940.
Cotăritul, ,,Oltenia,'' I, 1940.
O însemnare privitoare la ortografia manuscrisului ,,Viața prea Cuviosului Părintelui nostru Nicodim Sfințitul'' de Ștefan Ieromonahul, ,,Oltenia,'' I, 1940.
Documente privitoare la satul Vîrvor-Dolj, ,,Oltenia,'' I, 1940.
Documente privitoare la moșia Plopșor—Dolj, ,,Oltenia,'' I, 1940.
Documente de închinarea mînăstirii Strehaia la Orfanotrofiom, ,,Oltenia,'' I, 1940.
Din vremea apostasiei, ,,Oltenia,'' I, 1940.
Hotărnicia plaiului Cloșani-Mehedinți, făcută de bivvel Slugerul Tudor Vladimirescu, ,,Oltenia,'' I, 1940.
Documente referitoare la plaiul Cloșani, ,,Oltenia,'' I, 1940.
Posedă, posădar, ,,Oltenia,'' i, 1940.
Schitul Dodești—Vîlcea, ,,Oltenia,'', I. 1940.
Inscripții de la biserica mînăstirii Bucovățul Vechi sau Coșana, ,,Oltenia,'' I, 1940.
O genealogie a familiei Jianu, ,,Oltenia,'' I, 1940.
Două scrisori ale Polcovnicului Ion Solomon privitoare la hotărnicia moșiilor Brîncoveni și Solomonești, ,,Oltenia,'' I, 1940.
Documente privitoare la un loc din mahalaua Podbenița din Craiova, ,,Oltenia,'' II, 1941.
O scrisoare a lui Cezar Bolliac, ,,Oltenia,'' II, 1941.
Documente, ,,Oltenia,'' II, 1941.
Un pistoraic slavon, ,,Oltenia,'' II, 1941.
Publicația mezatului averii lui Tudor Vladimirescu, ,,Oltenia,'' II, 1941.
Încă o biserică bordei, ,,Oltenia,'' II, 1941.
Documente, ,,Oltenia,'' II, 1941.
Documente privitoare la moșiile Bratovoești, Cioroc și Puțuri din Dolj, ,,Oltenia,'' II, 1941.
Cîteva știri în legătură cu revoluția din 1821, ,,Oltenia''. III, 1943.
Aga Farcaș, ,,Oltenia'', III, 1943.
Întemeietorul mînăstirii Jitianu—Dolj, ,,Rev. de Ist. Bis. I, 1943.
Un document privitor la moșia Foleștii de Sus a schitului Bodești, ,,Rev. de Ist. Bis.'' I, 1943.
Șase cranii dintr-un vechi cimitir românesc de la Motăței, Arh. Olt., 1943.
Hronograful lui Noxa (un manuscris nou), ,,Oltenia,'' IV, 1944.
Documente privitoare la satul Bucovăț și altele, ,,Oltenia,'' IV, 1944.
Satul Iamnic și documente privitoare la satul Iamnic, ,,Oltenia'', IV, 1944.
Actul de hotărnicie al moșiei Craiovița, ,,Oltenia,'' IV, 1944.
Vama de la Jiu—Craiova, ,,Oltenia,,'' IV. 1944.
Miclăușăvăț, Curilo și Cradanovăț, ,,Oltenia,'' IV, 1944.
Satul București la Puncavăț, ,,Oltenia,'' IV, 1944.
,,Monografia județului Dolj. Izvoare istorice'' (3 vol. a cîte 192 p. fiecare). Craiova, 1944.
Tribulas terestrio înaintează. Arh. Olt.
,,Ghilae Romane. Cîntece țigănești.'' Bibl. C. Rom. Craiova. 1944.
,,Paraicas romane'' (Povești țigănești). Bibl. Rom. Craiova. 1944.
Obștească catagrafie a județului Dolj. din 1831. (3 vol. a 196 p.) în ,,Monografia județului Dolj Izvoare demografice,'' Craiova, 1945.
,,Monografia județului Dolj. Izvoare folclorice'' (2 vol. a 196 p. fiecare). 1945.

https://biblioteca-digitala.ro

Dr. Ioan KORODI GAL — Despre cîteva metode pentru studiul hranei şi al hrănirii la păsări (293) • Wanda WOLSKI şi Dardu NICOLĂESCU-PLOPŞOR — Consideraţii generale asupra studiului complex al populaţiilor vechi (301) • Expectatus BUJOR, Lucian ROŞU — Cuptoare primitive de redus minereul de fier din epoca geto-dacică, descoperite la Cireşu (307) • Ion DIHOR — Capcane din lemn folosite la vînătoare în clisura Dunării (310) • Petre OPREA — Rezultatele unui sondaj la Muzeul de artă al R.S. România (316) • Aurel MOLDOVEANU — Forme de activitate educativă folosite la muzeele ştiinţifice şi tehnice (318) • F. GHEORGHIŢĂ — Lumina în muzee (II) (322) • Barbu-Aurel PANDELE — Conservarea lemnului din construcţii în muzeele entografice în aer liber (325) • Marcela FOCŞA — Metoda corelaţiilor în evidenţa colecţiilor etnografice (328) • Mihai OROVEANU — Mijloace juridice privind apărarea valorilor muzeale (329) • Muşat GHEORGHIAN, Mihaela GHEORGHIAN — Situaţia tipurilor de foraminifere din colecţia Neugeboren de la Lăpugiul de Sus — Hunedoara, aflată în Muzeul Brukenthal din Sibiu (333) • Natalia IACOBESCU — Muzeul Cornel Medrea (336) • G. MAKSUTOVICI — În memoria poetului Octavian Goga (337) • Ion CRUCEANU — Casa-muzeu „George Stephănescu" (Căpăţîneni-Argeş) (338) • Victoria POPOVICI — Expoziţia „Tudor Vianu, un mare umanist al epocii noastre" (339) • Raluca SIMIONESCU — Muzeul sporturilor din Braşov (341) • M. BRUDIU — O descoperire Hallstattiană în sudul Moldovei (344) • Eugen COMŞA — Obiect de bronz descoperit în zona Medgidia (346) • Petre DIACONU şi Niţă ANGHELESCU — Urme vechi de locuire în colţul de sud-vest al Dobrogei (348)—Vasile BORONEANŢ — Descoperiri aparţinînd culturii Vučedol în zona Porţilor de Fier (352) • Constantin POP, Vasile LUCĂCEL — Un relief cu cavalerii danubieni în Muzeul din Zalău (356) • Pavel CHIHAIA — O emblemă cantacuzină la Muzeul Naţional de Antichităţi (357) — Veturia JUGĂREANU — Moldavica şi Valahica în colecţia Bibliotecii Brukenthal (360) • Ion CHELCEA — Luntrele monoxile la noi (362) • Constantin ŞERBAN — O revistă de istorie militară (367) • Silvia ZDERCIUC, George ANANIA — Muzeul de artă populară al R. S. România, prezentat de Editura Meridiane (367) • Gheorghe NISTOROAIA — O expoziţie de artă populară românească la Havana (368) • Dr. Aurelian POPESCU-GORJ — Institutul Butantan de seruri şi vaccinuri pentru combaterea bolilor transmisiblie şi veninurilor animale, din Sao Paolo (Brazilia) (369) • Viorel OPREA — Prin muzeele din R. P. Mongolă (372) • Dr. doc. Mihai BĂCESCU — O mare sărbătoare a muzeologiei cehoslovace (374) • P.O. — Muzee de artă din Torino (375) • Vladimir DUMITRESCU — C. S. Nicolăescu-Plopşor (377)

■

Д-р Иоан КОРОДИ ГАЛ — О некоторых методах изучения пищи и питания птиц (293) • Ванда ВОЛСКИ и Дарду НИКОЛЭЕСКУ-ПЛОПШОР • Общие выводы относительно изучения древних поселений (301) • Экспектатус БУЖОР, Лучиан РОШУ — Первобытные печи для добывания железной руды в гетто-дакскую эпоху, найденные в Чирешу (307) • Ион ДИХОР — Деревянные капканы, использованные на охоте в районе Порциле де Фьер (310) • Петре ОПРЯ — Результаты зондирования в Музее изобразительного искусства С. Р. Румынии (316) — Аурел МОЛДОВЯНУ — Формы воспитательной работы в научных и технических музеях (318) • Ф. ГЕОРГИЦЭ — Освещение в музее (322) • Барбу Аурел ПАНДЕЛЕ — Консервация деревянных конструкций в этнографических музеях под открытым небом (325) • Марчела ФОКША — Метод соотношения в учете этнографических коллекций (328) • Михай ОРОВЯНУ — Юридические средства на защите музейных ценностей (329) • Мушат ГЕОРГЯН, Михаела ГЕОРГЯН — Типы корреножек в коллекции Нойгеборена в Верхнем Лэпуджиу — Хунедоара, находящейся в музее Брукенталь в Сибиу (333) • Наталия ЯКОБЕСКУ — Музей Корнеля Медря (336) • Г. МАКСУТОВИЧ — Памяти поэта Октавиана Гога (337) • Ион КРУЧЯНУ — Дом-музей «Джордже Штефэнеску» (Кэпэцинень — Арджешь) (338) • Виктория ПОПОВИЧ — Выставка «Тудор Виану — гуманист нашего времени» (339) • Ралука СИМИОНЕСКУ — Музей спорта в Брашове (341) • М. БРУДИУ — Халлстатианское открытие на юге Молдовы (344) — Еуджен КОМША — Бронзовый объект, найденный в районе Меджидии (346) • Петре ДЬЯКОНУ и Ницэ АНГЕЛЕСКУ — Древние следы поселений на юго-западе Добруджи (348) — Василе БОРОНЯНЦ — Находки относящиеся к культуре Вучедол в зоне Порциле де Фьер (352) • Константин ПОП, Василе ЛУКЭЧЕЛ — Рельеф с дунайскими рыцарями в музее Залэу (356) — Паул КИХАЯ — Кантакузинская эмблема в Национальном музее древностей (357) • Ветурия ЖУГЭРЯНУ — Молдавика и Валахика в коллекции библиотеки Брукенталь (360) • Ион КЕЛЬЧЯ — Выдолбленные челноки у нас (362) • Константин ШЕРБАН — Журнал военной истории (367) • Сильвия ЗДЕРЧУК, Джеордже АНАНИЯ — Музей изобразительного искусства С. Р. Румынии, представленный издательством «Меридианы» (367) — Георге НИСТОРОАЯ — Выставка румынского народного искусства в Гаване — Куба (368) • Д-р Аурелиан ПОПЕСКУ-ГОРЖ — Бутантанский институт по изготовлении сывороток и прививок для борьбы с заразными болезнями и ядовитыми животными в Сао Паоло (Бразилия) (369) • Виорел ОПРЯ — По музеям Н. Р. Монголии (372) • Д-р Михай БЭЧЕСКУ — Праздник чехословацкой музеологии (374) • П. О. — Музеи изобразительных искусств в Турине (375) • Владимир ДУМИТРЕСКУ К. С. Николэеску-Плопшор (377)

https://biblioteca-digitala.ro

Dr. Ioan KORODI GAL — Sur quelques méthodes pour l'étude de l'alimentation des oiseaux (293) • Wanda WOLSKI et Dardu NICOLĂESCU-PLOPŞOR — Considérations générales sur l'étude complexe des anciennes populations (301) • Expectatus BUJOR, Lucian ROŞU — Fours primitifs pour la réduction des mineraux de fer de l'époque géto-dace, découverts à Cireşu (307) • Ion DIHOR — Pièges en bois utilisés pour la chasse dans la plaine du Danube (310) • Petre OPREA — Les résultats d'un sondage au Musée d'art de la République Socialiste de Roumanie (316) • Aurel MOLDOVEANU — Formes de l'activité éducative utilisées dans les musée de science et technique (318) • F. GHEORGHIŢĂ — La lumière dans les musées (II) (322) • Barbu Aurel PANDELE — La conservation du bois des constructions dans les musées ethnographiques en plein air (325) — Marcela FOCŞA — La méthode des corrélationsdans l'évidence des collections ethnographiques (328) • Mihai OROVEANU — Moyens juridiques concernant la sauvegarde des valeures muséales (329) • Muşat GHEORGHIAN, Mihaela GHEORGHIAN — La situation des types de phoramynifères de la collection Neugeboren de Lăpugiul de Sus-Hunedoara, existente dans le Musée Brukenthal—Sibiu (333) • Natalia IACOBESCU — Le Musée Cornel Medrea (336) • G. MAKSUTOVICI — En mémoire du poète Octavian Goga (337) • Ion CRUCEANU — Maison — musée „George Stephănescu" (Căpăţîneni—Argeş) (338) • Victoria POPOVICI — L'exposition „Tudor Vianu un grand humaniste de notre époque" (339) • Raluca SIMIONESCU — Le Musée des sports à Braşov (341) • M. BRUDIU — Une découverte hallstatienne dans le sud de la Moldavie (344) • Eugen COMŞA — Un objet en bronze découvert dans la zone de Medgidia (346) • Petre DIACONU et Niţă ANGHELESCU — Anciennes traces d'habitations dans le sud-ouest de la Dobroudja (348) • Vasile BORONEANŢ — Découvertes appartenants à la culture Vucedol dans la zone de Porţile de Fier (352) — Constantin POP, Vasile LUCĂCEL — Un relief à chevaliers danubiens au Musée de Zalău (356) • Pavel CHIHAIA — Un emblème contacuzène au Musée National d'Antiquités (357) • Veturia JUGĂREANU — Moldavica et Valahica dans la collection de la Bibliothèque Brukenthal (360) • Ion CHELCEA — Les barques monoxiles en Roumanie (362) • Constantin SERBAN — Une revue d'histoire militaire (367) • Silvia ZDERCIUC, George ANANIA — Le Musée d'Art Populaire de la République Socialiste de Roumanie, présenté par l'Edition Meridiane (367) • Gheorghe NISTOROAIA — Une exposition d'art populaire roumain à Havana (368) • Dr. Aurelian POPESCU-GORJ — L'Institut Butantan, de sérums et vaccins contre les maladies infectieuses et les vénins animaux à Sao-Paolo (Brésil) (369) • Viorel OPREA — En vizitant les Musées de la R. P. Mongole (372) • Dr. Doc. Mihai BĂCESCU — A great festivity of the tschecoslovak museology (374) • P.O. — Musées d'art de Turin (375) • Vladimir DUMITRESU — C. S. Nicolăescu-Plopşor (377).

Dr. Ioan KORODI GAL. — Some methods for investigations bird food and nutrition (293) • Wanda WOLSKI, Dardu NICOLĂESCU PLOPŞOR — General considerations about the complex study concerning ancient peoples (301) • Expectatus BUJOR, Lucian ROŞU — Primitive kilns for iron ore reduction from geto-dacic period discovered at Cireşu (307) • Ion DIHOR — Wood traps used for hunting in Danube plain (310) • Petre OPREA — Results of an investigation at the Art Museum of Socialist Republic of Romania (316) • Aurel MOLDOVEANU — Forms of the educative activity used in the scientific and technical museums (318) • F. GHEORGHIŢĂ — Light in museums (II) (322) • Barbu Aurel PANDELE — Preservation of the building timber in the etnographic museums in open air (325) • Marcela FOCŞA — Correlation method in the evidence of the etnographical collections (328) • Mihai OROVEANU — Juridical means concerning the protection of museum values (329) — Muşat GHEORGHIAN, Mihaela GHEORGHIAN — The state of the foraminifera types from Neugeboren collection — Lăpugiul de Sus — Hunedoara, existing at Brukenthal Museum — Sibiu (333) • Natalia IACOBESCU — Cornel Medrea Museum (336) • Gelcu MAKSUTOVICI — În Memory of poet Octavian Goga (337) • Ion CRUCEANU — The George STEPHĂNESCU memorial house. (Căpăţîneni — Argeş) (338) • Victoria POPOVICI — Exhibition „Tudor Vianu a great humanist of our epoch" (339) • Raluca SIMIONESCU — Sport museum — Braşov. (341) • M. BRUDIU. A hallstatt period discovery in the south of Moldavie (344). Eugen COMŞA — Bronze object discovered in the district of Medgidia. (346) • Petre DIACONU, Niţă ANGHELESCU — Ancient traces of dewlling in the South — West part of Dobrodja. (348) • Vasile BORONEANŢ. — Discoveries belonging to Vucedol culture in the region of the Iron Gates (352) • Constantin POP, Vasile LUCĂCEL-A relief with Danubian knights in the Museum from Zalău (356) • Pavel CHIHAIA — A Cantacuzene emblem at the Museum of Antiquity (357) • Veturia JUGĂREANU — Moldavica and Valahica at the collection of Brukenthal Library. (360) • Ion GHELCEA — The monoxylous boats in our country (362) • Constantin SERBAN — A magazine of military history (369) • Silvia ZDERCIUC, George ANANIA — The Popular Art Museum of the Socialist Republic of Romania, introduced by the Publishing House Meridiane (367) • Gheorghe NISTOROAIA — An exhibition of Popular Romanian Art in Havana (368) • Dr. Aurelian POPESCU GORJ — The Institute Butantan for serums and vaccinations required for the fight against the transmissible diseases and animal venoms, from Sao Paolo (Bresil) (369) • Viorel OPREA. — On a visit in the museums of the Mongolian People's Republic (372) • Dr. Doc. Mihai BĂCESCU — Une grande fête de la muséologic tschecoslovague (374). • P.O. Art-museums in Torino (375) • Vladimir DUMITRESCU — C. S. Nicolăescu-Plopşor (377).

https://biblioteca-digitala.ro

43.474

https://biblioteca-digitala.ro